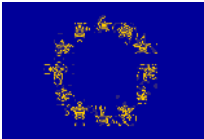

ZORLA YERİNDEN EDİLENLER İÇİN EKONOMİK,SOSYAL ve KÜLTÜREL HAKLAR ARAŞTIRMA RAPORU

Proje Koordinatörü :Selahattin Güvenç
Proje Asistanı : F.Şevin Teselli
Araştırma ve Rapor Analizi : Mehmet Barut

Kapak Tasarım : Serok Demircan
Kapak Fotoğrafi : Göç Platformu Arşivi
Baskı : Can Matbaa

Bu Yayın, Avrupa Komisyonu'nun Demokrasi ve İnsan Hakları Girişimi Programı tarafından desteklenmektedir. Yayının içeriğinden Avrupa Komisyonu sorumlu tutulamaz.

ÖNSÖZ

Göç sorunu, insanlık tarihi kadar eski bir sorun olmakla birlikte, tarihin her döneminde toplumların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapısını derinden etkilemiş; köksüzleşme, mülksüzleşme ve yabancılaşma gibi önemli sonuçlar doğurmuştur. Türkiye’de zorunlu göç; Kürt sorununun çözümsüzlüğünden kaynaklanan, Cumhuriyet’in ilk yıllarında da “mecburi iskan yasaları” ve ardından 1935’te çıkarılan “Tunceli Kanunu” gibi sürgün yasalarıyla binlerce Kürt ailenin, Ege, İç Anadolu, Karadeniz ve Trakya bölgelerine sürgün edilmesiyle başlamıştır. Zorunlu göç, 1984 yılında başlayan, 1990’lı yıllarda da şiddetlenerek devam eden PKK ve güvenlik güçleri arasındaki çatışmalı sürecin sonucudur. Bu süreçte 3438 yerleşim yeri¹ yakılarak, yıkılarak boşaltılmış, üç milyondan fazla Türkiye Cumhuriyeti’nin Kürt vatandaşı da zorla yerinden edilmişlerdir.

Göç Platformu olarak yaşananları, yüzyılın trajik ve travmatik “Kürt Göçü” olarak değerlendiriyoruz. Bu dönemde yaşanan acılar ve travmalar insanlık adına utanç vericidir. Toplum tarafından bilinmeyen, ancak mağdurların derinden yaşadığı kayıplar ve acıların gün yüzüne çıkmasıyla; yaşananların özellikle kadın ve çocuklarda derin izler bıraktığı görülecektir. Deyim yerindeyse, kadınlar ve çocuklar göç sürecinde “mağdurun mağduru” durumundadırlar. Şunu da belirtmek isteriz ki; zorunlu göç mağdurlarının yerleşim yerlerinin boşaltılması ve göç yollarında yaşadıkları insan hakları ihlallerinin yarattığı güvensizliğin yanında, göç ettikleri yeni yerleşim yerlerinde de “ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirme” uygulamalarına maruz kalmaları göçün getirdiği acıların devam ettiğini gösteriyor.

Sosyal Adalet Projesi kapsamında hazırlanan bu araştırma; hak sahibi göç mağduru kitlelerin, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarını ortaya koymuştur. Ayrıca, “Birleşmiş Milletlerin (BM) Ülke İçinde Yerinde Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler” ve “BM’nin Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi” çerçevesinde değerlendirilmesiyle içinde buldukları vahim durum ortaya çıkmıştır.

Göç Platformu üyesi dernekler, farklı süreçlerde ve birbirinden bağımsız olarak kurulmuş olsalar da; amaçları, hitap ettikleri toplumsal kitle ve kitlenin sorunları bakımından ortak hareket etmeleri zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Göç derneklerinin geçmişten gelen dayanışma ve birlikte hareket etme süreci 2009’da “GÖÇ PLATFORMU” adıyla sistematik örgütlülüğe ulaşmıştır.

Yaptığımız araştırma, Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı (DİHAA) Türkiye 2009 Programı kapsamında, “IDP’ler² için Sosyal Adalet Projesi” olarak yürütülmüştür. Projenin amacı, Türkiye’de zorunlu göçe maruz kalmış insanların ekonomik, sosyal ve kültürel hakları bakımından uğradıkları ihlallerini ortaya çıkarmaktır.

Bu araştırma, Göç Platformu’nun yönetici, aktivist ve gönüllülerinin yoğun emeği ve heyecan dolu çalışma temposuyla ortaya çıkmıştır. Araştırma raporu, zorla yerinden edilen milyonlarca hak sahibi insanın mağduriyetinin bir belgesi olma niteliği taşımaktadır.

Proje, bir ay hazırlık, altı ay eğitim, beş ay alan araştırması, üç ay analiz ve raporlama süreci ile birlikte toplam 15 aylık bir dönemi kapsamaktadır. Kalan üç ayda da kampanya çalışmaları, raporun basımı, çevirisi ve tanıtım toplantıları ile sürdürülecektir. Araştırma kapsamında dokuz ilde 1541 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Çalışmayı; platform üyesi derneklerin yönetici, aktivist ve gönüllülerinden oluşan 99 anketör, 1 proje koordinatörü, 1 proje asistanı, 1 araştırmacı ve kendi alanında uzman ve akademisyenlerle sürdürdük.

¹ TBMM İnsan Hakları Araştırma Komisyonu “1999 Zorunlu Göç Raporu”

² IDP: Internally displaced persons – Ülke içinde yerinden edilen kişiler

Araştırma raporu, zorla yerinden edilmişlerin uğradıkları maddi ve manevi kayıplarını, az da olsa telafi etmek için; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geğmişiyle yüzleşmesi, hakikatlerin araştırılması bağlamında önemli bir imkan sunmaktadır.

Göç Platformu Proje Koordinatörü
Selahattin Güvenç
Haziran 2011

SUNUŞ

Geçmişin ağır insan hakları ihlalleri ile yüzleşme ve hesaplaşma talebinin giderek yükseldiği bir dönemde gerçekleştirilen bu çalışma pek çok yönden bize ışık tutuyor.

Yoğunluklu olarak 1990'lı yıllarda yaşanan zorla yerinden edilme fiilinin mağdurlarının ve o mağdurların günümüz nesillerinin hayata nasıl tutunduğu, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları bakımından ne tür sorunlara sahip olduklarını ortaya koyan bu araştırma, bu sorunla daha kapsamlı bir biçimde ilgilenilmesi gerektiğini ortaya çıkarıyor.

Uluslararası insan hakları hukukuna bağlılığını, insan hakları sözleşmelerini onaylayarak gösteren Türkiye'nin, daha fazla gecikmeden mevcut sorunları görmesi, uluslararası insan hakları hukuku karşısındaki yükümlülüklerini yerine getirecek bir hedefe ve eylem programına sahip olması gerekmektedir.

Bu araştırmanın ortaya çıkardığı sonuçlar, ilk bakışta Türkiye'de yoksulluk yaşayan diğer gruplardan çok farklı görünmese de, unutulmaması gereken ve en önemli ayırt edici özelliğinin, bu sonuçları yaratan kök nedenle, yani zorla yerinden edilme fiili ile ilgili olduğudur.

Genel olarak yoksulluğu giderme sorumluluğu olan devletin, bu özel alandaki sorumluluğu ve yükümlülüğu genel tedbirlerin yanı sıra özel tedbirlerin de alınması gerektirdiği aşıkardır. Bu tedbirleri alırken gerçek ihtiyaçları belirlemesi, ihtiyaç sahiplerinin hak öznesi olarak tanınması dolayısıyla alınacak her tedbirin hak öznelerinin katılımıyla planlanması ve değerlendirilmesi gerektiğini de hatırlatmak gerekir.

H.Feray Salman

İHOP-İnsan Hakları Ortak Platformu

Haziran 2011

TEŞEKKÜRLER ...

Temsilcisi olduğumuz göç mağdurlarının ekonomik, sosyal ve kültürel haklarında yaşanan ihlallerin ortaya çıkarılması ve araştırma raporuyla karar vericiler üzerinde etkili olacağını umduğumuz; Ayrıca, Göç Platformu üyesi derneklerin bu çalışma sürecinde kapasitelerini geliştirme olanağı sağladığı için "IDP'ler için Sosyal Adalet Projesi"ne verdiği destekten dolayı *AB Türkiye Delegasyonu'na* teşekkür ediyoruz.

Bu çalışmada, fedakarca çalışan *Göç Platformu üyesi derneklerin yönetici, aktivist ve gönüllüsü* arkadaşlarımıza; Projenin her aşamasında bizi yalnız bırakmayan ve başımız sıkıştıkça başvurduğumuz *İnsan Hakları Ortak Platformu Koordinatörü H.Feray Salman'a*; Araştırmanın analizi ve raporlaştırılması sürecinde harcadığı yoğun emeğinden dolayı *Araştırmacı, Sosyolog Mehmet Barut hocamıza*, araştırma raporunun yayına hazırlanması sürecinde ve projenin tüm aşamalarında bütün yükü üstlenen, *Proje Asistanımız Sosyolog F.Şevin Teselli'ye* teşekkür ediyoruz.

Ayrıca projemizde emeği geçen, bize yol gösteren, eğitimlerimize katılan, görüş ve önerileriyle bize güç veren; Ankara Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uzmanı *Yrd. Doç. Dr. Kerem Altıparmak'a*, İnsan Hakları Derneği'nden *Nejat Taştan'a*, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden *Dr. Veysel Eşsiz'e*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi'nden *Zeynep Kılıç'a*, Siirt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı *Yrd.Doç.Dr. Mustafa Aslan* ve *Öğr.Gör Selim Şeker'e*, İletişim Uzmanı *Seda Alp* ve Diyarbakır Barosu avukatlarından *Av. Dursun Özdoğan'a* ayrı ayrı teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu projenin başarıya ulaşmasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen; *Mersin Akdeniz Belediyesi Başkanı M.Fazıl Türk* ve *çalışma arkadaşlarına*, *Diyarbakır Bağlar Belediye Başkanı Yüksel Baran* ve *çalışma arkadaşlarına*, *Batman Belediye Başkanı Necdet Atalay* ve *çalışma arkadaşlarına*, *Van Belediye Başkanı Bekir Kaya* ve *çalışma arkadaşlarına* da şükranlarımızı sunuyoruz...

Göç Platformu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
SUNUŞ.....	4
TEŞEKKÜRLER	5
TABLolar.....	8
GİRİŞ	18
1.BÖLÜM	19
GÖÇ KAVRAMININ SOSYOLOJİK ANALİZİ VE TÜRKİYE’DE YAŞANAN GÖÇ HAREKETLERİ VE SONUÇLARI	19
1.1. Göç Kavramının Sosyolojik Analizi	19
1.2. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Göç Hareketleri ve Göç Dalgaları	20
1.2.1. Birinci Göç Dalgası (Hareketi)	20
1.2.2. İkinci Göç Dalgası (Hareketi)	20
1.2.3. Üçüncü Göç Dalgası (Hareketi)	21
1.2.4. Dördüncü Göç Dalgası (Hareketi)	21
1.3.KONU, AMAÇ, PROBLEM VE METODOLOJİ	22
1.3.1. Araştırmanın Konusu	22
1.3.2. Araştırmanın Metodolojisi.....	22
1.3.3.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	22
1.4.SORU KAĞIDI VE TEKNİK DEĞERLENDİRME	23
2.BÖLÜM	24
ZORLA YERİNDEN EDİLME SÜRECİ.....	24
2.1. ARAŞTIRMA ALANI ve HANE HALKI ÇÖZÜMLEMESİ.....	24
2.1.1. Araştırma Alanı.....	24
2.1.2. Hane Çözümlemesi	25
3. BÖLÜM	32
GÖÇ HARİTASI/GÖÇE AİT BİLGİLER.....	32
4. BÖLÜM	51
ZORLA YERİNDEN EDİLME SONRASI EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARIN HAYATA GEÇİRİLMESİ	51
4.1. YETERLİ YAŞAM STANDARTI HAKKI	53
4.1.1. Yeterli Konut Hakkı.....	53
4.1.2. Yeterli Beslenme Hakkı.....	80
4.1.3. Hane-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu İlişkileri.....	84
4.2. EĞİTİM HAKKI	88
4.2.1. Zorunlu Parasız Eğitim Hakkı.....	117
4.3. SAĞLIK HAKKI	123
4.3.1.Aile Üyelerinin Hastalıkları,Tedavi Süreçleri ve Yaşadıkları Sorunlar	124
4.4. ÇALIŞMA HAKKI	145
4.5. SOSYAL GÜVENLİK HAKKI	154

4.5.1.Sosyal Güvenlik Hakkının Unsurları.....	154
4.5.2.Aile Üyelerinin Sosyal Güvencelik Dağılımı	158
4.6. SENDİKAL HAKLARI.....	159
4.7. KÜLTÜREL YAŞAMA KATILMA HAKKI.....	160
4.7.1.Zorunlu Göç ve Kültürel Gelenekler	178
4.7.2.Zorunlu Göç Sonrası Yaşamın Sürdürülmesinde Dil Kullanımı/Tercihleri	180
4.8. ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ VE KADINLAR.....	189
4.8.1.Ailenin, Anneliğin, Çocukların ve Gençlerin Korunması.....	189
4.8.2.Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	196
4.8.3.Zorunlu Göç Süreci ve Aile	201
4.9. ÇOCUKLAR	203
4.9.1.Çocuk İşçiliği ve Çalışma Hakkı	203
5.BÖLÜM	208
5233 SAYILI TERÖR,TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI YASASI VE ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ	208
SONUÇ VE DEĞELENDİRMELER	227
ÇÖZÜME DOĞRU	233
EKLER	236
Ek-1.....	236
Göç Platformu “IDP'lere [Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler] Yönelik Sosyal Adalet” Projesi Anketi.....	236
Ek-2.....	259
Avukatlara Yönelik Soruları.....	259
EK-3	263
Bm Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.....	263
Ek-4.....	268
Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler	268
Ek-5.....	273
Fotoğraflar.....	273
Özgeçmiş	288

TABLolar

Tablo 1: Araştırmanın Yapıldığı İl.....	24
Tablo 2: Araştırmada Görüşülenlerin Göç Ettikleri İl Dağılımına Göre İncelenmesi.....	25
Tablo 3: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Kişi Sayısı.....	26
Tablo 4: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Erkek Sayısı.....	26
Tablo 5: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Kadın Sayısı.....	27
Tablo 6: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Bebek (00-04 Yaş) Sayısı.....	27
Tablo 7: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuk (05-06 Yaş) Sayısı.....	27
Tablo 8: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan İlköğretim Çağı Çocuk (07-14 Yaş) Sayısı.....	27
Tablo 9: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Ortaöğretim Çağı Çocuk Sayısı.....	28
Tablo 10: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Genç Sayısı.....	28
Tablo 11: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Yetişkin Sayısı.....	28
Tablo 12: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayısı.....	29
Tablo 13: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayısı.....	29
Tablo 14: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede İlköğretim Mezunu/İlköğretime Devam Eden Sayısı.....	29
Tablo 15: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Ortaöğretim Mezunu/Ortaöğretime Devam Eden Sayısı.....	30
Tablo 16: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yükseköğretim Mezunu/Yükseköğretime Devam Eden Sayısı.....	30
Tablo 17: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Düzenli İş Sahibi Olma Dağılımı.....	30
Tablo 18: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Sağlık-Sosyal Güvence Sahibi Olma Dağılımı.....	31
Tablo 19: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Hane İçindeki Konumu Dağılımı.....	31
Tablo 20: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Ettiği İl Dağılımı.....	32
Tablo 21: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Ettiği Yıl Dağılımı.....	32
Tablo 22: Göç Etmede Etkili Neden (Geçim Sıkıntısı-İşsizlik) Dağılımı.....	33
Tablo 23: Göç Etmede Etkili Neden (Dinsel Baskılar) Dağılımı.....	33
Tablo 24: Göç Etmede Etkili Neden (Eğitim Olanaklarının Yokluğu) Dağılımı.....	34
Tablo 25: Göç Etmede Etkili Neden (Sağlık Sorunlarının Varlığı) Dağılımı.....	34
Tablo 26: Göç Etmede Etkili Neden (Kan Davası) Dağılımı.....	34
Tablo 27: Göç Etmede Etkili Neden (Can Güvenliği Sorunu) Dağılımı.....	35
Tablo 28: Göç Etmede Etkili Neden (Yerleşim Alanının Boşaltılması) Dağılımı.....	35
Tablo 29: Göç Etmede Etkili Neden (Koruculuk Baskısı/Dayatması) Dağılımı.....	36
Tablo 30: Göç Etmede Etkili Neden (Yayla Yasağı) Dağılımı.....	36
Tablo 31: Göç Etmede Etkili Neden (Gıda Ambargosu) Dağılımı.....	36
Tablo 32: Göç Etmede Etkili Neden (Güvenlik Güçlerinin Baskısı ve OHAL Uygulamaları) Dağılımı.....	37
Tablo 33: Göç Etmede Etkili Neden (PKK Baskısı) Dağılımı.....	37
Tablo 34: Göçün Nasıl Gerçekleştirildiği Dağılımı.....	38
Tablo 35: Göçün Nasıl Gerçekleştirildiği Dağılımı.....	38
Tablo 36: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zarar Dağılımı.....	38
Tablo 37: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Güvenlik Güçlerinin Yerleşim Yerini Yakması) Dağılımı.....	39
Tablo 38: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Korucuların Yerleşim Yerini Yakması) Dağılımı.....	39
Tablo 39: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Korucuların Mallarına El Koyması) Dağılımı.....	40
Tablo 40: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Yerleşim Yeri Uzun Süre Gidilemediği İçin Ekili Alanların Tahrip Olması) Dağılımı.....	40
Tablo 41: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (PKK/Örgüt Yaktı) Dağılımı.....	41
Tablo 42: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar Var Mı Dağılımı.....	41
Tablo 43: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Can Kaybı)	42
Tablo 44: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Yaralanma)	42
Tablo 45: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Kalıcı Sakatlık)	43
Tablo 46: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Kayıp ve Kaçırılma)	43
Tablo 47: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (İşkence)	43
Tablo 48: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Toplu Dayağa Maruz Kalma)	44
Tablo 49: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Varlığı Dağılımı.....	45
Tablo 50: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Taciz ve Tecavüz Sonrası Travmalar)	45
Tablo 51: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Ailenin Parçalanması)	45
Tablo 52: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yakınlarının Ölümünün Kişide Yarattığı Travma)	46
Tablo 53: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yakınlarına Yapılan İşkence ve Psikolojik Baskının Yarattığı Travmalar)	46
Tablo 54: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yakınlarının Mezarlarını Ziyaret Edememesi)	47

Tablo 55: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yaşadığı Panik ve Korku).....	47
Tablo 56: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Geçmişini ve Anılarını Korkuyla Hatırlaması)	48
Tablo 57: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Kişinin Kendisini Huzursuz Hissetmesi).....	48
Tablo 58: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Uzun Süre Memleketine Gidememesi/Kopması)	49
Tablo 59: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Dışlanma ve Mağduriyet Hali Yaşama).....	49
Tablo 60: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Türü Dağılımı.....	54
Tablo 61: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Yapı Malzemesi Türü Dağılımı.....	54
Tablo 62: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Oda Sayısı Dağılımı.....	55
Tablo 63: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Bahçesi Olması Dağılımı.....	55
Tablo 64: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Eklentisi Var mı (Ahır, Samanlık, Kiler vb.) Dağılımı.....	56
Tablo 65: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kaç Aile Birlikte Yaşadığı Dağılımı.....	56
Tablo 66: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kimlerle Birlikte Yaşadığı Dağılımı.....	56
Tablo 67: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Birden Çok Aile Yaşama Nedeni Dağılımı.....	57
Tablo 68: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Mülkiyet Durumu Dağılımı.....	57
Tablo 69: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Satın Alırken Nelere Dikkat Ettiği Dağılımı	58
Tablo 70: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Satın Alırken Yaşadığı Çevrede Ayrımcılık/İstenmeme/Dışlanma Gibi Sorunlar Yaşama Dağılımı.....	58
Tablo 71: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Nasıl Kiraladığı Dağılımı.....	59
Tablo 72: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Nasıl Kiralarken Sorun Yaşama Dağılımı.....	59
Tablo 73: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Değiştirmeyi Düşünmesi Dağılımı.....	60
Tablo 74: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu Olması Dağılımı.....	60
Tablo 75: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Yolların Çamurlu Oluşu)	61
Tablo 76: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (İçme Suyunun Olmayışı/Sık, Sık Kesilmesi).....	61
Tablo 77: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Haberleşme Sorunu)	62
Tablo 78: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Eğitim Kurumlarının Olmayışı/Uzak Oluşu).....	62
Tablo 79: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Kanalizasyon Sorunu)	62
Tablo 80: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Elektriğin Sık, Sık Kesilmesi/Olmayışı Sorunu)	63
Tablo 81: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Çöplerin Düzenli Toplanmaması)	63
Tablo 82: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Isınma Sorunu)	64
Tablo 83: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Yeşil Alan Yetersizliği/Olmayışı)	64
Tablo 84: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Spor-Sosyal Kültürel Tesislerin Olmayışı) ..	65
Tablo 85: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (İmar Sorunlarının Varlığı)	65
Tablo 86: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Ulaşım Hizmetlerinin Yetersizliği)	66
Tablo 87: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Alışveriş Olanaklarının Olmayışı)	66
Tablo 88: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Çocuk Parkı/bahçesi/oyun alanının olmayışı)	67
Tablo 89: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Sinema/Tiyatro Olmayışı)	67
Tablo 90: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Düzenli Akan ve Temiz İçme Suyu Varlığı.....	68
Tablo 91: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Elektrik.....	68
Tablo 92: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kanalizasyona Bağlı Tuvalet.....	69
Tablo 93: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Banyo.....	69
Tablo 94: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Bağımsız Mutfak.....	69
Tablo 95: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Bağımsız Çocuk Odası.....	70
Tablo 96: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Misafir Odası.....	70
Tablo 97: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Çalışma Odası.....	71
Tablo 98: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kalorifer.....	71
Tablo 99: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Doğalgaz.....	71
Tablo 100: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Güneş Enerjisi.....	72
Tablo 101: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Odun/Kömür Sobası.....	72
Tablo 102: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Aydınlık Oluşu (Güneş Alması)	72
Tablo 103: Konutun Eşya Donanımı (Buzdolabı)	73
Tablo 104: Konutun Eşya Donanımı (Çamaşır Makinesi)	73
Tablo 105: Konutun Eşya Donanımı (Bulaşık Makinesi)	74
Tablo 106: Konutun Eşya Donanımı (Fırın)	74
Tablo 107: Konutun Eşya Donanımı (Tüplü Elektrik Ocak)	75
Tablo 108: Konutun Eşya Donanımı (Televizyon)	75
Tablo 109: Konutun Eşya Donanımı (Uydu Anten)	75
Tablo 110: Konutun Eşya Donanımı (Video/Kamera)	76
Tablo 111: Konutun Eşya Donanımı (DVD/VCD)	76
Tablo 112: Konutun Eşya Donanımı (Ütü)	76

Tablo 113: Konutun Eşya Donanımı (Radyo)	76
Tablo 114: Konutun Eşya Donanımı (Teyp)	77
Tablo 115: Konutun Eşya Donanımı (Klima)	77
Tablo 116: Konutun Eşya Donanımı (İnternet Bağlantılı Bilgisayar)	77
Tablo 117: Konutun Eşya Donanımı (İnternet Bağlantısı Olmayan Bilgisayar)	77
Tablo 118: Konutun Eşya Donanımı (Dikiş Makinesi)	77
Tablo 119: Konutun Eşya Donanımı (Şofben)	78
Tablo 120: Konutun Eşya Donanımı (Ev Telefonu)	78
Tablo 121: Konutun Eşya Donanımı (Cep Telefonu)	78
Tablo 122: Göç Sonrası Ekmek İhtiyacının Karşılama Dağılımı.....	80
Tablo 123: Göç Sonrası Evde Düzenli Yemek Pişirilip Yenmesi Dağılımı.....	81
Tablo 124: Görüşülenlerin Göç Sonrası Çocuklarının Yeterli Beslenebildiğini Düşünmesi Dağılımı.....	81
Tablo 125: Görüşülenlerin Göç Sonrası Süt ve Süt Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı.....	81
Tablo 126: Görüşülenlerin Göç Sonrası Tavuk ve Tavuk Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı.....	82
Tablo 127: Görüşülenlerin Göç Sonrası Mevsimine Göre Sebze ve Meyveleri Düzenli Tüketme Dağılımı.....	82
Tablo 128: Görüşülenlerin Göç Sonrası Mevsimine Göre Et ve Et Ürünlerinin Düzenli Tüketme Dağılımı.....	83
Tablo 129: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı.....	84
Tablo 130: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Kömür Yardımı)	85
Tablo 131: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Gıda Paketi)	85
Tablo 132: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Kitap/Kırtasiye Yardımı)	85
Tablo 133: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Burs Yardımı)	86
Tablo 134: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Çocuk Parası)	86
Tablo 135: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Diğer Aynı/Nakdi Yardımlar)	87
Tablo 136: Görüşülenlerin SYDF Dışında Başka Kuruluşlardan Yardım/Destek Alma Dağılımı	87
Tablo 137: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	89
Tablo 138: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	89
Tablo 139: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde İlköğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	89
Tablo 140: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde İlköğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	90
Tablo 141: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Ortaöğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	90
Tablo 142: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Ortaöğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	90
Tablo 143: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Yükseköğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	91
Tablo 144: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Yükseköğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	91
Tablo 145: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	91
Tablo 146: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	91
Tablo 147: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Eğitimini Yarıda Bırakan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	92
Tablo 148: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	92
Tablo 149: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitimin Tercih Edilmesi Dağılımı.....	92
Tablo 150: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ekonomik İmkânsızlık) Dağılımı.....	93
Tablo 151: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Okulun Olmaması) Dağılımı.....	93
Tablo 152: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ailenin Bütçesine Katkıda Bulunmak Amacıyla Çalışmak Zorunda Olması) Dağılımı.....	93
Tablo 153: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ailenin Eğitimden Beklentisinin Olmaması) Dağılımı.....	94
Tablo 154: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Evlilik) Dağılımı.....	94
Tablo 155: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ayrımcılığa Uğrama) Dağılımı.....	94
Tablo 156: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Tacize Uğrama) Dağılımı.....	94
Tablo 157: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Fiziki-Psikolojik Şiddet Görme) Dağılımı.....	94
Tablo 158: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Anadilde Eğitim Olmadığı İçin) Dağılımı.....	95
Tablo 159: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Dini Nedenler) Dağılımı.....	95
Tablo 160: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Anadilinin Farklı Olması Nedeniyle Derslerini Anlayamama) Dağılımı.....	96
Tablo 161: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Dışlanma) Dağılımı.....	96
Tablo 162: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Uyum Sorunu Yaşamaması) Dağılımı.....	96
Tablo 163: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Zorunlu Göç Mağduru Olması Nedeniyle Önyargılı Yaklaşılması) Dağılımı.....	97
Tablo 164: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Okul ve Günlük İhtiyaçlarının Karşılanamaması) Dağılımı.....	97
Tablo 165: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Eğitim/Öğretim Materyallerinin Eksikliği) Dağılımı.....	98
Tablo 166: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Okulun Evden Uzak Oluşu) Dağılımı.....	98
Tablo 167: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Öğretmenlerin Yeterli İlgiyi Göstermemesi) Dağılımı	98
Tablo 168: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Anadilinde Eğitim Verilmemesi) Dağılımı.....	99
Tablo 169: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Kız Çocuklarının Okumasını Dini ve Kültürel Nedenlerden Dolayı İstememe) Dağılımı.....	100
Tablo 170: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Yoksulluk Nedeniyle Çocukların Çalışması Gerekliği) Dağılımı.....	100

Tablo 171: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Eğitim Sistemine Olan Güvensizlik) Dağılımı.....	100
Tablo 172: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Küçük Kardeşlerine Bakması ve Ev İşlerine Yardım Zorunluluğu) Dağılımı.....	100
Tablo 173: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Evde Bakıma Muhtaç Engelli Ya Da Hasta Bireyin Olması) Dağılımı.....	101
Tablo 174: Ailenin Çocuklarını Okutma Konusunda Öncelik Dağılımı.....	101
Tablo 175: Ailenin Çocuklarının Devam Ettiği Eğitim Programlarını Yeterli Görüp Görmemesi Dağılımı.....	101
Tablo 176: Okulda Var Olanlar (Kütüphane)	102
Tablo 177: Okulda Var Olanlar (Laboratuar)	102
Tablo 178: Okulda Var Olanlar (Bilgisayar)	102
Tablo 179: Okulda Var Olanlar (İnternet)	103
Tablo 180: Okulda Var Olanlar (Spor Salonu)	103
Tablo 181: Okulda Var Olanlar (Top Sahası)	104
Tablo 182: Okulda Zihinsel Ya Da Fiziksel Engellilere Yönelik Çalışmaların Varlığı Dağılımı.....	104
Tablo 183: Okulun Sorunu (Derslik Sayılarının Eksik Oluşu)	104
Tablo 184: Okulun Sorunu (Sınıfların Kalabalık Oluşu)	105
Tablo 185: Okulun Sorunu (Dersliklerin Onarıma İhtiyacı Var)	105
Tablo 186: Okulun Sorunu (Su Akmıyor)	106
Tablo 187: Okulun Sorunu (Okulun Suyu Kirli Olduğu İçin İçilmiyor)	106
Tablo 188: Okulun Sorunu (Düzenli Temizlik Yapılmıyor)	106
Tablo 189: Okulun Sorunu (Okulda Lavabo ve Tuvalet Eksikliği Var)	107
Tablo 190: Okulun Sorunu (Ders Kitapları Eksik)	107
Tablo 191: Okulun Sorunu (Kültürel Faaliyet Yapma Olanakları Yok)	107
Tablo 192: Okulun Sorunu (Isınma Sorunu)	108
Tablo 193: Çocuğun Okula Giderken Kullandığı Ulaşım Araçları/İmkanları.....	108
Tablo 194: Çocuğun Okulda Adı veya Etnik Kimliği Dolayısıyla Sorun Yaşama Dağılımı	109
Tablo 195: Çocuğun Okulda Adı veya Etnik Kimliği Dolayısıyla Yaşadığı Sorunların Çözümü İçin Neler Yaptığı Dağılımı.....	109
Tablo 196: Çocuğun Okulda Fiziksel veya Psikolojik Şiddet Görme Dağılımı.....	109
Tablo 197: Çocuğun Okulda Sosyal Kulüplerin Başkanı-Üyesi Olma Dağılımı	110
Tablo 198: Çocuğun Kamu veya Yerel Yönetimlerin Düzenlediği Çocuk Şenliklerine vb. Etkinliklere Katılım Dağılımı.....	111
Tablo 199: Zorunlu Göç Süreci Çocukların Eğitim Hayatını Nasıl Etkiledi.....	111
Tablo 200: Anne-Babanın Çalışma Koşulları Çocukların Eğitimini Etkiliyor mu?	112
Tablo 201: Görüşülenin Okul Aile Birliğine Üye Olma Dağılımı.....	112
Tablo 202: Görüşülenin Veli Toplantılarına Katılma Dağılımı.....	112
Tablo 203: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Hiçbir Şikâyeti Yok) Dağılımı.....	113
Tablo 204: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Ayrımcılığa Maruz Kalma) Dağılımı.....	113
Tablo 205: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Öğretmen Tarafından Kötü Muamele) Dağılımı.....	114
Tablo 206: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Öğrenciler Tarafından Kötü Muamele) Dağılımı.....	114
Tablo 207: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sosyal Faaliyetlerden Dışlanma) Dağılımı.....	114
Tablo 208: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sınıf Ortamı İçinde İzole Edilmesi) Dağılımı.....	115
Tablo 209: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Törendeki İfadeler) Dağılımı.....	115
Tablo 210: Okulla İlgili Çocukların Sorunlarının/Şikâyetlerinin Çözümü İçin Ne Yapıldığı Dağılımı.....	116
Tablo 211: Görüşülenlerin Çocuk Hakları Sözleşmesini Bilme Dağılımı.....	116
Tablo 212: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödeme Yapması Dağılımı.....	118
Tablo 213: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Kayıt Parası)	118
Tablo 214: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Temizlik Parası)	118
Tablo 215: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Fotokopi Parası)	119
Tablo 216: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Karne Parası)	119
Tablo 217: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Spor Parası)	119
Tablo 218: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Bayram ve Kutlamalar İçin)	120
Tablo 219: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Diğer)	120
Tablo 220: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuğu Okuldan Soğutuyor)	121
Tablo 221: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk İçine Kapanıyor)	121
Tablo 222: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk Hastalanıyor)	121
Tablo 223: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk Hırçınlaşıyor/Saldırganlaşıyor)	121
Tablo 224: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuğun Okuldaki Başarı Durumunu Olumsuz Etkiliyor)	122
Tablo 225: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk Ailesini Suçluyor ve Ailesinden Utanıyor)	122

Tablo 226: Ailede Anne-Baba Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme Sorunu.....	124
Tablo 227: Ailede Anne-Baba Böbrek Hastası	124
Tablo 228: Ailede Anne-Baba Felç Geçirmiş	125
Tablo 229: Ailede Anne-Baba Göz Hastalıkları	125
Tablo 230: Ailede Anne-Baba Guatr	125
Tablo 231: Ailede Anne-Baba Kalp-Damar Hastası.....	125
Tablo 232: Ailede Anne-Baba Kansızlık	125
Tablo 233: Ailede Anne-Baba Kanser.....	125
Tablo 234: Ailede Anne-Baba Karaciğer Hastası.....	126
Tablo 235: Ailede Anne-Baba Kekemelik Sorunu.....	126
Tablo 236: Ailede Anne-Baba Kemik Hastalıkları.....	126
Tablo 237: Ailede Anne-Baba Kolesterol.....	126
Tablo 238: Ailede Anne-Baba Lösemi.....	126
Tablo 239: Ailede Anne-Baba Mide Hastalıkları-Ülser.....	126
Tablo 240: Ailede Anne-Baba Romatizma.....	127
Tablo 241: Ailede Anne-Baba Safra Kesesi Sorunu.....	127
Tablo 242: Ailede Anne-Baba Şeker-Diyabet Sorunu.....	127
Tablo 243: Ailede Anne-Baba SSPE Hastası.....	127
Tablo 244: Ailede Anne-Baba Sinirsel Hastalıklar	127
Tablo 245: Ailede Anne-Baba Verem.....	127
Tablo 246: Ailede Anne-Baba Diğer Hastalıklar.....	128
Tablo 247: Ailede Çocuklar Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme Sorunu.....	128
Tablo 248: Ailede Çocuk Böbrek Hastası	128
Tablo 249: Ailede Çocuk Felç Geçirmiş	128
Tablo 250: Ailede Çocuk Göz Hastalıkları	128
Tablo 251: Ailede Çocuk Guatr	129
Tablo 252: Ailede Çocuk Kalp-Damar Hastası.....	129
Tablo 253: Ailede Çocuk Kansızlık.....	129
Tablo 254: Ailede Çocuk Kanser.....	129
Tablo 255: Ailede Çocuk Karaciğer Hastası.....	129
Tablo 256: Ailede Çocuk Kekemelik Sorunu.....	129
Tablo 257: Ailede Çocuk Kemik Hastalıkları.....	130
Tablo 258: Ailede Çocuk Kolesterol.....	130
Tablo 259: Ailede Çocuk Lösemi.....	130
Tablo 260: Ailede Çocuk Mide Hastalıkları-Ülser.....	130
Tablo 261: Ailede Çocuk Romatizma.....	130
Tablo 262: Ailede Çocuk Safra Kesesi Sorunu.....	130
Tablo 263: Ailede Çocuk Şeker-Diyabet Sorunu.....	131
Tablo 264: Ailede Çocuk SSPE Hastası.....	131
Tablo 265: Ailede Çocuk Sinirsel Hastalıklar.....	131
Tablo 266: Ailede Çocuk Verem.....	131
Tablo 267: Ailede Çocuk Diğer Hastalıklar.....	131
Tablo 268: Ailede Diğer Üyeler Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme Sorunu.....	132
Tablo 269: Ailede Diğer Üyeler Böbrek Hastası	132
Tablo 270: Ailede Diğer Üyeler Felç Geçirmiş	132
Tablo 271: Ailede Diğer Üyeler Göz Hastalıkları	132
Tablo 272: Ailede Diğer Üyeler Guatr	132
Tablo 273: Ailede Diğer Üyeler Kalp-Damar Hastası.....	132
Tablo 274: Ailede Diğer Üyeler Kansızlık.....	133
Tablo 275: Ailede Diğer Üyeler Kanser.....	133
Tablo 276: Ailede Diğer Üyeler Karaciğer Hastası.....	133
Tablo 277: Ailede Diğer Üyeler Kekemelik Sorunu.....	133
Tablo 278: Ailede Diğer Üyeler Kemik Hastalıkları.....	133
Tablo 279: Ailede Diğer Üyeler Kolesterol.....	133
Tablo 280: Ailede Diğer Üyeler Lösemi.....	134
Tablo 281: Ailede Diğer Üyeler Mide Hastalıkları-Ülser.....	134
Tablo 282: Ailede Diğer Üyeler Romatizma.....	134
Tablo 283: Ailede Diğer Üyeler Safra Kesesi Sorunu.....	134
Tablo 284: Ailede Diğer Üyeler Şeker-Diyabet Sorunu.....	134
Tablo 285: Ailede Diğer Üyeler Sinirsel Hastalıklar.....	134
Tablo 286: Ailede Diğer Üyeler Verem.....	135
Tablo 287: Ailede Diğer Üyeler Diğer Hastalıklar.....	135
Tablo 288: Hastalığa Yol Açan Etken (Çalışma Koşulları)	135

Tablo 289: Hastalığa Yol Açan Etken (Yaşam Koşulları)	136
Tablo 290: Hastalığa Yol Açan Etken (Beslenme Kaynaklı)	136
Tablo 291: Hastalığa Yol Açan Etken (Doğuştan)	136
Tablo 292: Hastalığa Yol Açan Etken (Şiddet/Çatışma/Travma Kaynaklı)	137
Tablo 293: Hastalığın Tedavisi Yapıldı mı?	137
Tablo 294: Sağlık Yardımından Yararlanma Dağılımı.....	138
Tablo 295: Hane Halkından En Son Doktora Kimin Gittiği Dağılımı.....	138
Tablo 296: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı.....	139
Tablo 297: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Sağlık Çalışanlarıyla Dil Bilmemekten Kaynaklanan Sorunlar).....	139
Tablo 298: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Sağlık Çalışanlarının Keyfi Tutumlarından Kaynaklanan Sorunlar).....	140
Tablo 299: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Yeterli İlgi ve Tedavi Görmediğini Düşünme).....	140
Tablo 300: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Zamanında Muayene Olamamak).....	140
Tablo 301: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Tedavi Bedelini Ödeyememek).....	141
Tablo 302: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Tedavinin Reddedilmesi).....	141
Tablo 303: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Neler Yapıldığı.....	142
Tablo 304: Doktora Kiminle Gidildiği Dağılımı.....	142
Tablo 305: Tedavi Bedelinin Nasıl Karşılandığı Dağılımı.....	142
Tablo 306: Tedavi İçin Gerekli Tıbbi Malzeme ve İlaçların Nasıl Temin Edildiği Dağılımı.....	142
Tablo 307: Hasta Hakları Yönetmeliğini Bilme Dağılımı.....	143
Tablo 308: Okula Giden Çocukların Okulda Kaza Geçirme Dağılımı.....	143
Tablo 309: Okula Giden Çocukların Eve Hasta Dönme Dağılımı.....	143
Tablo 310: Zorunlu Göç Sürecinin Ruhsal Yapıyı Etkileme Dağılımı.....	144
Tablo 311: Görüşülenlerin Şu Anki İş Konumu Dağılımı.....	146
Tablo 312: Görüşülenlerin Zorunlu Göç Öncesi İş Konumu Dağılımı.....	146
Tablo 313: Görüşülenlerin Ortalama Aylık Gelir Dağılımı (TL)	147
Tablo 314: Görüşülenlerin Engelli Ücreti Alma Dağılımı	147
Tablo 315: Görüşülenlerin Asgari Ücreti Bilme Dağılımı	147
Tablo 316: Görüşülenlerin Günlük Ortalama Süresi Dağılımı (Saat)	148
Tablo 317: Görüşülenlerin Çalışma Koşullarından Memnuniyeti.....	148
Tablo 318: Görüşülenlere Yaptığı İşe Uygun Elbise ve Ekipman Verilmesi.....	148
Tablo 319: Görüşülenlerin Ailesinde Gelir Getirici İşlerde Çalışan Erkek Sayısı Dağılımı.....	149
Tablo 320: Görüşülenlerin Ailesinde Gelir Getirici İşlerde Çalışan Kadın Sayısı Dağılımı.....	149
Tablo 321: Görüşülenlerin Çalışırken Hastalık-Yaralanma Yaşama Dağılımı.....	150
Tablo 322: Görüşülenlerin Çalışırken Şiddete Maruz Kalma Dağılımı.....	150
Tablo 323: Görüşülenlerin İş Başvurusunda Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Başvurusunun Reddedilmesi Dağılımı.....	150
Tablo 324: Görüşülenlerin Çalışma Yaşamı Sırasında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Ayrımcılığa Uğrama Dağılımı.....	151
Tablo 325: Görüşülenlerin Çalışma Yaşamı Sırasında Anadilini Rahat Kullanabilme Dağılımı.....	151
Tablo 326: Görüşülenlerin Çalışma Yaşamında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Farklı Ücretlendirme Yaşama Dağılımı.....	152
Tablo 327: Görüşülenlerin Meslek İçi Eğitim Hakkında Bilgi Dağılımı.....	152
Tablo 328: Görüşülenlerin Meslek İçi Eğitime Devam Etme Dağılımı.....	153
Tablo 329: Görüşülenlerin İŞKUR Hakkındaki Bilgi Dağılımı.....	158
Tablo 330: Görüşülenlerin İşsizlik Sigortasına Başvuru Dağılımı.....	158
Tablo 331: Görüşülenlerin İşsizlik Sigortasından Para Alma Dağılımı.....	158
Tablo 332: Görüşülenlerin Sendikal Üyelik Dağılımı.....	159
Tablo 333: Görüşülenlerin Hangi Televizyon Kanallarını İzlediği Dağılımı.....	160
Tablo 334: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Haber Programları)	161
Tablo 335: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Dizi/Filmler)	161
Tablo 336: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Magazin/Eğlence Programları)	161
Tablo 337: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Yarışma Programları)	161
Tablo 338: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Spor Programları)	161
Tablo 339: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Çocuklara Yönelik Programları)	162
Tablo 340: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Genel Kültür/Sağlık Programları)	162
Tablo 341: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Tartışma/Açık Oturum Programları)	162
Tablo 342: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Belgeseller)	162
Tablo 343: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Müzik Programları)	162
Tablo 344: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Televizyon)	163
Tablo 345: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Radyo)	163
Tablo 346: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Gazete)	163
Tablo 347: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Dergi)	164
Tablo 348: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (İnternet)	164
Tablo 349: Görüşülenlerin Düzenli Gazete Satın Alma Eğilimi Dağılımı.....	164
Tablo 350: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Genel Kültür Dergileri)	164

Tablo 351: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Magazin/Moda Dergileri)	165
Tablo 352: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Spor Dergileri)	165
Tablo 353: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Siyasi İçerikli Dergileri)	165
Tablo 354: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Bilim ve Teknoloji Dergileri)	165
Tablo 355: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Bilişim Dergileri)	165
Tablo 356: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergilere Ulaşma Biçimi Dağılımı	166
Tablo 357: Görüşülenlerin Kitap Okuma Sıklığı Dağılımı	166
Tablo 358: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Satın Alarak)	166
Tablo 359: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Yakın Çevresinden Ödünç Alarak)	166
Tablo 360: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Kütüphanelerden Ödünç Alarak)	166
Tablo 361: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (STK ve Meslek Kuruluşlarının Okuma Odaları Aracılığıyla)	167
Tablo 362: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Yerel Yönetimlerin Kütüphanelerin Kütüphaneleri ve Okuma Odaları Aracılığıyla)	167
Tablo 363: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Diğer Kaynaklar)	167
Tablo 364: Görüşülenlerin Kitap Satın Alma Sıklığı.....	167
Tablo 365: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Şiir)	168
Tablo 366: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Roman)	168
Tablo 367: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Hikaye)	168
Tablo 368: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Mitoloji)	168
Tablo 369: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Edebiyat)	168
Tablo 370: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Eski Tarih)	168
Tablo 371: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Siyasi Tarih)	169
Tablo 372: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Fen Bilimleri)	169
Tablo 373: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Diğer)	169
Tablo 374: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Sinema)	169
Tablo 375: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Tiyatro)	170
Tablo 376: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Halk Eğitim Merkezi)	170
Tablo 377: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Halk Kütüphanesi)	170
Tablo 378: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Kapalı Spor Salonu)	170
Tablo 379: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Gençlik ve Spor Merkezi)	170
Tablo 380: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Diğer)	171
Tablo 381: Görüşülenlerin Sinemaya Gitme Eğilimi.....	171
Tablo 382: Görüşülenlerin Tiyatroya Gitme Eğilimi.....	172
Tablo 383: Görüşülenlerin Müzik Etkinliklerine İzleyici Olarak Katılma Eğilimi.....	172
Tablo 384: Görüşülenlerin Sinema/Tiyatro/Müzik Etkinliklerine Katılmama Nedeni Eğilimi.....	172
Tablo 385: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Kahveye Gidiyor)	173
Tablo 386: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Derneğe Gidiyor)	173
Tablo 387: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Dini Sohbetlere Katılıyor)	173
Tablo 388: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Ev Toplantılarına Katılıyor)	173
Tablo 389: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (El İşleriyle Uğraşılıyor)	173
Tablo 390: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Ev Ziyaretlerine Giderek)	174
Tablo 391: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Kadın Günlerine Katılarak)	174
Tablo 392: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Başka Etkinliklere Katılarak)	174
Tablo 393: Kültürel Etkinliklere Katılım (Tiyatro)	174
Tablo 394: Kültürel Etkinliklere Katılım (Müzik)	175
Tablo 395: Kültürel Etkinliklere Katılım (Resim)	175
Tablo 396: Kültürel Etkinliklere Katılım (Satranç)	175
Tablo 397: Kültürel Etkinliklere Katılım (Dans-Folklor)	175
Tablo 398: Kültürel Etkinliklere Katılım (El Sanatları)	175
Tablo 399: Kültürel Etkinliklere Katılım (Diğer)	176
Tablo 400: Sportif Etkinliklere Katılım (Futbol)	176
Tablo 401: Sportif Etkinliklere Katılım (Basketbol)	176
Tablo 402: Sportif Etkinliklere Katılım (Voleybol)	176
Tablo 403: Sportif Etkinliklere Katılım (Jimnastik)	176
Tablo 404: Sportif Etkinliklere Katılım (Yüzme)	177
Tablo 405: Sportif Etkinliklere Katılım (Diğer)	177
Tablo 406: Mahallede İnternet Kafe Olma Dağılımı.....	177
Tablo 407: Çocukların Mahallede İnternet Kafeye Gitme Sıklığı Dağılımı.....	178
Tablo 408: Çocukların Mahallede İnternet Kafeye Hangi Amaçla Gittiği Dağılımı.....	178
Tablo 409: Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Düşünlerin Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi Dağılımı.	178

Tablo 410: Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Düğünlerin Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi Dağılımı.....	179
Tablo 411: Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Göç Öncesi Kültürü ve Bu Kültüre Ait Göstergeleri, Özel Törenleri Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi Dağılımı.....	179
Tablo 412: Sahip Olduğu Kültürel Gelenek, Görenek ve Törenlerinden Dolayı Göç Sonrasında Dışlanma, Ayıplanma Ya Da Kınama Gibi Bir Durumla Karşılaşma Dağılımı.....	179
Tablo 413: Görüşülenlerin Nevroz Kutlamalarının İçeriğinin Değişimi Konusundaki Düşüncesi.....	179
Tablo 414: Annelerin Ev İçi İlişkiler Dili.....	180
Tablo 415: Annelerin Komşuluk İlişkileri Dili.....	180
Tablo 416: Annelerin Günlük Hayatı Sürdürme Dili.....	181
Tablo 417: Annelerin Çalışma Hayatı Sürdürme Dili.....	181
Tablo 418: Babaların Ev İçi İlişkiler Dili.....	181
Tablo 419: Babaların Komşuluk İlişkileri Dili.....	181
Tablo 420: Babaların Günlük Hayatı Sürdürme Dili.....	182
Tablo 421: Babaların Çalışma Hayatı Sürdürme Dili.....	182
Tablo 422: Yaşlıların Ev İçi İlişkiler Dili.....	182
Tablo 423: Yaşlıların Komşuluk İlişkileri Dili.....	182
Tablo 424: Yaşlıların Günlük Hayatı Sürdürme Dili.....	183
Tablo 425: Yaşlıların Çalışma Hayatı Sürdürme Dili.....	183
Tablo 426: Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Ev İçi İlişkiler Dili.....	183
Tablo 427: Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Komşuluk İlişkileri Dili.....	183
Tablo 428: Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Günlük Hayatı Sürdürme Dili.....	184
Tablo 429: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Ev İçi İlişkiler Dili.....	184
Tablo 430: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Komşuluk İlişkileri Dili.....	184
Tablo 431: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Günlük Hayatı Sürdürme Dili.....	184
Tablo 432: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Çalışma Hayatı Sürdürme Dili.....	185
Tablo 433: Gençlerin Ev İçi İlişkiler Dili.....	185
Tablo 434: Gençlerin Komşuluk İlişkileri Dili.....	185
Tablo 435: Gençlerin Günlük Hayatı Sürdürme Dili.....	185
Tablo 436: Gençlerin Çalışma Hayatı Sürdürme Dili.....	186
Tablo 437: Görüşülenlerin Çocuklarına Anadilini Öğretmesi.....	186
Tablo 438: Görüşülenlerin Anadillerini Günlük Hayatta Rahatça Kullanabilmeleri.....	186
Tablo 439: Görüşülenlerin Anadillerini Kullanırken Sıkıntı Yaşamaları.....	186
Tablo 440: Görüşülenlerin Kültürel Miras Tanımı.....	187
Tablo 441: Görüşülenlerin Kültürel Mirası Korumak İçin Neler Yaptığı.....	187
Tablo 442: Kadınların Hamilelik Sürecinde Düzenli Doktor Kontrolünden Geçme Dağılımı.....	189
Tablo 443: Kadınların En Son Doğumu Yaptığı Yer Dağılımı.....	190
Tablo 444: Kadınların Hamileyken Kurumsal Destek Alma Dağılımı.....	190
Tablo 445: Kadınların Göç Sonrası Düşük-Erken Doğum Nedeniyle Bebeğinin Ölmesi Dağılımı.....	190
Tablo 446: Kadınların Göç Sonrası Ölen Çocuğunun Olması Dağılımı.....	191
Tablo 447: Kadınların Göç Sonrası Ölen Çocuk Sayısı Dağılımı.....	191
Tablo 448: Kadınların Göç Sonrası Ölen Çocukların Yaş Dağılımı.....	191
Tablo 449: Göç Sonrası Çocukların Aşularının Tümünün Yapılması Dağılımı.....	192
Tablo 450: Göç Sonrası Çocukların Aşularının Tümünün Yapılmasının Nedeni Dağılımı.....	192
Tablo 451: Kadının Sağlık Kuruluşuna Başvurduğunda Doktorun Cinsiyeti Konusundaki Tercih Dağılımı.....	193
Tablo 452: Kadının Eşinden İzin Alma Dağılımı.....	193
Tablo 453: Zorunlu Göç Sürecinde Kadının Kadın Kimliğine Yönelik Fiziki-Psikolojik Saldırı Ya Da Baskı Yaşama Dağılımı.....	194
Tablo 454: Zorunlu Göç Sürecinin Kadının Çevre İlişkilerini Olumsuz Etkileme Dağılımı.....	194
Tablo 455: Zorunlu Göç Sürecinin Kadının Hayata Bakış Açısına Etkisi Dağılımı.....	194
Tablo 456: Kadının Ya Da Aile Üyelerinin Psikolojik Destek Alma Dağılımı.....	195
Tablo 457: Kadının Yaşadığı Evde Günlük Alışverişlerin Kim Tarafından Yapıldığı Dağılımı.....	196
Tablo 458: Kadının Yaşadığı Evde Günlük İhtiyaçların Satın Alınmasına Kim Tarafından Karar Verilir Dağılımı.....	196
Tablo 459: Kadının Yaşadığı Evde Günlük İhtiyaçların Satın Alınmasına Kim Tarafından Karar Verilir Dağılımı.....	197
Tablo 460: Kadının Yaşadığı Evde Dayanıklı Tüketim Malzemesi Alımına Nasıl Karar Verilir Dağılımı.....	197
Tablo 461: Kadının Yaşadığı Evde Gayrimenkul Alımına Nasıl Karar Verilir Dağılımı.....	198
Tablo 462: Kadının Çocuklarının Okul Başarısını İzlemek İçin Çocuklarının Okuluna Gitme Dağılımı.....	198
Tablo 463: Kadının Kız Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı Dağılımı.....	199
Tablo 464: Kadının Erkek Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı Dağılımı.....	199
Tablo 465: Kadının Kız ve Erkek Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Biçimi Dağılımı.....	199
Tablo 466: Kadının Kız ve Erkek Çocukları İçin Evlenirken/Evlendirirken Başlık Parası İsteme/ Düşüncesi Dağılımı.....	200
Tablo 467: Kadının Kız Çocuklarının Çalışmasına İlişkin Düşüncesinin Dağılımı.....	200
Tablo 468: Zorunlu Göç Sürecinde Tedavi Edilmesi Gereken Hastalıkların Zamanında Tedavi Edilememesi/Yeterli Müdahale Yapılamaması Sonucu Kalıcı Hastalığa Dönüşmesi Dağılımı.....	201

Tablo 469: Ailede İlköğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	203
Tablo 470: Ailede İlköğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	203
Tablo 471: Ailede Ortaöğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	203
Tablo 472: Ailede Ortaöğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	204
Tablo 473: Ailede Yükseköğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı.....	204
Tablo 474: Ailede Yükseköğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı.....	204
Tablo 475: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Tarla)	204
Tablo 476: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Sanayi)	204
Tablo 477: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Tekstil Atölyesi)	205
Tablo 478: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (İnşaat)	205
Tablo 479: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Kayıt Dışı Çıraklık)	205
Tablo 480: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Sokakta Çalışma)	205
Tablo 481: Çocuğun Çalışma Süresi (Saat)	206
Tablo 482: Çocuğun Çalışma Karşılığı Gelir Biçimi.....	206
Tablo 483: Çalışan Çocukların Ders Çalışmaya Vakti Kalma Dağılımı.....	206
Tablo 484: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasadan Haberdar Olma Durumu	209
Tablo 485: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasadan Nasıl Haberdar Olduğu	209
Tablo 486: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde STK'lardan Hukuki Destek-Yardım Alması.....	209
Tablo 487 Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Resmi Makamlarca Bilgilendirilmeleri.....	209
Tablo 488 Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Yapma Durumu.....	210
Tablo 489: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Tarihi.....	210
Tablo 490: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Kim Tarafından Yapılmıştır.....	210
Tablo 491: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde Baskı Görmesi.....	210
Tablo 492: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde Baskı Kaynağı	211
Tablo 493: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde İstenen Belgelerin Temin Edilebilmesi	211
Tablo 494: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvurunun Hangi Aşamada Olduğu	211
Tablo 495: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Yapılmamasının Nedeni	212
Tablo 496: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Reddedilmişse Nedeni	212
Tablo 497: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Reddedilmişse Dava Açılmış Mı?	212
Tablo 498: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Bağ-Bahçe)	213
Tablo 499: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Arazi)	213
Tablo 500: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ağaç)	213
Tablo 501: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Küçükbaş Hayvan)	213
Tablo 502: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Büyükbaş Hayvan)	214
Tablo 503: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ulaşım Araçları)	214
Tablo 504: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Tarım Araçları)	214
Tablo 505: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ev)	214
Tablo 506: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ev Eşyaları)	215
Tablo 507: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Kira)	215
Tablo 508: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Can Kaybı)	215
Tablo 509: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Yaralanma)	215
Tablo 510: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Başka Zararlar)	216
Tablo 511: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zararın İspatlanması	216
Tablo 512: Tazminat Alma (Bağ-Bahçe)	216
Tablo 513: Tazminat Alma (Arazi)	217
Tablo 514: Tazminat Alma(Ağaç)	217
Tablo 515: Tazminat Alma (Küçükbaş Hayvan)	217
Tablo 516: Tazminat Alma (Büyükbaş Hayvan)	217
Tablo 517: Tazminat Alma (Ulaşım Araçları)	217
Tablo 518: Tazminat Alma (Tarım Araçları)	218
Tablo 519: Tazminat Alma (Ev)	218
Tablo 520: Tazminat Alma (Ev Eşyaları)	218
Tablo 521: Tazminat Alma (Kira)	218
Tablo 522: Tazminat Alma (Can Kaybı)	218
Tablo 523: Tazminat Alma (Yaralanma)	219
Tablo 524: Karşılanmayan Zararların Ret Gerekçesi.....	219
Tablo 525: İddiaların Delillendirilmesi Konusunda Güçlük Çekilmesi.....	219
Tablo 526: İddiaların Delillendirilmesi Konusunda Ne Tür Güçlükler Çekildiği.....	220
Tablo 527: Mal Varlıklarına İlişkin Tazminatların Zamanında Ödenmesi.....	220
Tablo 528: Mal Varlıklarına İlişkin Tazminatlarına Faiz Verilmesi	220
Tablo 529: 5233 Sayılı Yasa Sorunların Çözümü İçin Yeterli Mi?	220
Tablo 530: 5233 Sayılı Yasanın Yeniden Düzenlenip Süresinin Uzatılması.....	221
Tablo 531: İdare Mahkemesinde Dava Açarken Hukuki Konularda Sıkıntı Yaşaması.....	221

Tablo 532: Zorunlu Göç Sürecinde Çevredekilere Yönelik Bedeni Zarar ve Kayıp Yaşaması.....	221
Tablo 533: Ne Tür Bedeni Kayıp ve Zarar Yaşadığı.....	221
Tablo 534: Bedensel Zararlara İlişkin Başvuru Yapılması.....	222
Tablo 535: Bedensel Zararlara İlişkin Başvuru Hangi Aşamada.....	222
Tablo 536: Yasa Kapsamında Sulhname İmzalanması.....	222
Tablo 537: Sulhname İmzaladıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Açılan Davanın Sonuçlanması.....	222
Tablo 538: Sulhname İmzaladıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Ayrıca Dava Açılması.....	223
Tablo 539: Sulhname İmzaladıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Ayrıca Açılan Davaların Sonucu.....	223
Tablo 540: Manevi Zarar.....	223
Tablo 541: 5233 Sayılı Yasa Sorunların Çözümü İçin Yeterli mi?	223
Tablo 542: AİHM Başvuru.....	224
Tablo 543: 5233 Sayılı Yasanın Geri Dönüş Üzerindeki Etkisi.....	224
Tablo 544: Geri Dönüş Konusunda Engel Var mı?	224
Tablo 545: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Altyapı)	224
Tablo 546: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Okulun Olmaması)	224
Tablo 547: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Sağlık Ocağının Olmaması)	225
Tablo 548: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Koruculuk Baskısı)	225
Tablo 549: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Mayın ve Çatışma Atıkları)	225
Tablo 550: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Can Güvenliğinin Olmaması)	225
Tablo 551: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Gözaltına Alınma/İşkence Görme Kaygısı)	225
Tablo 552: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Geçim Sıkıntısı Çekeceğini Düşünme)	225
Tablo 553: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Güvenlik Güçlerinin Baskısı/Engeli)	226
Tablo 554: Geri Dönüş Konusundaki Eğilim.....	226

GİRİŞ

Bu araştırma, AKDENİZ GÖÇ-DER öncülüğünde GÖÇ PLATFORMU tarafından yürütülmüştür. Araştırma; zorla yerinden edilmişlik, zorla yerinden edilenlerin bu sürecin içerisinde yaşadıkları, bu sürecin sonunda uğradıkları hak kayıpları ve sorunun çözümüne ilişkin tartışmaları içermektedir. Araştırmanın sonuçları Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu "Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi", "CEDAW"³ ve "BM Çocuk Hakları Sözleşmesi"⁴ ne göre değerlendirilmiştir.

Araştırma altı ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, bir nüfus hareketi olarak göç kavramının sosyolojik analizi, Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze gerçekleşen göçler ve bu göçlerin yarattığı sonuçlar üzerinde durulmuştur. Bunun yanısıra, araştırmanın konusu, amacı, metodolojisi ve teknik düzenlenişi de bu bölümde açıklanmaktadır. Bölümün sonunda araştırmada kullanılan soru kağıdı yer almaktadır.

İkinci bölümde, zorla yerinden edilme sürecinin nedenlerini, sonuçlarını ve mağdurlarını içeren araştırma verilerinin, araştırma için geliştirilmiş soru kâğıdındaki ilgili bölümler temel alınarak; araştırma alanı ve hane halkı çözümlemesi yapılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, göç haritası, göçün boyutları, göç edenlerin demografik, sosyal, ekonomik özellikleri, araştırmanın hane halkı çözümlemesine ilişkin ortaya koyduğu sonuçlara dayalı olarak çözümlenmiştir.

Dördüncü bölüm "BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi", "CEDAW" ve "BM Çocuk Hakları Sözleşmesi" temel alınarak, zorla yerinden edilme sürecini ve sözleşmeye dayalı zorla yerinden edilenlerin yaşadıkları hak kayıplarını, sözleşmenin hangi konularda ihlal edildiğini ve bu ihlallere dayalı olarak sorunun çözüm yollarının neler olduğunu alt başlıklar halinde ortaya koymaktadır. Bu bölümde yapılan çözümlemeler, araştırmada kullanılan soru kâğıdının ilgili bölümleri ve söz konusu sözleşmelerin maddeleri arasında bağlantı kurularak yapılmıştır.

Beşinci bölüm, "5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansması Yasası"na ilişkin çözümlemeleri içermektedir. Bu bölümde hem zorla yerinden edilenlerin hem de yasayı yönlendirici rol üstlenen hukukçuların, ilgili yasaya başvuru süreçlerinin değerlendirmeleri ele alınmıştır.

Araştırmanın altıncı bölümü sonuç ve değerlendirmeleri içermektedir. Sonuç ve değerlendirme bölümünde; araştırmanın bulguları özetlenerek sunulmuş, zorla yerinden edilmenin ortaya çıkardığı sorunların çözüm önerileri, uygulanabilirlik dereceleri ve Türkiye'nin demokratikleşmesine çoğulcu, insancıl ve barışçıl bir anlayışla yeniden yapılanmasına yapacağı katkı çerçevesinde tartışılmaya açılmıştır.

³ **Birleşmiş Milletlerce 1979'da** kabul edilen ve Türkiye'nin **1985** yılından bu yana taraf olduğu "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (CEDAW: *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*) Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan sekiz tane temel insan hakları sözleşmesinden biridir.

⁴ **Birleşmiş Milletler** Genel Kurulu Tarafından kabul edilen sözleşme **1990** yılında yürürlüğe girmiştir. **Türkiye**, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 2 Ekim 1995'te uygulamaya başlamıştır. Sözleşmeyle **çocuk haklarının** korunması amaçlanmış ve taraf devletlerin sözleşme maddelerine kesinlikle uymaları gerektiği hükme bağlanmıştır.

1.BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMININ SOSYOLOJİK ANALİZİ VE TÜRKİYE’DE YAŞANAN GÖÇ HAREKETLERİ VE SONUÇLARI

Araştırmanın bu başlığı altında, araştırmanın temel konusunu oluşturan göç hareketinin kavramsal tanımı, göç türleri ve Türkiye’de gerçekleşen göç hareketleri ve bu hareketlerin Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısında yarattığı sonuçlar incelenecektir.

1.1. GÖÇ KAVRAMININ SOSYOLOJİK ANALİZİ

Göç, toplumun nüfus yapısı, nüfusa ait olgu ve oluşumları belirlemede etkili olan temel göstergelerden birisidir. Göç kavramı, nüfusun birey, aile, grup ya da topluluklar biçiminde yaşadığı yeri, doğal veya doğal olmayan etkenlere dayalı olarak değiştirmesi olarak tanımlanır. Göç, bir yerleşim biriminde, gruptan ya da siyasal sınırları belirgin bir toprak parçasından başka bir birime doğru, kısmen sürekli, birey veya kitle hareketidir. Nüfusun yer değiştirme hareketini tanımlayan göçün ilk sosyal belirleyeni, “nüfusun kişi, aile grup ya da kitlesel olarak, geçici veya sürekli doğduğu, yaşadığı yeri terk edip başka yere ya da yerlere gitmesidir.” Nüfusun farklı yerleşim alanları arasında yer değiştirme hareketine “**göç etmek**”, bu hareketi gerçekleştiren, katılan nüfusa da “**göçmen nüfus**” adı verilir. Uluslararası belgeler ve ölçütler çerçevesinde de göç, “yerleşmek” veya “çalışmak” amacıyla nüfusun farklı ülkeler, bölgeler ya da şehirler arasında yer değiştirmesidir.

Göç hareketi, ulusal sınır ölçütü kullanılarak değerlendirildiğinde, ulusal sınırların içerisinde gerçekleşen göçler, iç göçler; ulusal sınırların ötesine taşan göçler de dış göçler olarak belirlenir. Ulusal sınırların içerisinde gerçekleşen iç göç hareketleri, kırsal yerleşim alanlarından kırsal yerleşim alanlarına, kırsal yerleşim alanlarından kentsel yerleşim alanlarına ve çok ender görülse de kentsel yerleşim alanlarından kırsal yerleşim alanlarına doğru gerçekleşmesi biçiminde sınıflandırılarak incelenebilir. Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen iç göç hareketleri, yerleşim kararının geçici ya da kalıcı olması açısından değerlendirildiğinde, işgücü amaçlı kalıcı göç, işgücü amaçlı geçici göç biçiminde sınıflandırılabilir. Örneğin; her yıl Türkiye’nin Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri’nden önemli oranda Kürt nüfus Türkiye’nin değişik bölgelerine geçici yerleşim ve işgücü göçü gerçekleştirmektedir.

Türkiye’de en yaygın olarak görülen iç göç türü, kırsal yerleşim alanlarından kentsel yerleşim alanlarına doğru gerçekleşen iç göç hareketleridir. Bu göç hareketi, “*itme-çekme*” modeli çerçevesinde incelenmektedir. İtme, nüfusun yaşadığı kırsal yerleşim alanlarının göçe yol açan, göçü doğuran etkenleridir. Örneğin, toprak yetersizliği, gelir düşüklüğü, geçim sıkıntısı, nüfus artışı, gelenek, törelerin baskısı, dinsel baskılar, sosyo-kültürel etkenler vb. kırsal yerleşim alanlarının nüfusunu iten etkenleridir. Buna karşılık, kentsel alanın işgücü gereksinimi, gelir olanaklarının kırsal alana göre yüksekliği, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetlerinin görece iyiliği, renkli, özerk ve özgür bir yaşam gibi etkenler de kentsel yerleşim alanlarının, kır nüfusunu çeken etkenleridir.

Göç hareketi⁵ çok değişik biçimlerde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalardan belki de en belirleyicisi, göç eden insan açısından “göç kararının alınış süreci” ile ilgili olan sınıflamadır. Göç kararı, göç eden insan ya da gruplarca gönüllü olarak alınmışsa ve göç eylemine katılanlar bu harekete kendi istekleriyle katılmışlarsa, söz konusu göç hareketi, “**isteğe bağlı göç**” ya da “**gönüllü göç**”tür. Belirli bir bölgenin sosyal, ekonomik, kültürel ya da doğal ortamı, o bölgede yaşamayı olanaksız kılmış, insanların yaşamasına olanak sağlamayacak bir durumu ortaya çıkartmışsa, bu bölgeden dışarıya gerçekleşecek göç, “**isteğe bağlı olmayan göç**”tür.

⁵ Göç hareketlerinin ayrıntılı sınıflaması için bakınız, William Peterson, The Politics of Population.

İsteğe bağlı olmayan göçler, nüfusun yerleşim alanından zorla çıkarılması ya da yaşanan bölgenin koşullarından dolayı ortaya çıkan bir göç türüdür ve göç eden insanın iradesi dışında gerçekleşmektedir. Söz konusu göç hareketi, göçle ilgili yapılan araştırmalarda ya da sosyoloji literatüründe “**zorlama göç**” veya “**zorunlu göç**” olarak tanımlanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti birlikte ele alınıp değerlendirildiğinde, göç hareketinin toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve özellikle de etnik yapısının şekillenmesinde çok önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşanan göç hareketleri , yarattığı etkiler, farklı göç hareketleri ve göç dalgalarına göre aşağıdaki bölümde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NDE GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ DALGALARI

Bu bölümde, oluşum nedenleri, sonuçları ve yarattığı etkilere dayalı olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak kaybetmesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinden günümüze kadar ortaya çıkan göç hareketleri genel özellikleri çerçevesinde incelenmiştir.

1.2.1. BİRİNCİ GÖÇ DALGASI (HAREKETİ)

Birinci göç hareketi, Anadolu’dan dışarıya doğru gerçekleşen Ermeni ve Rum asıllı nüfusun göçü ile Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak kaybetmeye başladığı dönemden başlayıp Türkiye Cumhuriyeti dönemine kadar süren Müslüman ve Türk asıllı nüfusun Anadolu’ya geri göçüdür.

Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinde, Anadolu’dan dışarıya doğru (1915-1925) I. Dünya Savaşı sürecinde 2.5 ile 3 milyon arasında Ermeni’nin göç ettiği iddia edilmektedir. Bunun yanında, Yunanistan’la yapılan mübadele anlaşması sonrası Anadolu’dan Rum nüfusun göçü de, önemli sayılabilecek bir nüfus hareketidir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak kaybettiği dönemden başlayıp Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam eden Anadolu’ya geri göç hareketinin yaklaşık 200-250 yıllık bir dönemde 7.854.000 kişiyi kapsadığı⁶ iddia edilmektedir. Değişik araştırmalar ve araştırmacılar da benzer bir göç hareketinden söz etmektedir. Özellikle bu nüfus hareketi, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinden başlayarak göç hareketini yaşayan bir ülke olduğunun ve göçlerin Anadolu’nun nüfus, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını doğrudan etkilediğinin bir göstergesidir.

1.2.2. İKİNCİ GÖÇ DALGASI (HAREKETİ)

Türkiye Cumhuriyeti’nde nüfusun iller arası siyasal sınırlar içerisinde yer değiştirmesi hareketi, 1935 yılı genel nüfus sayımından başlayarak hesaplanabilmektedir. 1935 yılı genel nüfus sayımı ile 1997 yılı geçici genel nüfus tespiti çalışmasına kadar olan dönemde, ortalama beşer yıllık dönemlerde 3 milyon insanın iller arasında yer değiştirdiği⁷ hesaplanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin 1950 yılından sonra giderek hızlanan tarımdan sanayiye geçiş dönüşümü, kitle iletişim araçlarının kolaylaştırıcı etkisi ve siyasal-toplumsal kalkınma çabalarının, kararlarının sonucu ile Türkiye nüfusunun kuzeyden güneye/batıya, doğudan güneye/batıya doğru yer değiştirme eğilimi içerisine girdiği, nüfusun önemli bir bölümünün Ankara ili hariç, kıyı illerinde toplandığı görülmüştür.

⁶ Prof. Dr. Hayati Doğanay’ın (1990: Erzurum: A.Ü.) verdiği rakamlara göre bu toplam elde edilmektedir. Prof. Dr. Cevat Geray’a göre de Cumhuriyet döneminde 2.5 milyon kişi özellikle Balkanlardan Anadolu’ya göç etmiştir. Prof. Dr. Orhan Türkdoğan’ın anlatımında da Balkan Ülkelerinden Anadolu’ya geri göç hareketinden söz edilmektedir. Bu göç, Müslüman ve Türk asıllı nüfus üzerinde uygulanan baskı politikalarıyla açıklanmaktadır.

⁷ Türkiye’de İç Göç Hareketleri için Bakınız; Erol Tümerterkin, “Türkiye’de İç Göçler”, D.I.E. İller Arası Göç Hesaplamaları, Mehmet Barut, “Türkiye’de İç Göçler” çalışmaları.

İnsanların daha iyi bir yaşam olanağı elde etmek, daha özerk yaşamak uğruna gerçekleştirdikleri bu göç hareketi, Türkiye’de bölgeler arası dengesizliği arttırmış, sorunları giderek ağırlaşan çarpık yapılaşan ve nüfusunun önemli bir bölümünün gecekondulu ve kaçak yapılaşma içerisinde yaşadığı kentleri ortaya çıkarmıştır.

1.2.3. ÜÇÜNCÜ GÖÇ DALGASI (HAREKETİ)

İnsanların iyi bir yaşama olanağı elde etmek için gerçekleştirdiği göç siyasal sınırların ötesine taşmış, başta Almanya olmak üzere dünyanın birçok ülkesine işgücü amaçlı göç gerçekleşmiştir. Bu göç hareketi, giderek hem kendi toplumuna yabancılaşan, kendi toplumu ve ülkesi tarafından “döviz makinesi” olarak değerlendirilen, hem de göç ettiği toplum tarafından toplumun dışında tutulmaya çalışılan bir nüfusu yaratmıştır. “Üçüncü kuşak ve problemleri” bu göç sonrası ortaya çıkmıştır.

1.2.4. DÖRDÜNCÜ GÖÇ DALGASI (HAREKETİ)

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinden başlayarak yaşadığı en temel sorun, demokratikleşme sorunudur. Bu sorun, egemenliğin toplumun dil, din ve sosyal katmanlarını temsil edecek bir biçimde oluşturulması ve cumhuriyetin egemenlik hakkının içeriğinin ve uygulama biçimlerinin demokratikleştirilmesi sorunudur.

Türkiye’nin demokratikleşmesi ve çoğulcu, insancıl, barışçıl bir sosyal yapı oluşturabilmesi sorununu Kürt sorunundan bağımsız düşünmek olası değildir. Demokratikleşme, çoğulcu, insancıl ve barışçıl bir sosyal yapı oluşturulması, doğrudan doğruya Kürt sorunu ile ilgili bir sorundur. Türkiye Cumhuriyeti’nin sorunu görmezden gelişi, Kürtlerin varlığını yok sayma çabası, Türkiye’nin çoğulcu sosyal yapısını dönem dönem zor uygulamalarıyla tekleştirme çabaları, Kürtlerle Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri zedelemiş, gerginleştirmiş, zaman zaman da çatışma ve isyan boyutuna varan sosyal hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çatışma, gerilim ve isyan boyutlarına varan sosyal hareketler döneminde, kamu yönetiminin uyguladığı politikalar, zorunlu iskan, güvenlik gerekçesi ile özellikle köy ve köy altı yerleşim alanlarının boşaltılması, Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının yaşadıkları yerleşim alanlarını terk edip yeni yerleşim alanlarına göç etmesine yol açmıştır.

Kürt sorunu dayanıklı gerilim ve çatışma ve çatışmaları önleme konusunda kamu yönetiminin uyguladığı politikaların Türkiye’de yol açtığı bu nüfus hareketliliği ve nüfusun yer değiştirme hareketi “zorunlu göç”, zorlama göç”, “göç ve kaç hareketleri”⁸ olarak adlandırılmaktadır. Özellikle 1989-1999 yılları arasında bu soruna dayalı olarak ortaya çıkan göç hareketi, Türkiye’nin sosyal yapısını, ekonomik, kültürel ve psikolojik ortamını alt üst etmiş, 3438 kırsal yerleşim biriminin boşaltılmasına sebep olmuş, 4 ile 4.5 milyon arasında anadili Kürtçe olan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşını, yaşadığı yerleşim alanından kopartmış, üreticilik niteliklerinin kaybolmasına sebep olmuştur.

⁸ Göç ve Kaç Hareketi Kavramı Doç. Dr. Ahmet Özer tarafından Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden zorunlu nedenlerle gerçekleşen göç hareketlerini tanımlamakta kullanılan bir kavram olarak geliştirilmiştir.

1.3.KONU, AMAÇ, PROBLEM VE METODOLOJİ

Bu bölümünde, araştırmanın konusu, konu, amaç, problem ve araştırmanın düzenlenişi, yapılışı ve elde edilen verilerin çözümlenişine ilişkin metodoloji ilgili alt başlıklar altında değerlendirilmiştir.

1.3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırma, göç hareketlerinin sosyolojik analizi konusunda geliştirilen teorik yaklaşım ve çözümlenmeler üzerine inşa edilmiştir. William Peterson'un göç konusunda kullandığı kuramsal açıklamalara göre, nüfusun yaşadığı bölgede yaşanan sorunlar nedeniyle, kendi isteği dışında bu bölgeyi terk etmesi ya da bölgenin koşullarının ve ortamının nüfusa yaşayacak olanak bırakmaması sonucu gerçekleşen göç, zorunlu göçtür.

Araştırmanın konusunu zorunlu göç, zorunlu göç hareketinin sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik sonuçları, zorunlu göçe maruz kalmış insanların göç öncesi ve göç sonrası yaşam koşullarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, zorunlu göçün ortaya çıkardığı sorunların çözüm yollarının tartışılması ve göç edenlerin geri göç eğilimleri oluşturmaktadır. Bu eğilimler Türkiye'nin taraf olduğu "BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi" temel alınarak değerlendirilmiştir.

1.3.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırma sosyal bilimlerde değişik çalışmalarda örneğini sıkça gördüğümüz bir alan araştırmasıdır. Araştırma göç edenlerle, yaşadıkları konutlarda yapılan yüz yüze görüşmeler yoluyla, önceden hazırlanmış, güvenilirliği ve geçerliliği araştırmanın yapılacağı illerde yapılan ön uygulamayla test edilmiş bir soru kâğıdı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

1.3.3.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni ve örnekleme; Türkiye'de yapılan değişik göç araştırmalarının incelenmesiyle, zorunlu göçün gerçekleştiği bölge ve göç edenlerin çoğunlukla göç sonrası yerleşmeyi seçtikleri yeni yerleşim alanları ve zorunlu göç mağdurlarının sivil toplum örgütlülüğü temel alınarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda, Mersin, Van, Batman, Diyarbakır, İstanbul ve bu illerin çevresinde yer alan; Adana, Hakkari, Siirt, Mardin illeri araştırma alanı olarak saptanmıştır.

Araştırma alanında yapılan inceleme ve tanıma gezileri, illerin yerel yönetim organları ve mahalle muhtarları ile yapılan görüşmeler sonucu 1987 sonrası zorunlu göç edenlerin yerleştikleri mahalleler tespit edilmiş, bu mahallelerde göç edenlerin içerisinde saygınlığı olan kanaat önderleri, öğretmenler, din adamları, mahalle muhtarları yoluyla göç edenlere ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak, kanaat önderleri ve diğer kişilerin araştırmada yol açabileceği yanlılık ve yanıltmalardan kurtulabilmek amacıyla da "kartopu örnekleme" kullanılmış, göç edenlere yine görüşülen zorunlu göçe maruz kalanların yarattığı güvenilir ilişki ağları ve yönlendirmeleri ile ulaşılmıştır. Araştırmada çok geniş bir anketör grubu kullanılmış, anketörler çalışma alanındaki illerden ve genellikle örgün eğitim düzeyi yüksek ve göç edenlerle dil-kültür anlaşmazlığı yaşamadan görüşebilecek kişiler arasından seçilmiştir.

1.4.SORU KAĞIDI VE TEKNİK DEĞERLENDİRME

Bu araştırma, zorla yerinden edilme sürecinin bütün boyutlarını incelemek üzere tasarlanmıştır. Araştırma, sosyal bilimlerde örneğini sıkça gördüğümüz, niceliksel araştırma tekniklerinin kullanıldığı yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiş alan araştırmasıdır. Araştırmada, güvenilirliği ve geçerliliği yapılan bir ön çalışmayla test edilen, 223 temel sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Sorular, genellikle kapalı uçlu sorulardır. Anket formları, bilgisayar ortamına aktarılmış ve aktarılan veriler SPSS 7.5 (lisans kodu:3168930) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler, genel dağılım özellikleri, bu özelliklerin göç veren il, araştırma yapılan il ve görüşülenin hane içindeki konumuna göre düz ve çapraz tablolar halinde analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular, araştırmanın amacı doğrultusunda raporlaştırılmıştır.

2.BÖLÜM

ZORLA YERİNDEN EDİLME SÜRECİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratikleşme sürecinin önündeki en büyük engel Kürt sorununun barışçıl, insancıl, demokratik çözümü konusunda yaşanan tıkanıklıktır. Bu tıkanıklık, Kürtleri dönem dönem isyana ve siyasal sistemle çatışmaya yöneltmiş, sosyal sisteme olan bağlılıklarını zayıflatmıştır. Kamu yönetiminin, sorunun çözümü konusunda takındığı tavır, bu soruna bağlı olarak cumhuriyet tarihi boyunca değişik biçimlerde yaşanan kitlesel ve isteğe bağlı olmayan nüfusun yer değiştirmesi hareketini ortaya çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşme ve protokollerde bu göç hareketleri genel olarak zorla yerinden edilme süreci olarak tanımlanmaktadır.

Bu araştırmada kullanılan soru kağıdının kendi iç düzenlenişi çerçevesinde araştırmanın verileri, genel dağılım özellikleri, araştırmanın yapıldığı il dağılımları, göç veren illerin dağılımları, araştırmaya cevaplayıcı olarak katılan görüşülenlerin aile içindeki konumu ve cinsiyet gruplarına göre dağılımları birlikte ele alınarak çözümlenmiştir. Bu çözümlemede araştırma alanı ve hane halkı birlikte ele alınırken zorla yerinden edilme süreci ise bağımsız bir bölüm olarak ele alınmıştır.

2.1. ARAŞTIRMA ALANI VE HANE HALKI ÇÖZÜMLEMESİ

2.1.1. ARAŞTIRMA ALANI

Zorla Yerinden Edilme Sürecine ilişkin bu bölümde, araştırmanın yapıldığı alana ilişkin veriler çözümlenerek, araştırmanın büyüklüğü, önemi, örneklem yapısı hakkında göç konusunda kullanılabilir sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Zorunlu göçün nedenleri, sonuçları ve mağdurları konulu araştırmanın uygulama alanı olarak seçilen iller, zorunlu göçten etkilenen alanlar olmasının yanı sıra zorunlu göç mağdurlarının önemli bir bölümünü temsil eden "göç derneklerinin" örgütlü olduğu ve çevresindeki illerdir.

Bu bağlamda araştırmanın % 26.2'si Akdeniz Bölgesi, % 13.1'i Marmara Bölgesi, % 60.7'si Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki illerinde yapılmıştır. Araştırma hem alan hem de örneklem büyüklüğü açısından Türkiye'de yapılmış en kapsamlı göç araştırmalarından birisidir. Bu sonuçlar aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırmanın Yapıldığı İl

Araştırmanın Yapıldığı İl	N	%
Adana	123	8.0
Bitlis	1	0.1
Diyarbakır	309	20.1
Hakkâri	57	3.7
Mersin	280	18.2
İstanbul	202	13.1
Mardin	27	1.8
Muş	1	0.1
Siirt	45	2.9
Van	238	15.4
Batman	258	16.7
Toplam	1541	100.00

Araştırma Adana, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mersin, İstanbul, Mardin, Muş, Siirt, Van ve Batman illerinde yürütülmüştür.

Örneklem büyüklüğü 1541 ailedir. Örneklem gurubunun illere dağılımı incelendiğinde araştırmanın,

- % 7.98'i Adana,
- % 20.05'i Diyarbakır,
- % 3.70'i Hakkari,
- % 18.17'si Mersin,
- % 13.0'u İstanbul,
- % 1.75'i Mardin,
- % 2.92'si Siirt,
- % 15.44'ü Van,
- % 16.74'ü Batman illerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Araştırma alanı ile göç veren iller birlikte değerlendirildiğinde Diyarbakır, Şırnak, Mardin, Siirt, Batman, Van ve Hakkâri illeri göç veren iller olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç veren iller arasında; Diyarbakır ili hem göç veren hem de göç alan il, İstanbul, Mersin ve Adana illeri ise en çok göç alan iller konumundadır. Araştırmanın ortaya koyduğu sonuca dayalı olarak Diyarbakır, İstanbul, Van ve Mersin illeri göç çalışmalarının odak noktasını oluşturmalıdır. Bu sonuçlar için Tablo 2'ye bakılabilir.

Tablo 2: Araştırmada Görüşülenlerin Göç Ettikleri İl Dağılımına Göre İncelenmesi

Göç Edilen İl	Adana	Bitlis	Diyarbakır	Hakkari	Mersin	İstanbul	Mardin	Muş	Siirt	Van	Batman	N
Cevapsız	1	0	4	0	2	2	1	1	1	0	1	23
Ağrı	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2
Ankara	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
Bingöl	0	0	3	0	6	0	0	0	0	0	0	9
Bitlis	6	1	0	0	16	30	0	0	0	9	0	62
Diyarbakır	20	0	288	0	25	18	1	0	0	0	8	360
Elazığ	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Hakkâri	0	0	1	47	14	0	0	0	0	58	0	120
Malatya	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Mardin	1	0	7	0	63	61	25	0	1	0	24	182
Muş	1	0	0	0	5	11	0	0	0	0	0	17
Siirt	19	0	1	0	59	8	0	0	29	3	54	173
Tunceli	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0	0	10
Şanlıurfa	4	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	7
Van	6	0	0	1	14	11	0	0	0	124	0	156
Batman	0	0	2	0	3	15	0	0	0	0	141	161
Şırnak	65	0	2	9	70	21	0	0	14	44	30	255
İğdır	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	123	1	310	57	280	202	27	1	45	238	258	1541

Bu bölümde incelenen genel dağılım sonuçlarına göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden başlayıp Akdeniz ve Marmara Bölgeleri başta olmak üzere Türkiye'nin bütününe etkisi altına alan kitlesel ölçekli nüfusun yer değiştirdiği, bu yer değiştirme hareketinin çıkış noktası dikkate alındığında da anadili Kürtçe olan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının bu süreçten daha çok etkilendiği görülmektedir.

2.1.2. HANE ÇÖZÜMLEMESİ

Zorla yerinden edilme olgusuna yönelik yapılan araştırmanın bu bölümünde, hane yapısına ilişkin demografik veriler çözümlenmiştir. Demografik veriler, hem araştırma alanını tanımamıza, hem de araştırma alanına ilişkin sivil toplum öncülüğünde geliştirilecek sosyal iyileştirme, reform ve sorunun çözümüne ilişkin politikaların geliştirilmesine ışık tutacaktır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, araştırmanın verileri 12044 kişiye ait sonuçları ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre hane başına ortalama 8 kişi düşmektedir. Zorla yerinden edilme süreci sonrası hane halkı sayısı (*aynı çatı altında yaşayan insan sayısı*) ortalama 6-10 kişi arasındadır. Bu sonuçlar için Tablo 3 incelenebilir.

Tablo 3: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	N	%
Cevapsız	3	0.2
1-5 Kişi	362	23.5
6-10 Kişi	935	60.7
11 ve Üzeri Kişi Sayısı	241	15.6
Toplam	1541	100.00

Hane yapısına ilişkin çözümlenelerde hem örneklem büyüklüğü hem de bölgeler arası karşılaştırma yapmaya olanak sağlayacak şekilde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri olarak Batman, Van, Diyarbakır, Adana, Mersin ve İstanbul illerinin zorunlu göç hane nüfusu yapısı ve özellikleri incelenecektir.

Zorunlu göç araştırmalarının ortaya koyduğu ortak özellik aynı çatı altında yoksulluk, güvenliğe dayalı kalabalık bir aile yapısıdır. Bu özellik araştırmada da karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın ilgili verisi çözümlendiğinde aynı çatı altında ortalama 8 kişi yaşamakta, haneler ortalama 5-10 kişiden oluşmaktadır. Bu sonucu araştırmanın yapıldığı illere göre karşılaştırmalı olarak incelediğimizde,

- Adana ilinde hanelerin % 55.28'i 6-9 kişilik,
- Mersin ilinde % 77.86'sı 5-10 kişilik,
- İstanbul ilinde % 77.72'si 4-9 kişilik,
- Diyarbakır ilinde % 58.89'u 6-10 kişilik,
- Van ilinde % 84.03'ü 5-13 kişilik,
- Batman ilinde de % 78.68'i 5-11 kişilik hanelerdir.

Zorunlu göçü, isteğe bağlı göç hareketlerinden ayıran temel özelliklerden birisi, ortalama hane büyüklüğünde karşımıza çıkmaktadır. İsteğe bağlı göç hareketlerinde zaman içinde ortalama hane büyüklüğü giderek azalmakta, aile geleneksel-geniş aile formundan çekirdek kent ailesine doğru dönüşmektedir. Zorunlu göç araştırmalarının ortaya koyduğu sonuçlara göre ise aynı çatı altında yaşayan kişi sayısı değişik zaman dilimlerinde yapılan araştırmalarda çok fazla değişmediği gözlenmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 6068 erkek yaşamaktadır. Aynı çatı altında ortalama 5 erkek barınmaktadır. Bu sonuç için Tablo 4'e bakılabilir.

Tablo 4: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Erkek Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Erkek Sayısı	N	%
Cevapsız	17	1.1
1-5 Erkek	1229	79.8
6-10 Erkek	288	18.7
11 ve Üzeri Erkek Sayısı	7	0.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 5204 kadın yaşamaktadır. Aynı çatı altında ortalama 5 kadın barınmaktadır.

Tablo 5: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Kadın Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Kadın Sayısı	N	%
Cevapsız	25	1,6
1-5 Kadın	1264	82,0
6-10 Kadın	242	15,7
11 ve Daha Üzeri Kadın	10	0,7
Toplam	1541	100,00

Aynı çatı altında yaşayanların % 53'ünü erkekler, % 47'sini kadınlar oluşturmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 773 bebek yaşamaktadır. Hane başına ortalama 1 bebek düşmektedir. Araştırmanın bu dağılım sonucu için Tablo 6 incelenebilir.

Tablo 6: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Bebek (00-04 Yaş) Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Bebek Sayısı	N	%
Cevapsız	1005	65,2
1	345	22,4
2	158	10,3
3	21	1,4
4	11	0,7
Toplam	1541	100,00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 417 okul öncesi eğitim çağı çocuk yaşamaktadır. Araştırmanın bu konudaki dağılım sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuk (05-06 Yaş) Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuk (05-06 Yaş) Sayısı	N	%
Cevapsız	1173	76,1
1	328	21,4
2	33	2,1
3	5	0,3
4	2	0,1
Toplam	1541	100,00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 2510 ilköğretim çağı çocuk yaşamaktadır. Hane başına ortalama temel eğitim çağında yer alan 2 çocuk düşmektedir. Araştırmanın bu konudaki dağılım sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan İlköğretim Çağı Çocuk (07-14 Yaş) Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan İlköğretim Çağı Çocuk (07-14 Yaş) Sayısı	N	%
Cevapsız	514	33,4
1	332	21,5
2	296	19,2
3	240	15,6
4	112	7,3
5	35	2,3
6	11	0,7
7	1	0,1
Toplam	1541	100,00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 1127 ortaöğretim çağı çocuk yaşamaktadır. Hane başına ortalama ortaöğretim eğitim çağında yer alan 1 çocuk düşmektedir. Bu dağılım sonucu aşağıda Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Ortaöğretim Çağı Çocuk Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Ortaöğretim Çağı Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız	734	47.6
1	538	34.9
2	225	14.6
3	37	2.4
4	7	0.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 2299 genç yaşamaktadır. Hane başına ortalama 1 genç düşmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Genç Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Genç Sayısı	N	%
Cevapsız	509	33.0
1	339	22.0
2	307	19.9
3	260	16.9
4	87	5.6
5	26	1.7
6	8	0.5
7	2	0.1
8	1	0.1
9	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 4821 yetişkin yaşamaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları için Tablo 11’e bakılabilir.

Tablo 11: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yaşayan Yetişkin Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Yetişkin Sayısı	N	%
Cevapsız	24	1.6
1	74	4.8
2	757	49.1
3	238	15.4
4	212	13.8
5	102	6.6
6	65	4.2
7	22	1.4
8	22	1.4
9	15	1.0
10	5	0.3
11	4	0.3
12	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Hane nüfusunun % 40.02’sini yetişkinler, % 59.98’ini yetişkin olmayanlar oluşturmaktadır. Hane nüfusunun genç olan yapısı göç edenlere yönelik çalışmalarda sosyal hizmetlerin rolünün önemini ortaya koymaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının hane ölçeğinde örgün eğitim-öğretim düzeyine göre mevcut durumlarını gösteren araştırmanın genel dağılım sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 2884 okuma yazma bilmeyen kişi yaşamaktadır. Bu dağılım sonucu Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Okuma Yazma Bilmeyen Sayısı	N	%
Cevapsız	249	16.2
1	425	27.6
2	390	25.3
3	209	13.6
4	127	8.2
5	64	4.2
6	39	2.5
7	14	0.9
8	10	0.6
9	10	0.6
10	2	0.1
11	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 522 okur-yazar kişi yaşamaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu için Tablo 13 incelenebilir.

Tablo 13: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Okur-Yazar Sayısı	N	%
Cevapsız	1342	87.1
1	103	6.7
2	36	2.3
3	14	0.9
4	11	0.7
5	13	0.8
6	4	0.3
7	2	0.1
8	5	0.3
9	3	0.2
10	1	0.1
11	5	0.3
13	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 5028 ilköğretim mezunu/devam eden kişi yaşamaktadır. Bu sonuca ilişkin dağılımlar Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede İlköğretim Mezunu/İlköğretime Devam Eden Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan İlköğretim Mezunu/İlköğretime Devam Eden Sayısı	N	%
Cevapsız	142	9.2
1	223	14.5
2	254	16.5
3	268	17.4
4	258	16.7
5	171	11.1
6	101	6.6
7	65	4.2
8	28	1.8
9	17	1.1
10	5	0.3
11	4	0.3
12	3	0.2
19	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 1513 ortaöğretim mezunu/devam eden kişi yaşamaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Ortaöğretim Mezunu/Ortaöğretime Devam Eden Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Ortaöğretim Mezunu/İlköğretime Devam Eden Sayısı	N	%
Cevapsız	724	47.0
1	393	25.5
2	242	15.7
3	118	7.7
4	42	2.7
5	19	1.2
6	2	0.1
7	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre aynı çatı altında 503 yükseköğretim mezunu/devam eden kişi yaşamaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Yükseköğretim Mezunu/Yükseköğretime Devam Eden Sayısı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Yaşayan Yükseköğretim Mezunu/İlköğretime Devam Eden Sayısı	N	%
Cevapsız	1197	77.7
1	236	15.3
2	79	5.1
3	13	0.8
4	12	0.8
5	2	0.1
6	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının hane ölçeğinde örgün öğretim düzeyine göre dağılım sonuçları incelendiğinde;

- % 27.60’ının okuma yazma bilmediği,
- % 5’inin okur-yazar,
- % 48.11’inin ilköğretim mezunu,
- % 14.48’inin ortaöğretim mezunu,
- % 4.81’inin yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre zorunlu göç mağdurlarının % 16.3’ünün düzenli iş sahibi olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Düzenli İş Sahibi Olma Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Düzenli İş Sahibi Olma Durumu	N	%
Cevapsız	31	2.0
Düzenli İş Var	243	15.8
Düzenli İş Yok	1267	82.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre zorunlu göç mağdurlarının % 71.82'sinin sağlık-sosyal güvence sahibi olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Hanede Sağlık-Sosyal Güvence Sahibi Olma Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Hanede Sağlık-Sosyal Güvence Sahibi Olma Durumu	N	%
Cevapsız	15	1.0
Sağlık-Sosyal Güvencesi Var	1096	71.1
Sağlık-Sosyal Güvencesi Yok	430	27.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşmelerin çoğunluğu ailenin erkeği ve kadınları ile yapılmıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 19: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Hane İçindeki Konumu Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Hane İçindeki Konumu	N	%
Cevapsız	10	0.6
Ailenin Erkeği	792	51.4
Ailenin Kadını	465	30.2
Ailenin Yetişkin Erkek Çocuğu	146	9.5
Ailenin Yetişkin Kız Çocuğu	78	5.1
Diğer	50	3.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının hane ölçekli mevcut durumlarını gösteren araştırmanın genel dağılım özellikleri incelendiğinde;

- Zorla yerinden edilme süreci sonrası aynı çatı altında ortalama 6-10 kişinin yaşadığı görülmektedir. Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin yapılan bütün araştırmalarında ortaya koyduğu gibi aynı çatı altında kalabalık-sıkışık bir aile yaşamı sürdürülmektedir.
- Aynı çatı altında yaşayanların % 53'ünü erkekler, % 47'sini kadınlar oluşturmaktadır.
- Aynı çatı altında yaşayan hane nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, hane nüfusunun büyük bir bölümünü 0-18 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Bu durum zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında sağlık, eğitim, sosyal yatırımlar açısından yeni bir mağdur grubunun oluşmasına yol açmıştır.
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının hane ölçeğinde örgün-egitim öğretim derecesine göre, Türkçe okuma-yazma bilmeme oranı Türkiye genel ortalaması ve yaşadıkları illerin ortalamalarının üzerindedir. Örgün eğitim derecesi de genellikle ilköğretim düzeyindedir.
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının önemli bir bölümünün sosyal güvenceden yoksun oldukları, sosyal güvence konusunda daha çok Yeşil Kart sahipliğinin fazla olduğu görülmektedir. Yeşil Kart Türkiye'de sosyal güvenlik uygulaması içinde değildir. Yeşil Kart sadece kişinin sağlık hizmetlerinden yararlanmasına aracılık eden, kamu yönetiminin yoksullara sağladığı bir sosyal yardımdır.
- Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin yapılan araştırmaya cevaplayıcı olarak katılanların aile içindeki konumları değerlendirildiğinde; araştırma; ailenin yetişkin erkekleri ve kadınları ile yapılmıştır.

3. BÖLÜM

GÖÇ HARİTASI/GÖÇE AİT BİLGİLER

Zorla yerinden edilme süreci, isteğe bağlı olmayan zorlamaya/zorunlu nedenlere dayalı, kitlesel ölçekli nüfusun yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Zorla yerinden edilenlerin ekonomik, sosyal, kültürel durumlarını inceleyen araştırmada, bu sürecin; nedenleri, gerçekleşme zamanı, gerçekleşme biçimi, bu sürecin başlangıcında ve sonucunda uğranılan bedensel, maddi, manevi zararlar, yaşanan hak kayıpları genel dağılım özellikleri ve araştırma yapılan il dağılımları açısından incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları, zorla yerinden edilme sürecinin sorunlarının iyileştirilmesi ve çözümüne ilişkin çalışmalara ışık tutacak, bu konuda hazırlanacak politikalara ve uygulamalara dayanak oluşturacaktır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketi genellikle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden gerçekleşmiştir. Göç veren iller arasında Diyarbakır, Şırnak, Mardin, Siirt, Batman, Van illeri öncelikli iller arasında yer almaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları aşağıda Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Ettiği İl Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Ettiği İl Dağılımı	N	%
Cevapsız	23	1.5
Ağrı	2	0.1
Ankara	1	0.1
Bingöl	9	0.6
Bitlis	62	4.0
Diyarbakır	360	23.4
Elazığ	1	0.1
Hakkari	120	7.8
Malatya	1	0.1
Mardin	182	11.8
Muş	17	1.1
Siirt	173	11.3
Tunceli	10	0.6
Şanlıurfa	7	0.5
Van	156	10.1
Batman	161	10.4
Şırnak	255	16.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketi genellikle Kürt Sorununa dayalı gerilim ve çatışmanın Türkiye'de tırmandığı dönemde ve çözümün köy boşaltmaları ile arandığı dönemde gerçekleşmiştir. Bu konudaki sonuçlar Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21: Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Ettiği Yıl Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Ettiği Yıl Dağılımı	N	%
Cevapsız	65	4.2
1984-1990	352	22.8
1991-1997	1065	69.1
1998-2004	50	3.2
2004 ve Sonrası	9	0.6
Toplam	1541	100.00

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Kürt Sorununun çözümsüzlüğüne dayalı olarak genellikle 1987 sonrası döneminde yaşanan zorla yerinden edilme olgusunun ardında yatan etkenler aşağıda tek, tek ele alınarak yaşanan olgunun nedenleri ve Türkiye'de yaşanan nüfusun yer değiştirme hareketleri içerisindeki farklılığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorla yerinden edilme sürecine katılanlar arasında tek başına ele alındığında "geçim sıkıntısı-işsizlik" % 12.1 oranında etkili olmuştur. Bu sonuç için Tablo 22'ye bakılabilir.

Tablo 22: Göç Etmede Etkili Neden (Geçim Sıkıntısı-işsizlik) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Geçim Sıkıntısı-işsizlik Etkisi	N	%
Etkili Değil	1355	87.9
Etkili	186	12.1
Toplam	1541	100.00

Göç veren iller incelendiğinde Diyarbakır, Şırnak, Mardin, Siirt, Batman, Van, Hakkari ve Bitlis illeri göç veren illerdir. İl boyutu Türkiye'de gerçekleşen geleneksel doğu-batı, kuzey-batı ve güney eksenli göç hareketleri ile benzerlik göstermektedir. Ancak bu göç hareketini farklılaştıran özellik göçün gerçekleşme yönü, mesafesinden çok nedenlerinde gizlidir.

Gerçekleşen göç hareketine yol açan nedenleri etkili olma durumuna göre tek, tek incelendiğinde "göç hareketinin isteğe bağlı olarak gerçekleşmediğini" iddia edebiliriz. İncelemeleri göç veren illere göre değerlendirdiğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde geçim sıkıntısının etkisi % 14.74,
- Şırnak ilinde % 15.90,
- Mardin ilinde % 8.98,
- Siirt ilinde % 7.45,
- Batman ilinde % 14.18,
- Van ilinde % 10.64,
- Hakkari ilinde % 13.21,

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında dinsel baskılar % 0.8 oranında etkili olmuştur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23: Göç Etmede Etkili Neden (Dinsel Baskılar) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Dinsel Baskıların Etkisi	N	%
Etkili Değil	1529	99.2
Etkili	12	0.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illere göre dinsel baskıları nüfusun yer değiştirmesine yol açan bir neden olarak değerlendirdiğimizde ise;

- Diyarbakır ilinde % 1.41,
- Şırnak ilinde % 0.79,
- Mardin ilinde % 0.55,
- Batman ilinde % 0.63 oranında rol oynamıştır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında, eğitim olanaklarının yokluğu % 7.5 oranında etkili olmuştur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım Tablo 24’de gösterilmiştir.

Tablo 24: Göç Etmede Etkili Neden (Eğitim Olanaklarının Yokluğu) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Eğitim Olanaklarının Yokluğunun Etkisi	N	%
Etkili Değil	1426	92.5
Etkili	115	7.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “eğitim olanaklarının yokluğunu/eksikliğinin” bu süreç üzerindeki etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde eğitim olanaklarının yokluğu/sıkıntısı etkisi % 4.99,
- Şırnak ilinde % 8.26,
- Mardin ilinde % 5.81,
- Siirt ilinde % 7.45,
- Batman ilinde % 7.33,
- Van ilinde % 13.87,
- Hakkari ilinde % 13.21 oranında etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında sağlık sorunlarının varlığı % 5.4 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu sonuç için Tablo 25’e bakılabilir.

Tablo 25: Göç Etmede Etkili Neden (Sağlık Sorunlarının Varlığı) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Sağlık Sorunlarının Varlığının Etkisi	N	%
Etkili Değil	1458	94.6
Etkili	83	5.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “sağlık sorunlarının” bu süreç üzerindeki etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde sağlık sorunlarının etkisi % 5.28,
- Şırnak ilinde % 3.14,
- Mardin ilinde % 4.95,
- Siirt ilinde % 2.31,
- Batman ilinde % 5.23,
- Van ilinde % 8.33,
- Hakkari ilinde % 9.17 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında kan davası % 1.8 oranında etkili olmuştur. Araştırmanın bu dağılıma ilişkin sonuç Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26: Göç Etmede Etkili Neden (Kan Davası) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Kan Davasının Etkisi	N	%
Etkili Değil	1514	98.2
Etkili	27	1.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “kan davalarının” etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde kan davalarının etkisi % 0.84,
- Şırnak ilinde % 1.18,
- Mardin ilinde % 1.10,
- Siirt ilinde % 1.73,
- Batman ilinde etkili olmamış,
- Van ilinde % 3.85,
- Hakkari ilinde % 0.83 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında can güvenliği sorunu % 63.8 oranında rol oynamıştır. Araştırmanın bu etkene ilişkin ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27: Göç Etmede Etkili Neden (Can Güvenliği Sorunu) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Kan Davasının Etkisi	N	%
Etkili Değil	558	36.2
Etkili	983	63.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “can güvenliği sorununun” bu süreç üzerindeki etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde can güvenliği sorununun etkisi % 46.52,
- Şırnak ilinde % 72.94,
- Mardin ilinde % 85.16,
- Siirt ilinde % 64.74,
- Batman ilinde % 62.73,
- Van ilinde % 57.05,
- Hakkari ilinde % 65.00 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında yerleşim alanının boşaltılması % 60.8 oranında etkili olmuştur.

Tablo 28: Göç Etmede Etkili Neden (Yerleşim Alanının Boşaltılması) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Yerleşim Alanının Boşaltılması Etkisi	N	%
Etkili Değil	604	39.2
Etkili	937	60.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “yerleşim alanlarının boşaltılmasının” u süreç üzerindeki etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde Yerleşim alanlarının boşaltılmasının etkisi % 62.95,
- Şırnak ilinde % 61.96,
- Mardin ilinde % 65.38,
- Siirt ilinde % 53.18,
- Batman ilinde % 54.03,
- Van ilinde % 62.18,
- Hakkari ilinde % 73.00 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında koruculuk baskısı/dayatması % 65.9 oranında rol oynamıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29: Göç Etmede Etkili Neden (Koruculuk Baskısı/Dayatması) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Koruculuk Baskısı/Dayatması Etkisi	N	%
Etkili Değil	525	34.1
Etkili	1016	65.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “koruculuk baskısı/dayatmasının” etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde Koruculuk baskısı/dayatmasının etkisi % 49.03,
- Şırnak ilinde % 71.37,
- Mardin ilinde % 79.12,
- Siirt ilinde % 76.30,
- Batman ilinde % 70.19,
- Van ilinde % 67.95,
- Hakkari ilinde % 65.00 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında yayla yasağı etkisi % 36 oranında rol oynamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu sonuçlar Tablo 30’da gösterilmiştir.

Tablo 30: Göç Etmede Etkili Neden (Yayla Yasağı) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Yayla Yasağı Etkisi	N	%
Etkili Değil	986	64.0
Etkili	555	36.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “yayla yasağının” göç hareketi üzerindeki etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde yayla yasağının etkisi % 17.83,
- Şırnak ilinde % 49.80,
- Mardin ilinde % 39.56,
- Siirt ilinde % 35.84,
- Batman ilinde % 49.80,
- Van ilinde % 53.20,
- Hakkari ilinde % 34.7 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında gıda ambargosu % 26.2 oranında rol oynamıştır.

Tablo 31: Göç Etmede Etkili Neden (Gıda Ambargosu) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Gıda Ambargosunun Etkisi	N	%
Etkili Değil	1138	73.8
Etkili	403	26.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde “gıda ambargosunun” göç hareketi üzerindeki etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde gıda ambargosunun etkisi % 14.76,
- Şırnak ilinde % 37.65,
- Mardin ilinde % 31.87,
- Siirt ilinde % 24.28
- Batman ilinde % 19.88,
- Van ilinde % 24.36
- Hakkari ilinde %29.17 etkili olmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında tek başına ele alındığında “güvenlik güçlerinin baskısı ve OHAL uygulamalarının etkisi” % 77.5 oranında rol oynamıştır.

Tablo 32: Göç Etmede Etkili Neden (Güvenlik Güçlerinin Baskısı ve OHAL Uygulamaları) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde Güvenlik Güçlerinin Baskısı ve OHAL Uygulamalarının Etkisi	N	%
Etkili Değil	346	22.5
Etkili	1125	77.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen iller arasında “güvenlik güçlerinin baskısı ve OHAL uygulamalarının” etkisini incelediğimizde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketinde Güvenlik güçlerinin baskısı ve OHAL uygulamalarının etkisi % 70.19,
- Şırnak ilinde % 79.22,
- Mardin ilinde % 80.22,
- Siirt ilinde % 80.92,
- Batman ilinde % 81.37,
- Van ilinde % 80.77,
- Hakkari ilinde % 80.83 etkili olmuştur.

Tablo 33: Göç Etmede Etkili Neden (PKK Baskısı) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etmesinde PKK Baskısı	N	%
Etkili Değil	1519	98.6
Etkili	22	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketinde tek başına PKK baskısı % 1.4 oranında rol oynamıştır.

Zorla yerinden edilme sürecini nüfusun diğer yer değiştirme biçimlerinden ayıran temel niteliği, nüfusun yer değiştirmesine neden olan etkenler ve bu yer değiştirme sürecine katılanların iradeleridir. Araştırmanın ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri incelendiğinde, bu araştırmaya konu olan nüfusun yer değiştirme hareketi, “zorla”, “zorunlu” yer değiştirme hareketidir. Bu hareketin temel belirleyicileri de “güvenlik güçlerinin baskısı, OHAL uygulamaları”, “koruculuk baskısı/dayatması”, “can güvenliği sorunu”, “yerleşim alanlarının boşaltılması”, “yayla yasağı”, “gıda ambargosudur”.

Zorla yerinden edilme süreci, nüfusun isteğe bağlı olmayan, zorla, zorunluluk sonucu yaşanan nüfusun yer değiştirme sürecidir. Bu sürecin nicelik boyutu olarak boşaltılan/yer değişikliğine zorlanan hane sayısı dağılımı açısından incelendiğinde çok geniş bir alana yayılmış coğrafyada binlerce haneyi etkilemiştir. Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre yer değişikliği kitlesel ölçeklidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 34’de gösterilmiştir.

Tablo 34: Göçün Nasıl Gerçekleştirildiği Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Etme Biçimi	N	%
Cevapsız	63	4.8
Tek Başına	18	1.2
Ailesi İle Birlikte	320	20.77
Akrabaları İle Birlikte	245	15.90
Hemşerileriyle Birlikte	21	1.4
Köy Halkı Bir Bütün Olarak	864	56.07
Diğer	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinde, nüfusun yer değişikliği biçimi, bu süreçten en çok etkilenen illerde incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden bu sürece katılanlar/etkilenenlerin % 75.49'u "akrabaları, hemşerileri, köy halkı bir bütün olarak"
- Şırnak ilinde % 72.55'i,
- Mardin ilinde % 63.19'u,
- Siirt ilinde % 69.36'sı,
- Batman ilinde % 67.08'i,
- Van ilinde % 85.89'u,
- Hakkari ilinde % 90.83'ü "akrabaları, hemşerileri, köy halkı bir bütün olarak yer değiştirmişlerdir.

Zorla yer değiştirme sürecinin gerçekleşme biçimi aşağıda Tablo 35'de gösterilmiştir.

Tablo 35: Göçün Nasıl Gerçekleştirildiği Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göçü Kiminle Gerçekleştiği	N	%
Cevapsız	58	3.8
Yürüyerek	272	17.7
Ulaşım Araçlarıyla	956	62.0
Hayvanlarıyla Birlikte	179	11.6
Diğer	76	5.1
Toplam	1541	100.00

Araştırma sonuçları, zorunlu göç hareketinin kitlesel biçimde gerçekleştiğini, Türkiye'de gerçekleşen iç göç hareketlerinden farkını ortaya koymaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecinin Zorunlu, kitlesel ve zor koşullarda gerçekleştiğini araştırmanın veri dağılım sonuçlarına dayalı olarak saptadığımız nüfusun yer değiştirme hareketi sırasında karşılaştığı kayıp/zararlar ile, bu kayıp/zararların kaynağının neler olduğu aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecini tüm boyutlarıyla ele alan bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 86.20'sinin göç sürecinde kayıp/zarara uğradığı görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 36: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zarar Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zarar Dağılımı	N	%
Cevapsız	77	5.0
Göç Sürecinde Kayıp/Zarara Uğramış	1262	81.9
Göç Sürecinde Kayıp/Zarara Uğramamış	202	13.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin temel hak kayıpları ve bu kayıpların telafisi konusunda üzerinde durulması gereken noktalardan birisi de göç sürecinin ortaya çıkardığı/neden olduğu kayıp ve zararlardır. Bu sürecin en fazla etkili olduğu illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde % 83.43,
- Şırnak ilinde % 78.04,
- Mardin ilinde % 82.97,
- Siirt ilinde % 78.61,
- Batman ilinde % 79.50,
- Van ilinde % 86.54,
- Hakkari ilinde % 90.00 kayıp-zarar gerçekleşmiş/yaşanmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu süreçte uğradığı kayıp/zararların etkisi araştırmanın bulgularının analiz edilmesinde teker, teker ele alınarak kayıp/zararları ortaya çıkarmadaki etkileri aşağıdaki dağılım tablolarında incelenmiştir.

Bu incelemenin ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sürecinde karşılaştığı kayıp/zarar kaynağı olarak tek başına “güvenlik güçlerinin yerleşim yerini yakmasının etkisi” % 65.9 oranında etkilidir. Bu sonuca ilişkin göstergeler Tablo 37’de sunulmuştur.

Tablo 37: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Güvenlik Güçlerinin Yerleşim Yerini Yakması) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı Olarak Güvenlik Güçlerinin Yerleşim Yerini Yakması	N	%
Kayıp/Zarar Kaynağı Değil	526	34.1
Kayıp/Zarar Kaynağı	1015	65.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinde gerçekleşen/yaşanan kayıp ve zararların kaynağı bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde “güvenlik güçlerinin yerleşim alanını yakması” % 69.92,
- Şırnak ilinde % 66.67,
- Mardin ilinde % 63.19,
- Siirt ilinde % 59.54,
- Batman ilinde % 64.59,
- Van ilinde % 58.33,
- Hakkari ilinde % 74.17 kayıp-zarar kaynağıdır.

Bu incelemenin ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sürecinde karşılaştığı kayıp/zarar kaynağı olarak tek başına “korucuların yerleşim yerini yakmasının etkisi” % 38.4 oranında etkilidir. Araştırmanın ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 38’de gösterilmiştir.

Tablo 38: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Korucuların Yerleşim Yerini Yakması) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı Olarak Korucuların Yerleşim Yerini Yakması	N	%
Kayıp/Zarar Kaynağı Değil	950	61.6
Kayıp/Zarar Kaynağı	591	38.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinde gerçekleşen/yaşanan kayıp ve zararların kaynağı olarak “korucuların yerleşim alanını yakması” bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde “korucuların yerleşim alanını yakması” % 28.41,
- Şırnak ilinde % 42.35,
- Mardin ilinde % 44.20,
- Siirt ilinde % 48.55,
- Batman ilinde % 43.48,
- Van ilinde % 31.41,
- Hakkari ilinde % 35.00 kayıp-zarar kaynağıdır.

Bu incelemenin ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sürecinde karşılaştığı kayıp/zarar kaynağı olarak tek başına “korucuların mallarına el koymasının” etkisi” % 33 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 39’da gösterilmiştir.

Tablo 39: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Korucuların Mallarına El Koyması) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı Olarak Korucuların Mallarına El Koyması	N	%
Kayıp/Zarar Kaynağı Değil	1033	67.0
Kayıp/Zarar Kaynağı	508	33.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinde gerçekleşen/yaşanan kayıp ve zararların kaynağı olarak “korucuların mallara el koyması” bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde “korucuların mallara el koyması” % 29.24,
- Şırnak ilinde % 37.65,
- Mardin ilinde % 44.51,
- Siirt ilinde % 50.38,
- Batman ilinde % 32.92,
- Van ilinde % 17.95,
- Hakkari ilinde % 23.33 kayıp-zarar kaynağıdır.

Bu incelemenin ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sürecinde karşılaştığı kayıp/zarar kaynağı olarak tek başına “yerleşim alanına uzun süre gidilemediği için ekili alanların tahrip olmasının” etkisi” % 57.8 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 40’da gösterilmiştir.

Tablo 40: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (Yerleşim Yeri Uzun Süre Gidilemediği İçin Ekili Alanların Tahrip Olması) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı Olarak Yerleşim Yeri Uzun Süre Gidilemediği İçin Ekili Alanlarının Tahrip Olması	N	%
Kayıp/Zarar Kaynağı Değil	650	42.2
Kayıp/Zarar Kaynağı	891	57.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinde gerçekleşen/yaşanan kayıp ve zararların kaynağı olarak “yerleşim alanına uzun süre gidilemediği için ekili alanların tahrip olması” bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde “yerleşim alanına uzun süre gidilemediği için ekili alanların tahrip olması” % 57.38,
- Şırnak ilinde % 55.29,
- Mardin ilinde % 63.19,
- Siirt ilinde % 56.64,
- Batman ilinde % 53.41,
- Van ilinde % 62.18,
- Hakkari ilinde % 55.00 kayıp-zarar kaynağıdır.

Bu incelemenin ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sürecinde karşılaştığı kayıp/zarar kaynağı olarak tek başına “PKK/örgütün yakmasının” etkisi” % 0.2 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 41’de gösterilmiştir.

Tablo 41: Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı (PKK/Örgüt Yaktı) Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Karşılaştığı Kayıp/Zararın Kaynağı Olarak PKK/Örgüt Yaktı	N	%
Kayıp/Zarar Kaynağı Değil	1537	99.8
Kayıp/Zarar Kaynağı	4	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları ve bu sonuçların bu süreçten en fazla etkilenen illere göre yapılan incelemesine dayalı olarak, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu süreç içerisinde karşılaştığı kayıp ve zararların kaynağı; güvenlik güçleri, korucuların doğrudan yol açtığı zararlar ve uzun süre yerleşim alanına gidilememesinin yol açtığı tahribattır.

Zorla yerinden edilenlerin sosyal, ekonomik, kültürel durumlarını bütün boyutlarıyla incelemeye çalışan bu araştırmada; zorla yerinden edilme sürecinde bu sürecin mağdurların tanık olduğu ya da doğrudan kendisinin yaşadığı bedensel zarar ve bu zararların içeriği kategorik olarak ele alınarak incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları ve bu sonuçları gösteren dağılım tabloları aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 54.38’i bedensel zarara tanık olmuş ya da yaşamış gözükmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonucu Tablo 42’de gösterilmiştir.

Tablo 42: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar Var Mı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar	N	%
Cevapsız	103	6.7
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya da Yaşamış	782	50.7
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış	656	42.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin temel hak kayıpları ve bu kayıpların telafisi konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta “göç sürecinde tanık olunan ya da yaşanan bedensel zararlarıdır”. Bu süreçten en fazla etkilenen illere göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde % 55.99,
- Şırnak ilinde % 51.37,
- Mardin ilinde % 56.59,
- Siirt ilinde % 45.66,
- Batman ilinde % 40.99,
- Van ilinde % 37.17
- Hakkari ilinde % 58.33 tanık olunan ya da yaşanan bedensel zarar söz konusudur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 18.9’u bedensel zarar olarak can kaybına tanık olmuş ya da yaşamışlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 43’de gösterilmiştir.

Tablo 43: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Can Kaybı)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zararın Can Kaybı Olması	N	%
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya da Yaşamamış (Can Kaybı)	1250	81.1
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Can Kaybı)	291	18.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşanan bedensel zararlar kategorik olarak bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların “can kaybına tanık olma ya da yaşama” % 12.53,
- Şırnak ilinde % 22.75,
- Mardin ilinde % 23.20,
- Siirt ilinde % 23.69,
- Batman ilinde % 15.53,
- Van ilinde % 13.46,
- Hakkari ilinde % 23.33’ü “can kaybına tanık olmuş ya da yaşamıştır”.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 26.2’si bedensel zarar olarak yaralanmaya tanık olmuş ya da yaşamışlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 44’de gösterilmiştir.

Tablo 44: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Yaralanma)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zararın Yaralanma Olması	N	%
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya da Yaşamamış (Yaralanma)	1137	73.8
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Yaralanma)	404	26.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşanan bedensel zararlar kategorik olarak bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 24.23’ü
- Şırnak ilinde % 32.55,
- Mardin ilinde % 29.83’ü,
- Siirt ilinde % 24.27,
- Batman ilinde % 25.47,
- Van ilinde % 16.66,
- Hakkari ilinde % 32.50’si “yaralanmaya tanık olmuş ya da yaşamıştır”.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 8.8'i bedensel zarar olarak kalıcı sakatlanmaya tanık olmuş ya da yaşamışlardır. Bu konuda ortaya çıkan dağılım sonuçları Tablo 45'de gösterilmiştir.

Tablo 45: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Kalıcı Sakatlık)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zararın Kalıcı Sakatlık Olması	N	%
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya da Yaşamamış (Kalıcı Sakatlık)	1405	91.2
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Kalıcı Sakatlık)	136	8.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşanan bedensel zararlar kategorik olarak bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 8.36'sı "kalıcı sakatlanmaya"
- Şırnak ilinde % 10.83,
- Mardin ilinde % 15.47,
- Siirt ilinde % 6.94,
- Batman ilinde % 4.97,
- Van ilinde % 6.41,
- Hakkari ilinde % 10.83'ü "kalıcı sakatlanmaya tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 6.5'i bedensel zarar olarak kayıp ve kaçırılmaya tanık olmuş ya da yaşamışlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya genel dağılım sonucu Tablo 46'da gösterilmiştir.

Tablo 46: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Kayıp ve Kaçırılma)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zararın Kayıp ve Kaçırılma Olması	N	%
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya da Yaşamamış (Kayıp ve Kaçırılma)	1441	93.5
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Kayıp ve Kaçırılma)	100	6.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşanan bedensel zararlar kategorik olarak bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 10.39'u "kayıp ve kaçırılmaya"
- Şırnak ilinde % 9.02'si,
- Mardin ilinde % 7.14,
- Siirt ilinde % 2.31,
- Batman ilinde % 1.86,
- Van ilinde % 1.92,
- Hakkari ilinde % 7.50'si "kayıp ve kaçırılmaya tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 31.3'ü bedensel zarar olarak işkenceye tanık olmuş ya da yaşamışlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya dağılım sonuçları Tablo 47'de gösterilmiştir.

Tablo 47: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (İşkence)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zararın İşkence Olması	N	%
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya da Yaşamamış (İşkence)	1058	68.7
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (İşkence)	483	31.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşanan bedensel zararlar kategorik olarak bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 32.59'u "işkenceye"
- Şırnak ilinde % 32.94,
- Mardin ilinde % 43.96,
- Siirt ilinde % 29.48,
- Batman ilinde % 16.15,
- Van ilinde % 21.15,
- Hakkari ilinde % 35.00'i "işkenceye tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 27.2'si bedensel zarar olarak toplu dayığa maruz kalmaya tanık olmuş ya da yaşamışlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 48'de gösterilmiştir.

Tablo 48: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zarar (Toplu Dayığa Maruz Kalma)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Bedensel Zararın Toplu Dayığa Maruz Kalma Olması	N	%
Bedensel Zarara Tanık Olmamış Ya da Yaşamamış (Toplu Dayığa Maruz Kalma)	1122	72.8
Bedensel Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Toplu Dayığa Maruz Kalma)	419	27.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşanan bedensel zararlar kategorik olarak bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelendiğinde;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 31.20'si "toplu dayığa"
- Şırnak ilinde % 29.02,
- Mardin ilinde % 34.62,
- Siirt ilinde % 25.43,
- Batman ilinde % 17.39,
- Van ilinde % 14.10,
- Hakkari ilinde % 35.83'ü "toplu dayığa tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecinde gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların tanık olduğu ya da yaşadığı bedensel zararların başında işkence, toplu dayığa maruz kalma, bedensel yaralanma ve can kayıpları önceliklidir.

Zorla yerinden edilme sürecinin nedenleri, gerçekleşme biçimi kadar ayırt edici bir özelliği de ortaya çıkardığı, neden olduğu bedensel kayıp ve zararlardır. Zorla yerinden edilme süreci yukarıda çözümlenen genel dağılım özellikleri ve bu özelliklerin bu süreçten en fazla etkilenen illere göre incelenmesine bağlı olarak "isteğe bağlı olarak gerçekleşmeyen, kitlesel ve kayıplara yol açan bir süreçle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz.

Zorla yerinden edilme süreci, zorunlu, kitlesel ve zor koşullar altında gerçekleşmiştir. Bu sürecin mağdurlarının tanık olduğu ya da yaşadığı manevi zararın varlığı ve bu zararların neler olduğu da incelenmiş, bu incelemenin sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 90.04'ü manevi zarara tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuya ilişkin genel dağılım sonuçları tablo 49'da gösterilmiştir.

Tablo 49: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Varlığı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Varlığı	N	%
Cevapsız	85	5.5
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış	1311	85.1
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış	145	9.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin temel hak kayıpları ve bu kayıpların telafisi konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta “bu süreç içerisinde tanık olunan ya da yaşanan manevi zararlardır”. Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketi içerisinde % 87.47,
- Şırnak ilinde % 83.53,
- Mardin ilinde % 85.71,
- Siirt ilinde % 82.66,
- Batman ilinde % 77.02,
- Van ilinde % 84.61
- Hakkari ilinde % 92.50 manevi zarar söz konusudur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 8’i manevi zarar olarak taciz ve tecavüz sonrası yaşanan travmalara tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 50’de gösterilmiştir.

Tablo 50: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Taciz ve Tecavüz Sonrası Travmalar)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Taciz ve Tecavüz Sonrası Travmalar Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Taciz ve Tecavüz Sonrası Yaşanan Travma)	1417	92.0
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Taciz ve Tecavüz Sonrası Yaşanan Travma)	124	8.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 11.98’i “taciz ve tecavüz sonrası travmalara”,
- Şırnak ilinde % 6.27,
- Mardin ilinde % 8.84,
- Siirt ilinde % 8.09,
- Batman ilinde % 4.35,
- Van ilinde % 3.20,
- Hakkari ilinde % 9.17’si tanık olmuş ya da yaşamıştır”.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 56.7’si manevi zarar olarak ailenin parçalanmasına tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuya ilişkin genel dağılım sonuçları Tablo 51’de gösterilmiştir.

Tablo 51: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Ailenin Parçalanması)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Ailenin Parçalanması Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Ailenin Parçalanması)	668	43.3
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Ailenin Parçalanması)	873	56.7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 49.30'u "ailenin parçalanmasına",
- Şırnak ilinde % 63.13,
- Mardin ilinde % 60.77,
- Siirt ilinde % 53.18,
- Batman ilinde % 49.69,
- Van ilinde % 60.89,
- Hakkari ilinde % 58.33'ü tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 29.4'ü manevi zarar olarak yakınlarının ölümünün kişide yarattığı travmalara tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 52'de gösterilmiştir.

Tablo 52: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yakınlarının Ölümünün Kişide Yarattığı Travma)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Yakınlarının Ölümünün Kişide Yarattığı Travma Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Yakınlarının Ölümünün Kişide Yarattığı Travma)	1088	70.6
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Yakınlarının Ölümünün Kişide Yarattığı Travma)	453	29.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 31.2'i yakınlarının ölümünün kişide yarattığı travmaya,
- Şırnak ilinde % 29.8'i,
- Mardin ilinde % 37.1'i,
- Siirt ilinde % 32.4'ü,
- Batman ilinde % 23'ü,,
- Van ilinde % 16.7'si,
- Hakkari ilinde % 25'i tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 58.3'ü manevi zarar olarak yakınlarına yapılan işkencenin yarattığı travmalara tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 53'de gösterilmiştir.

Tablo 53: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yakınlarına Yapılan İşkence ve Psikolojik Baskının Yarattığı Travmalar)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Yakınlarına Yapılan İşkence ve Psikolojik Baskının Yarattığı Travmalar Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Yakınlarına Yapılan İşkencenin Yarattığı Travmalar)	642	41.7
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Yakınlarına Yapılan İşkencenin Yarattığı Travmalar)	899	58.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 66.85'i,
- Şırnak ilinde % 58.04'ü,
- Mardin ilinde % 68.68'l,
- Siirt ilinde % 52.02'si,
- Batman ilinde % 40.99'u,
- Van ilinde % 48.72'i
- Hakkari ilinde % 51.67'si "yakınlarına yapılan işkence ve psikolojik baskının yarattığı travmalara tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 51.1'i manevi zarar olarak yakınlarının mezarlarını ziyaret edememeye tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 54'de gösterilmiştir.

Tablo 54: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yakınlarının Mezarlarını Ziyaret Edememesi)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Yakınlarını Mezarlarını Ziyaret Edememesi	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Yakınlarının Mezarlarını Ziyaret Edememesi)	788	51.1
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Yakınlarının Mezarlarını Ziyaret Edememesi)	753	48.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 58.50'si" yakınlarının mezarlarını ziyaret edememeye",
- Şırnak ilinde % 46.67,
- Mardin ilinde % 63.74,
- Siirt ilinde % 47.40,
- Batman ilinde % 37.88,
- Van ilinde % 32.69,
- Hakkari ilinde % 38.33'ü tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 70.4'ü manevi zarar olarak panik ve korkuya tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya genel dağılım sonuçları Tablo 55'de gösterilmiştir.

Tablo 55: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Yaşadığı Panik ve Korku)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Yaşadığı Panik ve Korku Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Yaşadığı Panik ve Korku)	456	29.6
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Yaşadığı Panik ve Korku)	1085	70.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 76.60ı "panik ve korkuya",
- Şırnak ilinde % 67.84,
- Mardin ilinde % 77.47,
- Siirt ilinde % 63.58,
- Batman ilinde % 51.55,
- Van ilinde % 67.31,
- Hakkari ilinde % 80.83'ü tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 62.9'u manevi zarar olarak geçmişini ve anılarını korkuyla hatırlamaya tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konudaki genel dağılım sonucu Tablo 56'da gösterilmiştir.

Tablo 56: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Geçmişini ve Anılarını Korkuyla Hatırlaması)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Geçmişini ve Anılarını Korkuyla Hatırlaması Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Geçmişini ve Anılarını Korkuyla Hatırlaması)	572	37.1
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Geçmişini ve Anılarını Korkuyla Hatırlaması)	969	62.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 66.57'si "geçmişini ve anılarını korkuyla hatırlaması",
- Şırnak ilinde % 61.57,
- Mardin ilinde % 71.43,
- Siirt ilinde % 61.85,
- Batman ilinde % 44.72,
- Van ilinde % 58.33,
- Hakkari ilinde % 70.00'i tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 61.4'ü manevi zarar olarak kişinin kendisini huzursuz hissetmesine tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonucu Tablo 57'de gösterilmiştir.

Tablo 57: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Kişinin Kendisini Huzursuz Hissetmesi)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Kişinin Kendisini Huzursuz Hissetmesi Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Kişinin Kendisini Huzursuz Hissetmesi)	590	38.3
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Kişinin Kendisini Huzursuz Hissetmesi)	951	61.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 63.51'i "kişinin kendisini huzursuz etmesine",
- Şırnak ilinde % 61.57,
- Mardin ilinde % 72.53,
- Siirt ilinde % 61.85,
- Batman ilinde % 47.20, Van ilinde % 59.62,
- Hakkari ilinde % 52.50'si tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 65'i manevi zarar olarak memleketine uzun süre gidememe/kopmaya tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 58'de gösterilmiştir.

Tablo 58: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Uzun Süre Memleketine Gidememesi/Kopması)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Uzun Süre Memleketine Gidememesi/Kopması Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Uzun Süre Memleketine Gidememesi/Kopması)	540	35.0
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Uzun Süre Memleketine Gidememesi/Kopması)	1001	65.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 66.85'i "uzun süre memleketine gidememe/kopmaya",
- Şırnak ilinde % 68.23,
- Mardin ilinde % 72.53,
- Siirt ilinde % 63.00,
- Batman ilinde % 46.58,
- Van ilinde % 64.74,
- Hakkari ilinde % 57.50'si tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 38.9'u manevi zarar olarak dışlanma ve mağduriyet hali yaşamaya tanık olmuş ya da yaşamıştır. Araştırmanın bu genel dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 59'da gösterilmiştir.

Tablo 59: Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zarar (Dışlanma ve Mağduriyet Hali Yaşama)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Görüşülenlerin Göç Sırasında Tanık Olduğu Ya Da Yaşadığı Manevi Zararın Uzun Süre Memleketine Gidememesi/Kopması Olması	N	%
Manevi Zarara Tanık Olmamış Ya Da Yaşamamış (Dışlanma ve Mağduriyet Hali Yaşama)	941	61.1
Manevi Zarara Tanık Olmuş Ya Da Yaşamış (Dışlanma ve Mağduriyet Hali Yaşama)	600	38.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinden en fazla etkilenen illerde yapılan incelemeye göre;

- Diyarbakır ilinden gerçekleşen göç hareketine katılanların % 34.54'ü "dışlanma ve mağduriyet hali yaşamaya",
- Şırnak ilinde % 39.22,
- Mardin ilinde % 42.30,
- Siirt ilinde % 30.64,
- Batman ilinde % 26.09,
- Van ilinde % 41.03,
- Hakkari ilinde % 45.00'i tanık olmuş ya da yaşamıştır".

Zorla yerinden edilme süreci; kitlesel ve zor koşullarda gerçekleşmiştir. Bu sürece isteği dışında katılıp mağduriyet yaşayanların, bu süreçte tanık olduğu ya da yaşadığı manevi zararlar tek, tek ele alınıp değerlendirildiğinde;

- Yaşanılan panik ve korku,
- Uzun süre memlekete gidememe/kopma,
- Kişinin kendisini huzursuz hissetmesi,
- Geçmişini ve anılarını korkuyla hatırlaması,
- Yakınlarına yapılan işkencenin kişide yarattığı travmalar,
- Ailenin parçalanması, tanık olunan ya da yaşanan manevi Zararların başında gelmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın, nüfusun yer değiştirme hareketine ilişkin ulaştığı sonuçlara göre;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağduru coğrafi bölge olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleridir,
- Zorla yerinden edilme süreci 1980'li yıllarda yaşanmaya başlamış, 1991-1997 döneminde doruğa çıkmıştır,
- Zorla yerinden edilme sürecinin ardında, “can güvenliği sorunu”, “yerleşim alanlarının boşaltılması”, “koruculuk baskısı/dayatması”, “güvenlik güçlerinin baskısı ve OHAL uygulamaları”, “yaşla yasağı”, “gıda ambargosu” gibi nedenler yatmaktadır. Bu nedenlerin tümü doğrudan zorla yerinden edilme sürecinin yaşandığı bu bölgelerde Kürt Sorununun demokratik, barışçıl ve insancıl çözümsüzlüğü ve bu çözümsüzlüğün yarattığı şiddet, çatışma ve gerilime bağlıdır.
- Zorla yerinden edilme süreci kitlesel olarak gerçekleşmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde 3 binin üzerinde kırsal yerleşim alanı insansızlaştırılmış, ilçe ve şehir merkezlerinden de yoğun olarak başka bölgelere nüfus akışı olmuştur.
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları ilk yerleşim alanlarını akrabaları, hemşerileri ile birlikte topluca terk etmek zorunda kalmışlardır.
- Zorla yerinden edilme sürecinde bu sürecin mağdurları açısından yaşanan hak kayıpları ve zararların kaynağında güvenlik kuvvetlerinin, korucuların doğrudan uygulamaları yatmaktadır. Zorla yerinden edilme sürecinde çok ciddi bedensel kayıp-zararların yanında telafisi maddi zararlardan daha güç manevi zararlar yaşanmıştır.

4. BÖLÜM

ZORLA YERİNDEN EDİLME SONRASI EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARIN HAYATA GEÇİRİLMESİ

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, BM Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200A (XXI) sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Sözleşme 3 Ocak 1976 tarihinden itibaren bağlayıcı bir belge olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukuku'nun en temel unsuru haline gelmiştir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku'nun ayrılmaz bir parçasıdır. Başta Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme olmak üzere, birçok uluslararası belge, bu haklara ilişkin yükümlülükler öngörmektedir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Kişisel, Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol, 1976 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmelerin amacı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde sayılan hakları ayrıntılı olarak düzenlemektir. Bu belgelerin tümü Uluslararası İnsan Hakları Hukuku'nu oluşturur.

Medeni ve Siyasi Haklar gibi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar da, Devletlere üç tür yükümlülük getirir: *İhlal etmeme*, *koruma* ve *sağlama* yükümlülükleri. Bu üç yükümlülüğün herhangi birinin yerine getirilmemesi, bu hakların ihlalini teşkil eder. İhlal etmeme yükümlülüğü, Devletlerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmaya müdahale etmemesini öngörür. Bu nedenle, Devletin kişileri keyfi olarak ve zorla konutlarından tahliye etmesi halinde, konut hakkı ihlal edilmiş olur. Koruma yükümlülüğü, bu hakların üçüncü kişilerce ihlal edilmesinin Devlet tarafından önlenmesini öngörür. Bu nedenle, özel sektör işverenlerinin temel çalışma standartlarına uymasının sağlanmaması, çalışma hakkını veya adil ve elverişli çalışma koşulları hakkını ihlal edebilir. Sağlama yükümlülüğü, Devletlerin, bu hakların tam olarak hayata geçirilmesi için uygun yasal, idari, mali, yargısal veya diğer tedbirleri almasını gerektirir. Bu nedenle, Devletlerin ihtiyacı olanlara zorunlu temel tıbbi bakım sağlamaması, ihlal teşkil edebilir.

İhlal etmeme, koruma ve sağlama yükümlülüklerinin her biri, yerine getirme ve sonuca ulaşma yükümlülüklerinin unsurlarını taşır. Yerine getirme yükümlülüğü, belli bir haktan yararlanılmasının sağlanması için, makul olarak tasarlanmış bir faaliyeti gerektirir. Sağlık hakkı söz konusu olduğunda, yerine getirme yükümlülüğü, örneğin, doğum sırasında gerçekleşen ölümlerin azaltılmasına yönelik bir eylem planının hazırlanması ve uygulanmasını içerebilir. Sonuca ulaşma yükümlülüğü, Devletlerin ayrıntılı somut standartları sağlamak için belli hedeflere ulaşmalarını gerektirir. Sağlık hakkına ilişkin olarak, sonuca ulaşma yükümlülüğü, örneğin, doğum sırasında gerçekleşen ölümlerin "1994 Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı" ve "1995 Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı"nda kabul edilen seviyeye indirilmesini gerektirir.

Bir Devlet Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin "her bir haktan, en azından asgari zorunlu seviyede yararlanılmasının sağlanması için gerekli asgari temel yükümlülük (...) olarak ifade ettiği yükümlülüğü yerine getirmediğinde, ihlal gerçekleşmiş olur. Bu nedenle, örneğin, kayda değer sayıda birey, zorunlu besin maddelerinden, zorunlu temel tıbbi bakım hizmetlerinden, temel barınma ve konuttan, veya en temel eğitim hizmetlerinden mahrumsa, taraf Devlet ilk bakışta, Sözleşme'yi ihlal etmektedir." Asgari temel yükümlülükler, söz konusu ülkedeki kaynakların yeterliliğinden veya diğer unsur ve zorluklardan bağımsızdır.

Bu tür yükümlülüklerin yerine getirilmesi genellikle çoğu Devlet için görece kolaydır, ve önemli bir kaynak sıkıntısı söz konusu değildir. Ancak, diğer hallerde, hakların tam olarak sağlanması uygun mali ve maddi kaynakların yeterliliğine bağlıdır. Yine de, kaynakların azlığı, Limburg İlkeleri'nin 25-28. maddelerinde belirtildiği ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin gelişen içtihatlarıyla da teyit edildiği üzere, Devletleri ekonomik, sosyal ve kültürel hakların sağlanmasına ilişkin belli asgari yükümlülüklerden kurtarmaz.

Devlet icrai veya ihmali bir fiili ile, Sözleşme'nin öngördüğü yükümlülükler ile açıkça çatışacak veya bunları göz ardı edecek politika veya uygulamalar benimsediğinde, veya öngörülen yerine getirme veya sonuca ulaşma standartlarına ulaşmadığında, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlali söz konusu olur. Ayrıca, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan eşit olarak yararlanmayı engellemek veya zorlaştırmak amacıyla veya bu sonucu yaratacak şekilde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, mülkiyet, doğum veya diğer bir durum bakımından ayırım yapılması da Sözleşme'nin ihlalini teşkil eder. **(Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hak İhlallerine İlişkin Maastricht Rehber İlkeleri, Maastricht, 1997)**

Türkiye Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ni, 2003 yılında onaylamıştır. Türkiye Sözleşmeyi onaylarken aşağıdaki beyan ve çekinceleri koymuştur.

Birinci Beyan

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

"Türkiye Cumhuriyeti bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini, BM Yasası (Charter) (özellikle 1. ve 2. Maddeler) çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak yerine getireceğini beyan eder."

İkinci Beyan

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

"Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulanacağını beyan eder."

Üçüncü Beyan

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

"Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin yasal ve idari düzeninin yürürlükte olduğu ülkesel sınırlar itibarıyla onaylanmış bulunduğunu beyan eder."

Çekince

"Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşme'nin 13. Maddesinin (3). ve (4). Paragrafları hükümlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 3., 14. ve 42. Maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulama hakkını saklı tutar."

4.1. YETERLİ YAŞAM STANDARTI HAKKI

Sözleşmenin 11. Maddesi, Yaşama Standardı Hakkını düzenlemektedir. Yaşam Standardı Hakkının 1. Maddesine göre; *“Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar”*.

Zorla Yerinden Edilme, Zorla Yerinden Edilenlerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Durumları araştırmasında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Yeterli Yaşam Standardı Hakkının yeterlilikleri izlenerek, yeterli konut hakkı, beslenme hakkı ve zorla yerinden edilenlerin sosyal yardımlara erişme/yararlanma durumları incelenmiştir. Bu incelemede, genel dağılım özellikleri ve bu özelliklerin zorla yerinden edilme süreci sonrasında yaşanan ile (araştırma yapılan il) göre karşılaştırma sonuçları kullanılmış, her bölümün sonunda sözleşmenin ilgili maddelerinin ihlali, bu ihlallerin nasıl önüne geçilebileceği, hak kayıplarının telafisine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

4.1.1. YETERLİ KONUT HAKKI

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi yeterli konut hakkının, kişiye başını sokacak bir çatı sağlayan barınakla özdeşleştiren veya barınağı sadece bir mal olarak gören, dar ve sınırlı bir anlamda yorumlanmaması gerektiğine işaret etmektedir.

“(…) Aksine; güvenli, barış içinde ve insanlık onuruna sahip olarak bir yerde yaşama hakkı olarak görülmesi gerekmektedir. Bu en az iki nedenden ötürü uygundur. İlkin, konut hakkı diğer insan haklarına ve Sözleşmenin üzerine kurulduğu temel ilkelere bütünüyle bağlıdır. Sözleşmedeki hakların temeli olduğu söylenen “insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onuru”, “konut” teriminin diğer başka pek çok önemli düşüncenin, özellikle de konut hakkının gelir düzeyi veya ekonomik kaynaklara erişim düzeyine bakılmaksızın herkes için güvence altına alınması gerektiğinin, dikkate alınarak yorumlanmasını gerektirmektedir.”

Komite ayrıca yeterli konut hakkını, *“(..) yeterli mahremiyet, yeterli mekan, yeterli güvenlik; yeterli ısıtma, aydınlatma ve havalandırma, su, atık su ve katı atık yönetimi gibi temel altyapı hizmetleri açısından yeterli ve erişilebilir konum, ve bütün bunların uygun fiyatla edinilebilmesi”* olarak tanımlamaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları açısından Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin yukarıda çerçevesi çizilen “yeterli konut hakkına” ilişkin mevcut durumları, oturlan konutun türü, yapı malzemesi, büyüklüğü, oda sayısı, aynı çatı altında barınan aile sayısı, konut satın alma ve kiralamada yaşayan sorunlar, konutun çevre ve altyapı sorunları, konut donanımı ve eşya donanımı incelenmiştir. İncelemede öncelikle veriler genel dağılımlara dönüştürülmüş, bu genel dağılımlar yazılı ve tablo şeklinde okuyucuya sunulmuştur. Daha sonra da bu dağılım özellikleri araştırma yapılan illere göre karşılaştırma yapmaya olanak verilecek şekilde gösterilmiştir. Her alt bölümün sonunda da araştırmanın ulaşılan sonuçları Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin ilgili maddeleri ve yeterlilikleri ile ilişki kurularak değerlendirilmiştir.

Zorla yerinden edilenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarını inceleyen bu araştırmanın “zorla yerinden edilme süreci sonrasında oturlan konutun türüne ilişkin” ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin göç sonrası oturduğu konutlar çoğunlukla tek ya da çok katlı müstakil konutlardır. Göç sonrası oturlan konutların % 23.90’ını gecekonduların türü konutlar oluştururken % 4.25’i de çadır türü konutlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 60’da gösterilmiştir.

Tablo 60: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Türü Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Türü	N	%
Cevapsız	60	3.9
Gecekonduların	354	23.0
Çadır	63	4.1
Apartman Dairesi	366	23.8
Müstakil Ev	622	40.4
Diğer	76	5.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin yapılan araştırmalarının ortaya koyduğu sonuçlar değerlendirildiğinde; bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanında sürdürdükleri yaşam “ekonomik, sosyal açıdan yoksul”, “insani ve sürdürülebilirlikten” uzak, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Yaşam Standardı Hakkını ve Yeterli Konut Hakkını Düzenleyen Maddeleri ve bu maddelere dayalı olarak geliştirilen yeterliliklerle çeliştiğini iddia edebiliriz. Bunu kanıtlanması gereken temel bir hipotez olarak kabul edebiliriz. Bu hipotezi kanıtlamaya dönük olarak Tablo 60’da ortaya çıkan genel dağılım sonucu araştırmanın yapıldığı illere göre karşılaştırmalı olarak çözümlediğimizde aşağıdaki sonuçlar açığa çıkmaktadır.

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 46.34’ü çadırda, % 35.77’si müstakil evlerde,
- Diyarbakır ilinde % 51.13’ü apartman dairesinde, % 19.42’si müstakil evlerde, % 15.21’i gecekonduların türü,
- Mersin ilinde % 50.71’i müstakil evlerde, % 27.15’i gecekonduların türü,
- İstanbul ilinde % 73.40’ı apartman dairesinde, % 11.39’u müstakil evlerde, % 8.91’i gecekonduların türü,
- Van ilinde % 48.74’ü gecekonduların türü, % 44.96’sı müstakil konutlar,
- Batman ilinde % 25.58’i gecekonduların türü, % 63.57’si müstakil konut türünde yaşamaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, bu sürecin mağdurlarının göç sonrası oturduğu konutların yapı malzemesi türü çoğunlukla betonarme, tuğla, kagir türü konutlardır. Göç sonrası oturlan konutların yapı malzemesi türü dağılımında dikkati çeken nokta kerpiç, çadır, baraka gibi insani olmayan konut yapılarının dağılımının % 15,4 düzeyinde olmasıdır. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 61’de gösterilmiştir.

Tablo 61: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Yapı Malzemesi Türü Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Yapı Malzemesi Türü	N	%
Cevapsız	65	4.2
Kagir	33	2.1
Betonarme	881	57.2
Tuğla	298	19.3
Baraka	46	3.0
Çadır*	55	3.6
Kerpiç	121	7.9
Diğer	42	2.8
Toplam	1541	100.00

*Yoğunluklu olarak Adana ili Karataş İlçesi Tuzla Beldesi yerleşim bölgesi

Araştırmanın yapıldığı il dağılımı ile zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun yapı malzemesi dağılımı birlikte ele alındığında, göç sonrası oturlan konutlar genellikle betonarme, tuğla yapı malzemesi ile yapılmış konutlardır. Bu anlamda iller arasında belirgin bir farklılaşma söz konusu değildir.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının oturduğu konutların büyüklüğü değerlendirildiğinde konutların % 24.50'sinin büyüklüğünün 100 metrekareden küçük, % 74.60'ının da 100-200 metrekare olduğu görülmektedir.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının oturduğu konutlar genellikle 2-4 odalı konutlardır. Araştırmada ortaya çıkan bu sonuç Tablo 62'de gösterilmiştir.

Tablo 62: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Oda Sayısı Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Oda Sayısı Dağılımı	N	%
Cevapsız	99	6.4
1	37	2.4
2	363	23.6
3	677	43.9
4	330	21.4
5	23	1.5
6	3	0.2
7	1	0.1
8	3	0.1
9 ve Üzeri	5	0.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutların oda sayısı değerlendirildiğinde hane başına ortalama 3 oda düşmektedir. Hane başına ortalama 8 kişi düştüğü göz önüne alındığında, zorla yerinden edilme süreci sonrasında kalabalık/sıkışık bir yaşam sürdürüldüğü söylenebilir.

Araştırmanın yapıldığı il dağılımı ile zorla yerinden edilme süreci sonrasında oturlan konutun büyüklüğü, oda sayısı birlikte ele alınıp incelendiğinde, oturlan konutlar genellikle 100-150 metrekare büyüklüğündedir, oturlan konutların büyüklüğü 2-4 oda büyüklüğündedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutların % 78.18'inin bahçesi yok, % 21.82'sinin bahçesi vardır. Bahçesi olan konutların % 25.48'inde bahçe; ekim yapılan, % 74.52'sinin de ekim yapılmayan bahçedir. Araştırmada bu konuda ortaya çıkan genel dağılım sonuçları Tablo 63'de gösterilmiştir.

Tablo 63: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Bahçesi Olması Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Bahçesi	N	%
Cevapsız	102	6.6
Ekim Yapılmayan Bahçesi Var	234	15.2
Ekim Yapılan Bahçesi Var	80	5.2
Bahçesi Yok	1125	73.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutların % 9.47'sinde konuta eklenti var, % 90.53'ünde yok görülmektedir. Araştırmanın bu konudaki sonuçları Tablo 64'de gösterilmiştir.

Tablo 64: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Eklentisi Var Mı (Ahır, Samanlık, Kiler vb.) Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Eklentisi	N	%
Cevapsız	94	6.1
Var	137	8.9
Yok	1310	85.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının çoğunlukla yerleşmeyi tercih ettikleri illere göre (araştırmanın yapıldığı illere göre); oturlan konutların bahçesi, konuta eklenti durumu birlikte ele alındığında; konutların çoğunluğunun müstakil konut olmasına bağlı olarak bahçelidir, ancak bahçe genellikle ekim yapılmayan bahçedir ve konutların çoğunluğunun konuta eklentisi yoktur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 62.42'si oturduğu konutta tek başına, % 37.58'i de birden çok aile ile birlikte yaşamaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 65'de gösterilmiştir.

Tablo 65: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kaç Aile Birlikte Yaşadığı Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutta Kaç Aile Birlikte Yaşadığı	N	%
Cevapsız	104	6.7
Tek Aile Yaşıyoruz	897	58.2
Birden Çok Aile Birlikte Yaşıyor	540	35.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası sürdürülebilir, insani yaşam koşulları açısından düşünüldüğünde, bu sürecin mağdurlarının aynı çatı altında yaşayan insan sayısının Türkiye kent ailesi ortalamasının üzerinde oluşuna bağlı olarak kalabalık, sıkışık mekânlarda yaşamın sürdürüldüğü ortadadır.

İnsani ve sürdürülebilirlik açısından bu bölümde incelediğimiz dağılımlardan birisi de zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutta kaç ailenin birlikte yaşadığının zorunlu göç sonrası yeni yerleşim alanına göre incelenmesidir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 38.21'i oturdukları konutta birden çok aile,
- Diyarbakır ilinde % 29.77,
- Mersin ilinde % 43.57'si,
- İstanbul ilinde % 33.66'sı
- Van ilinde % 33.61'i,
- Batman ilinde % 25.58'i oturdukları konutta birden çok aile bir arada yaşamaktadırlar.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanlar arasında birden çok aile bir arada yaşayanların % 3.95'i anne-babası, % 58.88'i evli çocuklarıyla, % 9.17'si yakın akrabalarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 66'da gösterilmiştir.

Tablo 66: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kimlerle Birlikte Yaşadığı Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutta Kimlerle Birlikte Yaşadığı	N	%
Cevapsız	865	56.1
Anne-Babası İle Birlikte	216	14.0
Evli Çocukları İle Birlikte	398	25.8
Yakın Akrabaları İle Birlikte	62	4.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süresi sonrası yeni yerleşim alanında oturan konutta birden çok aile bir arada yaşayanların kim/kimlerle birlikte yaşadıkları incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurları arasında oturdukları konutu birden çok aile ile paylaşan/yaşamak zorunda kalanların % 86.53'ü anne-baba, evli çocukları, % 13.47'si yakın akrabalarıyla,
- Diyarbakır ilinde % 87.5'i anne-baba, evli çocukları % 12.5'i yakın akrabalarıyla,
- Mersin ilinde % 94.73'ü anne-baba, evli çocukları, % 5.27'si yakın akrabalarıyla,
- İstanbul ilinde % 92.77'si anne-baba, evli çocukları, % 7.23'ü yakın akrabalarıyla,
- Van ilinde % 93.33'ü anne-baba, evli çocukları, % 6.77'si yakın akrabalarıyla,
- Batman ilinde % 93.98'i anne-baba, evli çocuklarıyla, % 6.02'si yakın akrabalarıyla birlikte yaşamaktadırlar.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanlar arasında birden çok aile bir arada yaşayanların % 86.34'ü geçim sıkıntısı, % 6.91'i de güvenlik nedeniyle birden çok aile bir arada yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım sonuçları Tablo 67'de gösterilmiştir.

Tablo 67: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Birden Çok Aile Yaşama Nedeni Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutta Birden Çok Aile Yaşama Nedeni	N	%
Cevapsız-Tek Aile Yaşayanlar	977	63.4
Güvenlik Nedeniyle	39	2.5
Geçim Sıkıntısı Nedeniyle	487	31.6
Diğer	38	2.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonuçlarına göre zorunlu göç sonrası yeni yerleşim alanlarında birden çok ailenin aynı haneyi paylaşmasının iki temel nedeni, "geçim sıkıntısı" ve "güvenlik" arayışıdır. Araştırmaya konu olan nüfusun yer değiştirme hareketinin Türkiye'de gerçekleşen yer değiştirme hareketlerinden ayıran temel noktalardan birisi de zorunlu, isteğe bağlı olmayan nedenlerle yer değiştirenlerin geçim sıkıntısı kadar güvenlik arayışı içinde olmalarıdır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutların % 68.65'inin mülkiyeti aile ya da aile üyelerinden birisine ait, % 25.20'si de kiralık konutlardır.

Tablo 68: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Mülkiyet Durumu Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutta Birden Çok Aile Yaşama Nedeni	N	%
Cevapsız	144	9.3
Mülkiyeti Aile/Aile Üyelerinden Birine Ait	959	62.2
Kira	352	22.8
Diğer	86	5.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşilen yerleşim alanında oturan konutların mülkiyet durumu incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 76.36'sı mülkiyeti kendilerine ya da aile üyelerinden birine ait konutlarda, % 23.64'ü kiralık konutlarda,
- Diyarbakır ilinde % 57.62'si mülkiyeti kendilerine ya da aile üyelerinden birine ait konutlarda, % 31.45'i kiralık konutlarda,

- Mersin ilinde %71.77'si mülkiyeti kendilerine ya da aile üyelerinden birine ait konutlarda , % 25'i kiralık konutlarda,
- İstanbul ilinde % 49.47'si mülkiyeti kendilerine ya da aile üyelerinden birine ait konutlarda , % 49.47'si kiralık konutlarda
- Van ilinde % 80.60'ı mülkiyeti kendilerine ya da aile üyelerinden birine ait konutlarda , % 16.38'i kiralık konutlarda
- Batman ilinde % 77.51'i mülkiyeti kendilerine ya da aile üyelerinden birine ait konutlarda , % 13.65'i kiralık konutlarda yaşamlarını sürdürmektedirler.
- Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutları satın alırken öncelikle fiyat, tanıdık ve akrabalarına yakınlık gibi nedenlere dikkat ettikleri görülmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutları satın alırken öncelikle fiyat, tanıdık ve akrabalarına yakınlık gibi nedenlere dikkat ettikleri görülmektedir. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 69'da gösterilmektedir.

Tablo 69: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Satın Alırken Nelere Dikkat Ettiği Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutu Satın Alırken Nelere Dikkat Ettiği	N	%
Cevapsız-Kiralık ve Diğer Konutlar	594	38.5
Fiyat-Tanıdık-Akrabalara Yakınlık vb	945	61.3
Diğer	2	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın yapıldığı illere göre konut satın almada rol oynayan etkenler karşılaştırmalı olarak çözümlendiğinde; akrabalık, hemşerilik ve konutun fiyatı belirleyicidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutları satın alırken yaşadığı çevrede ayrımcılık/istenmeme/dışlanma gibi sorunları yaşama dağılımı % 16.16'dır. Bu dağılım Türkiye toplumu açısından yaşanabilecek gerilim ve çatışmaları tetikleyebilecek ya da bu tür gerilim ve çatışmaları tırmandırmak isteyenlerin kullanabilecekleri bir noktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 70'de gösterilmiştir.

Tablo 70: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Satın Alırken Yaşadığı Çevrede Ayrımcılık/İstenmeme/Dışlanma Gibi Sorunlar Yaşama Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutu Satın Alırken Yaşadığı Çevrede Ayrımcılık/İstenmeme/Dışlanma Gibi Sorunlar Yaşaması	N	%
Cevapsız-Kiralık ve Diğer Konutlar	588	38.2
Yaşamamış	799	51.8
Yaşamış	154	10.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası yeni yerleşim alanında ayrımcılık araştırma açısından incelenen kritik eğilimlerden birisidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu sonuçlara göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 12.13'ü oturduğu konutu satın alırken ayrımcılık/istenmeme/dışlanma,
- Diyarbakır ilinde % 17.02'si,
- Mersin ilinde % 15.85'i,
- İstanbul ilinde % 39.56'sı
- Van ilinde % 19.47'si
- Batman ilinde % 5.52'si oturduğu konutu satın alırken ayrımcılık/istenmeme/dışlanma durumu yaşamıştır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun satın alınmasında yaşanan ayrımcılık, istenmeme, dışlanma gibi ortaya çıkan dağılım ve illere göre bu dağılımın sergilediği özelliği iki açıdan yorumlayabiliriz. Birincisi çıplak sonuçlara bakarak ayrımcılığın daha çok İstanbul ilinde diğer illere göre daha çok yaşandığıdır. İkinci sonuç ise kentlerin yerleşim alanı/mahalleleri ile ilgilidir. Kitlesele ölçekte gerçekleşen zorunlu göç sonrası kentlerin çevresinde önemli oranda zorunlu göç mağdurlarının bir arada yaşadığı mahalleler oluşmuştur. Bu durum istatistiksel değerlendirmelerin ötesinde sosyal barış, uyum ve kültürel bütünleşme açısından tehlikeli bir eğilimdir. Bunu desteklemek için araştırmanın iki verisini birlikte incelemek gerekir. Birinci eğilim, konutta oturma süresi, ikinci eğilim konutu değiştirme isteğidir. Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının % 43.19'u 01-09 yıl, % 48.89'u 10-19 yıl ve % 7.1'i 20 yıl ve daha uzun süreden beri aynı konutta oturmaktadırlar.

Oturlan konutların değiştirilme isteği illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 42.10'u,
- Diyarbakır ilinde % 37.93'ü,
- Mersin ilinde % 25.53'ü,
- İstanbul ilinde % 48,6'sı,
- Van ilinde % 22.68'i,
- Batman ilinde % 23.16'sı oturduğu konutu değiştirmeyi düşünmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutları kiralarken çoğunlukla tanıdık-akrabalarına başvurdukları görülmektedir. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 71'de gösterilmiştir.

Tablo 71: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Nasıl Kiraladığı Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutu Nasıl Kiraladığı	N	%
Cevapsız-Mülkiyeti Aileye Ait Ya Da Diğer Konutlar	1052	68.3
Tanıdık-Akrabaları Aracılığıyla	361	23.4
Emlakçı-Komisyoncudan	59	3.8
Diğer	69	4.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların göç sonrası oturduğu konutları kiralayanların % 16.38'i sorun yaşamıştır. Araştırmanın bu konudaki dağılım sonuçları Tablo 72'de gösterilmiştir.

Tablo 72: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Nasıl Kiralarken Sorun Yaşama Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutu Kiralarken Sorun Yaşaması	N	%
Cevapsız-Mülkiyeti Aileye Ait Ya Da Diğer Konutlar	1083	70.3
Sorun Yaşamamış	383	24.9
Sorun Yaşamış	75	4.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların % 35'i göç sonrası oturduğu konutlarını değiştirmeyi düşünmekte, % 65'i düşünmemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 73'de gösterilmiştir.

Tablo 73: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutu Değiştirmeyi Düşünmesi Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutu Değiştirmeyi Düşünmesi	N	%
Cevapsız	761	49.4
Değiştirmeyi Düşünmüyor	507	32.9
Değiştirmeyi Düşünüyor	273	17.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturan kiralık konutların aylık kira bedeli dağılımı incelendiğinde;

- % 93.58'ine 200 Türk Lirasından az,
- % 2.94'üne 200-300 Türk Lirası,
- % 3.47'sine de 301 ve daha fazla Türk Lirası kira ödenmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında oturdukları konutta oturma süreleri dağılımı incelendiğinde;

- Göç edenlerin % 26.56'sı beş yıldan daha az,
- % 23.14'ü 5-10 yıldan beri,
- 50.30'u da 11 yıl ve daha uzun süreden beri aynı konutta oturmaktadırlar.

Zorla yerinden edilme süreci, isteğe bağlı olmayan, kitlesel ölçekli ve zor koşullarda gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketidir. Bu sürecin mağdurlarının göç sonrası oturduğu konutların çevre, altyapı sorunu olup olmadığı ve varsa neler olduğu aşağıdaki dağılım tablolarında gösterilmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 72.02'sinin çevre, altyapı sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 74'de gösterilmiştir.

Tablo 74: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu Olması Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu	N	%
Cevapsız	79	5,1
Var	1053	68,3
Yok	409	26,5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin katılımcıları/mağdurları açısından yeni yerleşim alanının konutu açısından incelenen dağılımlardan birisi de, konutun çevre ve altyapı sorunu olup olmadığıdır. Bu incelemeye göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 96.36'sı
- Diyarbakır ilinde % 78.85'i,
- Mersin ilinde % 72.58'i,
- İstanbul ilinde % 54.69'u,
- Van ilinde % 75.97'si,
- Batman ilinde % 57.37'si çevre ve altyapı sorununa sahiptir.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanında oturdukları konutların çevre ve altyapı sorunları kategorik olarak incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları aşağıda anlatımlar ve dağılım tablolarında gösterilmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 41.4'ünün çevre, altyapı sorunu olarak yollar çamurlu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 75'de gösterilmiştir.

Tablo 75: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Yolların Çamurlu Oluşu)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Yolların Çamurlu Oluşu)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Yolların Çamurlu Oluşu) Yok	903	58,6
Çevre-Altyapı Sorunu (Yolların Çamurlu Oluşu) Var	638	41,4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 85.36'sının yolları çamurlu,
- Diyarbakır ilinde % 44.01'inin,
- Mersin ilinde % 37,5'inin,
- İstanbul ilinde % 12.38'inin,
- Van ilinde % 59.24'ünün,
- Batman ilinde % 24.42'sinin oturduğu konutların yolları çamurludur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 25'inin çevre, altyapı sorunu olarak içme suyu olmadığı/sık, sık kesildiği görülmektedir. Araştırmanın bu dağılım sonuçları Tablo 76'da gösterilmiştir.

Tablo 76: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (İçme Suyunun Olmaması/Sık, Sık Kesilmesi)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (İçme Suyunun Olmaması/Sık, Sık Kesilmesi)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (İçme Suyunun Olmaması/Sık, Sık Kesilmesi) Yok	1155	75,0
Çevre-Altyapı Sorunu (İçme Suyunun Olmaması/Sık, Sık Kesilmesi) Var	386	25,0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorla yerinden edilme sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 69.11'inin içme suyu yok/sık, sık kesilmesi ,
- Diyarbakır ilinde % 11.33'ünün,
- Mersin ilinde % 14.29'unun,
- İstanbul ilinde % 12.37'sinin,
- Van ilinde % 37.82'sinin,
- Batman ilinde % 25.96'sının oturduğu konutların içme suyu yok/sık, sık kesilmesi sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 9.5'inin çevre, altyapı sorunu olarak haberleşme sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu sonucu Tablo 77'de gösterilmiştir.

Tablo 77: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Haberleşme Sorunu)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Haberleşme Sorunu)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Haberleşme Sorunu) Yok	1394	90,5
Çevre-Altyapı Sorunu (Haberleşme Sorunu) Var	147	9,5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 41.46'sının haberleşme sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 8.74'ünün,
- Mersin ilinde % 3.93'ünün,
- İstanbul ilinde % 5.44'ünün,
- Van ilinde % 7.14'ünün,
- Batman ilinde % 6.59'unun oturduğu konutların haberleşme sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 22.5'inin çevre, altyapı sorunu olarak eğitim kurumlarının olmayışı/uzak oluşu sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 78'de gösterilmektedir.

Tablo 78: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Eğitim Kurumlarının Olmayışı/Uzak Oluşu)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Eğitim Kurumlarının Olmayışı/Uzak Oluşu)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Eğitim Kurumlarının Olmayışı/Uzak Oluşu) Yok	1195	77,5
Çevre-Altyapı Sorunu (Eğitim Kurumlarının Olmayışı/Uzak Oluşu) Var	346	22,5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında araştırmanın yapıldığı illere göre karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, "eğitim kurumlarının olmayışı/uzak oluşu" sorunu açısından araştırmanın yapıldığı iller arasında belirgin bir farklılaşma söz konusu değildir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 25.2'sinin çevre, altyapı sorunu olarak kanalizasyon sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konudaki dağılım sonuçları Tablo 79'da gösterilmiştir.

Tablo 79: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Kanalizasyon Sorunu)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Kanalizasyon Sorunu)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Kanalizasyon Sorunu) Yok	1152	74,8
Çevre-Altyapı Sorunu (Kanalizasyon Sorunu) Var	389	25,2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 76.42'sinin kanalizasyon sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 25.57'sinin,
- Mersin ilinde % 17.50'sinin,
- İstanbul ilinde % 13.86'sinin
- Van ilinde % 29.41'inin,
- Batman ilinde % 4.73'ünün oturduğu konutların kanalizasyon sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 36.8'inin çevre, altyapı sorunu olarak elektriğin sık, sık kesildiği/olmaması sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 80'de gösterilmiştir.

Tablo 80: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Elektriğin Sık, Sık Kesilmesi/Olmayışı Sorunu)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Elektriğin Sık, Sık Kesilmesi/Olmayışı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Elektriğin Sık, Sık Kesilmesi/Olmayışı) Yok	973	63,1
Çevre-Altyapı Sorunu (Elektriğin Sık, Sık Kesilmesi/Olmayışı) Var	568	36,8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 71.54'ünün elektriğin olmaması/sık, sık kesilmesi sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 54.37'sinin,
- Mersin ilinde % 20.36'sinin,
- İstanbul ilinde % 12.87'sinin,
- Van ilinde % 33.61'inin,
- Batman ilinde % 38.37'sinin oturduğu konutların elektriğinin olmaması/sık, sık kesilmesi sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 25.6'sının çevre, altyapı sorunu olarak çöplerin düzenli toplanamaması sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya çıkardığı dağılım sonuçları Tablo 81'de gösterilmektedir.

Tablo 81: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Çöplerin Düzenli Toplanmaması)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Çöplerin Düzenli Toplanmaması)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Çöplerin Düzenli Toplanmaması) Yok	1145	74,3
Çevre-Altyapı Sorunu (Çöplerin Düzenli Toplanmaması) Var	396	25,6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 77.24'ünün çöplerin düzenli toplanmayışı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 19.42'sinin,
- Mersin ilinde % 33.93'ünün,
- İstanbul ilinde % 19.31'inin,

- Van ilinde % 21.43'ünün,
- Batman ilinde % 6.98'inin oturduğu konutların çöplerin düzenli toplanmayışı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 35.3'ünün çevre, altyapı sorunu olarak ısınma sorunu olduğu görülmektedir. Bu dağılım sonucu Tablo 82'de gösterilmektedir.

Tablo 82: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Isınma Sorunu)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Isınma Sorunu)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Isınma Sorunu) Yok	997	64,7
Çevre-Altyapı Sorunu (Isınma Sorunu) Var	544	35,3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 70.73'ünün ısınma sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 45.63'ünün,
- Mersin ilinde % 20.36'sının,
- İstanbul ilinde % 29.21'inin,
- Van ilinde % 38.66'sının,
- Batman ilinde % 23.64'ünün oturduğu konutların ısınma sorunu vardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 56.1'inin çevre, altyapı sorunu olarak yeşil alan yetersizliği/olmayışı sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 83'de gösterilmektedir.

Tablo 83: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Yeşil Alan Yetersizliği/Olmayışı)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Yeşil Alan Yetersizliği/Olmayışı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Yeşil Alan Yetersizliği/Olmayışı) Yok	677	43,9
Çevre-Altyapı Sorunu (Yeşil Alan Yetersizliği/Olmayışı) Var	864	56,1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 80.48'inin yeşil alan yetersizliği/olmayışı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 57.61'inin,
- Mersin ilinde % 54.29'unun,
- İstanbul ilinde % 51.49'unun,
- Van ilinde % 49.58'inin,
- Batman ilinde % 48.45'inin oturduğu konutların yeşil alan yetersizliği/olmayışı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 55.8'inin çevre, altyapı sorunu olarak spor-sosyal kültürel tesislerin olmayışı sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın ortaya koyduğu bu dağılıma ilişkin sonuç Tablo 84'de gösterilmektedir.

Tablo 84: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Spor-Sosyal Kültürel Tesislerin Olmayışı)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Spor-Sosyal Kültürel Tesislerin Olmayışı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Spor-Sosyal Kültürel Tesislerin Olmayışı) Yok	681	44,2
Çevre-Altyapı Sorunu (Spor-Sosyal Kültürel Tesislerin Olmayışı) Var	860	55,8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 88.62'sinin spor-sosyal-kültürel tesislerin olmayışı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 57.28'inin,
- Mersin ilinde % 51.43'ünün,
- İstanbul ilinde % 46.53'ünün,
- Van ilinde % 53.36'sının,
- Batman ilinde % 46.90'ının oturduğu konutların spor-sosyal-kültürel tesislerin olmayışı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 42.6'sının çevre, altyapı sorunu olarak imar sorunları olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 85'de gösterilmektedir.

Tablo 85: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (İmar Sorunlarının Varlığı)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (İmar Sorunlarının Varlığı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (İmar Sorunlarının Varlığı) Yok	885	57,4
Çevre-Altyapı Sorunu (İmar Sorunlarının Varlığı) Var	656	42,6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 88.62'sinin imar sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 41.42'sinin,
- Mersin ilinde % 39.29'unun,
- İstanbul ilinde % 24.75'inin,
- Van ilinde % 47.06'sının,
- Batman ilinde % 34.50'sinin oturduğu konutların imar sorunu vardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 33.9'unun çevre, altyapı sorunu olarak ulaşım hizmetlerinin yetersizliği sorunları olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu sonuç Tablo 86'da gösterilmiştir.

Tablo 86: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Ulaşım Hizmetlerinin Yetersizliği)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Ulaşım Hizmetlerinin Yetersizliği)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Ulaşım Hizmetlerinin Yetersizliği) Yok	1019	66,1
Çevre-Altyapı Sorunu (Ulaşım Hizmetlerinin Yetersizliği) Var	522	33,9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 79.67'sinin ulaşım sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 34.95'inin,
- Mersin ilinde % 32.86'sının,
- İstanbul ilinde % 24.75'inin,
- Van ilinde % 29.41'inin,
- Batman ilinde % 17.05'inin oturduğu konutların ulaşım sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 34.5'inin çevre, altyapı sorunu olarak alışveriş olanaklarının olmayışı sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılım sonucu Tablo 87'de gösterilmektedir.

Tablo 87: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Alışveriş Olanaklarının Olmayışı)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Alışveriş Olanaklarının Olmayışı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Alışveriş Olanaklarının Olmayışı) Yok	1009	65,5
Çevre-Altyapı Sorunu (Alışveriş Olanaklarının Olmayışı) Var	532	34,5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 80.49'unun alışveriş olanaklarının olmayışı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 31.39'unun,
- Mersin ilinde % 25.36'sının,
- İstanbul ilinde % 19.31'inin,
- Van ilinde % 44.11'inin,
- Batman ilinde % 25.19'unun oturduğu konutların alışveriş olanaklarının olmayışı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 54.4'ünün çevre, altyapı sorunu olarak çocuk bahçesi/parkı/oyun alanı olmayışı sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu sonuç, Tablo 88'de gösterilmiştir.

Tablo 88: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Çocuk Parkı/bahçesi/oyun alanının olmayışı)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Çocuk Parkı/Bahçesi/Oyun Alanı Olmayışı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Çocuk Parkı/Bahçesi/Oyun Alanı) Yok	703	45,6
Çevre-Altyapı Sorunu (Çocuk Parkı/Bahçesi/Oyun Alanı) Var	838	54,4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 86.99'unun çocuk parkı/bahçesi/oyun alanlarının olmayışı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 51.13'ünün,
- Mersin ilinde % 51.43'ünün,
- İstanbul ilinde % 44.55'inin,
- Van ilinde % 51.68'inin,
- Batman ilinde % 50'sinin oturduğu konutların çocuk parkı/bahçesi/oyun alanı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 54.4'ünün çevre, altyapı sorunu olarak sinema/tiyatro olmayışı sorunu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya çıkardığı sonuç, Tablo 89'da gösterilmiştir.

Tablo 89: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Sinema/Tiyatro Olmayışı)

Görüşülenlerin Göç Sonrasında Oturduğu Konutun Çevre-Altyapı Sorunu (Sinema/Tiyatro Olmayışı)	N	%
Çevre-Altyapı Sorunu (Sinema/Tiyatro Olmayışı) Yok	701	45,5
Çevre-Altyapı Sorunu (Sinema/Tiyatro Olmayışı) Var	840	54,6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 91.05'inin sinema-tiyatro olmayışı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 52.10'unun,
- Mersin ilinde % 52.50'sinin,
- İstanbul ilinde % 40.59'unun,
- Van ilinde % 56.72'sinin,
- Batman ilinde % 44.96'sinin oturduğu konutların sinema-tiyatro olmayışı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında oturdukları konutların çevre, altyapı sorunları tek, tek ele alındığında, göç edenlerin yaşadığı konutların yerel kentsel hizmetlere ulaşım konusunda dezavantajlı olduğu iddia edilebilir. Özellikle Yeşil alan yetersizliği, spor-sosyal, kültürel tesislerin olmayışı, çocuk parkı/bahçesi/oyun alanı olmayışı en belirgin üç temel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecinin katılımcıları/mağdurlarının yeni yerleşim alanında oturdukları konutların çevre ve altyapı sorunlarının kategorik olarak dağılımı incelendiğinde, kente özgü kamu ve yerel hizmetlere ulaşım açısından dezavantajlı olduğu, hizmetlere erişim düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında oturdukları konutların altyapı donanımı açısından mevcut durumu kategorik olarak incelenmiş, bu incelemeler aşağıda anlatımlar ve her anlatıma ilişkin dağılım tablolarında gösterilmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 65.1'inde düzenli akan ve temiz içme suyu olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 90'da gösterilmektedir.

Tablo 90: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Düzenli Akan ve Temiz İçme Suyu Varlığı

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Düzenli Akan ve Temiz İçme Suyu Varlığı	N	%
Konutta Düzenli Akan ve Temiz İçme Suyu Yok	538	34,9
Var	1003	65,1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 31.70'inin düzenli akan ve temiz içme suyu,
- Diyarbakır ilinde % 84.14'ünün,
- Mersin ilinde % 69.29'unun,
- İstanbul ilinde % 44.55'inin,
- Van ilinde % 56.72'isinin,
- Batman ilinde % 74.81'inin oturduğu konutların düzenli akan ve temiz içme suyu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 88.6'sında elektrik olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 91'de gösterilmektedir.

Tablo 91: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Elektrik

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Elektrik	N	%
Konutta Elektrik Yok	175	11,4
Var	1366	88,6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 86.99'unun elektriği,
- Diyarbakır ilinde % 86.73'ünün,
- Mersin ilinde % 90'ının,
- İstanbul ilinde % 91.58'inin,
- Van ilinde % 92.43'ünün,
- Batman ilinde % 82.17'isinin oturduğu konutların elektriği vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 66.3'ünde kanalizasyona bağlı tuvalet olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 92'de gösterilmiştir.

Tablo 92: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kanalizasyona Bağlı Tuvalet

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kanalizasyona Bağlı Tuvalet	N	%
Konutta Kanalizasyona Bağlı Tuvalet Yok	519	33,7
Var	1022	66,3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 38.11'inin kanalizasyona bağlı tuvaleti
- Diyarbakır ilinde % 66.34'ünün,
- Mersin ilinde % 65.35'inin,
- İstanbul ilinde % 84.65inin,
- Van ilinde % 52.94'ünün,
- Batman ilinde % 76.36'sının oturduğu konutların kanalizasyona bağlı tuvaleti vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 61.7'sinde bağımsız banyonun olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılım sonucu Tablo 93'de gösterilmektedir.

Tablo 93: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Banyo

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Banyo	N	%
Konutta Kanalizasyona Bağımsız Banyo	590	38,3
Var	951	61,7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 40.65'inin bağımsız banyosu,
- Diyarbakır ilinde % 57.28'inin,
- Mersin ilinde % 67.86'ısının,
- İstanbul ilinde % 69.3'inin,
- Van ilinde % 58.40'ının,
- Batman ilinde % 71.70'sinin oturduğu konutların bağımsız banyosu vardır. .

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 63.1'inde bağımsız mutfak olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılım sonucu Tablo 94'de gösterilmektedir

Tablo 94: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Mutfak

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Mutfak	N	%
Konutta Bağımsız Mutfak	568	36,9
Var	973	63,1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 43.09'unun bağımsız mutfağı,
- Diyarbakır ilinde % 55.34'ünün,
- Mersin ilinde % 66.07'sinin,
- İstanbul ilinde % 76.73'ünün,
- Van ilinde % 60.08'inin
- Batman ilinde % 71.32'isinin oturduğu konutların bağımsız mutfağı vardır. .

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 12.5'inde bağımsız çocuk odasının olduğu görülmektedir. Araştırmanın ilgili dağılım sonucu Tablo 95'de gösterilmiştir.

Tablo 95: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Çocuk Odası

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Bağımsız Çocuk Odası	N	%
Konutta Bağımsız Çocuk Odası Yok	1349	87,5
Var	192	12,5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 4.06'sının bağımsız çocuk odası,
- Diyarbakır ilinde % 14.56'sının,
- Mersin ilinde % 9.29'unun,
- İstanbul ilinde % 15.35'inin,
- Van ilinde % 13.87'sinin,
- Batman ilinde % 2.02'sinin oturduğu konutların bağımsız çocuk odası vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 29.3'ünde misafir odasının olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 96'da gösterilmektedir.

Tablo 96: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Misafir Odası

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Misafir Odası	N	%
Konutta Misafir Odası Yok	1089	70,7
Var	452	29,3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 11.38'inin misafir odası,
- Diyarbakır ilinde % 26.21'inin,
- Mersin ilinde % 24.64'ünün,
- İstanbul ilinde % 24.75'inin,
- Van ilinde % 35.71'inin,
- Batman ilinde % 40.31'nin oturduğu konutların misafir odası vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 6.8'inde çalışma odasının olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konudaki dağılım sonucu tablo 97'de gösterilmektedir.

Tablo 97: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Çalışma Odası

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Çalışma Odası	N	%
Konutta Çalışma Odası Yok	1436	93,2
Var	105	6,8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 1'inin çalışma odası,
- Diyarbakır ilinde % 9.06'sının,
- Mersin ilinde % 6.43'ünün,
- İstanbul ilinde % 5.44'ünün,
- Van ilinde % 6.72'sinin
- Batman ilinde % 9.30'unun oturduğu konutların çalışma odası vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 7.3'ünde kalorifer olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonucu Tablo 98'de gösterilmektedir.

Tablo 98: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kalorifer

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Kalorifer	N	%
Konutta Kalorifer Yok	1429	92,7
Var	112	7,3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 2'sinin kaloriferi,
- Diyarbakır ilinde % 16.18'inin,
- Mersin ilinde % 3.21'inin,
- İstanbul ilinde % 11.39'unun,
- Van ilinde % 2.10'unun,
- Batman ilinde % 5.81'inin oturduğu konutların kaloriferi vardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 7.1'inde doğalgaz olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonucu Tablo 99'da gösterilmektedir.

Tablo 99: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Doğalgaz

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Doğalgaz	N	%
Konutta Doğalgaz Yok	1432	92,9
Var	109	7,1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 15.2'sinde güneş enerjisi olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu dağılıma ilişkin ortaya koyduğu sonuç, Tablo 100'de gösterilmektedir.

Tablo 100: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Güneş Enerjisi

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Güneş Enerjisi	N	%
Konutta Güneş Enerjisi Yok	1307	84,8
Var	234	15,2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 36.59'unun güneş enerjisi,
- Diyarbakır ilinde % 5.50'sinin,
- Mersin ilinde % 50'sinin,
- İstanbul ilinde % 1.49'unun,
- Van ilinde % 2.94'ünün,
- Batman ilinde % 3.49'unun oturduğu konutların güneş enerjisi vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 73.2'sinde odun/kömür sobası olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 101'de gösterilmektedir.

Tablo 101: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Odun/Kömür Sobası

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutta Odun/Kömür Sobası	N	%
Konutta Odun/Kömür Sobası Yok	413	26,8
Var	1128	73,2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturlan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 59.35'inin odun-kömür sobası,
- Diyarbakır ilinde % 72.82'sinin,
- Mersin ilinde % 65.36'sinin,
- İstanbul ilinde % 54.95'inin,
- Van ilinde % 92.43'ünün,
- Batman ilinde % 80.62'sinin oturduğu konutların odun-kömür sobası vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 36.9'unun aydınlık olduğu/güneş aldığı görülmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 102'de gösterilmektedir.

Tablo 102: Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Aydınlik Oluşu (Güneş Alması)

Görüşülenlerin Göç Sonrası Oturduğu Konutun Aydınlik Oluşu (Güneş Alması)	N	%
Konut Aydınlik Değil	972	63,1
Aydınlik	569	36,9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oturulan konutun donanımının kategorik olarak incelenmesine göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 21.13'ünün güneş aldığı,
- Diyarbakır ilinde % 23.62'sinin,
- Mersin ilinde % 41.07'sinin,
- İstanbul ilinde % 32.67'sinin,
- Van ilinde % 37.81'inin
- Batman ilinde % 55.81'inin oturduğu konutların güneş aldığı görülmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanında oturdukları konutlar; konut donanımı açısından değerlendirildiğinde; ortalama her on konuttan üçünde su, elektrik, kanalizasyona bağlı tuvalet, bağımsız banyo, mutfak sorunu olduğu, konutların çoğunlukla odun/kömür sobası ile ısıtıldığı, çocuk odası, çalışma odası gibi donanımın düşüklüğü dikkat çekicidir.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında oturdukları konutun çevre, altyapı sorunları ve konut donanımı zorunlu göç sonrası yeni yerleşim alanı açısından değerlendirildiğinde sürdürülebilir ve insani olmayan koşullarda yaşamın sürdürüldüğünü iddia edebiliriz.

Zorla yerinden edilme süreci mağdurlarının yeni yerleşim alanında oturdukları konutların eşya donanımı incelenmiş, bu incelemenin sonuçları anlatımlar ve her anlatıma ilişkin dağılım tabloları aracılığıyla aşağıda sunulmuştur.

Zorla yer değiştirme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 92'sinde buzdolabı vardır. Araştırmanın ilgili dağılımına ilişkin sonuç Tablo 103'de gösterilmiştir.

Tablo 103: Konutun Eşya Donanımı (Buzdolabı)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Buzdolabı)	N	%
Buzdolabı Yok	123	8.0
Var	1418	92.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturulan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 89.43'ünde buzdolabı,
- Diyarbakır ilinde % 95.79'unda
- Mersin ilinde % 89.96'sında,
- İstanbul ilinde % 95.04'ünde,
- Van ilinde % 88.24'ünde,
- Batman ilinde % 91.47'sinde oturduğu konutlarda buzdolabı vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 76.4'ünde çamaşır makinesi vardır. Araştırmanın ortaya koyduğu bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 104'de sunulmuştur.

Tablo 104: Konutun Eşya Donanımı (Çamaşır Makinesi)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Çamaşır Makinesi)	N	%
Çamaşır Makinesi Yok	364	23.6
Var	1177	76.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 39.84'ünde çamaşır makinesi,
- Diyarbakır ilinde % 73.14'ünde,
- Mersin ilinde % 82.86'sında,
- İstanbul ilinde % 90.56'sında,
- Van ilinde % 71.85'inde,
- Batman ilinde % 82.17'sinde oturduğu konutlarda çamaşır makinesi vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 7.9'unda bulaşık makinesi vardır. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonucu Tablo 105'de gösterilmiştir.

Tablo 105: Konutun Eşya Donanımı (Bulaşık Makinesi)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Bulaşık Makinesi)	N	%
Bulaşık Makinesi Yok	1420	92.1
Var	121	7.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 1.63'ünde bulaşık makinesi,
- Diyarbakır ilinde % 13.59'unda,
- Mersin ilinde % 5.71'inde,
- İstanbul ilinde % 19.31'inde,
- Van ilinde % 2.10'unda,
- Batman ilinde % 3.10'unda oturduğu konutlarda bulaşık makinesi vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 42,2'sinde fırın vardır. Bu sonuç, Tablo 106'da gösterilmiştir.

Tablo 106: Konutun Eşya Donanımı (Fırın)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Fırın)	N	%
Fırın Yok	890	57.8
Var	651	42.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 22.76'sında fırın,
- Diyarbakır ilinde % 51.45'inde,
- Mersin ilinde % 34.64'ünde,
- İstanbul ilinde % 55.44'ünde,
- Van ilinde % 30.25'inde,
- Batman ilinde % 53.10'unda oturduğu konutlarda fırın vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 46.3'ünde tüplü/elektrikli ocak vardır. Araştırmanın ortaya koyduğu bu dağılıma ait sonuçlar Tablo 107'de gösterilmiştir.

Tablo 107: Konutun Eşya Donanımı (Tüplü Elektrikli Ocak)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı(Tüplü Elektrikli Ocak)	N	%
Tüplü Elektrikli Ocak Yok	827	53.7
Var	714	46.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturlan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 28.46'sında tüplü/elektrikli ocak,
- Diyarbakır ilinde % 38.19'unda,
- Mersin ilinde % 58.57'sinde,
- İstanbul ilinde % 55.94'ünde,
- Van ilinde % 41.60'ında,
- Batman ilinde % 44.96'sında oturduğu konutlarda tüplü/elektrikli ocak vardır.

Tablo 108: Konutun Eşya Donanımı (Televizyon)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Televizyon)	N	%
Televizyon Yok	141	9.1
Var	1400	90.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 90.9'unda televizyon vardır.

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 84.55'inde televizyon,
- Diyarbakır ilinde % 90.94'ünde,
- Mersin ilinde % 82.50'sinde,
- İstanbul ilinde % 91.58'inde,
- Van ilinde % 97.90'ında,
- Batman ilinde % 94.96'sında oturduğu konutlarda televizyon vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 66'sında uydu anten vardır. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 109'da gösterilmektedir.

Tablo 109: Konutun Eşya Donanımı (Uydu Anten)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Uydu Anten)	N	%
Uydu Anten Yok	510	34.0
Var	1031	66.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturlan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 65.04'ünde uydu anten,
- Diyarbakır ilinde % 41.74'ünde,
- Mersin ilinde % 73.57'sinde,

- İstanbul ilinde % 86.63'ünde,
- Van ilinde % 65.97'sinde,
- Batman ilinde % 73.26'sında oturduğu konutlarda uydu anten vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 2.5'üğünde video/kamera vardır. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuç, Tablo 110'da gösterilmiştir.

Tablo 110: Konutun Eşya Donanımı (Video/Kamera)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Video/Kamera)	N	%
Video/Kamera Yok	1503	97.5
Var	38	2.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 5.6'sında DVD/VCD vardır. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 111'de gösterilmektedir.

Tablo 111: Konutun Eşya Donanımı (DVD/VCD)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (DVD/VCD)	N	%
(DVD/VCD) Yok	1455	94.4
Var	86	5.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 69.4'ünde ütü vardır. Araştırmanın bu sonucu Tablo 112'de gösterilmektedir.

Tablo 112: Konutun Eşya Donanımı (Ütü)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Ütü)	N	%
Ütü Yok	472	30.6
Var	1069	69.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında oturlan konutun eşya donanımı değerlendirildiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 39.84'ünde ütü,
- Diyarbakır ilinde % 72.49'unda,
- Mersin ilinde % 69.65'inde,
- İstanbul ilinde % 78.71'inde,
- Van ilinde % 64.29'unda,
- Batman ilinde % 76.36'sında oturduğu konutlarda ütü vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 9.3'ünde radyo vardır. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 113'de gösterilmektedir.

Tablo 113: Konutun Eşya Donanımı (Radyo)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Radyo)	N	%
Radyo Yok	1397	90.7
Var	144	9.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 8.8'inde teyp vardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 114'de gösterilmektedir.

Tablo 114: Konutun Eşya Donanımı (Teyp)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Teyp)	N	%
Teyp Yok	1406	91.2
Var	135	8.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 10.5'inde klima vardır. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 115'de gösterilmektedir.

Tablo 115: Konutun Eşya Donanımı (Klima)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Klima)	N	%
Klima Yok	1379	89.5
Var	162	10.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 8'inde internet bağlantısı olan bilgisayar vardır. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 116'da gösterilmektedir.

Tablo 116: Konutun Eşya Donanımı (İnternet Bağlantılı Bilgisayar)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (İnternet Bağlantılı Bilgisayar)	N	%
İnternet Bağlantılı Bilgisayar Yok	1417	92.0
Var	124	8.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 4.2'sinde internet bağlantısı olmayan bilgisayar vardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 117'de gösterilmektedir.

Tablo 117: Konutun Eşya Donanımı (İnternet Bağlantısı Olmayan Bilgisayar)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (İnternet Bağlantısı Olmayan Bilgisayar)	N	%
İnternet Bağlantısı Olmayan Bilgisayar Yok	1476	95.8
Var	65	4.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 6.4'ünde dikiş makinesi vardır. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 118'de gösterilmektedir.

Tablo 118: Konutun Eşya Donanımı (Dikiş Makinesi)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Dikiş Makinesi)	N	%
Dikiş Makinesi Yok	1442	93.6
Var	99	6.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 9.4'ünde şofben vardır. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 119'da gösterilmiştir.

Tablo 119: Konutun Eşya Donanımı (Şofben)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Şofben)	N	%
Şofben Yok	1396	90.6
Var	145	9.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 15.1'inde ev telefonu vardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 120'de gösterilmiştir.

Tablo 120: Konutun Eşya Donanımı (Ev Telefonu)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Ev Telefonu)	N	%
Ev Telefonu Yok	1308	84.9
Var	233	15.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gerçekleşen nüfusun yer değiştirme hareketine katılanların oturduğu konutların % 79.6'sında cep telefonu vardır. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 121'de gösterilmektedir.

Tablo 121: Konutun Eşya Donanımı (Cep Telefonu)

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Konutun Eşya Donanımı (Cep Telefonu)	N	%
Cep Telefonu Yok	314	20.4
Var	1226	79.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında oturlan konutun eşya donanımı kategorik olarak incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının oturduğu konutların % 69.11'inde cep telefonu,
- Diyarbakır ilinde % 71.43'ünde,
- Mersin ilinde % 77.86'sında,
- İstanbul ilinde % 87.13'ünde,
- Van ilinde % 81.93'ünde,
- Batman ilinde % 87.60'ında oturduğu konutlarda cep telefonu vardır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrası, bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında oturdukları konutların eşya donanımı değerlendirildiğinde buzdolabı, televizyon, uydu anten, ocak gibi eşya donanımının olduğu ancak bilgisayar, internet bağlantısı gibi donanım açısından yetersiz olduğu görülmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında oturdukları konutun eşya donanımı içerisinde nicelik olarak "video/video kamera", "DVD/VCD", "radyo", "teyp", "klima", "internet ve bilgisayar", "dikiş makinesi", "şofben", "ev telefonu" önemli bir değere sahip olmadığı için karşılaştırmalı değerlendirmeye alınmamıştır. Konutun eşya donanımı ortalama kent yoksulu ailenin eşya donanımı ile benzerlik göstermektedir.

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi yeterli konut hakkının, “kişiyi başını sokacak bir çatı sağlayan barınakla özdeşleştiren veya barınağı sadece bir mal olarak gören, dar ve sınırlı bir anlamda yorumlanmaması gerektiğine işaret etmektedir. “(...) Aksine; güvenli, barış içinde ve insanlık onuruna sahip olarak bir yerde yaşama hakkı olarak görülmesi gerekmektedir. Bu en az iki nedenden ötürü uygundur. İlkin, konut hakkı diğer insan haklarına ve Sözleşmenin üzerine kurulduğu temel ilkelere bütünüyle bağlıdır. Sözleşmedeki hakların temeli olduğu söylenen “insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onuru”, “konut” teriminin diğer başka pek çok önemli düşüncenin, özellikle de konut hakkının gelir düzeyi veya ekonomik kaynaklara erişim düzeyine bakılmaksızın herkes için güvence altına alınması gerektiğinin, dikkate alınarak yorumlanmasını gerektirmektedir.” Komite ayrıca yeterli konut hakkını, “(..) yeterli mahremiyet, yeterli mekan, yeterli güvenlik; yeterli ısıtma, aydınlatma ve havalandırma, su, atık su ve katı atık yönetimi gibi temel altyapı hizmetleri açısından yeterli ve erişilebilir konum, ve bütün bunların uygun fiyatla edinilebilmesi” olarak tanımlamaktadır.

Zorla yerinden edilenlerin (zorunlu göç mağdurlarının) ekonomik, sosyal ve kültürel hakları araştırmasının konut, konutun çevre-altyapısı, konut donanımı ve eşya donanımı konusunda ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri ve bu özelliklerin yeni yerleşim alanlarına dayalı olarak karşılaştırmalı olarak incelenmesi;

- “Barış içinde insanlık onuruna sahip olarak yaşama hakkı maddesinin ihlal edildiğini,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında konut edinme ve kiralama zorla yerinden edilenlerin uğradığı ayrımcılık, dışlanma, istenmeme gibi nedenlerle sözleşmenin güvence altına aldığı konut edinme hakkının ihlal edildiğini,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında oturlan konutların sözleşmede güvence altına alınan mahremiyet, yeterli mekan, yeterli güvenlik, ısıtma, aydınlatma, havalandırma, su, atık su, katı atık yönetimi ve bütün bunların uygun fiyatlarla edinilebilmesi ile Türkiye’deki zorla yerinden edilmişlerin mevcut durumunun çeliştiğini ortaya koymaktadır.

Bu konuda zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının uğradığı hak kayıplarının öncelikle giderilebilmesi için toplumsal, siyasal uzlaşma ortamı oluşturulmalı, yerleşim, yaşama hakkı güvence altına alınarak, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının ihlal edilen hakları telafi edilmeli, yeterli konut hakkına ulaşabilmeleri için uygun fırsatlar yaratılmalıdır.

4.1.2. YETERLİ BESLENME HAKKI

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Yaşama Standardı Hakkını düzenleyen 11. Madde “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, açlıktan kurtulmanın herkes için temel bir hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil aşağıdakiler için gerekli olan tedbirleri alır” demektedir.

Yeterli Beslenme Hakkının tanımı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 12 nolu Genel Yorumunda tanımlanmıştır. Buna göre yeterli beslenme hakkı aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: “(...) tek başına veya topluluk içinde her erkek, kadın ve çocuğun fiziki ve ekonomik açıdan yeterli besine her zaman için erişimi söz konusuysa veya bunları satın alması için gerekli olan araçlara sahip olması söz konusuysa gerçekleşir. Bu nedenle, yeterli beslenme hakkı, bunu asgari düzeyde kalori, protein ve diğer spesifik gıda paketiyle eşit gören dar veya sınırlandırılmış bir anlamda yorumlanmamalıdır. Yeterli beslenme hakkı giderek artan bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Ancak, Sözleşmenin 11. Maddesinin 2. Paragrafında belirtildiği üzere, Devletlerin, doğal veya diğer felaketler zamanlarında bile, açlığı azaltmak ve ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almaya yönelik esas yükümlülükleri vardır.” (Ekonomik Sosyal ve kültürel Haklar Komitesi Genel Yorum 12, 20. Oturum, 1999)

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Yaşama Standardı Hakkını düzenleyen 11. Maddesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 12 Nolu Genel Yorumunda yapılan tanımlamaya bağlı olarak, ekmek ihtiyaçlarını karşılama biçimi, evlerinde düzenli (üç öğün) yemek pişirilme durumu, çocuklarını yeterli besleyebilme durumları, süt ve süt ürünleri, tavuk ve tavuk ürünleri, mevsimine göre taze sebze-meyve tüketebilmeleri, et ve et ürünlerini tüketebilmeleri ve bir haftalık dönemde en çok tükettikleri ürünlerin dağılımları incelenmiştir. Bu incelemeler, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve araştırma yapılan ile göre karşılaştırmalı inceleme sonuçları olarak aşağıda sunulmuştur. Bu bölümün sonunda da “yeterli beslenme hakkına ilişkin ihlaller “ ve bu ihlalleri telafi edici, önleyici ve koruyucu mekanizmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç yeni yerleşim alanında bu sürecin mağdurlarının % 79.96’sı ekmeklerini kendileri pişirmektedirler. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 122’de gösterilmiştir.

Tablo 122: Göç Sonrası Ekmek İhtiyacının Karşılama Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Ekmek İhtiyacının Karşılama Biçimi	N	%
Cevapsız	64	4.2
Kendisi Pişiriyor	1181	76.6
Satın Alıyor	296	19.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası yeni yerleşim alanında sürdürülen yaşamın çözümlenmesine dönük olarak hanenin beslenme eğilimleri/olanakları incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Adana ilinde zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının % 90.24’ü
- Diyarbakır ilinde % 76.37’si,
- Mersin ilinde % 77.86’sı,
- İstanbul ilinde % 16.83’ü,
- Van ilinde % 94.54’ü,
- Batman ilinde % 93.02’si ekmek ihtiyacını kendisi pişirerek karşılamaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin % 49.22'sinin evinde düzenli yemek pişirilmekte ve yenmektedir. Araştırmanın bu genel dağılımına ilişkin ortaya koyduğu sonuçlar Tablo 123'de gösterilmiştir.

Tablo 123: Göç Sonrası Evde Düzenli Yemek Pişirilip Yenmesi Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Evde Düzenli Yemek Pişirilip Yenmesi	N	%
Cevapsız	69	4.5
Piştiriliyor-Yeniyor	727	47.2
Piştirilmiyor-Yenmiyor	745	48.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin % 16.3'i çocuklarının yeterli beslenebildiğini, % 83.7'si yeterli beslenemediğini düşünmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 124'de gösterilmiştir.

Tablo 124: Görüşülenlerin Göç Sonrası Çocuklarının Yeterli Beslenebildiğini Düşünmesi Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Çocukların Yeterli Beslendiği Düşüncesi	N	%
Cevapsız	100	6.5
Yeterli Beslenebildiğini Düşünüyor	235	15.2
Yeterli Beslenemediğini Düşünüyor	1206	78.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında çocuklarının yeterli beslenmesine ilişkin durumları incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 78.86'sı,
- Diyarbakır ilinde % 85.11'i,
- Mersin ilinde % 77.14'ü,
- İstanbul ilinde % 77.22'si,
- Van ilinde % 74.37'si,
- Batman ilinde % 79.46'sı çocuklarının yeterli beslenemediğini düşünmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin % 20.13'ü süt ürünlerini hiç tüketememekte, % 53.19'u bulabildiği oranda, % 22.22'si ara sıra tüketebilmektedir. Süt ve süt ürünlerini düzenli tüketenlerin oranı ise sadece % 4.44'tür. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 125'da gösterilmiştir.

Tablo 125: Görüşülenlerin Göç Sonrası Süt ve Süt Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Süt ve Süt Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı	N	%
Cevapsız	56	3.6
Düzenli Tüketiyoruz	66	4.3
Ara Sıra Tüketiyoruz	330	21.4
Bulabildikçe Tüketiyoruz	790	51.3
Tüketemiyoruz	299	19.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında bu durumu incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 10.57'si düzenli olarak süt ve süt ürünlerini tükettiği,
- Diyarbakır ilinde % 5.50'si,
- Mersin ilinde % 4.64'ü,
- İstanbul ilinde % 2.97'isi,
- Van ilinde % 3.78'i,
- Batman ilinde % 2.32'si düzenli olarak süt ve süt ürünleri tüketmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin tavuk ve tavuk ürünlerini tüketme eğilimleri incelendiğinde, % 3.64'ünün düzenli, % 27.67'sinin ara sıra, % 55.74'ünün buldukça tüketebildiği, % 12.96'sının hiç tüketemediği sonucu gözlenmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılımın sonuçları Tablo 126'de gösterilmiştir.

Tablo 126: Görüşülenlerin Göç Sonrası Tavuk ve Tavuk Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Tavuk ve Tavuk Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı	N	%
Cevapsız	59	3.8
Düzenli Tüketiyoruz	54	3.5
Ara Sıra Tüketiyoruz	410	26.6
Bulabildikçe Tüketiyoruz	826	53.6
Tüketemiyoruz	192	12.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin mevsimine göre sebze ve meyve tüketme eğilimleri incelendiğinde, % 5.06'sının düzenli, % 28.29'unun ara sıra, % 53.95'inin buldukça tüketebildiği, % 12.69'unun hiç tüketemediği sonucu gözlenmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 127'de gösterilmiştir.

Tablo 127: Görüşülenlerin Göç Sonrası Mevsimine Göre Sebze ve Meyveleri Düzenli Tüketme Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Mevsimine Göre Sebze ve Meyveleri Düzenli Tüketme Dağılımı	N	%
Cevapsız	60	3.9
Düzenli Tüketiyoruz	75	4.9
Ara Sıra Tüketiyoruz	419	27.2
Bulabildikçe Tüketiyoruz	799	51.8
Tüketemiyoruz	188	12.2
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre karşılaştırmalı olarak incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 3.25'i mevsimine göre düzenli olarak sebze-meyve tükettiği,
- Diyarbakır ilinde % 9.39'u,
- Mersin ilinde % 5,0'i,
- İstanbul ilinde % 10.89'u,
- Van ilinde % 2.94'ü,
- Batman ilinde % 2.71'i düzenli olarak mevsimine göre sebze-meyve tüketmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin et ve et ürünlerini tüketme eğilimleri incelendiğinde, % 1.01'inin düzenli, % 14.29'unun ara sıra, % 52.71'inin buldukça tüketebildiği, % 31.98'inin ise hiç tüketemediği sonucu gözlenmektedir. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 128'da gösterilmiştir.

Tablo 128: Görüşülenlerin Göç Sonrası Mevsimine Göre Et ve Et Ürünlerinin Düzenli Tüketme Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Et ve Et Ürünlerini Düzenli Tüketme Dağılımı	N	%
Cevapsız	65	4.2
Düzenli Tüketiyoruz	15	1.0
Ara Sıra Tüketiyoruz	211	13.7
Bulabildikçe Tüketiyoruz	778	50.5
Tüketemiyoruz	472	30.6
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim, araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 1.62'si düzenli olarak et ve et ürünleri,
- Diyarbakır ilinde % 0.32'si,
- Mersin ilinde % 2.14'ü,
- İstanbul ilinde % 0.50'si,
- Van ilinde % 1.26'sı,
- Batman ilinde % 0.78'i düzenli olarak et ve et ürünleri tüketmektedir.

Göç sonrası sürdürülen yaşam koşulları içerisinde göç edenlerin haftalık tüketim eğilimleri incelendiğinde, tahıla dayalı, bakliyat ve kurutulmuş gıdaların çoğunlukla tüketildiği gözlenmektedir.

Hane nüfusunun beslenme eğilimleri yoksulluğa dayalı yaşam görünümünü çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Genel eğilimler çözümlendiğinde, ekmek ihtiyacının evde pişirilme yoluyla karşılandığı, düzenli yemek pişirilemediği, çocukların yeterince beslenemediği, süt, et, yumurta, taze sebze meyve tüketiminin düşük olduğu ve beslenmenin genellikle tahıla dayalı olduğu görülmektedir.

Zorla yerinden edilme süreci sonrası bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında beslenme eğilimleri yerleşim alanlarına göre karşılaştırmalı olarak incelendiğinde;

- Ekmek ihtiyacının İstanbul dışında genellikle göç edenlerin kendilerinin pişirdiği,
- Hanelerde düzenli yemek pişirilemediği/üç öğün düzenli yemek yemediği,
- Çocukların yeteri kadar beslenemediği,
- Süt, Tavuk, Et, Mevsimine göre sebze-meyve tüketiminin yeteri düzeyde olmadığı,
- Hane beslenmesinde daha çok tahıl, kurutulmuş gıdalar, evde yapılan beslenme ürünlerinin ağır bastığı görülmektedir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Yaşama Standardı Hakkını düzenleyen 11. Madde 2."Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, açıktan kurtulmanın herkes için temel bir hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil aşağıdakiler için gerekli olan tedbirleri alır" demektedir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 12 Nolu Genel Yorumda yapılan tanımlamaya göre; “Yeterli beslenme hakkı, tek başına veya topluluk içinde her erkek, kadın ve çocuğun fiziki ve ekonomik açıdan yeterli besine her zaman için erişimi söz konusuysa veya bunları satın alması için gerekli olan araçlara sahip olması söz konusuysa gerçekleşir. Bu nedenle, *yeterli beslenme hakkı*, bunu asgari düzeyde kalori, protein ve diğer spesifik gıda paketiyle eşit gören dar veya sınırlandırılmış bir anlamda yorumlanmamalıdır. *Yeterli beslenme hakkı* giderek artan bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Ancak, Sözleşmenin 11. Maddesinin 2. Paragrafında belirtildiği üzere, Devletlerin, doğal veya diğer felaketler zamanlarında bile, açlığı azaltmak ve ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almaya yönelik esas yükümlülükleri vardır”

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının araştırma beslenme hakkına ilişkin genel dağılım özellikleri ve bu özelliklerin araştırma yapılan illere göre incelemesi sonucu;

- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Yaşam Standardını düzenleyen 11. Maddesinde tanımlanan “Yeterli beslenme hakkı, tek başına veya topluluk içinde her erkek, kadın ve çocuğun fiziki ve ekonomik açıdan yeterli besine her zaman için erişimi söz konusuysa veya bunları satın alması için gerekli olan araçlara sahip olması söz konusuysa gerçekleşir” anlatımının Türkiye’de zorla yerinden edilenler açısından geçerli olmadığı,
- Sözleşmenin bir yükümlülük olarak belirlediği yeterli beslenme hakkının giderek artan bir biçimde gerçekleştirilmesi yükümlülüğüne uyulmadığı,
- Sözleşmenin bu konuda devlete sorumluluk olarak yüklediği açlığı azaltmak ve ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri almaya yönelik yükümlülüklerin Türkiye Cumhuriyeti tarafından yerine getirilmediğini ortaya koymaktadır.

Bu noktada sosyal barışın sağlanabilmesi için zorla yerinden edilme sürecinin ortaya çıkardığı sorunların çözümüne ilişkin köklü adımlar atılması sürecinde iyileştirici adımlar da atılmalı, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarına yeterli beslenme hakkına ilişkin sosyal destekler sunulmalı, bu konuda bir sosyal fon oluşturulmalıdır.

4.1.3. HANE-SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU İLİŞKİLERİ

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonunun sosyal yardım ve desteklerinden bu sürecin mağdurlarının yararlanma düzeyleri ve hangi yardımlardan yararlandıkları incelenmiştir. Bu incelemeler aşağıda anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve araştırma yapılan illere göre incelemeler şeklinde sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 52’si Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun yardım ve desteklerinden yararlanmaktadırlar. Bu konuda araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 129’da gösterilmiştir.

Tablo 129: Görüşülenlerin SYDF’den Yardım/Destek Alma Dağılımı

SYDF’den Yardım/Destek Alma Durumu	N	%
SYDF’den Yardım/Destek Almamış	739	48.0
SYDF’den Yardım/Destek Almış	802	52.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 30.3'ü SYDF'nin kömür yardımından yararlanmaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 130'de gösterilmiştir.

Tablo 130: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Kömür Yardımı)

SYDF'den Yardım/Destek Alma Durumu (Kömür Yardımı)	N	%
Kömür Yardımı Almamış	1073	69.7
Kömür Yardımı Almış	468	30.3
Toplam	1541	100.00

Bu araştırma öncesinde yapılan zorunlu göç araştırmaları ve bu araştırmanın kendisi de bu sürecin katılımcıları/mağdurlarını sosyal, ekonomik açıdan yoksul olduklarını ortaya koymaktadır. Bu konuda yoksullara dönük sosyal, ekonomik yardımları düzenleyen/dağıtan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun yardımlarından yararlanma düzeyi incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 4.87'si SYDF'den kömür yardımı,
- Diyarbakır ilinde % 26.54'ü,
- Mersin ilinde % 8.93'ü,
- İstanbul ilinde % 12.37'si,
- Van ilinde % 63.02'si,
- Batman ilinde % 53.88'i SYDF'den kömür yardımı almıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 4.4'ü SYDF'nin gıda paketi yardımından yararlanmaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 131'de gösterilmiştir.

Tablo 131: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Gıda Paketi)

SYDF'den Yardım/Destek Alma Durumu (Gıda Paketi)	N	%
Gıda Paketi Yardımı Almamış	1473	95.6
Gıda Paketi Yardımı Almış	68	4.4
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 0.81'i SYDF'den gıda paketi yardımı,
- Diyarbakır ilinde % 4.53'ü,
- Mersin ilinde % 5'i,
- İstanbul ilinde % 3.47'si,
- Van ilinde % 6.30'u,
- Batman ilinde % 4.26'sı SYDF'den gıda paketi yardımı almıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 5.6'sı SYDF'nin kitap/kırtasiye yardımından yararlanmaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 132'de gösterilmiştir.

Tablo 132: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Kitap/Kırtasiye Yardımı)

SYDF'den Yardım/Destek Alma Durumu (Kitap/Kırtasiye Yardımı)	N	%
Kitap/Kırtasiye Yardımı Almamış	1454	94.4
Kitap/Kırtasiye Yardımı Almış	87	5.6
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 0.81'i SYDF'den kitap-kırtasiye yardımı,
- Diyarbakır ilinde % 2.91'i,
- Mersin ilinde % 3.93'ü,
- İstanbul ilinde % 0.50'si,
- Van ilinde % 5.04'ü,
- Batman ilinde % 16.28'i SYDF'den kitap-kırtasiye yardımı almıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 1.4'ü SYDF'nin burs yardımından yararlanmaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 133'de gösterilmiştir.

Tablo 133: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Burs Yardımı)

SYDF'den Yardım/Destek Alma Durumu (Burs)	N	%
Burs Yardımı Almamış	1520	98.6
Burs Yardımı Almış	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 0.50'si SYDF'den burs desteği,
- Diyarbakır ilinde % 2.91'i,
- Mersin ilinde % 0.71'i,
- İstanbul ilinde % 0.50'si,
- Van ilinde % 0.84'ü,
- Batman ilinde % 1.55'i SYDF'den burs desteği almıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 15.5'i SYDF'nin çocuk parası yardımından yararlanmaktadırlar. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 134'de gösterilmiştir.

Tablo 134: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Çocuk Parası)

SYDF'den Yardım/Destek Alma Durumu (Çocuk Parası)	N	%
Çocuk Parası Almamış	1302	84.5
Çocuk Parası Almış	239	15.5
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 1.63'ü SYDF'den çocuk parası,
- Diyarbakır ilinde % 13.59'u,
- Mersin ilinde % 7.86'sı,
- İstanbul ilinde % 1.49'u,
- Van ilinde % 30.67'si,
- Batman ilinde % 22.09'u SYDF'den çocuk parası yardımı almıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 1.1'i SYDF'nin diğer ayni/nakdi yardımlarından yararlanmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 135'de gösterilmiştir.

Tablo 135: Görüşülenlerin SYDF'den Yardım/Destek Alma Dağılımı (Diğer Ayni/Nakdi Yardımlar)

SYDF'den Yardım/Destek Alma Durumu (Diğer Ayni/Nakdi Yardımlar)	N	%
Diğer Ayni/Nakdi Yardımlar Almamış	1524	98.9
Diğer Ayni/Nakdi Yardımlar Almış	17	1.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun yardımlarının daha çok kömür yardımı ve çocuk parası yardımlarından yararlandıkları görülmektedir. Araştırma yapılan illere göre bu yardımların dağılımı incelendiğinde, İstanbul, Mersin, Adana gibi illerde yararlanma düzeyi düşüktür.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 90.58'i SYDF dışında başka kuruluşlardan yardım/destek almamışlardır. SYDF dışında başka kuruluş yardım/desteğinde daha çok yerel yönetimler öne çıkmaktadır. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılımın sonuçları Tablo 136'de gösterilmiştir.

Tablo 136: Görüşülenlerin SYDF Dışında Başka Kuruluşlardan Yardım/Destek Alma Dağılımı

SYDF Dışında Başka Kuruluşlardan Yardım/Destek Alma	N	%
Cevapsız	204	13.2
Yardım Alamamış	1211	78.6
STK'lardan Yardım Almış	12	0.8
Yerel Yönetimlerden Yardım Almış	90	5.8
Diğer	24	1.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarına dönük SYDF dışında başka kuruluşların sosyal yardımları/destekleri incelendiğinde oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Sadece Diyarbakır, Batman, Mersin ve Van illerinde yerel yönetimlerin yardımları göze çarpmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın SYDF ve SYDF dışı bu sürecin mağdurlarına dönük sosyal yardım ve desteklerine ilişkin inceleme sonuçlarına göre genel olarak sosyal yardım ve desteklerin oranı düşüktür. SYDF yardımları daha çok "kömür yardımı" ve "çocuk parası" şeklindedir.

4.2. EĞİTİM HAKKI

Eğitim, hem kendi içinde bir insan hakkıdır, hem de diğer insan haklarının gerçekleşmesi için vazgeçilemez bir araçtır. Güçlendirici bir hak olarak eğitim, ekonomik ve sosyal olarak toplum dışına itilmiş yetişkin ve çocukların kendilerini yoksulluktan kurtarabilecekleri ve içinde buldukları topluma tam olarak katılmalarını sağlayacak yolları elde edecekleri temel araçtır.

Eğitimin kadının güçlendirilmesinde, çocukların sömürücü ve tehlikeli işçilikten ve cinsel istismardan korunmasında, insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesinde, çevrenin korunmasında ve nüfus artışının kontrol edilmesinde hayati bir rolü vardır. Eğitim, artan bir şekilde, Devletlerin yapabileceği en iyi yatırım olarak kabul görmektedir. Ancak eğitimin önemi sadece pratikte değildir: iyi eğitilmiş, aydınlanmış, aktif, özgürce ve serbestçe dolaşabilen bir zihin, insan var oluşunun haz ve ödülleri biridir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 13. Maddesi “Eğitim Hakkını” aşağıdaki alt maddelere göre düzenlemektedir.

1. *“Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeciler Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşırlar.*
2. *Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, şu yükümlülükleri yerine getirir:*
  - a. *İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır;*
  - b. *Teknik ve mesleki eğitim de dahil ikinci eğitimin farklı türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir.*
  - c. *Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir.*
  - d. *İlk eğitimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.*
  - e. *Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır; yeterli bir burs sistemi kurulur ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir.*
3. *Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında var olan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.*
4. *Bu maddenin hiç bir hüküm, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin Devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.”*

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada Ekonomik, Sosyal ve Kùltürel Haklar Sözleşmesinin 13. Maddesinde çerçevesi çizilen eğitim hakkı ve 14. Maddesinde güvence altına alınan zorunlu ilköğretim sağlama yükümlülüğü ile bu maddelere dayalı olarak geliştirilen yeterlilikler bağlamında zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çocuklarının örgün eğitim-öğretim süreci ile ilişkileri, bu sürece ilişkin ayırt edici özellikleri incelenecektir. İlk incelenen boyut “okula katılım” boyutudur. Bu boyuta ilişkin değerlendirmeler, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları aracılığıyla aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde okul öncesi eğitime devam eden kız çocuk sayısı 96’dır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 137’de sunulmuştur.

Tablo 137: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1469	95.3
1	52	3.4
2	16	1.0
3	4	2.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde okul öncesi eğitime devam eden erkek çocuk sayısı 110’ dur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 138’da gösterilmiştir.

Tablo 138: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1471	95.5
1	43	2.8
2	20	1.3
3	4	0.3
5	3	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu sürecin sonrasında yeni yerleşim alanında kız ve erkek çocuklarının okul öncesi örgün eğitime katılma düzeyi oldukça düşüktür.

Zorla Yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde ilköğretime devam eden kız çocuk sayısı 1011’dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 139’da gösterilmiştir.

Tablo 139: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde İlköğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda İlköğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	886	57.5
1	386	25.0
2	196	12.7
3	64	4.2
4	4	0.3
5	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde okul öncesi eğitime devam eden erkek çocuk sayısı 1026'dır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 140'de gösterilmiştir.

Tablo 140: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde İlköğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda İlköğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	857	55.6
1	424	27.5
2	201	13.0
3	43	2.8
4	11	0.7
5	3	0.2
6	2	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu sürecin sonunda yerleştikleri yeni yerleşim alanlarında kız ve erkek çocuklarının ilköğretime devam eğilimleri arasında çok köklü farklılıklar yoktur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde ortaöğretime devam eden kız çocuk sayısı 354'dür. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 141'de gösterilmiştir.

Tablo 141: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Ortaöğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Ortaöğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1239	80.4
1	252	16.4
2	48	3.1
3	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde ortaöğretime devam eden erkek çocuk sayısı 452'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 142'de gösterilmiştir.

Tablo 142: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Ortaöğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Ortaöğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1165	75.6
1	307	19.9
2	63	4.1
3	5	0.3
4	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında, bu sürecin mağdurlarının kız ve erkek çocuklarının "sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimden sonra genel ve mesleki ortaöğretime devam etme eğilimleri bariz bir şekilde düşmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde yükseköğretime devam eden kız çocuk sayısı 127'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 143'de gösterilmiştir.

Tablo 143: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Yükseköğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Yükseköğretime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1439	93.4
1	90	5.8
2	7	0.5
3	4	0.3
11	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde yükseköğretime devam eden erkek çocuk sayısı 227'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 144'de gösterilmiştir.

Tablo 144: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Yükseköğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Yükseköğretime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1345	87.3
1	169	11.0
2	23	1.5
3	4	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında kız ve erkek çocuklarının yükseköğretime devam etme düzeyi düşüktür.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde uzaktan eğitime devam eden çocuk sayısı 46'dır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 145'da gösterilmiştir.

Tablo 145: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Uzaktan Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1506	97.7
1	25	1.6
2	9	0.6
3	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde uzaktan eğitime devam eden erkek çocuk sayısı 47'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 146'de gösterilmiştir.

Tablo 146: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Uzaktan Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1504	97.6
1	30	1.9
2	4	0.3
3	3	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde eğitimini yarıda bırakan kız çocuk sayısı 195'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 147'de gösterilmiştir.

Tablo 147: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Eğitimini Yarıda Bırakan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Uzaktan Eğitime Devam Eden Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1384	89.8
1	126	8.2
2	25	1.6
3	5	0.3
4	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, göç sonrasında yeni yerleşim alanında görüşülenlerin hane nüfusu içerisinde eğitimini yarıda bırakan erkek çocuk sayısı 275'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 148'da gösterilmiştir.

Tablo 148: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Uzaktan Eğitime Devam Eden Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Yok	1347	87.4
1	144	9.3
2	27	1.8
3	20	1.3
4	1	0.1
6	1	0.1
7	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin sonrasında bu sürecin mağdurlarının kız ve erkek çocuklarının örgün eğitim-öğretim süreçlerinden koptukları, örgün eğitim-öğretim sürecine katılım haklarına erişemediklerini araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri ortaya koymaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, uzaktan eğitimin tercih edilmesinin temel nedenleri incelendiğinde, çocuğun çalışmak zorunda olması ve okulda ayrımcılığa uğradığını düşünmesi diğer nedenlere göre öne çıkmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 149'de gösterilmiştir.

Tablo 149: Görüşülenlerin Hane Nüfusu İçinde Uzaktan Eğitimin Tercih Edilmesi Dağılımı

Araştırmanın Yapıldığı Alanda Uzaktan Eğitimin Tercih Edilme Nedeni	N	%
Cevapsız-Yok	1376	89.3
Çalışmak Zorunda Olma	113	7.3
Dini ve Kültürel Nedenler	2	0.1
Evlilik	4	0.3
Okulda Ayrımcılığa Uğrama	14	0.9
Diğer	32	2.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu sürecin sonrasında yerleştikleri yeni yerleşim alanlarında çocuklarının örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalmaları incelenmiştir. Bu incelemede, çocukların örgün eğitim süreci dışında kalmalarına yol açan nedenler anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve araştırma yapılan illere göre bu nedenlerin incelenmesi şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında ekonomik imkansızlık % 36.8 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 150’de gösterilmiştir.

Tablo 150: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ekonomik İmkânsızlık) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Ekonomik İmkânsızlık	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Ekonomik İmkânsızlık Etkili Değil	974	63.2
Etkili	567	36.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanında çocuklarının eğitim-öğretim süreci ile ilişkileri çözümlenmiştir. Bu çözümlenmede öncelikle örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalan çocukların bu sürecin dışında kalma nedenleri, kategorik olarak incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 41.46’sı “ekonomik imkânsızlık”
- Diyarbakır ilinde % 42.72’si,
- Mersin ilinde % 33.21’i,
- İstanbul ilinde % 44.06’sı,
- Van ilinde % 31.94’ü,
- Batman ilinde % 29.84’ü ekonomik imkânsızlık nedeniyle örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında okulun olmaması % 4.2 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 151’de gösterilmiştir.

Tablo 151: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Okulun Olmaması) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Okulun Olmaması	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Okulun Olmaması Etkili Değil	1476	95.8
Etkili	65	4.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında çocuğun ailenin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışmak zorunda olması % 21.3 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 152’de gösterilmiştir.

Tablo 152: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ailenin Bütçesine Katkıda Bulunmak Amacıyla Çalışmak Zorunda Olması) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Çocuğun Ailenin Bütçesine Katkıda Bulunmak Amacıyla Çalışmak Zorunda Olması	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Çocuğun Ailenin Bütçesine Katkıda Bulunmak Amacıyla Çalışmak Zorunda Olması Etkili Değil	1212	78.7
Etkili	329	21.3
Toplam	1541	100.00

Bu etkenin araştırma yapılan illere göre incelenmesi sonuçları;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 31.70’i “çalışmak zorunda kalışı”
- Diyarbakır ilinde % 19.74’ü,
- Mersin ilinde % 17.86’sı,
- İstanbul ilinde % 37.62’si,
- Van ilinde % 18.91’i,
- Batman ilinde % 13.95’i çalışmak zorunda oluşu nedeniyle örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında ailenin eğitimden beklentisinin olmaması % 3.8 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ait sonuçlar Tablo 153'de gösterilmiştir.

Tablo 153: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ailenin Eğitimden Beklentisinin Olmaması) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Ailenin Eğitimden Beklentisinin Olmaması	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Ailenin Eğitimden Beklentisinin Olmaması Etkili Değil	1483	96.2
Etkili	58	3.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında erken yaşta evlenmesi % 3.8 oranında etkilidir. Araştırmanın ortaya koyduğu bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 154'de gösterilmiştir.

Tablo 154: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Evlilik) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Evlilik	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Evlilik Etkili Değil	1483	96.2
Etkili	58	3.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında ayrımcılığa uğrama % 3.8 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 155'de gösterilmiştir.

Tablo 155: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Ayrımcılığa Uğrama) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Ayrımcılığa Uğrama	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Ayrımcılığa Uğrama Etkili Değil	1483	96.2
Etkili	58	3.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında tacize uğrama % 1.1 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 156'de gösterilmiştir.

Tablo 156: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Tacize Uğrama) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Tacize Uğrama	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Tacize Uğrama Etkili Değil	1524	98.9
Etkili	17	1.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında fiziki-psikolojik şiddet görme % 1.8 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 157'de gösterilmiştir.

Tablo 157: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Fiziki-Psikolojik Şiddet Görme) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Fiziki-Psikolojik Şiddet Görme	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Fiziki-Psikolojik Şiddet Görme Etkili Değil	1514	98.2
Etkili	27	1.8
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında anadilinde eğitim olmaması % 16.7 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 158'de gösterilmiştir.

Tablo 158: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Anadilde Eğitim Olmadığı İçin) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Anadilde Eğitim Olmadığı İçin	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Anadilde Eğitim Olmadığı İçin Etkili Değil	1284	83.3
Etkili	257	16.7
Toplam	1541	100.00

Bu eğilimi araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 21.95'i "anadilde eğitim olmadığı için"
- Diyarbakır ilinde % 24.59'u,
- Mersin ilinde % 8.21'i,
- İstanbul ilinde % 22.28'i,
- Van ilinde % 5.87'si,
- Batman ilinde % 10.85'i anadilde eğitim olmayışı nedeniyle örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okula gitmeme nedenleri arasında dini nedenler % 0.3 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 159'da gösterilmiştir.

Tablo 159: Çocukların Okula Gitmeme Nedeni (Dini Nedenler) Dağılımı

Çocukların Okula Gitmemesinde Dini Nedenler	N	%
Çocuğun Okula Gitmemesinde Dini Nedenler Etkili Değil	1536	99.7
Etkili	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının çocuklarının okula gitmeme nedenleri üç başlık altında incelenebilir;

- Ailenin ekonomik imkanslılıkları
- Çocukların aile bütçesine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda kalması
- Eğitim-öğretim süreçlerinde çocuğun anadil duyarlılığının gösterilmemesi, anadilde eğitim olmamasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Türkiye'de sekiz yıllık kesintisiz, zorunlu eğitimi güvence altına almıştır. Araştırmanın ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri ve bu genel dağılım özelliklerinin araştırma yapılan illere göre incelenmesi sonuçları;

- Zorla yerinden edilme süreci sonunda bu sürecin mağdurlarının çocuklarının ekonomik imkanslılıklar, çocuğun ailenin bütçesine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda kalışı ve örgün eğitim-öğretim süreçlerinde çocuğun anadil farklılığı, duyarlılığının gözetilmemesi, çocuğun anadilinin eğitim-öğretim süreçlerinin dışında tutulması Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının güvence altına aldığı bu hakkın fiiliyatta işlemediğini ortaya koymaktadır.
- Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada, bu sürecin mağdurlarının çocuklarının örgün eğitim-öğretim sürecindeki başarı durumunu olumsuz etkilediği varsayılan faktörler incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları; anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını anadilinin farklı olması nedeniyle derslerini anlayamamanın etkisi % 52,3'dür. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 160'de gösterilmiştir.

Tablo 160: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Anadilinin Farklı Olması Nedeniyle Derslerini Anlayamama) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Anadilinin Farklı Olması Nedeniyle Derslerini Anlayamama)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Anadilinin Farklı Olması Nedeniyle Derslerini Anlayamama Etkili Değil	735	47.7
Etkili	836	52.3
Toplam	1541	100.00

Bu eğilimin araştırma yapılan illere göre incelenmesi sonucunda;

- Adana ilinde çocuklarının % 47.15'inin,
- Diyarbakır ilinde % 56.96'sının,
- Mersin ilinde % 41.43'ünün,
- İstanbul ilinde % 50.99'unun,
- Van ilinde % 49.58'inin,
- Batman ilinde de % 55.04'ünün anadilinin farklı olması nedeniyle derslerini anlayamadığı için okulda başarılı olamadıkları gözlenmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını anadil/kültür/inanç farklılığı nedeniyle dışlanmanın etkisi % 22.5'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 161'de gösterilmiştir.

Tablo 161: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Dışlanma) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Dışlanma)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Dışlanma Etkili Değil	1194	77.5
Etkili	347	22.5
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde;

- Adana ilinde çocuklarının % 34.14'ü anadili/inanç/kültür farklılığıyla nedeniyle dışlanması,
- Diyarbakır ilinde % 20.39'u,
- Mersin ilinde % 20'si,
- İstanbul ilinde % 33.66'sı,
- Van ilinde % 21'i,
- Batman ilinde % 15.11'i anadili/inanç/kültür farklılığıyla nedeniyle yaşadığı dışlanma çocuğu okulda başarısız kılmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını anadil/kültür/inanç farklılığı nedeniyle uyum sorunu yaşamalarının etkisi % 25.7'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 162'de gösterilmiştir.

Tablo 162: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Uyum Sorunu Yaşamaları) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Uyum Sorunu Yaşamaları)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Anadil/Kültür/İnanç Farklılığı Nedeniyle Uyum Sorunu Yaşamaları Etkili Değil	1145	74.3
Etkili	396	25.7
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde;

- Adana ilinde çocuklarının % 35.77'si,
- Diyarbakır ilinde % 22.65'i,
- Mersin ilinde % 24.64'ü,
- İstanbul ilinde % 40.59'u,
- Van ilinde % 23,0'u,
- Batman ilinde % 15.89'u anadili/inanç/kültür farklılığıyla nedeniyle uyum sorunu yaşadığı için çocuğu okulda başarısız kılmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını zorunlu göç mağduru olması nedeniyle önyargılı yaklaşılmasının etkisi % 17.1'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 163'de gösterilmiştir.

Tablo 163: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Zorunlu Göç Mağduru Olması Nedeniyle Önyargılı Yaklaşılması) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Zorunlu Göç Mağduru Olması Nedeniyle Önyargılı Yaklaşılması)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Zorunlu Göç Mağduru Olması Nedeniyle Önyargılı Yaklaşılması Etkili Değil	1277	82.9
Etkili	264	17.1
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde,

- Adana ilinde çocuklarının % 21.95'i,
- Diyarbakır ilinde % 16.83'ü,
- Mersin ilinde % 14.29'u,
- İstanbul ilinde % 29.70'i,
- Van ilinde % 14.71'i,
- Batman ilinde % 8.53'ü zorunlu göç mağduru olması nedeniyle önyargılı yaklaşılması nedeniyle çocuk okulda başarısız olmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını okul ve günlük ihtiyaçlarının karşılanamamasının etkisi % 34.7'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 164'de gösterilmiştir.

Tablo 164: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Okul ve Günlük İhtiyaçlarının Karşılanamaması) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Okul ve Günlük İhtiyaçlarının Karşılanamaması)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Okul ve Günlük İhtiyaçlarının Karşılanamaması Etkili Değil	1007	65.3
Etkili	534	34.7
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 21.95'i okul ve günlük ihtiyaçlarının karşılanamaması,
- Diyarbakır ilinde % 42.39'u,
- Mersin ilinde % 23.93'ü,
- İstanbul ilinde % 40.59'u,
- Van ilinde % 35.71'i,
- Batman ilinde % 35.27'si okul ve günlük ihtiyaçlarının karşılanamaması nedeniyle çocuk okulda başarısız olmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını eğitim öğretim materyallerinin eksikliği etkisi % 26.3'dür. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 165'da gösterilmiştir.

Tablo 165: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Eğitim/Öğretim Materyallerinin Eksikliği) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Eğitim/Öğretim Materyallerinin Eksikliği)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Eğitim/Öğretim Materyallerinin Eksikliği Etkili Değil	1136	73.7
Etkili	405	26.3
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde;

- Adana ilinde çocuklarının % 15.44'ü,
- Diyarbakır ilinde % 38.51'si,
- Mersin ilinde % 18.21'si,
- İstanbul ilinde % 28.22'si
- Van ilinde % 23.95'i,
- Batman ilinde % 22.87'si eğitim/öğretim materyallerinin eksikliği nedeniyle okulda başarısız olmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını okulun uzak oluşu etkisi % 15.2'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 166'de gösterilmiştir.

Tablo 166: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Okulun Evden Uzak Oluşu) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Okulun Evden Uzak Oluşu)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Okulun Uzak Oluşu Etkili Değil	1306	84.8
Etkili	235	15.2
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde;

- Adana ilinde çocuklarının % 25.20'si,
- Diyarbakır ilinde % 9.71'i,
- Mersin ilinde % 11.79'u,
- İstanbul ilinde % 9.90'ı,
- Van ilinde % 18.91'i,
- Batman ilinde % 22.48'i okulun evden uzak oluşu nedeniyle okulda başarısız olmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların başarısını öğretmenlerin yeterli ilgiyi göstermemesinin etkisi % 18,1'dir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 167'de gösterilmiştir.

Tablo 167: Okula Giden Çocukların Başarısızlık Nedeni (Öğretmenlerin Yeterli İlgiyi Göstermemesi) Dağılımı

Okula Giden Çocuğun Başarısız Olma Nedeni (Öğretmenlerin Yeterli İlgiyi Göstermemesi)	N	%
Okula Giden Çocuğun Başarısını Öğretmenlerin Yeterli İlgiyi Göstermemesi Etkili Değil	1262	81.9
Etkili	279	18.1
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illerde incelendiğinde,

- Adana ilinde zorunlu çocuklarının % 21.14'ü,
- Diyarbakır ilinde % 25.57'si,
- Mersin ilinde % 12.96'sı,
- İstanbul ilinde % 19.31'i,
- Van ilinde % 15.54'ü,
- Batman ilinde % 15.11'i öğretmenlerin yeterli ilgi göstermemesi nedeniyle okulda başarısız olmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları anadili Kürtçe Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarıdır. Bu sürecin mağdurlarının çocuklarının anadilinin de çoğunlukla Kürtçe oluşu, çocukların örgün eğitim sürecine uyumunu güçleştirmekte, akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Anadili, kültür farklılığının yanı sıra ekonomik yoksulluk ve zorla yerinden edilme süreci sonrası yaşanan dışlanma mağduriyeti de çocukların örgün eğitim-öğretim sürecini olumsuz etkileyen nedenler arasında sayılmaktadır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında, bu sürecin mağdurlarının çocuklarının örgün eğitim-öğretim süreçlerinin dışında kalmasına yol açan etkenlerle, örgün eğitim-öğretim sürecine devam eden çocukların okulda başarısız olmasının ardında yatan etkenler benzer biçimde yoksulluk, anadili farklılığı, anadili, kültür farklılığı nedeniyle yaşanan uyumsuzluk ve dışlanma durumudur.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının çocuklarını zorunlu temel eğitimin ötesinde okula göndermek istememe nedenleri incelenmiştir. Bu incelemeye ilişkin sonuçlar, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin çocuğunu okula göndermek istememesinde anadilinde eğitim verilmemesi % 27 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 168'da gösterilmiştir.

Tablo 168: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Anadilinde Eğitim Verilmemesi) Dağılımı

Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Anadilinde Eğitim Verilmemesi)	N	%
Ailenin Çocuğunu Okula Göndermek İstememesinde Anadilinde Eğitim Verilmemesi Etkili Değil	1125	73.0
Etkili	416	27.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 31.70'ı,
- Diyarbakır ilinde % 25.89'u,
- Mersin ilinde % 16.43'ü,
- İstanbul ilinde % 30.69'u,
- Van ilinde % 20.59'u,
- Batman ilinde % 30.62'si anadilinde eğitim verilmemesi nedeniyle çocuklarının örgün eğitim sonrasında okula devam etmesini istememektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin çocuğunu okula göndermek istememesinde kız çocuklarının okumasını dini ve kültürel nedenlerden dolayı istememe % 3.9 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 169'de gösterilmiştir.

Tablo 169: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Kız Çocuklarının Okumasını Dini ve Kültürel Nedenlerden Dolayı İstememe) Dağılımı

Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Kız Çocuklarının Okumasını Dini ve Kültürel Nedenlerden Dolayı İstememe)	N	%
Ailenin Çocuğunu Okula Göndermek Kız Çocuklarının Okumasını Dini ve Kültürel Nedenlerden Dolayı İstememe Etkili Değil	1481	96.
Etkili	60	3.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin çocuğunu okula göndermek istememesinde yoksulluk nedeniyle çocukların çalışması gerektiği % 23.8 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 170’de gösterilmiştir.

Tablo 170: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Yoksulluk Nedeniyle Çocukların Çalışması Gerektiği) Dağılımı

Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Yoksulluk Nedeniyle Çocukların Çalışması Gerektiği)	N	%
Ailenin Çocuğunu Okula Göndermek İstememesinde Yoksulluk Nedeniyle Çocukların Çalışması Gerektiği Etkili Değil	1175	76.2
Etkili	366	23.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde,

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 42.27’si yoksulluk nedeniyle çocukların çalışması gerektiği,
- Diyarbakır ilinde % 19.09’u,
- Mersin ilinde % 16.43’ü,
- İstanbul ilinde % 29.70’i,
- Van ilinde % 22.69’u,
- Batman ilinde % 23.26’sı yoksulluk nedeniyle çocukların çalışması gerektiğini düşündüğü için çocuklarının okula devam etmesini istememektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin çocuğunu okula göndermek istememesinde eğitim sistemine olan güvensizlik % 9.9 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 171’de gösterilmiştir.

Tablo 171: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Eğitim Sistemine Olan Güvensizlik) Dağılımı

Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Eğitim Sistemine Olan Güvensizlik)	N	%
Ailenin Çocuğunu Okula Göndermek İstememesinde Eğitim Sistemine Olan Güvensizlik Etkili Değil	1388	90.1
Etkili	153	9.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin çocuğunu okula göndermek istememesinde çocuğun küçük kardeşlerine bakması ve e işlerine yardım zorunluluğu % 8.1 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 172’de gösterilmiştir.

Tablo 172: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Küçük Kardeşlerine Bakması ve Ev İşlerine Yardım Zorunluluğu) Dağılımı

Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Küçük Kardeşlerine Bakması ve Ev İşlerine Yardım Zorunluluğu)	N	%
Ailenin Çocuğunu Okula Göndermek İstememesinde Küçük Kardeşlerine Bakması ve Ev İşlerine Yardım Zorunluluğu Etkili Değil	1416	91.9
Etkili	125	8.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin çocuğunu okula göndermek istememesinde evde bakıma muhtaç ya da hasta bireyin olması % 1.7 oranında etkilidir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 173’de gösterilmiştir.

Tablo 173: Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Evde Bakıma Muhtaç Engelli Ya Da Hasta Bireyin Olması) Dağılımı

Ailenin Çocuğunu Okula Göndermeme Nedeni (Evde Bakıma Muhtaç Ya Da Hasta Bireyin Olması)	N	%
Ailenin Çocuğunu Okula Göndermek İstememesinde Evde Bakıma Muhtaç Ya Da Hasta Bireyin Olması Etkili Değil	1515	98.3
Etkili	26	1.7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sonrasında çocuklarını okula göndermek istememesinin ardında yatan temel belirleyiciler “anadil farklılığı” ve “ailenin yoksulluğudur”.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının çocukların örgün eğitim-öğretim süreci ile ilişki düzeyine ait çözümlenen bütün kategorilerinde sorunlar “yoksulluk” ve “anadil” sorununda düğümlemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecinin yaralarını sararken, bu sürecin sorunlarını çözüme planlamaları ve atılacak adımlarda da “anadili, kimlik, kültür” ile “ekonomik, sosyal yoksulluk” ve “kültürel yoksunluk” belirleyici olmalıdır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin büyük çoğunluğu öncelikle okulda başarılı olan çocuklarını okutmak istemektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 174’de gösterilmiştir.

Tablo 174: Ailenin Çocuklarını Okutma Konusunda Öncelik Dağılımı

Ailenin Çocuklarını Okutma Konusundaki Önceliği	N	%
Cevapsız	318	20.6
Kız Çocuklarının	119	7.7
Erkek Çocuklarının	144	9.3
Okulda Başarılı Olanların	960	62.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 23.62’si çocuklarının eğitim programlarını yeterli bulmakta, % 76.38’i yeterli bulmamaktadır. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 175’de gösterilmiştir.

Tablo 175: Ailenin Çocuklarının Devam Ettiği Eğitim Programlarını Yeterli Görüp Görmemesi Dağılımı

Ailenin Çocukların Devam Ettiği Eğitim Programlarını Yeterli Görüp Görmemesi	N	%
Cevapsız	364	23.6
Yeterli Görüyor	278	18.0
Yeterli Görmüyor	899	58.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının çocuklarının devam ettiği eğitim-öğretim kurumlarının mevcut durumu, altyapı olanakları, sorunları incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre durumu şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, örgün eğitim sürecine katılan çocukların okullarının % 56.7'sinde kütüphane yoktur. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 176'de gösterilmiştir.

Tablo 176: Okulda Var Olanlar (Kütüphane)

Okulda Var Olanlar (Kütüphane)	N	%
Okulda Kütüphane Yok	874	56.7
Var	667	43.3
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 15.45'inde kütüphane,
- Diyarbakır ilinde % 68.42'sinde,
- Mersin ilinde % 13.57'sinde,
- İstanbul ilinde % 60.89'unda,
- Van ilinde % 77.31'inde,
- Batman ilinde % 38.87'sinde kütüphane vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, örgün eğitim sürecine katılan çocukların okullarının % 75.1'inde laboratuvar yoktur. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 177'de gösterilmiştir.

Tablo 177: Okulda Var Olanlar (Laboratuvar)

Okulda Var Olanlar (Laboratuvar)	N	%
Okulda Laboratuvar Yok	1158	75.1
Var	383	24.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 4.88'inde laboratuvar,
- Diyarbakır ilinde % 17.80'inde,
- Mersin ilinde % 9.29'unda,
- İstanbul ilinde % 38.61'inde,
- Van ilinde % 51.68'inde,
- Batman ilinde % 22.87'isinde laboratuvar vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, örgün eğitim sürecine katılan çocukların okullarının % 67.9'unda bilgisayar yoktur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 178'da gösterilmiştir.

Tablo 178: Okulda Var Olanlar (Bilgisayar)

Okulda Var Olanlar (Bilgisayar)	N	%
Okulda Laboratuvar Yok	1047	67.9
Var	494	32.1
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 7.32'sinde bilgisayar,
- Diyarbakır ilinde % 28.16'sında,
- Mersin ilinde % 11.07'isinde,
- İstanbul ilinde % 51.49'unda,
- Van ilinde % 59.24'ünde,
- Batman ilinde % 28.29'unda bilgisayar vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, örgün eğitim sürecine katılan çocukların okullarının % 82.9'unda internet yoktur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 179'de gösterilmiştir.

Tablo 179: Okulda Var Olanlar (İnternet)

Okulda Var Olanlar (İnternet)	N	%
Okulda Laboratuar Yok	1278	82.9
Var	263	17.1
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 1'inde internet,
- Diyarbakır ilinde % 10.68'inde,
- Mersin ilinde % 6.79'unda,
- İstanbul ilinde % 37.13'ünde,
- Van ilinde % 28.57'sinde,
- Batman ilinde % 14.34'ünde internet vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, örgün eğitim sürecine katılan çocukların okullarının % 84.6'sında spor salonu yoktur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 180'de gösterilmiştir.

Tablo 180: Okulda Var Olanlar (Spor Salonu)

Okulda Var Olanlar (Spor Salonu)	N	%
Okulda Spor Salonu Yok	1303	84.6
Var	238	15.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 1'inde spor salonu
- Diyarbakır ilinde % 17.48'inde,
- Mersin ilinde % 5'inde,
- İstanbul ilinde % 32.67'sinde,
- Van ilinde % 19.75'inde,
- Batman ilinde % 13.95'inde spor salonu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, örgün eğitim sürecine katılan çocukların okullarının % 78.3'ünde top sahası yoktur. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 181'de gösterilmiştir.

Tablo 181: Okulda Var Olanlar (Top Sahası)

Okulda Var Olanlar (Top Sahası)	N	%
Okulda Top Sahası Yok	1207	78.3
Var	334	21.7
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 8.13'ünde top sahası,
- Diyarbakır ilinde % 28.48'inde,
- Mersin ilinde %10.71'inde,
- İstanbul ilinde % 23.76'sında,
- Van ilinde % 28.99'unda,
- Batman ilinde % 25.19'unda top sahası vardır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının çocukların eğitim-öğretim hayatını sürdürdüğü okullar, araştırmanın genel dağılım verileri ve bu verilerin araştırma yapılan illere göre incelenmesine dayalı olarak;

- Çocukların sosyalleşme, güvenilir ortamda oyun oynama, bedensel ve ruhsal gelişimlerine destek olacak altyapı ve teknik donanımdan uzak bir görünüm sergilemektedir,
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çocuklarının yeni yerleşim alanlarında devam ettiği okullar önemli oranda çağdaş eğitimin gerekli kıldığı altyapı ve donanımdan uzak gözükmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 12.70'inde zihinsel ya da fiziksel engellilere yönelik özel çalışmalar yapılmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 182'de gösterilmektedir.

Tablo 182: Okulda Zihinsel Ya Da Fiziksel Engellilere Yönelik Çalışmaların Varlığı Dağılımı

Okulda Zihinsel Ya Da Fiziksel Engellilere Yönelik Çalışmalar	N	%
Cevapsız	714	46.3
Var	105	6.8
Yok	722	46.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada çocuğun bakış açısı/penceresinden okulların mevcut durumu ve ilişkilerine ilişkin göstergeler incelenmiştir. Bu göstergeler; anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 26.9'unda derslik sayısı yetersizdir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 183'de gösterilmiştir.

Tablo 183: Okulun Sorunu (Derslik Sayılarının Eksik Oluşu)

Okulun Sorunu (Derslik Sayısının Eksik Oluşu)	N	%
Sorun Olarak Görülüyor	1126	73.1
Sorun Olarak Görülüyor	415	26.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 14.63'ünde derslik sayısı sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 36.57'sinde,
- Mersin ilinde % 6.43'ünde,
- İstanbul ilinde % 33.66'sında,
- Van ilinde % 34.45'inde,
- Batman ilinde % 23.26'sında derslik sayısı sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 45'inde sınıflar kalabalıktır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 184'de gösterilmiştir.

Tablo 184: Okulun Sorunu (Sınıfların Kalabalık Oluşu)

Okulun Sorunu (Sınıfların Kalabalık Oluşu)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	848	55.0
Sorun Olarak Görülüyor	693	45.0
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 19.51'inde sınıfların kalabalık oluşu,
- Diyarbakır ilinde % 60.19'unda,
- Mersin ilinde % 12.14'ünde,
- İstanbul ilinde % 60.39'unda,
- Van ilinde % 68.07'sinde,
- Batman ilinde % 36.05'inde sınıfların kalabalık oluşu sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 22.6'sında dersliklerin onarıma ihtiyacı vardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 185'da gösterilmiştir.

Tablo 185: Okulun Sorunu (Dersliklerin Onarıma İhtiyacı Var)

Okulun Sorunu (Dersliklerin Onarıma İhtiyacı Var)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1193	77.4
Sorun Olarak Görülüyor	348	22.6
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 14.63'ünde dersliklerin onarımı,
- Diyarbakır ilinde % 28.15'inde,
- Mersin ilinde % 8.21'inde,
- İstanbul ilinde % 31.68'inde,
- Van ilinde % 30.67'sinde,
- Batman ilinde % 15.89'unda dersliklerin onarımı (bakımsız ve eski oluşu) sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 15.5'inde su akmamaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 186'de gösterilmiştir.

Tablo 186: Okulun Sorunu (Su Akmıyor)

Okulun Sorunu (Su Akmıyor)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1302	84.5
Sorun Olarak Görülüyor	239	15.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 10.57'sinde düzenli su akmaması,
- Diyarbakır ilinde % 18.12'sinde,
- Mersin ilinde % 1.79'unda,
- İstanbul ilinde % 13.86'sında,
- Van ilinde % 25.63'ünde,
- Batman ilinde % 13.95'inde düzenli su akmaması sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 20.2'sinin suyu kirli olduğu için içilmemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 187'de gösterilmiştir.

Tablo 187: Okulun Sorunu (Okulun Suyu Kirli Olduğu İçin İçilmiyor)

Okulun Sorunu (Okulun Suyu Kirli Olduğu İçin İçilmiyor)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1230	79.8
Sorun Olarak Görülüyor	311	20.2
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illerde incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 11.38'inde suyun kirli oluşu,
- Diyarbakır ilinde % 5.83'ünde,
- Mersin ilinde % 7,5'inde,
- İstanbul ilinde % 54.45'inde,
- Van ilinde % 28.99'unda,
- Batman ilinde % 12.79'unda suyun kirli oluşu sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 26.5'inde düzenli temizlik yapılmamaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 188'da gösterilmiştir.

Tablo 188: Okulun Sorunu (Düzenli Temizlik Yapılmıyor)

Okulun Sorunu (Düzenli Temizlik Yapılmıyor)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1133	73.5
Sorun Olarak Görülüyor	408	26.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 17.07'sinde okulların düzenli temizlenmemesi,
- Diyarbakır ilinde % 40.13'ünde,
- Mersin ilinde % 9.29'unda,
- İstanbul ilinde % 26.73'ünde,
- Van ilinde % 36.55'inde,
- Batman ilinde % 18.22'sinde okulların düzenli temizlenememesi sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 22.4'ünde yeterli lavabo ve tuvalet yoktur. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 189'da gösterilmiştir.

Tablo 189: Okulun Sorunu (Okulda Lavabo ve Tuvalet Eksikliği Var)

Okulun Sorunu (Okulda Lavabo ve Tuvalet Eksikliği Var)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1196	77.6
Sorun Olarak Görülüyor	345	22.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 16.26'sında yeteri kadar lavabo, tuvalet olmaması,
- Diyarbakır ilinde % 33.66'sında,
- Mersin ilinde % 8.57'isinde,
- İstanbul ilinde % 24.75'inde,
- Van ilinde % 23.53'ünde,
- Batman ilinde % 18.60'ında yeterli lavabo, tuvalet olmaması sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 9.9'unda ders kitapları eksiktir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 190'de gösterilmiştir.

Tablo 190: Okulun Sorunu (Ders Kitapları Eksik)

Okulun Sorunu (Ders Kitapları Eksik)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1389	90.1
Sorun Olarak Görülüyor	152	9.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 4.06'sında ders kitapları eksikliği,
- Diyarbakır ilinde % 12.29'unda,
- Mersin ilinde % 2.14'ünde,
- İstanbul ilinde % 10.89'unda,
- Van ilinde % 11.76'sında,
- Batman ilinde % 6.59'unda ders kitapları eksikliği sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 31.5'inde kültürel faaliyet yapma olanakları yoktur. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 191'de gösterilmiştir.

Tablo 191: Okulun Sorunu (Kültürel Faaliyet Yapma Olanakları Yok)

Okulun Sorunu (Kültürel Faaliyet Yapma Olanakları Yok)	N	%
Sorun Olarak Görülmüyor	1055	68.5
Sorun Olarak Görülüyor	466	31.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 17.07'sinde kültürel faaliyet yapma olanağı olmaması,
- Diyarbakır ilinde % 47.89'unda,
- Mersin ilinde % 7.86'sında,
- İstanbul ilinde % 36.63'ünde,
- Van ilinde % 47.47'sinde,
- Batman ilinde % 18.99'unda kültürel faaliyet yapma olanağı olmaması sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulların % 21.9'unda ısınma sorunu vardır. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 192'de gösterilmiştir.

Tablo 192: Okulun Sorunu (Isınma Sorunu)

Okulun Sorunu (Isınma Sorunu)	N	%
Sorun Olarak Görülüyor	1204	78.1
Sorun Olarak Görülüyor	337	21.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 15.45'inde ısınma sorunu,
- Diyarbakır ilinde % 42.72'sinde,
- Mersin ilinde % 6.43'ünde,
- İstanbul ilinde % 17.33'ünde,
- Van ilinde % 27.73'ünde,
- Batman ilinde % 14.34'ünde ısınma sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada çocukların penceresinden/bakış açısından yansıyan verilerin genel dağılım özellikleri ve araştırma yapılan illere göre incelenmesi;

- Okulların kalabalık, derslik sayısı açısından yetersiz, kültürel faaliyet yapma olanaklarının olmadığı, ısınma sorununun yaşandığı, temizlik, içme suyu eksikliğinin yaşandığı mekânlar olarak ortaya koymaktadır.
- Okulların mevcut sorunlarına dayalı olarak temel, insani ihtiyaçları karşılayacak altyapı ve donanımdan uzak bir ortamda eğitim-öğretimin sürdürüldüğünü açığa çıkarmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 59.13'ünün okulları evlerine yakın olduğu için yürüyerek gidip gelmektedirler. Okulu evine uzak olanların ise % 68.93'ü ekonomik imkansızlık nedeniyle okula yürüyerek gidip gelmekte, % 26.63'ü toplu taşıma araçlarını kullanmakta, % 4.44'ü de taşımaları eğitim imkanlarından yararlanmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 193'de gösterilmektedir.

Tablo 193: Çocuğun Okula Giderken Kullandığı Ulaşım Araçları/İmkanları

Çocuğun Okula Giderken Kullandığı Ulaşım Araçları/İmkanları	N	%
Cevapsız	692	44.9
Okul Yakın Olduğu İçin Yürüyerek Gidiyor	502	32.6
Okul Uzak Ama Ekonomik İmkansızlıklar Nedeniyle Okula Yürüyerek Gidiyor	233	15.1
Toplu Taşıma Araçlarını Kullanıyor	90	5.8
Taşımaları Eğitim İmkanlarından Yararlanıyor	15	1.0
Diğer	9	0.7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okullarda adı, etnik kimliği, kùltüründen dolayı ayrımcılığa uğrama, fiziki ya da psikolojik şiddete maruz kalma durumları incelenmiştir. Bu incelemeler; anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve araştırma yapılan illere göre incelemeler biçiminde aşağıda sunulmuştur. Bu incelemeler bize Türkiye’de yaşanan olası çatışma, gerginlikler konusunda ip ucu sunacak, bu ip uçlarına dayalı olarak da geliştirilecek sosyal barış çalışmalarına dayanak olacak şekilde değerlendirilmelidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların 29.51’i okulda isimleri veya etnik kimliği nedeniyle sorun yaşamıştır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 194’de gösterilmiştir.

Tablo 194: Çocuğun Okulda Adı veya Etnik Kimliği Dolayısıyla Sorun Yaşama Dağılımı

Okulda Adı veya Etnik Kimliği Dolayısıyla Sorun Yaşaması	N	%
Cevapsız	704	45.7
Sorun Yaşamamış	590	38.3
Sorun Yaşamış	247	16.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 13.82’sinde isim ve etnik kimlik/kùltüre dayalı ayrımcılık,
- Diyarbakır ilinde % 19.74’ünde,
- Mersin ilinde % 7.5’inde,
- İstanbul ilinde % 29,2’sinde,
- Van ilinde % 21.84’ünde,
- Batman ilinde % 5.42’sinde isim, etnik kimlik/kùltüre dayalı ayrımcılık sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulda ismi ya da etnik kimliği nedeniyle sorun yaşayan çocukların büyük çoğunluğu bu sorunu çözümsüz gördükleri için bir şey yapmamakta, arayış içine girmemektedirler. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 195’de gösterilmiştir.

Tablo 195: Çocuğun Okulda Adı veya Etnik Kimliği Dolayısıyla Yaşadığı Sorunların Çözümü İçin Neler Yaptığı Dağılımı

Okulda Adı veya Etnik Kimliği Dolayısıyla Yaşadığı Sorunların Çözümü İçin Neler Yaptığı	N	%
Cevapsız	1316	85.4
Çözüleceğini Düşünmüyor	224	14.5
Ailesine ve Öğretmenlerine Anlatıyor	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 28.67’si okulda fiziksel-psikolojik şiddet görmüştür. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 196’de gösterilmiştir.

Tablo 196: Çocuğun Okulda Fiziksel veya Psikolojik şiddet Görme Dağılımı

Çocuğun Okulda Fiziksel veya Psikolojik şiddet Görmesi	N	%
Cevapsız	711	46.1
Fiziksel-Psikolojik şiddet Görmemiş	592	38.4
Fiziksel-Psikolojik şiddet Görmüş	238	15.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının devam ettiği okulların % 60'ında psikolojik-fiziksel şiddet,
- Diyarbakır ilinde % 33.63'ünde,
- Mersin ilinde % 28'inde,
- İstanbul ilinde % 21.83'ünde,
- Van ilinde % 30.10'unda,
- Batman ilinde % 23.42'sinde psikolojik-fiziksel şiddet sorunu vardır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında çocukların eğitim-öğretimlerini sürdürdüğü okulların mevcut durumu, altyapısı, olanakları, sorunları kadar üzerinde ciddi olarak durulması gereken boyutlardan birisi de okullarda ayrımcılık ve şiddet boyutudur. Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın genel dağılım özellikleri ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında çocuklarının devam ettiği okullarda ortalama her on çocuktan ikisinin adı, etnik kimliği, kültürü nedeniyle ayrımcılığa uğradığı, bu oranının İstanbul ilinde üç çocuğa kadar yükseldiğini, çocukların bu ayrımcılık karşısında kendilerini çözümsüz hissettikleri,
- Araştırma alanında genel olarak her on çocuktan ikisinin psikolojik-fiziki şiddete maruz kaldığı, bu oranın Diyarbakır, İstanbul, Mersin illerinde diğer illere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu verilere dayalı olarak okullarda ders kitapları, araç-gereçler ve uygulamalarda etnik kimlik, kültüre dayalı ayrımcılık uygulamalarını denetleyecek kurulların oluşturulması, birlikte yaşama kültürüne ilişkin ders dışı program ve uygulamalara ağırlık verilmesini, öğretmen, idareci ve okul çalışanlarının bu konuda danışmanlık eğitiminden geçirilmesini önerebiliriz.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada zorla yerinden edilme sürecinin mağduru ailelerin çocuklarının okuldaki ve okul dışındaki sosyal-kültürel aktivitelere katılımı incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlar, anlatımlar, her anlatıma ait dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 29.12'si okullarında sosyal kulüplerin başkanı veya üyesi olmuşlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 197'de sunulmuştur.

Tablo 197: Çocuğun Okulda Sosyal Kulüplerin Başkanı-Üyesi Olma Dağılımı

Çocuğun Okulda Sosyal Kulüplerin Başkanı-Üyesi Olması	N	%
Cevapsız	710	46.1
Sosyal Kulüplere Katılmamış	589	38.2
Sosyal Kulüplere Katılmış	242	15.7
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 33.33'ü okullarında sosyal kulüplere başkan-üye,
- Diyarbakır ilinde % 20.45'i,
- Mersin ilinde % 46'sı,
- İstanbul ilinde % 40.55'i,
- Van ilinde % 34.34'ü,
- Batman ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 20.90'ı okullarında sosyal kulüplere başkan-üye olmuşlardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 31.22'si kamu veya yerel yönetimlerin düzenlediği çocuk şenliği vb etkinliklere katılmış, % 68.78'i katılmamışlardır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 198'da gösterilmiştir.

Tablo 198: Çocuğun Kamu veya Yerel Yönetimlerin Düzenlediği Çocuk Şenliklerine vb. Etkinliklere Katılım Dağılımı

Çocuğun Kamu veya Yerel Yönetimlerin Düzenlediği Çocuk Şenlikleri vb Etkinliklere Katılımı	N	%
Cevapsız	705	45.7
Katılmamış	575	37.3
Katılmış	261	17.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 38.09'ı kamu ve yerel yönetimler tarafından düzenlenen çocuk etkinliklerine,
- Diyarbakır ilinde % 28.51'i,
- Mersin ilinde % 36'sı,
- İstanbul ilinde % 30.99'u,
- Van ilinde % 25.89'u,
- Batman ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının çocuklarının % 53.15'i kamu ve yerel yönetimler tarafından düzenlenen çocuk etkinliklerine katılmışlardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın genel dağılım sonuçları ve bu sonuçların araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları;

- Çocukların okullarında sosyal kulüplere başkan ya da üye olarak katılma oranları,
- Kamu ve yerel yönetim tarafından düzenlenen çocuk şenlikleri vb etkinliklere katılma oranları düşüktür.

Bu konuda;

- Çocukların okullarda sosyal kulüpler başta olmak üzere okullardaki sosyal aktivitelere katılımı özendirilmeli,
- Kamu yönetimi, yerel yönetim ve sivil toplum işbirliği ile düzenlenecek çocuk şenliği vb etkinliklerin hem sayısı arttırılmalı hem de çocukların katılımını kolaylaştıracak araçlar, destekler kullanılmalıdır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 6.17'si göç sonrasında çocukların eğitim alma olanaklarının iyileştiğini, % 93.83'ü de çocukların eğitim-öğretiminin bu süreçten olumsuz etkilendiğini düşünmektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 199'de gösterilmiştir.

Tablo 199: Zorunlu Göç Süreci Çocukların Eğitim Hayatını Nasıl Etkiledi

Zorunlu Göç Süreci Çocukların Eğitim Hayatını Nasıl Etkiledi	N	%
Cevapsız	357	23.2
Çocuk Uyum Problemleri Yaşadı	222	14.4
Anadili/Kültür Çatışmaları Oldu	109	7.1
Eğitim-Öğretim Süreci Aksadı	109	7.1
Aile Çocuğun Eğitim Giderlerini Karşalayamadı	93	6.0
Çocuğun Daha İyi Eğitim Alma İmkanları Arttı	73	4.7
Diğer*	578	37.5
Toplam	1541	100.00

*Olumsuzluklar

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırma ve bundan önce değişik kurum ve kişiler tarafından yapılan tüm araştırmalar;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağduru ailelerin çocukların eğitim-öğretim hayatının bu süreç sonrasında olumsuz etkilendiğini,
- Bu olumsuzluğun temelinde anadili, kültür farklılıklarına dayalı çatışmalar, çocuğun yaşadığı uyum problemleri ve ailenin yoksulluğu çocuğun eğitim-öğretim hayatına katılımının yer aldığını ve
- Bu nedenlere dayalı olarak da çocuğun okuldaki başarı düzeyinin olumsuz etkilendiği ortaya koymaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 69.23'ü göç süreci sonrası çalışma koşulları çocuklarının eğitim-öğretim sürecini olumsuz etkilemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 200'de gösterilmiştir.

Tablo 200: Anne-Babanın Çalışma Koşulları Çocukların Eğitimini Etkiliyor mu?

Anne-Babanın Çalışma Koşulları Çalışma Koşulları Çocukların Eğitimini Etkiliyor mu?	N	%
Cevapsız	836	54.3
Etkiliyor	495	32.1
Etkilemiyor	210	13.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 7.66'sı okul aile birliğine üyedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 201'de gösterilmiştir.

Tablo 201: Görüşülenin Okul Aile Birliğine Üye Olma Dağılımı

Okul Aile Birliğine Üyelik	N	%
Cevapsız	470	30.5
Okul Aile Birliğine Üye	82	5.3
Üye Değil	989	64.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 66.20'si veli toplantılarına katılmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 202'de gösterilmiştir.

Tablo 202: Görüşülenin Veli Toplantılarına Katılma Dağılımı

Veli Toplantılarına Katılma	N	%
Cevapsız	448	29.1
Katılıyor	709	46.0
Katılmıyor	384	24.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre; veli toplantılarında anadili farklılığı nedeniyle konuşulanları anlamama ve toplantılarda genellikle okulun ihtiyaçlarına dönük para istenmesi yaşanan en önemli sorunlardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın çocukların anne-babalarının çalışma koşulları, okul aile birliğine üyelikleri, veli toplantılarına katılımları ve veli toplantılarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin dağılımları incelendiğinde;

- Ailelerin çalışma ve yaşam koşullarının çocukların eğitim-öğretim sürecini olumsuz etkilediği,
- Ailelerin okul aile birliğine üye olmadıkları,
- Ailelerin çocuklarının okul durumunu izlemek için okula gitme eğilimlerinin düşük olduğu,
- Aileleri, özellikle anneleri olumsuz etkileyen durumun, anadil farklılığı nedeniyle bu toplantılara katılamadıkları ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda önerilecek çözüm yolu; kamusal ve yerel hizmetlerin sunumunda çok dilliğinin esas alınarak düzenlenmesidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, çocukların ailelerine okulla ilgili yansıttıkları şikayetler, eğitim hakkı, eğitime katılım süreçleri açısından incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan ile göre incelemeleri şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 26.5'i çocuğun okulla ilgili şikayetleri olduğunu ifade etmektedirler. Araştırmanın bu dağılımına ilişkin sonuçlar Tablo 203'de sunulmuştur.

Tablo 203: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Hiçbir Şikâyeti Yok) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti	N	%
Şikâyeti Yok	1133	73.5
Şikâyeti Var	408	26.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 16.9'u okulda ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın ortaya koyduğu bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 204'de gösterilmiştir.

Tablo 204: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Ayrımcılığa Maruz Kalma) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Ayrımcılığa Maruz Kalma)	N	%
Şikâyeti Yok	1260	83.1
Şikâyeti Var	261	16.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırmanın yapıldığı illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sürecine katılan çocuklarının % 27.64'ü ayrımcılığa maruz kaldıkları,
- Diyarbakır ilinde % 14.56'sı,
- Mersin ilinde % 14.64'ü,
- İstanbul ilinde % 33.66'sı,
- Van ilinde % 13.86'sı,
- Batman ilinde % 6.20'si okulda ayrımcılığa maruz kaldıkları konusunda şikayet etmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 14.5'i öğretmenlerin kötü muamelesinden şikayetçi olduklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 205'da gösterilmektedir.

Tablo 205: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Öğretmen Tarafından Kötü Muamele) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Öğretmen Tarafından Kötü Muamele)	N	%
Şikâyeti Yok	1317	85.5
Şikâyeti Var	224	14.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sürecine katılan çocuklarının % 24.39'u öğretmenlerin kötü muamelelerinden,
- Diyarbakır ilinde % 12.30'u,
- Mersin ilinde % 14.64'ü,
- İstanbul ilinde % 15.35'i,
- Van ilinde % 15.97'si,
- Batman ilinde % 11.62'si öğretmenlerin kötü muameleleri konusunda şikâyet etmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 8.6'sı öğrencilerin kötü muamelesinden şikâyetçi olduklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 206'de gösterilmektedir.

Tablo 206: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Öğrenciler Tarafından Kötü Muamele) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Öğrenciler Tarafından Kötü Muamele)	N	%
Şikâyeti Yok	1411	91.6
Şikâyeti Var	130	8.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sürecine katılan çocuklarının % 17.89'u öğrencilerin kötü muamelelerinden,
- Diyarbakır ilinde % 4.53'ü,
- Mersin ilinde % 11.43'ü,
- İstanbul ilinde % 12.37'si,
- Van ilinde % 7.56'sı,
- Batman ilinde % 3.49'u öğrencilerin kötü muameleleri konusunda şikâyet etmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 9.2'si sosyal faaliyetlerden dışlandıklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 207'de gösterilmiştir.

Tablo 207: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sosyal Faaliyetlerden Dışlanma) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sosyal Faaliyetlerden Dışlanma)	N	%
Şikâyeti Yok	1399	90.8
Şikâyeti Var	142	9.2
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sürecine katılan çocuklarının % 17.07'si sosyal faaliyetlerden dışlanma,
- Diyarbakır ilinde % 5.82'si,
- Mersin ilinde % 6.43'ü,
- İstanbul ilinde % 16.83'ü,
- Van ilinde % 6.30'u,
- Batman ilinde % 9.69'u sosyal faaliyetlerden dışlanma konusunda şikâyet etmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 8.8'i sınıf ortamı içinde izole edildiklerini ifade etmektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 208'da gösterilmiştir.

Tablo 208: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sınıf Ortamı İçinde İzole Edilmesi) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sınıf Ortamı İçinde İzole Edilme)	N	%
Şikâyeti Yok	1405	91.2
Şikâyeti Var	136	8.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sürecine katılan çocuklarının % 20.33'ü sınıf ortamı içinde izole edilme,
- Diyarbakır ilinde % 8.41'i,
- Mersin ilinde % 6.07'si,
- İstanbul ilinde % 15.34'ü,
- Van ilinde % 5.04'ü,
- Batman ilinde % 5.81'i sınıf ortamı içinde izole edilme konusunda şikâyet etmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 24'ü törenlerdeki anlatımlardan şikâyetçi olduklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 209'da gösterilmiştir.

Tablo 209: Görüşülene Göre Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Törenlerdeki İfadeler) Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Şikâyeti (Sınıf Ortamı İçinde İzole Edilme)	N	%
Şikâyeti Yok	1171	76.0
Şikâyeti Var	370	24.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının örgün eğitim-öğretim sürecine katılan çocuklarının % 18.70'i törenlerdeki ifadeler,
- Diyarbakır ilinde % 23.62'isi,
- Mersin ilinde % 16.79'u,
- İstanbul ilinde % 38.11'i,
- Van ilinde % 20.59'u,
- Batman ilinde % 24.42'si törenlerdeki ifadeler konusunda şikâyet etmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, çocukların okullarıyla ilgili ailelerine yansıttıkları/taşıdıkları şikâyet konuları;

- Kutlama ve bayrak törenlerdeki ifadeler,
- Ayrımcılığa uğrama
- Öğretmenlerin kötü muameleleri olarak öne çıkmaktadır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında çocukların okullarıyla ilgili ailelerine yansıttığı/taşıdığı şikâyetler konusunda bu araştırmada ortaya çıkan çarpıcı, üzerinde dikkatle durulması gereken sonuç; çocuğun okulda ayrımcılığa uğramasıdır, okullardaki ayrımcılığa ilişkin şikâyetler İstanbul, Adana'da diğer illere oranla daha çok gözükmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların okulla ilgili sorunlarının/şikâyetlerinin çözümü konusunda aileler genellikle bir şey yapamamakta, sorunun çözümü konusunda da çoğunlukla okul yetkililerine başvurulmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, çocukların bu Şikâyeti karşısında ailelerin genellikle sessiz kaldıkları, bir Şey yapmadıkları gözlenmektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin ortaya koyduğu sonuçlar Tablo 210’de değerlendirilmiştir.

Tablo 210: Okulla İlgili Çocukların Sorunlarının/Őikayetlerinin Çözümü İçin Ne Yapıldığı Dağılımı

Çocuğun Okulla İlgili Sorun/Őikayetlerini Çözmek İçin Ne Yapılıyor	N	%
Cevapsız	802	52.0
Hiçbir Şey Yapamıyor	336	21.8
Kendisi Çözmeye Çalışıyor	261	16.9
Yetkililere Başvuruyor	103	6.7
Yardım Kuruluşlarına Gidiyor	9	0.6
Mesleki Kuruluşlar/STK’lardan Yardım Talep Ediyor	25	1.6
Diğer	5	1.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, sadece % 9.33’ü çocuk hakları sözleşmesini bilmektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 211’de gösterilmiştir.

Tablo 211: Görüşülenlerin Çocuk Hakları Sözleşmesini Bilme Dağılımı

Çocuk Hakları Sözleşmesini Bilmesi	N	%
Cevapsız	158	10.3
Biliyor	129	8.4
Bilmiyor	1254	81.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 78.05’i çocuk hakları sözleşmesi,
- Diyarbakır ilinde % 77.67’si,
- Mersin ilinde % 75’i,
- İstanbul ilinde % 77.72’si,
- Van ilinde % 92.01’,
- Batman ilinde % 84.50’si çocuk hakları sözleşmesini bilmiyor.

Araştırmanın Çocuk Hakları Sözleşmesinin bilinmesine ilişkin ortaya çıkardığı bu sonuç bile başlı başına zorunlu göç sonrası yeni yerleşim alanında demokrasi, sivil toplum, hak temelli çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre;

- Çocukların örgün eğitim-öğretim hayatlarını sürdürdükleri okulların % 18.26’sında çocukların bedensel ve ruhsal gelişimine uygun rehberlik planı vardır, bu plan hazırlanırken önemli oranda çocukların görüşleri, beklentileri, sorunları dikkate alınmamış gözükmektedir.

Zorla yerinden edilenlerin (zorunlu göç mağdurlarının) ekonomik, sosyal ve kültürel hakları araştırmasının örgün eğitime katılma, örgün eğitimin dışında kalma konusunda ortaya çıkardığı genel dağılım özellikleri ve bu genel dağılım özelliklerinin araştırma yapılan illere göre incelenmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 13. Maddesi 1. “*Bu sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır*” anlatımının “*Sözleşmeciler Devletler, eğitimin insani kişiliğinin ve ihlal edildiğini, onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşılır*” biçiminde düzenlenen eğitim hakkının ihlal edildiğini ortaya koymaktadır.

Bu noktada;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çocuklarının örgün eğitim-öğretim süreçlerine katılımını güvence altına alacak yükümlülükler kamu yönetimi tarafından üstlenilmeli, fırsat eşitliği, olanak eşitliği sağlanmalı,
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının anadili, kültür ve kimliklerine eğitim-öğretim süreçlerinin bütün aşamalarında duyarlılık gösterilmeli, resmi dile dayalı eğitim-öğretim süreçlerinde çocuğa anadilini öğrenme, kullanma ve geliştirme olanakları oluşturulmalı,
- Genel ve mesleki ortaöğretime devam konusunda gerekli tedbirler alınmalı,
- Yüksek öğretime erişim, yükseköğretime devam konusunda fırsat eşitliği yaratacak mekanizmalar uygulanmalı
- Değişik nedenlerle temel eğitim-öğretim başta olmak üzere eğitim-öğretim sürecinden yararlanamayan bireylerin eğitim-öğretim haklarından yararlanması için gerekli araçlar yaratılmalı,
- Her kademedeki okul sistemlerinin geliştirilmesine çalışılmalı, eşit ve yeterli burs olanakları sağlanmalı, eğitim-öğretime ayrılan kaynaklar arttırılmalıdır.

4.2.1. ZORUNLU PARASIZ EĞİTİM HAKKI

(b) Erişilebilirlik

Eğitim kurumlarının programları, Taraf Devletin yargı alanında ayrımcılık olmaksızın herkes için erişilir olmalıdır. Erişilebilirliğin birbiriyle kesişen üç boyutu bulunmaktadır:

Ayrımcılık gözetmeme: eğitim, ayrımcılık yasağına (bkz. 31-37. Paragraflar) uygun biçimde kanunen ve fiilen herkes için, özellikle de en savunmasız gruplar için erişilir olmalıdır;

Fiziksel erişilebilirlik: eğitim güvenli fiziksel erişim içinde, ya makul ölçüde uygun coğrafi yerde (örn., komşu okul) ya da modern teknoloji (örn., “uzaktan eğitim” programına erişim) yoluyla olmalıdır;

Ekonomik erişilebilirlik: eğitim herkes için maddi açıdan karşılanabilir olmalıdır. Erişilebilirliğin bu boyutu ilköğrenim, orta öğretim ve yüksek öğrenimle ilişkili olarak 13. Maddenin 2. Paragrafının farklılaşan üslubuna tabidir: ilköğrenimin “herkese ücretsiz” sağlanması gerekirken, taraf Devletler ücretsiz orta ve yüksek öğrenimi giderek artan bir şekilde ortaya koymalıdır; **(Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum 13, 21.nci Oturum, 1999)**

Araştırmanın çocukların örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalma, bu süreçte başarısız olma ve sekiz yıllık kesintisiz, zorunlu eğitim-öğretim sürecine katılımında değişik adlar altında ödedikleri paralara ilişki dağılım sonuçları ve bu sonuçların araştırmanın yapıldığı illere göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi sonuçları Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 14. Maddesinde ifade edilen; Zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğü, *“Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden, Sözleşmeye Taraf olduğu sırada anavatanında veya kendisinin egemenliği altında bulunan diğer ülkelerde parasız ve zorunlu ilköğretimi sağlayamamış olan Devletler, iki yıl içinde herkes için parasız zorunlu eğitimin prensiplerini ortaya koyan bir plan hazırlar ve bu planın makul bir süreyi aşmayacak şekilde kaç yıl içinde uygulanacağını gösteren ayrıntılı bir uygulama planı hazırlar ve kabul eder.”* maddesinin açık olarak ihlal edildiğini ortaya koymaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin güvence altına aldığı “zorunlu parasız eğitim hakkı” ve sözleşmenin 14. Maddesinde ifade edilen “zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğü”ne ait sonuçlar incelenmiştir. Bu sonuçlar, genel anlatımlar, her anlatıma ilişkin genel dağılım tabloları ve bu genel dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçimiyle aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 95.45'i çocuklarının eğitimi için para ödemektedirler. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 212'de gösterilmiştir.

Tablo 212: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödeme Yapması Dağılımı

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödeme Yapması	N	%
Cevapsız	1431	92.9
Ödeme Yapıyor	105	6.8
Ödeme Yapmıyor	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 67.4'ü kayıt parası ödemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 213'de gösterilmiştir.

Tablo 213: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Kayıt Parası)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Kayıt Parası)	N	%
Ödeme Yapmıyor	502	32.6
Ödeme Yapıyor	1039	67.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 54.47'si kayıt parası,
- Diyarbakır ilinde % 64.08'i,
- Mersin ilinde % 61.79'u,
- İstanbul ilinde % 66.83'ü,
- Van ilinde % 73.95'i,
- Batman ilinde % 77.91'i kayıt parası ödemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 56.7'si temizlik parası ödemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 214'de gösterilmiştir.

Tablo 214: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Temizlik Parası)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Temizlik Parası)	N	%
Ödeme Yapmıyor	667	43.3
Ödeme Yapıyor	874	56.7
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırmanın yapıldığı illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 54.47'si temizlik parası,
- Diyarbakır ilinde % 45.31'i,
- Mersin ilinde % 59.29'u,
- İstanbul ilinde % 54.46'sı,
- Van ilinde % 64.29'u
- Batman ilinde % 68.60'ı temizlik parası ödemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 57.2'si fotokopi parası ödemektedir. Araştırmanın bu konuya ilişkin dağılım sonuçları Tablo 215'de gösterilmiştir.

Tablo 215: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Fotokopi Parası)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Fotokopi Parası)	N	%
Ödeme Yapmıyor	659	42.8
Ödeme Yapıyor	882	57.2
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 49.59'u fotokopi parası,
- Diyarbakır ilinde % 52.75'i,
- Mersin ilinde % 56.07'si,
- İstanbul ilinde % 49.50'si,
- Van ilinde % 69.75'i,
- Batman ilinde % 60.85'i fotokopi parası ödemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 59.3'ü karne parası ödemektedir. Araştırmanın bu konudaki dağılım sonuçları Tablo 216'de gösterilmiştir.

Tablo 216: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Karne Parası)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Karne Parası)	N	%
Ödeme Yapmıyor	627	40.7
Ödeme Yapıyor	914	59.3
Toplam	1541	100.00

Bu eğilim araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 52.03'ü karne parası,
- Diyarbakır ilinde % 59.55'i,
- Mersin ilinde % 56.07'si,
- İstanbul ilinde % 44.55'i,
- Van ilinde % 65.97'si,
- Batman ilinde % 67.83'ü karne parası ödemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 42'si spor parası ödemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonucu Tablo 217'de gösterilmiştir.

Tablo 217: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Spor Parası)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Spor Parası)	N	%
Ödeme Yapmıyor	894	58.0
Ödeme Yapıyor	647	42.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 39.02'si spor parası,
- Diyarbakır ilinde % 26.54'ü,
- Mersin ilinde % 41.43'ü,
- İstanbul ilinde % 33.63'ü,
- Van ilinde % 63.44'ü,
- Batman ilinde % 67.83'ü spor parası ödemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 24.9'u bayram ve kutlamalar için para ödemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 218'da gösterilmiştir.

Tablo 218: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Bayram ve Kutlamalar İçin)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Bayram ve Kutlamalar İçin)	N	%
Ödeme Yapmıyor	1157	75.1
Ödeme Yapıyor	384	24.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 32.52'si bayram kutlamaları için,
- Diyarbakır ilinde % 17.15'i,
- Mersin ilinde % 27.14'ü,
- İstanbul ilinde % 22.77'si,
- Van ilinde % 31.09'u,
- Batman ilinde % 24.81'i bayram kutlamaları için para ödemektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailelerin % 8.8'i diğer isimler altında para ödemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 219'de gösterilmiştir.

Tablo 219: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Diğer)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin Ödediği Para (Diğer)	N	%
Ödeme Yapmıyor	1405	91.2
Ödeme Yapıyor	136	8.8
Toplam	1541	100.00

Bu bölümde incelenen genel dağılım özellikleri ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları, "zorunlu, parasız ve devlet güvencesi altında yürütülmesi gereken zorunlu ilköğretim sürecinde" bu sürece devam eden/katılan çocukların değişik isimler altında para ödediğini göstermektedir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken iki nokta vardır. Birincisi, temel eğitiminin parasız, eşit olması kâğıt üzerinde kalmaktadır. İkincisi de değişik adlar altında toplanan bu paraların ailenin ekonomik yoksulluğu nedeniyle ödenememesi çocuğun okul başarısını olumsuz etkilemekte, okuldan soğumasına yol açmakta ve çocuğun ailesine yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Araştırmanın çocukların örgün eğitim-öğretim sürecinin dışında kalma, bu süreçte başarısız olma ve sekiz yıllık kesintisiz, zorunlu eğitim-öğretim sürecine katılımında değişik adlar altında ödedikleri paralara ilişki dağılım sonuçları ve bu sonuçların araştırmanın yapıldığı illere göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi sonuçları Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 14. Maddesinde ifade edilen **Zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğü** "Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden, Sözleşmeye Taraf olduğu sırada anavatanında veya kendisinin egemenliği altında bulunan diğer ülkelerde parasız ve zorunlu ilköğretimi sağlayamamış olan Devletler, iki yıl içinde herkes için parasız zorunlu eğitimin prensiplerini ortaya koyan bir plan hazırlar ve bu planın makul bir süreyi aşmayacak şekilde kaç yıl içinde uygulanacağını gösteren ayrıntılı bir uygulama planı hazırlar ve kabul eder" maddesinin açık olarak ihlal edildiğini ortaya koymaktadır.

Bu noktada zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğünü devletin üstlenmesi gerektiğini, eğitim hakkına erişimi kolaylaştırması gerektiğini ileri sürebiliriz.

Araştırmada zorunlu ilköğretim sürecinde çocuklardan değişik isimler altında istenen paraları aile ödemediğinde çocuklarda ortaya çıkan durumların neler olduğu da incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları, anlatımlar ve her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ile aşağıda sunulmuştur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin okuldan istenen parayı ödeyememesi çocukların % 54.1'ini okuldan soğutmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 220'de gösterilmiştir.

Tablo 220: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuğu Okuldan Soğutuyor)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödeyememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durum (Çocuğun Okuldan Soğuması)	N	%
Çocuk Okuldan Soğumuyor	707	45.9
Soğuyor	834	54.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin okuldan istenen parayı ödeyememesi çocukların % 45.6'sında içe kapanma sonucunu açığa çıkarmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 221'de gösterilmiştir.

Tablo 221: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk İçine Kapanıyor)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödeyememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durum (Çocuğun İçine Kapanması)	N	%
Çocuk İçine Kapanmıyor	838	54.4
Çocuk İçine Kapanıyor	703	45.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin okuldan istenen parayı ödeyememesi çocukların % 6.6'sında hastalanma sonucunu açığa çıkarmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 222'de gösterilmiştir

Tablo 222: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk Hastalanıyor)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödeyememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durum (Çocuğun Hastalanması)	N	%
Çocuk Hastalanmıyor	1440	93.4
Çocuk Hastalanıyor	101	6.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin okuldan istenen parayı ödeyememesi çocukların % 23.3'ünde hırçınlaşma/saldırganlaşma sonucunu açığa çıkarmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 223'de gösterilmiştir.

Tablo 223: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk Hırçınlaşıyor/Saldırganlaşıyor)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödeyememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durum (Çocuğun Hırçınlaşması/Saldırganlaşması)	N	%
Çocuk Hırçınlaşıyor/Saldırganlaşıyor	1120	72.7
Çocuk Hastalanıyor	421	23.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin okuldan istenen parayı ödeyememesi çocukların % 48.2'sinin okuldaki başarı durumunu olumsuz etkilemektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 224'de gösterilmiştir.

Tablo 224: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuğun Okuldaki Başarı Durumunu Olumsuz Etkiliyor)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödeyememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durum (Çocuğun Okuldaki Başarı Durumunu Olumsuz Etkiliyor)	N	%
Çocuğun Okuldaki Başarı Durumu Olumsuz Etkilenmiyor	798	51.8
Olumsuz Etkileniyor	743	48.2
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin okuldan istenen parayı ödeyememesi çocukların % 38.7'sinin ailesini suçlamasına ve onlardan utanmasına neden olmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları Tablo 225'de gösterilmiştir.

Tablo 225: Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durumun Dağılımı (Çocuk Ailesini Suçluyor ve Ailesinden Utanıyor)

Ailenin Çocukların Eğitimi İçin İstenen Parayı Ödeyememe Durumunda Çocukta Ortaya Çıkan Durum (Çocuk Ailesini Suçluyor ve Ailesinden Utanıyor)	N	%
Çocuk Ailesini Suçlamıyor ve Ailesinden Utanmıyor	945	61.3
Ailesini Suçluyor ve Ailesinden Utanıyor	596	38.7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada incelenen değişik adlar altında çocuğun zorunlu ilköğretim sürecinde ödemesi gereken paraların ailesi tarafından ödenememesi;

- Çocukları okuldan soğutmakta,
- Çocuğun okuldaki başarı düzeyini olumsuz etkilemekte,
- Çocuğun ailesini suçlamasına ve ailesinden utanmasına neden olmaktadır.

Bu noktada üzerinde durulması gereken iki nokta vardır. Birincisi, temel eğitiminin parasız, eşit olması kâğıt üzerinde kalmaktadır. İkincisi de değişik adlar altında toplanan bu paraların ailenin ekonomik yoksulluğu nedeniyle ödenememesi çocuğun okul başarısını olumsuz etkilemekte, okuldan soğumasına yol açmakta ve çocuğun ailesine yabancılaşmasına neden olmaktadır.

4.3. SAĞLIK HAKKI

Sağlık hakkı, diğer insan haklarının kullanımı için vazgeçilmez olan temel bir insan hakkıdır. İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin, insanlık onuruna yaraşır bir hayat yaşamaya vesile olacak, mümkün olan en yüksek seviyedeki sağlık standartlarına sahip olma hakkı vardır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 14 Nolu Genel Yorumu Sağlık Hakkının nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkindir. Buna Göre Sağlık hakkı; (...) *sağlıklı olma hakkı* gibi anlaşılmamaktadır. Sağlık hakkı, hem hakları hem de özgürlükleri içermektedir. Buradaki özgürlükler, cinsel ve üremeye ilgili özgürlükler dahil kişinin kendi sağlık ve bedenini kontrol etme hakkını ve müdahaleye maruz kalmama hakkını; örneğin, işkence görmeme hakkı, rıza olmadan tıbbi tedavi ve işleme tabi tutulmama hakkını içermektedir. Buna karşılık haklar, mümkün olan en yüksek seviyedeki sağlık durumuna ulaşabilmeleri için insanlara eşit imkanlar sunan bir sağlık koruma sistemine sahip olma hakkını içermektedir.

“(...) Bu suretle, sağlık hakkı, pek çok çeşitli tesisten, mal ve hizmetten ve ayrıca mümkün olan en yüksek seviyedeki sağlık standardının gerçekleştirilmesi için gerekli koşullardan yararlanma hakkı olarak anlaşılmalıdır.”

“(...)Sağlık hakkı, her türlü biçim ve düzeyde, zaruri ve birbiriyle ilgili aşağıdaki unsurları içermektedir; bu unsurların, tam olarak uygulanması, belirli bir taraf Devletin bünyesi içindeki mevcut koşullara bağlı olacaktır:

(a) Mevcudiyet. Genel sağlık ve sağlık bakım tesislerinin, sağlıkla ilgili mal ve hizmetlerin ve ayrıca programların işleyişinin, taraf Devletin sınırları içerisinde mevcut olması gerekir. Bu tesis, mal ve hizmetlerin kesin niteliği taraf Devletlerin kalkınma düzeyi de dahil olmak üzere pek çok etmene bağlı olarak farklılıklar gösterecektir. Yalnız bunlar, güvenli ve içilebilir su kaynaklarına erişimi ve yeterli sağlık koruma koşullarını, hastane, klinikler ve diğer sağlık yapılarını, ülke koşullara göre rekabet edebilir maaş alan uzman sağlık personeli ve diğer profesyonel personelleri, ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Temel İlaçlar Eylem Programında⁹ tanımlanan temel ilaçları içermektedir;

(b) Erişilebilirlik. Sağlık tesisleri, mal ve hizmetlerinin¹⁰ taraf Devletlerin yargı yetkisi dahilinde, ayrımcılık olmaksızın herkesin erişimine açık olması gerekmektedir. Erişilebilirliğin birbiriyle kesişen dört boyutu bulunmaktadır:

Ayrımcılık olmaması: sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri yasaklanmış alanların hiçbirine dayalı ayrımcılık olmadan¹¹ herkesin erişimine, ve özellikle de genel nüfusun en savunmasız veya dışına itilmiş kesimlerine hem hukuken hem fiilen açık olmalıdır;

Fiziksel erişim: sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri toplumun tüm kesimlerinin, ve özellikle de etnik azınlıklar ve yerel halklar, kadınlar, çocuklar, ergenler, yaşlılar, engelli kişiler ve HIV/AIDS'li kişiler gibi genel nüfusun en savunmasız veya dışına itilmiş kesimlerinin güvenli fiziksel erişimine açık olmalıdır. Erişilebilirlik, ayrıca, sağlık hizmetlerinin ve güvenli ve içilebilir su kaynakları ve yeterli sağlık koruma koşulları gibi sağlığın belirleyici etmenlerinin kırsal kesimlerde yaşayan kişiler dahil herkesin erişimine açık olması anlamına gelmektedir.

⁹ Bkz. Dünya Sağlık Örgütü, Temel İlaçlar Model Listesi, 1999 yılında gözden geçirilmiş hali, WHO İlaç Bilgileri (Drug Information), 13. Cilt, No. 4, 1999.

¹⁰ Bu genel yorumda sağlık tesisleri, mal ve hizmetlerine yapılan tüm referanslar, başka türlü öngörülmediği müddetçe bu genel yorumun 11 ve 12 (a) paragraflarında belirtilen sağlığın belirleyici etmenlerini içermektedir.

¹¹ Bu genel yorumun 18 ve 19. paragraflarına bakınız.

Ekonomik erişim (*karşılabilirlik*): sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri herkesin ekonomik olarak karşılayabileceği şekilde olmalıdır. Sağlık bakım hizmetlerinin ve ayrıca sağlığın belirleyici etmenlerinin ücretlendirilmesi denklik ilkesine dayanmalı; ve böylelikle, kamu veya özel olsun bu hizmetlerin, toplumsal olarak dezavantajlı gruplar da dahil herkes tarafından karşılanabilir olması güvence altına alınmalıdır. Denklik ilkesi ise, daha yoksul hane halklarının, daha zengin hane halklarına kıyasla oransız bir şekilde sağlık harcamalarının yükü altına girmemelerini gerekli kılmaktadır;

Bilgiye erişim: sağlıkla ilgili konularda, bilgi ve fikir¹² isteme, alma ve verme haklarını içerir. Ancak, bilgiye erişebilirlik, mahremiyetin söz konusu olduğu kişisel sağlık verilerine sahip olma hakkını ihlal etmemelidir;

(c) Kabul edilebilirlik. Tüm sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri tıp etiğine saygılı ve kültürel açıdan uygun olmalıdır; yani bireylerin, azınlıkların, halk ve toplulukların kültürlerine saygılı, toplumsal cinsiyete ve yaşam döngüsünün gerekliliklerine duyarlı olmalı, ve ayrıca mahremiyete saygı duyacak ve ilgili kişilerin sağlık durumunu iyileştirecek biçimde düzenlenmelidir.

(d) Kalite. Kültürel olarak kabul edilebilir olan sağlık tesisleri, mal ve hizmetleri aynı zamanda tıbben ve bilimsel olarak da uygun ve iyi kalitede olmalıdır. Bu, diğer şeyler bir yana, nitelikli sağlık personelinin, bilimsel olarak onaylanan ve tarihi geçmemiş ilaç ve hastane ekipmanını, güvenli ve içilebilir içme suyunu ve yeterli sağlık koruma koşullarını gerekli kılmaktadır.” Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum 14, 22. Oturum, 2000)

4.3.1.AİLE ÜYELERİNİN HASTALIKLARI, TEDAVİ SÜREÇLERİ VE YAŞADIKLARI SORUNLAR

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Sağlık Hakkı ve bu hakka dayalı olarak geliştirilen yeterlilikler/yorumlar çerçevesinde “aile üyelerinin hastalıkları, tedavi süreçleri ve yaşadıkları sorunlar” incelenmiştir. Bu incelemelerin sonuçları; anlatımlar, anlatımlara ait dağılım tabloları ve olanaklı ise bu dağılımın araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Bu konuda ilk incelenen dağılımlar “aile üyelerinin hastalıklarıdır”. Aile üyeleri, anne-baba, çocuklar ve ailenin diğer üyeleri olmak üzere üç gruba ayrılmış, her üç gruba ilişkin olarak hastalıklar, her grupta ayrı, ayrı görülme sıklığına göre incelenmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 35.3’ü boyun-bel fıtığı/kireçlenme sorunu yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 226’da gösterilmiştir

Tablo 226: Ailede Anne-Baba Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme Sorunu

Ailede Anne-Baba Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme	N	%
Sağlık Sorunu Yok	997	64.7
Sağlık Sorunu Var	544	35.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 11.4’ü böbrek hastalığı yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 227’de gösterilmiştir.

Tablo 227: Ailede Anne-Baba Böbrek Hastası

Ailede Anne-Baba Böbrek Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1365	88.6
Sağlık Sorunu Var	176	11.4
Toplam	1541	100.00

¹² Bkz. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 19 (2). Bu genel yorum, bilgiye erişim konusunun sağlık hakkı için özel önemi olması sebebiyle bu konuya özel bir yer vermektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 3.6'sı felç geçirmiştir. Bu dağılım sonuçları Tablo 228'de gösterilmiştir.

Tablo 228: Ailede Anne-Baba Felç Geçirmiş

Ailede Anne-Baba Felç Geçirmiş	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1485	96.4
Sağlık Sorunu Var	56	3.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 19.7'si değişik göz hastalıkları yaşamaktadırlar.. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 229'da gösterilmiştir.

Tablo 229: Ailede Anne-Baba Göz Hastalıkları

Ailede Anne-Baba Göz Hastalıkları	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1237	80.3
Sağlık Sorunu Var	304	19.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 9.3'ü guatr hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 230'da gösterilmiştir.

Tablo 230: Ailede Anne-Baba Guatr

Ailede Anne-Baba Guatr	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1392	90.3
Sağlık Sorunu Var	149	9.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 15.1'i kalp-damar hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 231'de gösterilmiştir.

Tablo 231: Ailede Anne-Baba Kalp-Damar Hastası

Ailede Anne-Baba Kalp-Damar Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1308	84.9
Sağlık Sorunu Var	233	15.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 8.4'ü kansızlık problemi yaşamaktadırlar. Bu dağılım sonuçları Tablo 232'de gösterilmiştir.

Tablo 232: Ailede Anne-Baba Kansızlık

Ailede Anne-Baba Kansızlık	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1411	91.6
Sağlık Sorunu Var	130	8.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 1.7'si kanser hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 233'de gösterilmiştir.

Tablo 233: Ailede Anne-Baba Kanser

Ailede Anne-Baba Kanser	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1515	98.3
Sağlık Sorunu Var	26	1.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 3'ü karaciğer hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 234'de gösterilmiştir.

Tablo 234: Ailede Anne-Baba Karaciğer Hastası

Ailede Anne-Baba Karaciğer Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1495	97.0
Sağlık Sorunu Var	46	3.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 1.5'inde kekemelik sorunu vardır. Bu dağılım sonuçları Tablo 235'de gösterilmiştir.

Tablo 235: Ailede Anne-Baba Kekemelik Sorunu

Ailede Anne-Baba Kekemelik	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1518	98.5
Sağlık Sorunu Var	23	1.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 7.8'inde kemik hastalıkları vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 236'da gösterilmiştir..

Tablo 236: Ailede Anne-Baba Kemik Hastalıkları

Ailede Anne-Baba Kemik Hastalıkları	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1421	92.2
Sağlık Sorunu Var	120	7.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 11.6'sında kolesterol sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 237'de gösterilmiştir.

Tablo 237: Ailede Anne-Baba Kolesterol

Ailede Anne-Baba Kolesterol	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1362	88.4
Sağlık Sorunu Var	179	11.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 1.8'i lösemidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 238'de gösterilmiştir.

Tablo 238: Ailede Anne-Baba Lösemi

Ailede Anne-Baba Lösemi	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1519	98.2
Sağlık Sorunu Var	22	1.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 22.8'i mide hastalığı-ülserdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 239'da gösterilmiştir.

Tablo 239: Ailede Anne-Baba Mide Hastalıkları-Ülser

Ailede Anne-Baba Mide Hastalıkları-Ülser	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1190	77.2
Sağlık Sorunu Var	351	22.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 23.4'ünde romatizma vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 240'da gösterilmiştir.

Tablo 240: Ailede Anne-Baba Romatizma

Ailede Anne-Baba Romatizma	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1180	76.6
Sağlık Sorunu Var	361	23.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 5.8'inde safra kesesi sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 241'de gösterilmiştir.

Tablo 241: Ailede Anne-Baba Safra Kesesi Sorunu

Ailede Anne-Baba Safra Kesesi Sorunu	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1452	94.2
Sağlık Sorunu Var	89	5.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 13.8'inde şeker-diyabet sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 242'de gösterilmiştir.

Tablo 242: Ailede Anne-Baba Şeker-Diyabet Sorunu

Ailede Anne-Baba Şeker-Diyabet Sorunu	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1328	86.2
Sağlık Sorunu Var	213	13.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 1.1'i SSPE hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 243'de sunulmuştur.

Tablo 243: Ailede Anne-Baba SSPE Hastası

Ailede Anne-Baba SSPE Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1524	98.9
Sağlık Sorunu Var	17	1.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 11.7'sinde sinirsel hastalıklar vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 244'de sunulmuştur.

Tablo 244: Ailede Anne-Baba Sinirsel Hastalıklar

Ailede Anne-Baba Sinirsel Hastalıklar	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1361	88.3
Sağlık Sorunu Var	180	11.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 1.6'sı veremdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 245'de gösterilmiştir.

Tablo 245: Ailede Anne-Baba Verem

Ailede Anne-Baba Verem	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1516	98.4
Sağlık Sorunu Var	25	1.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, anne-babaların % 13.9'unda değişik hastalıklar yaşamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 246'da gösterilmiştir.

Tablo 246: Ailede Anne-Baba Diğer Hastalıklar

Ailede Anne-Baba Diğer Hastalıklar	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1327	86.1
Sağlık Sorunu Var	214	13.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında anne-babaların hastalıkları incelendiğinde;

- “boyun-bel fıtığı/kireçlenme”,
- “göz hastalıkları”, “
- kalp-damar hastalıkları”,
- “mide hastalıkları-ülser”,
- “romatizma” öncelikli hastalıklar arasında yer almaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 4.1'i boyun-bel fıtığı/kireçlenme sorunu yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 247'de gösterilmiştir.

Tablo 247: Ailede Çocuk Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme Sorunu

Ailede Çocuk Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1478	95.9
Sağlık Sorunu Var	63	4.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 4.2'si böbrek hastalığı yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 248'de gösterilmiştir.

Tablo 248: Ailede Çocuk Böbrek Hastası

Ailede Çocuk Böbrek Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1476	95.8
Sağlık Sorunu Var	65	4.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 1.8'i felç geçirmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 249'da gösterilmiştir.

Tablo 249: Ailede Çocuk Felç Geçirmiş

Ailede Çocuk Felç Geçirmiş	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1513	98.2
Sağlık Sorunu Var	28	1.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 9'u değişik göz hastalıkları yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 250'de gösterilmiştir.

Tablo 250: Ailede Çocuk Göz Hastalıkları

Ailede Çocuk Göz Hastalıkları	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1403	91.0
Sağlık Sorunu Var	138	9.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 3.2'si guatr hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 251'de gösterilmiştir.

Tablo 251: Ailede Çocuk Guatr

Ailede Çocuk Guatr	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1472	96.8
Sağlık Sorunu Var	49	3.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 3.8'i kalp-damar hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 252'de sunulmuştur.

Tablo 252: Ailede Çocuk Kalp-Damar Hastası

Ailede Çocuk Kalp-Damar Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1482	96.2
Sağlık Sorunu Var	59	3.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 10.6'sı kansızlık problemi yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 253'de gösterilmiştir.

Tablo 253: Ailede Çocuk Kansızlık

Ailede Çocuk Kansızlık	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1377	89.4
Sağlık Sorunu Var	164	10.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 0.6'sı kanser hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 254'de sunulmuştur,

Tablo 254: Ailede Çocuk Kanser

Ailede Çocuk Kanser	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1531	99.4
Sağlık Sorunu Var	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 1.4'ü karaciğer hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 255'de sunulmuştur.

Tablo 255: Ailede Çocuk Karaciğer Hastası

Ailede Çocuk Karaciğer Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1520	98.6
Sağlık Sorunu Var	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 4'ünde kekemelik sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 256'da gösterilmiştir.

Tablo 256: Ailede Çocuk Kekemelik Sorunu

Ailede Çocuk Kekemelik	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1480	96.0
Sağlık Sorunu Var	61	4.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 3'ünde kemik hastalıkları vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 257'de gösterilmiştir.

Tablo 257: Ailede Çocuk Kemik Hastalıkları

Ailede Çocuk Kemik Hastalıkları	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1495	97.0
Sağlık Sorunu Var	46	3.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 0.7'sinde kolesterol sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 258'de gösterilmiştir.

Tablo 258: Ailede Çocuk Kolesterol

Ailede Çocuk Kolesterol	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1530	99.3
Sağlık Sorunu Var	11	0.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 0.5'i lösemidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 259'da gösterilmiştir.

Tablo 259: Ailede Çocuk Lösemi

Ailede Çocuk Lösemi	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1533	99.5
Sağlık Sorunu Var	8	0.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 5.3'ü mide hastalığı-ülser vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 260'da gösterilmiştir.

Tablo 260: Ailede Çocuk Mide Hastalıkları-Ülser

Ailede Çocuk Mide Hastalıkları-Ülser	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1460	94.7
Sağlık Sorunu Var	81	5.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 2.7'sinde romatizma vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 261'de sunulmuştur.

Tablo 261: Ailede Çocuk Romatizma

Ailede Çocuk Romatizma	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1500	97.3
Sağlık Sorunu Var	41	2.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 5.8'inde safra kesesi sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 262'de gösterilmiştir.

Tablo 262: Ailede Çocuk Safra Kesesi Sorunu

Ailede Çocuk Safra Kesesi Sorunu	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1525	99.0
Sağlık Sorunu Var	16	1.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 0.6'sında şeker-diyabet sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 263'de gösterilmiştir

Tablo 263: Ailede Çocuk Şeker-Diyabet Sorunu

Ailede Çocuk Şeker-Diyabet Sorunu	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1532	99.4
Sağlık Sorunu Var	9	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 1'i SSPE hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 264'de gösterilmiştir.

Tablo 264: Ailede Çocuk SSPE Hastası

Ailede Çocuk SSPE Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1526	99.0
Sağlık Sorunu Var	15	1.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 11.7'sinde sinirsel hastalıklar vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 265'de gösterilmiştir.

Tablo 265: Ailede Çocuk Sinirsel Hastalıklar

Ailede Çocuk Sinirsel Hastalıklar	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1450	94.1
Sağlık Sorunu Var	91	5.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 0.6'sı veremdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 266'da gösterilmiştir

Tablo 266: Ailede Çocuk Verem

Ailede Çocuk Verem	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1531	99.4
Sağlık Sorunu Var	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, çocukların % 7.4'ünde diğer hastalıklar görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 267'de gösterilmiştir.

Tablo 267: Ailede Çocuk Diğer Hastalıklar

Ailede Çocuk Diğer Hastalıklar	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1427	92.6
Sağlık Sorunu Var	114	7.4
Toplam	1541	100.00

Çocuklarda görülen hastalıklara ilişkin yapılan çözümlene sonucu,

- Kansızlık
- Göz hastalıklarına daha sık rastlanmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 2.1'i boyun-bel fıtığı/kireçlenme sorunu yaşamaktadırlar. Bu dağılımın sonuçları Tablo 268'de gösterilmiştir.

Tablo 268: Ailede Diğer Üyeler Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme Sorunu

Ailede Diğer Üyeler Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1509	97.9
Sağlık Sorunu Var	32	2.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.6'sı böbrek hastalığı yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 269'da gösterilmiştir.

Tablo 269: Ailede Diğer Üyeler Böbrek Hastası

Ailede Diğer Üyeler Böbrek Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1531	99.4
Sağlık Sorunu Var	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.9'u felç geçirmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 270'de gösterilmiştir.

Tablo 270: Ailede Diğer Üyeler Felç Geçirmiş

Ailede Diğer Üyeler Felç Geçirmiş	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1527	99.1
Sağlık Sorunu Var	14	0.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 2.5'i değişik göz hastalıkları yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 271'de gösterilmiştir.

Tablo 271: Ailede Diğer Üyeler Göz Hastalıkları

Ailede Diğer Üyeler Göz Hastalıkları	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1503	97.5
Sağlık Sorunu Var	38	2.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.5'i guatr hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 272'de gösterilmiştir.

Tablo 272: Ailede Diğer Üyeler Guatr

Ailede Diğer Üyeler Guatr	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1534	99.5
Sağlık Sorunu Var	7	0.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 2.1'i kalp-damar hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 273'de gösterilmiştir.

Tablo 273: Ailede Diğer Üyeler Kalp-Damar Hastası

Ailede Diğer Üyeler Kalp-Damar Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1509	97.9
Sağlık Sorunu Var	32	2.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 1.8'i kansızlık problemi yaşamaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 274'de gösterilmiştir.

Tablo 274: Ailede Diğer Üyeler Kansızlık

Ailede Diğer Üyeler Kansızlık	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1513	98.2
Sağlık Sorunu Var	28	1.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.1'i kanser hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 275'de gösterilmiştir.

Tablo 275: Ailede Diğer Üyeler Kanser

Ailede Diğer Üyeler Kanser	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1540	99.9
Sağlık Sorunu Var	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.4'ü karaciğer hastasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 276'da gösterilmiştir.

Tablo 276: Ailede Diğer Üyeler Karaciğer Hastası

Ailede Diğer Üyeler Karaciğer Hastası	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1535	99.6
Sağlık Sorunu Var	6	0.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.3'ünde kekemelik sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 277'de gösterilmiştir.

Tablo 277: Ailede Diğer Üyeler Kekemelik Sorunu

Ailede Diğer Üyeler Kekemelik	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1536	99.7
Sağlık Sorunu Var	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.6'sında kemik hastalıkları vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 278'de gösterilmiştir.

Tablo 278: Ailede Diğer Üyeler Kemik Hastalıkları

Ailede Diğer Üyeler Kemik Hastalıkları	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1531	99.4
Sağlık Sorunu Var	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.8'inde kolesterol sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 279'da gösterilmiştir.

Tablo 279: Ailede Diğer Üyeler Kolesterol

Ailede Diğer Üyeler Kolesterol	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1529	99.2
Sağlık Sorunu Var	12	0.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.3'ü lösemidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 280'de gösterilmiştir.

Tablo 280: Ailede Diğer Üyeler Lösemi

Ailede Diğer Üyeler Lösemi	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1536	99.7
Sağlık Sorunu Var	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 2.4'ü mide hastalığı-ülserdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 281'de gösterilmiştir.

Tablo 281: Ailede Diğer Üyeler Mide Hastalıkları-Ülser

Ailede Diğer Üyeler Mide Hastalıkları-Ülser	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1504	97.6
Sağlık Sorunu Var	37	2.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 2.3'ünde romatizma vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 282'de sunulmuştur.

Tablo 282: Ailede Diğer Üyeler Romatizma

Ailede Diğer Üyeler Romatizma	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1506	97.7
Sağlık Sorunu Var	35	2.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.3'ünde safra kesesi sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 283'de sunulmuştur.

Tablo 283: Ailede Diğer Üyeler Safra Kesesi Sorunu

Ailede Diğer Üyeler Safra Kesesi Sorunu	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1536	99.7
Sağlık Sorunu Var	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 1.0'inde şeker-diyabet sorunu vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 284'de sunulmuştur.

Tablo 284: Ailede Diğer Üyeler Şeker-Diyabet Sorunu

Ailede Diğer Üyeler Şeker-Diyabet Sorunu	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1526	99.0
Sağlık Sorunu Var	15	1.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 11.7'sinde sinirsel hastalıklar vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 285'de gösterilmiştir.

Tablo 285: Ailede Diğer Üyeler Sinirsel Hastalıklar

Ailede Diğer Üyeler Sinirsel Hastalıklar	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1515	98.3
Sağlık Sorunu Var	26	1.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 0.4'ü veremdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 286'da gösterilmiştir.

Tablo 286: Ailede Diğer Üyeler Verem

Ailede Diğer Üyeler Verem	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1535	99.6
Sağlık Sorunu Var	6	0.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ailenin diğer üyelerinin % 2.6'sında diğer hastalıklar görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 287'de gösterilmiştir.

Tablo 287: Ailede Diğer Üyeler Diğer Hastalıklar

Ailede Diğer Üyeler Diğer Hastalıklar	N	%
Sağlık Sorunu Yok	1501	97.4
Sağlık Sorunu Var	40	2.6
Toplam	1541	100.00

Zorunlu göç mağdurlarının aile üyelerinin hastalanmasına yol açan etkenler aşağıdaki dağılım tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 288: Hastalığa Yol Açan Etken (Çalışma Koşulları)

Hastalığa Yol Açan Etken (Çalışma Koşulları Kaynaklı)	N	%
Hastalığa Yol Açan Etken Değil	1089	70.7
Hastalığa Yol Açan Etken	452	29.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin hastalanmasına yol açan etken olarak çalışma koşulları % 29.3 oranında etkilidir.

Zorla yerinden edilme süreci sonrası;

- Yaşam koşullarının temel ihtiyaçları karşılamaktan uzak bir ortamda sürdürülüşü,
- Altyapı, çevre sorunları, Yeteri kadar beslenememe,
- Kişilerin kendilerini köksüz hissetmeleri gibi birçok neden sağlık sorunlarını ortaya çıkarmış,
- işsizlik ve sosyal güvencesizlik bu sorunları çözümsüz hale getirmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağdurlarının sağlık koşulları, sağlık sorunlarına ilişkin veriler, araştırma yapılan alan açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bu incelemede üzerinde durulan ilk nokta, sağlık sorunlarının kaynağı noktasıdır. Bu konudaki incelemeye göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 41.46'sı çalışma koşullarından kaynaklı,
- Diyarbakır ilinde % 44.39'u,
- Mersin ilinde % 18.21'i,
- İstanbul ilinde % 34.16'sı,
- Van ilinde % 26.89'u,
- Batman ilinde % 31.39'u çalışma koşullarından kaynaklı sağlık sorunu yaşamaktadırlar.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin hastalanmasına yol açan etken olarak yaşam koşulları % 64.3 oranında etkilidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 289'da gösterilmiştir.

Tablo 289: Hastalığa Yol Açan Etken (Yaşam Koşulları)

Hastalığa Yol Açan Etken (Yaşam Koşulları Kaynaklı)	N	%
Hastalığa Yol Açan Etken Değil	551	35.7
Hastalığa Yol Açan Etken	990	64.3
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 66.66'sı yaşam koşullarından kaynaklı,
- Diyarbakır ilinde % 68.93'ü,
- Mersin ilinde % 63.21'i,
- İstanbul ilinde % 67.32'si,
- Van ilinde % 66.80'i,
- Batman ilinde % 55.43'ü yaşam koşullarından kaynaklı sağlık sorunu yaşamaktadırlar.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin hastalanmasına yol açan etken olarak beslenme kaynaklı % 34.1 oranında etkilidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 290'da gösterilmiştir.

Tablo 290: Hastalığa Yol Açan Etken (Beslenme Kaynaklı)

Hastalığa Yol Açan Etken (Beslenme Kaynaklı)	N	%
Hastalığa Yol Açan Etken Değil	1015	65.9
Hastalığa Yol Açan Etken	526	34.1
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 30.08'i beslenme kaynaklı,
- Diyarbakır ilinde % 41.74'ü,
- Mersin ilinde % 25.36'sı,
- İstanbul ilinde % 49'u,
- Van ilinde % 28.57'isi,
- Batman ilinde % 32.17'si beslenme kaynaklı sağlık sorunu yaşamaktadırlar.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin hastalanmasına yol açan etken olarak doğuştan kaynaklanan etkenler % 6.9 oranında etkilidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 291'de gösterilmiştir.

Tablo 291: Hastalığa Yol Açan Etken (Doğuştan)

Hastalığa Yol Açan Etken (Doğuştan)	N	%
Hastalığa Yol Açan Etken Değil	1435	93.1
Hastalığa Yol Açan Etken	106	6.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 4.88'i genetik kaynaklı,
- Diyarbakır ilinde % 3.56'sı,
- Mersin ilinde % 5'i,
- İstanbul ilinde % 8.91'i,
- Van ilinde % 8.40'ı,
- Batman ilinde % 9.30'u genetik kaynaklı sağlık sorunu yaşamaktadırlar.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin hastalanmasına yol açan etken olarak şiddet/çatışma/travmadan kaynaklanan etkenler % 18.3 oranında etkilidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 292'de gösterilmiştir.

Tablo 292: Hastalığa Yol Açan Etken (Şiddet/Çatışma/Travma Kaynaklı)

Hastalığa Yol Açan Etken (Doğuştan)	N	%
Hastalığa Yol Açan Etken Değil	1259	81.7
Hastalığa Yol Açan Etken	282	18.3
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 21.95'i şiddet/çatışma/travma kaynaklı,
- Diyarbakır ilinde % 24.27'si,
- Mersin ilinde % 17.86'sı,
- İstanbul ilinde % 35.15'i,
- Van ilinde % 7.56'sı
- Batman ilinde % 6.59'u şiddet/çatışma/travma kaynaklı sağlık sorunu yaşamaktadırlar.

Araştırmanın hastalık kaynağına ilişkin genel dağılım verileri ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi sonuçları, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının hastalanmasına yol açan etkenlerini;

- Yaşam koşulları,
- Beslenme,
- Çalışma koşulları ve
- Şiddet/çatışma/travmadan kaynaklanan etkenler olarak ortaya çıkarmaktadır

Bu verilere dayalı olarak beslenme, yaşam koşulları, çalışma koşulları ve şiddet/çatışma/travma kaynaklı nedenlerin zorunlu göç sonrasında sağlık sorunlarına kaynaklık ettiği söylenebilir. Bu etkenlere dayalı olarak yaşanan hastalıkların tedavisinin yapılma durumu, genel dağılım ve bu dağılımın araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları olarak aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 45.65'inin hastalıklarının tedavisi yapılmamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 293'de gösterilmiştir.

Tablo 293: Hastalığın Tedavisi Yapıldı mı?

Hastalığın Tedavisinin Yapılma Durumu	N	%
Cevapsız	253	16.4
Tedavisi Yapıldı	700	45.4
Tedavisi Yapılmadı	588	38.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 63.54'ünün hastalıklarının tedavisi,
- Diyarbakır ilinde % 51.15'inin,
- Mersin ilinde % 85.49'unun,
- İstanbul ilinde % 42.94'ünün,
- Van ilinde % 49.04'ünün,
- Batman ilinde % 29.24'ünün hastalıklarının tedavisi yapılamamıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyeleri arasında kronik hastalığı olanların % 65.6'sının bu hastalıkları için sağlık yardımlarından yararlanmadıkları sonucu açığa çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 294'de gösterilmiştir.

Tablo 294: Sağlık Yardımından Yararlanma Dağılımı

Sağlık Yardımından Yararlanma	N	%
Cevapsız	1041	67.6
Yardımdan Yararlanmamış	328	21.3
Yardımdan Yararlanmış	172	11.2
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 24.14'ü kronikleşen hastalıkları için sağlık yardımlarından yararlanmaktadır,
- Diyarbakır ilinde % 56.86'sı,
- Mersin ilinde % 46.03'ü,
- İstanbul ilinde % 37'si,
- Van ilinde % 11.94'ü,
- Batman ilinde % 20.59'u kronikleşen hastalıkları için sağlık yardımlarından yararlanmaktadırlar.

Araştırmanın "sağlık sorunları", "tedavisi zamanında yapılmayan, zamanında müdahale edilemeyen hastalıklara ilişkin" genel dağılım verileri ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları;

- Hane halkı üyelerinin tedavisi yapılmayan hastalıklarının giderek kalıcı hale dönüştüğünü
- Kalıcı hale dönüşen hastalıkları için sağlık yardımlarından yararlanma düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyeleri arasında kadın ve çocuklar için doktora gidildiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 294'de gösterilmiştir.

Tablo 295: Hane Halkından En Son Doktora Kimin Gittiği Dağılımı

Hane Halkından Doktora En Son Kimin Gittiği	N	%
Cevapsız	849	55.1
Kadın ve Çocuklar	637	41.3
Erkekler	31	2.0
Ailenin Diğer Üyeleri	24	1.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmada zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının doktora gitme eğilimleri çözümlenmiştir. Bu çözümlenmeye göre;

- Doktora gidilme süresi son bir haftadan başlayarak son üç ay içerisinde yoğunlaşmaktadır,
- Sağlık sorunlarının tedavisi için de çoğunlukla sağlık ocağı ve devlet hastanesi öncelikli başvuru yapılan sağlık kuruluşları arasında yer almaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağduru aile üyelerinin engellilik durumu “eş”, “çocuklar”, “kardeşler” ve “aile ile birlikte yaşayan diğer üyeler” başlıkları altında incelenmiştir. Bu inceleme sonuçlarına göre;

- 55 görme engelli birey saptanmıştır. Görme engelli bireylerin % 41.82’sini çocuklar, % 34.55’ini ailenin diğer bireyleri, % 23.64’ünü eşler,
- 75 zihinsel engelli birey saptanmıştır. Zihinsel engelli bireylerin % 76’sını çocuklar, % 9.33’ünü kardeşler, % 9.33’ünü ailenin diğer üyeleri, % 5.33’ünü eşler,
- 38 işitme engelli birey saptanmıştır. İşitme engelli bireylerin % 39.47’sini çocuklar, % 23.68’ini kardeşler, % 23.68’ini ailenin diğer üyeleri, % 13.16’sını eşler,
- Bedensel engelli 124 birey saptanmıştır. Bedensel engelli bireylerin % 51.61’ini çocuklar, % 22.58’ini eşler, % 20.97’sini ailenin diğer üyeleri ve % 4.84’ünü de kardeşler meydana getirmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuca göre; engelli ve hasta bireylerin bakım hizmetlerinin % 51.82’si anne-babalar, % 4.19’unu kardeşler tarafından üstlenilmektedir.

Bütün engel grupları içerisinde çocukların çoğunlukta olması, ailelerin sağlık-sosyal güvenceye sahip olma düzeyinin düşüklüğü ailelere yönelik sağlık ve sosyal hizmetlerin önemini açığa çıkarmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, sağlık hakkı, sağlık hizmetlerine erişim açısından bu sürecin mağduru aile üyelerinin tedavi-muayene amacıyla gittiği sağlık kuruluşlarında yaşadığı sorunlar incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan ile göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 17.5’i sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda sorun yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 296’da gösterilmiştir

Tablo 296: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Hiçbir Sorun Yaşamama)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	1272	82.5
Sorun yaşamış	269	17.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 59.8’i sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda sağlık çalışanlarıyla dil bilmemekten kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 297’de gösterilmiştir.

Tablo 297: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Sağlık Çalışanlarıyla Dil Bilmemekten Kaynaklanan Sorunlar)

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Sağlık Çalışanlarıyla Dil Bilmemekten Kaynaklanan Sorunlar)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	620	40.2
Sorun yaşamış	921	59.8
Toplam	1541	100.00

Sağlık kurumlarında zorunlu göç sonrası karşılaşılan sorunların kategorik inceleme sonuçlarına göre;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 61.78’i sağlık kurumlarında sağlık çalışanlarıyla dil bilmemekten kaynaklı sorunlar,
- Diyarbakır ilinde % 57.61’i,
- Mersin ilinde % 61.43’ü,
- İstanbul ilinde % 65.35’i,
- Van ilinde % 71.85’i,
- Batman ilinde % 43.41’i sağlık kurumlarında sağlık çalışanlarıyla dil bilmemekten kaynaklı sorunlar yaşamışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 59.8'i sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda sağlık çalışanlarının keyfi tutumlarından kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 298'de gösterilmiştir.

Tablo 298: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Sağlık Çalışanlarının Keyfi Tutumlarından Kaynaklanan Sorunlar)

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Sağlık Çalışanlarının Keyfi Tutumlarından Kaynaklanan Sorunlar)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	967	62.8
Sorun yaşamış	574	37.2
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 51.21'i sağlık kurumlarında sağlık çalışanlarının keyfi tutumlarından kaynaklı sorunlar,
- Diyarbakır ilinde % 34.95'i,
- Mersin ilinde % 47.86'sı,
- İstanbul ilinde % 43.56'sı,
- Van ilinde % 34.03'ü,
- Batman ilinde % 24.03'ü sağlık kurumlarında sağlık çalışanlarının keyfi tutumlarından kaynaklı sorunlar yaşamışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 38.7'si sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda yeterli ilgi ve tedavi görmediğini düşünmekten kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 299'da gösterilmiştir.

Tablo 299: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Yeterli İlgi ve Tedavi Görmediğini Düşünme)

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Yeterli İlgi ve Tedavi Görmediğini Düşünme)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	945	61.3
Sorun yaşamış	596	38.7
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 48.78'i sağlık kurumlarında yeterli ilgi/tedaviyi görememekten kaynaklı sorunlar,
- Diyarbakır ilinde % 37.22'si,
- Mersin ilinde % 43.57'si,
- İstanbul ilinde % 51.49'u,
- Van ilinde % 32.77'si,
- Batman ilinde % 24.41'i sağlık kurumlarında yeterli ilgi/tedaviyi görememekten kaynaklı sorunlar yaşamışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 30.3'ü sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda zamanında muayene olamamaktan kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 300'de gösterilmiştir.

Tablo 300: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Zamanında Muayene Olamamak)

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Zamanında Muayene Olamamak)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	1074	69.7
Sorun yaşamış	467	30.3
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 33.33'ü sağlık kurumlarında zamanında muayene olamamaktan kaynaklı sorunlar,
- Diyarbakır ilinde % 31.71'i,
- Mersin ilinde % 19.29'u,
- İstanbul ilinde % 37.62'si,
- Van ilinde % 29.41'i,
- Batman ilinde % 28.29'u sağlık kurumlarında zamanında muayene olamamaktan kaynaklı sorunlar yaşamışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 25.4'ü sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda tedavi bedelini ödeyememekten kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 301'de gösterilmiştir.

Tablo 301: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Tedavi Bedelini Ödeyememek)

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Zamanında Muayene Olamamak)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	1150	74.6
Sorun yaşamış	391	25.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurlarının % 34.96'sı sağlık kurumlarında tedavi bedelini ödeyememekten kaynaklı sorunlar,
- Diyarbakır ilinde % 23.62'si,
- Mersin ilinde % 13.93'ü,
- İstanbul ilinde % 37.62'si,
- Van ilinde % 22.27'si,
- Batman ilinde % 28.29'u sağlık kurumlarında tedavi bedelini ödeyememekten kaynaklı sorunlar yaşamışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, aile üyelerinin % 3.3'ü sağlık kuruluşlarına tedavi-muayene amaçlı başvurduğunda tedavisinin reddedilmesinden kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 302'de gösterilmiştir.

Tablo 302: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Dağılımı (Tedavinin Reddedilmesi)

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Tedavinin Reddedilmesi)	N	%
Hiçbir Sorun Yaşamamış	1490	96.7
Sorun yaşamış	51	3.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırma; bu sürecin mağdurlarının sağlık kuruluşlarıyla ilişkilerde yaşadıkları sorunların Türkiye'nin diğer gruplarından farklı ve özgün bir sorun alanı olarak "anadili farklılığı" ve "Türkçe bilmemekten kaynaklı" olduğunu ortaya koymaktadır.

Değişik platformlarda da dile getirildiği gibi özellikle kadınlar, yaşlılar, çocuklar başta olmak üzere bu gruba yönelik sunulacak hizmetlerin çok dilli, anadili ve kültür farklılıkları gözetilerek sunulmalıdır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, tedavi-muayene amacıyla sağlık kuruluşlarına başvuran, bu başvuru sürecinde sorun yaşayan bireylerin sorunlarının çözümünde kurum yetkililerine başvurarak, tanıdık-akraba çevresinden yardım almak ya da başka bir kuruma giderek sorunlarını çözmeye çalıştıkları sonucu açığa çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 303'de gösterilmiştir.

Tablo 303: Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Neler Yapıldığı

Sağlık Kuruluşunda Yaşanan Sorun (Tedavinin Reddedilmesi)	N	%
Cevapsız	436	28.3
Kurum Yetkililerine Başvurmak	309	20.1
Hasta Hakları Merkezine Başvurmak	46	3.0
Tanıdık ve Akraba Çevresinden Yardım Almak	291	18.9
Başka Bir Kuruma Gitmek	112	7.3
Diğer	347	22.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, tedavi-muayene amacıyla sağlık kuruluşlarına gidenlerin % 75.75'i doktora refakatçi ile gitmektedir. Bu dağılımın sonuçları Tablo 304'de gösterilmiştir.

Tablo 304: Doktora Kiminle Gidildiği Dağılımı

Doktora Kiminle Gidildiği	N	%
Cevapsız	102	6.6
Tek Başına Gidiliyor	348	22.6
Refakatçi İle Gidiliyor	1090	70.7
Diğer	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, tedavi-muayene amacıyla sağlık kuruluşlarına gidenlerin tedavi bedelini genellikle nakit olarak karşıladıkları, nakit olarak karşılayamadıklarında SYDF, aile-akraba destekleri ve borçlanma yoluyla karşıladıkları gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 305'de gösterilmiştir.

Tablo 305: Tedavi Bedelinin Nasıl Karşılandığı Dağılımı

Tedavi Bedelinin Nasıl Karşılandığı	N	%
Cevapsız	185	12.0
Nakit	545	35.4
Borçlanarak	78	5.1
Taşınır-Taşınmaz Mal Satarak	6	0.4
SYDF'den Destek Alarak	107	6.9
STK-Hayır Kurumlarından Destek Alarak	5	0.3
Aile-Akraba Çevresinden Destek Alarak	142	9.2
Diğer	473	30.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, tedavi için gerekli tıbbi malzeme ve ilaçlar genellikle yeşil kart aracılığıyla karşılanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 306'da gösterilmiştir.

Tablo 306: Tedavi İçin Gerekli Tıbbi Malzeme ve İlaçların Nasıl Temin Edildiği Dağılımı

Tedavi İçin Gerekli Tıbbi Malzeme ve İlaçların Nasıl Temin Edildiği	N	%
Cevapsız	92	6.0
İmkansızlıktan Temin Edilemiyor	132	8.6
Sigorta Ödüyor	286	18.6
Borçlanılıyor	147	9.5
SYDF Desteği İle Karşılıyor	20	1.3
STK-Hayır Kurumlarından Destek Alınıyor	2	0.1
Aile-Akrabalardan Yardım Alınıyor	50	3.2
Yeşil Kart İle Karşılıyor	711	46.1
Diğer	101	6.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin büyük bir bölümü hasta hakları yönetmeliğini hiç duymamış, içeriğini bilmemektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 307’de gösterilmiştir.

Tablo 307: Hasta Hakları Yönetmeliğini Bilme Dağılımı

Hasta Hakları Yönetmeliğini Bilme	N	%
Cevapsız	89	5.8
Hiç Duymamış-Bilmiyor	1147	74.4
Duymuş Ama İçeriğini Bilmiyor	281	18.2
Biliyor	24	1.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın bu sürecin mağdurlarının sağlık kuruluşlarıyla ilişkilerini çözümlemesine ilişkin veriler; bu grubun sorunlarını Türkiye toplumunun diğer kesimlerinden farklılaştıran temel noktayı anadil farklılığı ve bu farklılığına dayalı olarak ortaya çıkan sorunlar olarak belirlemektedir. Bu araştırma ve önceki araştırmaların da sonuçları değerlendirilerek sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve eğitim hizmetlerinde anadil ve kültür farklılığını gözeterek uygulamalara yer verilmelidir.

Araştırmada sağlık hakkı, sağlık hizmetlerine erişim konusunda zorla yerinden edilme sürecinin mağduru ailelerin okula giden çocukların okulda kaza geçirme, okuldan eve hasta dönmeleri incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları; anlatımlar ve her anlatıma ilişkin dağılım tabloları biçiminde aşağıda sunulmuştur. .

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların % 7.78’i okulda kaza geçirmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 308’de gösterilmiştir.

Tablo 308: Okula Giden Çocukların Okulda Kaza Geçirme Dağılımı

Okula Giden Çocukların Okulda Kaza Geçirmeleri	N	%
Cevapsız	320	20.8
Okulda Kaza Geçirmiş	95	6.2
Okulda Kaza Geçirmemiş	1126	73.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okula giden çocukların 58.08’i okuldan eve hasta dönmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 309’da gösterilmiştir.

Tablo 309: Okula Giden Çocukların Eve Hasta Dönme Dağılımı

Okula Giden Çocukların Eve Hasta Dönmeleri	N	%
Cevapsız	334	21.7
Okuldan Eve Hasta Dönmemiş	506	32.8
Okuldan Eve Hasta Dönmüş	701	45.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci mağduru ailelerin okula giden çocukları açısından araştırmanın sonuçlarına göre ortaya çıkan temel problem; okuldan eve hasta olarak dönmeleridir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağdurları açısından incelenen sağlık sorunlarından birisi de zorla yerinden edilme sürecinin kişilerin ruhsal yapılarında meydana getirdiği etkilerdir. Bu Alana ilişkin inceleme; anlatım ve bu anlatıma ait dağılım tablosu olarak aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç süreci göç edenlerin % 99.16'sının ruhsal yapısını olumsuz etkilemiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 310'da gösterilmiştir.

Tablo 310: Zorunlu Göç Sürecinin Ruhsal Yapıyı Etkileme Dağılımı

Zorunlu Göç Sürecinin Ruhsal Yapıyı Etkileme Dağılımı	N	%
Cevapsız	358	23.2
Ruhsal Yapı Üzerinde Olumsuz Etki Yaratmış	1173	76.1
Ruhsal Yapı Üzerinde Etkili Olmamış	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya koyduğu genel dağılımlar ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelemesi sonuçlarına dayalı olarak şunu ifade edebiliriz. Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları açısından ekonomik, sosyal, kültürel hak kayıplarının giderilmesi çalışmaları planlanırken psikolojik boyut unutulmamalı, insani olmayan bu sürecin insan ruhunda yol açtığı sarsıntı ve yıkımın mutlaka düzenlenmesi, iyileştirilmesi hedeflenmelidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın sağlık alanına ilişkin verilerini “genel sağlık hakkı” ve “aile üyelerinin hastalıkları, tedavi süreçleri ve yaşadıkları sorunlar açısından çözümlendiğimizde;

- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesine dayalı olarak Komitenin 14 Numaralı sağlık hakkının nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin “insanlara eşit imkanlar sunan bir sağlık koruma sistemi hakkını içerir”, “pek çok çeşitli tesisten, mal ve hizmetten ayrıca mümkün olan en yüksek seviyedeki sağlık standardının gerçekleşmesi için gerekli koşullardan yararlanma hakkı olarak anlaşılmalıdır” tanımının Türkiye’de özellikle zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları açısından kağıt üzerinde kaldığı,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yaşanan yeni yerleşim alanlarında ulaşılabilir sağlık hizmetleri sunan kuruluşların olmaması nedeniyle sağlık hakkı açısından “mevcudiyet” ve “erişilebilirlik” ilkelerinin ihlal edildiğini,
- Sağlık hizmetlerinin anadil farklılıkları gözetilerek sunulmadığı için “ayrımcılık olmaması” ilkesinin ihlal edildiğini:
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yoksulluğu, sosyal güvenceden yoksun oluşları nedeniyle “ekonomik erişim (*karşılabilirlik*)” ilkesine uygun hareket edilmediği,
- Anadil farklılığı ve hizmetlerin sunumunda anadil farklılıklarının gözetilmemesi nedeniyle “bilgiye erişim” hakkının kullanılmadığı açığa çıkmaktadır.

Bu noktada sözleşmenin genel sağlık hakkı ve aile üyelerinin hastalıkları, tedavi süreçleri ve yaşadıkları sorunlar açısından kamu yönetiminden sözleşme hükümleri uyarınca;

- Zorla yerinden edilme süreci mağdurlarının fiziksel ve psikolojik sağlık standartlarını yükseltmesini, hizmetlere erişimi kolaylaştırmasını, ana dil, kimlik ve kültür farklılıklarını gözetilen bir hizmet sunma planlaması yapmasını,
- Sağlıklı bir yaşamın koşulları için gerekli tedbirleri almasını,
- Çevre koruma politikalarına ağırlık vermesini,
- Hastalıkların önlenmesi için koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerini yaygınlaştırıp kolay erişilebilir hale getirmesini talep edebiliriz.

4.4. ÇALIŞMA HAKKI

Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesinin “Maddi Haklar” bölümünün 6. Maddesi “**Çalışma Hakkını**” içermektedir.

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alır. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşma hakkını da içerir.

2. Sözleşmeye Taraf Devletlerin çalışma hakkını tam olarak gerçekleştirmek üzere alacağı tedbirler arasında, teknik ve mesleki rehberlik hizmetleri ile öğretim programları yapmak, bireyin temel siyasal ve ekonomik özgürlüklerini koruyan şartlar içinde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ile tam ve üretken istihdamı sağlamak için gerekli politikaları ve yöntemleri uygulamak da yer alır.

7. Maddesi “**Adil ve uygun işte çalışma şartları**” Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkese adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı tanır. Bu şartlar aşağıdaki hakları güvence altına alır:

a. Bütün çalışanlara sağlanan asgari bir gelir ile birlikte en azından:

i) *Hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın özellikle kadınların erkeklerin çalışma şartlarından daha alt düzeyde olmayan şartlarda çalışmalarını güvence altına alınarak, eşit işe eşit ve adil ücret;*
ii) *bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, kendisi ve ailesi için nezh bir yaşam;*

b. Güvenli ve sağlıklı çalışma şartları;

c. Herkesin işinde daha yüksek mevkilere atanma sırasında, kıdem ve ehliyetten başka bir ölçüye tabi olmaksızın, eşit imkanlar;

d. Dinlenme, çalışma arası, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ile ücretli yıllık izin ve resmi tatillerde ücret verilmesi.

Ekonomik, Sosyal ve kültürel Haklar Komitesinin 18 Nolu Genel Yorumunda çalışma hakkının içeriği açıklanmıştır. Buna göre;

“Çalışma hakkı, hem kolektif bir hak hem de herkesin sahip olduğu kişisel bir haktır. Bağımsız veya ücrete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın her türlü çalışma biçimini içermektedir. Çalışma hakkının, mutlak ve şartsız bir hak olarak iş bulma hakkı olarak algılanmaması gerekmektedir”

“Söz konusu hak, tüm kişilerin bir işe girme veya iş seçmeye özgürce karar verme hakkını içermektedir; bu, kişilerin hiçbir şekilde bir işi yapmaya veya bir işte çalışmaya zorlanamayacağı anlamına gelmektedir. İlgili hak, bunun dışında, tüm çalışanların adil olmayan şekillerde çalışmaktan yoksun bırakılmama hakkının yanı sıra işe erişimlerini güvence altına alacak bir koruma sistemine erişim hakkını da içermektedir.” (Ekonomik, Sosyal ve kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum 18, 35. Oturum 2005)

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve bu sözleşmeye dayalı olarak geliştirilen yeterlilikler/yorumlar çerçevesinde sözleşme hükümlerinin zorla yerinden edilme süreci ile bağlantısını kurabilmek, yaşanan hak ihlallerini ortaya çıkarıp, alınabilecek önlemler ve kullanılacak araçları belirlemeye dönük, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çalışma yaşamı, çalışma koşulları ve çalışma yaşamı içinde karşılaştıkları sorunlar çözümlenmiştir. Bu çözümlenmenin sonuçları, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve olanaklı ise bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılan mağdurların göç süreci sonrasındaki çalışma eğilimleri incelendiğinde iki önemli eğilim göze çarpmaktadır. Birinci eğilim, işsizlik, ikinci eğilim de dönemlik, mevsimlik işlerdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 311’de gösterilmiştir.

Tablo 311: Görüşülenlerin Şu Anki İş Konumu Dağılımı

Görüşülenlerin Şu Anki İş Konumu	N	%
Cevapsız	127	8.2
İşsiz-Çalışmıyor	705	45.7
Dönemlik/Mevsimlik/Günelik İşler	312	20.2
Sigortasız Çalışanlar	74	4.8
Ücretliler/Düzenli İş	104	6.7
Esnaf/Zanaatkar	52	3.4
Tüccar/Sanayici/Müteahhit	9	0.6
Marjinal-Enformel Sektör	25	1.6
Çiftçi	27	1.8
Topraksız Tarım İşçisi	19	1.2
Diğer	87	5.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde % 41.90’unun,
- Diyarbakır ilinde % 42’isinin,
- Mersin ilinde % 55’inin,
- İstanbul ilinde % 48.92’inin,
- Van ilinde % 60’ının,
- Batman ilinde % 50.42’isinin iş konumu işsiz-çalışmıyor konumuna denk düşmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılan mağdurların göç süreci öncesi çalışma eğilimleri incelendiğinde öne çıkan eğilim “çiftçilik-hayvancılıktır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 312’de gösterilmiştir.

Tablo 312: Görüşülenlerin Zorunlu Göç Öncesi İş Konumu Dağılımı

Görüşülenlerin Göç Öncesi İş Konumu	N	%
Cevapsız	131	8.5
İşsiz-Çalışmıyor	48	3.1
Çiftçilik-Hayvancılık	1095	71.1
Tarım İşçisi	59	3.8
Emekli	5	0.3
Esnaf/Zanaatkar	20	1.3
Mevsimlik İşçilik	27	1.8
Ücretsiz Aile Çalışanı	68	4.4
Ücretli İşçilik	13	0.8
Diğer	75	5.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci öncesi süreçte, çiftçilik, hayvancılık yaparak geçinenlerin yakalandığı hazırlıksız ve istem dışı göç hareketi sonrasında göç ettikleri yeni yerleşim alanında işsizlik sorunu yaşamaları, düzenli iş-gelir ve güvenceden yoksun yaşamaları doğaldır.

Zorla yerinden edilme sürecinden etkilenen yerleşim alanlarının çoğunluğunun kırsal yerleşim alanı olması nedeniyle göç öncesi iş konumu büyük oranda tarım-hayvancılığa denk düşmektedir. Tarım-hayvancılık sektöründen isteği dışında koparılan/kopmak zorunda bırakılanların büyük çoğunluğu bu sürecin sonunda üretim etkinliklerinin dışında kalmış, kentsel alanlarda geçici-mevsimlik-dönemlik, geliri belirsiz, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında çalışma yaşamı, yapılan iş konumuna bağlı olarak değerlendirilen konulardan birisi de ortalama aylık gelir dağılımıdır. Aylık gelir dağılımında TÜİK verileri esas alınmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılan mağdurların ortalama aylık gelir dağılımı incelendiğinde, aylık gelir belirsizliği ve TÜİK verilerine göre açlık ve yoksulluk sınırının altında gelir dağılımı karşımıza çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 313'de gösterilmiştir.

Tablo 313: Görüşülenlerin Ortalama Aylık Gelir Dağılımı (TL)

Görüşülenlerin Ortalama Aylık Gelir (TL)	N	%
Cevapsız	112	7.3
001-275	204	13.2
276-767	455	29.5
768 ve Üzeri	213	13.8
Diğer*	557	36.1
Toplam	1541	100.00

*Günlüğü Hesaplanamayan Değişken Gelir

Bu dağılımın illere göre incelenmesinde;

- Adana ilinde % 48.54'ünün,
- Diyarbakır ilinde % 40.66'ısının,
- Mersin ilinde % 47.21'inin,
- İstanbul ilinde % 37.30'unun,
- Van ilinde % 40.34'ünün,
- Batman ilinde % 64.11'inin ortalama aylık hane geliri TÜİK verilerine göre "açlık" ve "yoksulluk" sınırının altındadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin ortalama aylık geliri dağılımı ve bu dağılım araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları, bu sürecin mağdurları açısından;

- Güvencesiz,
- İnsani olmayan koşullar altında sürdürülen bir yaşamı karşımıza çıkarmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılan mağdurların % 7.10'u engelli ücreti almaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 314'de gösterilmiştir.

Tablo 314: Görüşülenlerin Engelli Ücreti Alma Dağılımı

Görüşülenlerin Engelli Ücreti Alması	N	%
Cevapsız	273	17.7
Engelli Ücreti Alıyor	90	5.8
Engelli Ücreti Almıyor	1178	76.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılan mağdurların % 31.20'si asgari ücret tutarını bilmektedirler. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 315'de gösterilmiştir.

Tablo 315: Görüşülenlerin Asgari Ücreti Bilme Dağılımı

Görüşülenlerin Asgari Ücreti Bilmesi	N	%
Cevapsız	115	7.5
Biliyor	445	28.9
Bilmiyor	981	63.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılanlar arasında çalışanların % 56.73'ü 008-12 saat, % 22.23'ü 12 saat ve daha fazla, % 21.02'si de 00-08 saat çalıştıkları görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 316'da gösterilmiştir.

Tablo 316: Görüşülenlerin Günlük Ortalama Süresi Dağılımı (Saat)

Görüşülenlerin Günlük Ortalama Çalışma Süresi (Saat)	N	%
Cevapsız	219	14.2
00-08 Saat	139	9.0
08-12 Saat	375	24.3
12 Saat ve Daha Fazla	147	9.5
İşsiz-Çalışmıyor	661	42.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde % 80'i,
- Diyarbakır ilinde % 62.16'sı,
- Mersin ilinde % 51.89'u,
- İstanbul ilinde % 62.18'i,
- Van ilinde % 45.54'ü,
- Batman ilinde % 46.67'si günde ortalama 08-12 saat çalışmaktadırlar.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılanların % 19.72'si çalışma koşullarından memnundur. Bu dağılım sonuçları Tablo 317'de gösterilmiştir.

Tablo 317: Görüşülenlerin Çalışma Koşullarından Memnuniyeti

Görüşülenlerin Çalışma Koşullarından Memnuniyeti	N	%
Cevapsız	821	53.3
Çalışma Koşullarından Memnun	142	9.2
Çalışma Koşullarından Memnun Değil	578	37.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırma yapılan illere göre incelediğimizde,

- Adana ilinde % 5.08'i,
- Diyarbakır ilinde % 23.75'i,
- Mersin ilinde % 16.18'i,
- İstanbul ilinde % 17.59'u,
- Van ilinde % 28.57'si,
- Batman ilinde % 27.93'ü çalışma koşullarından memnundur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılanlar arasında çalışanların % 17.21'ine yaptığı işe uygun elbise ve ekipman verilmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 318'de gösterilmiştir.

Tablo 318: Görüşülenlere Yaptığı İşe Uygun Elbise ve Ekipman Verilmesi

Görüşülenlere Yaptığı İşe Uygun Elbise ve Ekipman Verilmesi	N	%
Cevapsız	867	56.3
Veriliyor	116	7.5
Verilmiyor	558	36.2
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde çalışanların % 5.26'sına,
- Diyarbakır ilinde çalışanların % 25.17'sine,
- Mersin ilinde çalışanların % 19.11'ine,
- İstanbul ilinde çalışanların % 12.17'sine,
- Van ilinde çalışanların % 23.15'ine,
- Batman ilinde çalışanların % 18.69'una yaptığı işe uygun elbise ve donanım verilmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılanların aile nüfusu üyeleri arasında 1321 erkek çalışmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 319'da gösterilmiştir.

Tablo 319: Görüşülenlerin Ailesinde Gelir Getirici İşlerde Çalışan Erkek Sayısı Dağılımı

Görüşülenlerin Ailesinde Gelir Getirici İşlerde Çalışan Erkek Sayısı	N	%
Cevapsız-Erkek Yok	617	40.0
1	630	40.9
2	229	14.9
3	51	3.3
4	9	0.6
5	3	0.2
8	1	0.1
21	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılanların aile nüfusu üyeleri arasında 274 kadın çalışmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 320'de gösterilmiştir

Tablo 320: Görüşülenlerin Ailesinde Gelir Getirici İşlerde Çalışan Kadın Sayısı Dağılımı

Görüşülenlerin Ailesinde Gelir Getirici İşlerde Çalışan Kadın Sayısı	N	%
Cevapsız-Kadın Yok	1341	87.0
1	139	9.0
2	50	3.2
3	9	0.6
4	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın, bu sürecin sonrasında iş gücüne katılanların cinsiyet gruplarına göre dağılımı karşılaştırmalı olarak çözümlemesi; kadınların erkeklere oranla ev dışında gelir getirici işlerde çalışma düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında çalışan aile üyelerinin zorunlu göç sonrası durumuna ait verilere dayalı olarak;

- Günde ortalama çalışma süresinin 08-12 saat olduğu,
- Çalışanların çalışma koşullarından memnun olmadıkları,
- Çalışanlara yaptıkları işe uygun elbise ve donanım verilmediği,

Çalışma hayatına ilişkin değerlendirilecek bir başka boyut, çalışma koşulları içerisinde hastalanma, iş kazası geçirme, şiddet görme boyutudur. Bu boyuta ilişkin değerlendirmeler anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre çalışanların % 27.46'sı çalışırken hastalanmış-yaralanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 321'de gösterilmiştir.

Tablo 321: Görüşülenlerin Çalışırken Hastalık-Yaralanma Yaşama Dağılımı

Çalışırken Hastalanma-Yaralanması	N	%
Cevapsız-Çalışmıyor	405	26.3
Hastalanmış-Yaralanmış	312	20.2
Hastalanmamış-Yaralanmamış	824	53.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımın araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde % 34.62'si,
- Diyarbakır ilinde % 32.94'ü,
- Mersin ilinde % 27.05'i,
- İstanbul ilinde % 3.36'sı,
- Van ilinde % 24.87'si,
- Batman ilinde % 2.80'i işyerinde çalışırken hastalanmış ya da iş kazası geçirmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre çalışanların % 11.09'u çalışırken şiddete maruz kalmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 322'de gösterilmiştir.

Tablo 322: Görüşülenlerin Çalışırken Şiddete Maruz Kalma Dağılımı

Çalışırken Şiddete Maruz Kalması	N	%
Cevapsız-Çalışmıyor	405	26.3
Şiddete Maruz Kalmış	126	8.2
Şiddete Maruz Kalmamış	1010	65.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde % 10.26'sı,
- Diyarbakır ilinde % 9.80'i,
- Mersin ilinde % 15.04'ü,
- İstanbul ilinde % 18.99'u,
- Van ilinde % 8.38'i,
- Batman ilinde çalışanların % 9.05'i işyerinde çalışırken şiddete maruz kalmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının önemli bir bölümünün anadili Kürtçedir. Bu nedenle zorla yerinden edilme süreci sonrasında incelenmesi gereken alanlardan birisi de etnik kimlik ve dil eksenli çalışma yaşamı içinde ayrımcılık boyutudur. Bu boyuta ilişkin değerlendirmeler aşağıda anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur. .

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında etnik kimlik/anadili nedeniyle iş başvurularının % 35.01'i reddedilmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 323'de gösterilmiştir.

Tablo 323: Görüşülenlerin İş Başvurusunda Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Başvurusunun Reddedilmesi Dağılımı

İş Başvurusu Sırasında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle İş Başvurusunun Reddedilmesi	N	%
Cevapsız-Çalışmıyor	230	14.9
Reddedilmiş	459	29.8
Reddedilmemiş	852	55.3
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde % 41.05'inin
- Diyarbakır ilinde % 30.26'sinin,
- Mersin ilinde % 47.22'sinin,
- İstanbul ilinde % 55.93'ünün,
- Van ilinde % 26.83'ünün
- Batman ilinde çalışanların % 21.70'inin iş başvurusu sırasında etnik kimlik/kültür farklılığı/anadili nedeniyle iş başvurusu reddedilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında çalışma yaşamında etnik kimlik/anadili nedeniyle % 47.31 oranında ayrımcılık yaşanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 324'de gösterilmiştir.

Tablo 324: Görüşülenlerin Çalışma Yaşamı Sırasında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Ayrımcılığa Uğrama Dağılımı

Çalışma Yaşamı Sırasında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Ayrımcılığa Uğrama	N	%
Cevapsız-Çalışmıyor	222	14.4
Ayrımcılığa Uğramış	624	40.5
Ayrımcılığa Uğramamış	695	45.1
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde % 68.04'ü,
- Diyarbakır ilinde % 44.85'i,
- Mersin ilinde % 54.88'i,
- İstanbul ilinde % 64.48'i,
- Van ilinde % 44.23'ü,
- Batman ilinde çalışanların % 44.77'si çalışma yaşamı içinde etnik kimliği/kültürel farklılığı nedeniyle ayrımcılığa uğramıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında çalışanların % 34.31'inin çalışma yaşamında anadilini rahatça kullanabildiği gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 325'de gösterilmiştir.

Tablo 325: Görüşülenlerin Çalışma Yaşamı Sırasında Anadilini Rahat Kullanabilme Dağılımı

Çalışma Yaşamı Sırasında Anadilini Rahat Kullanabilmesi	N	%
Cevapsız-Çalışmıyor	276	17.9
Kullanabiliyor	434	28.2
Kullanamıyor	831	53.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırma yapılan illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde % 42.22'si,
- Diyarbakır ilinde % 34.34'ü,
- Mersin ilinde % 26.96'sı,
- İstanbul ilinde % 22.10'u,
- Van ilinde % 42.40'ı,
- Batman ilinde çalışanların % 41.94'ü çalışma yaşamında anadilini rahatça kullanabilmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında çalışanların % 26.66'sının çalışma yaşamında etnik kimlik/anadili nedeniyle farklı ücretlendirme yaşadığı gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 326'da gösterilmiştir.

Tablo 326: Görüşülenlerin Çalışma Yaşamında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Farklı Ücretlendirme Yaşama Dağılımı

Çalışma Yaşamı Sırasında Etnik Kimlik/Anadili Nedeniyle Farklı Ücretlendirme Yaşamaları	N	%
Cevapsız-Çalışmıyor	322	20.9
Yaşamış	325	21.1
Yaşamamış	894	58.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde % 67.78'i,
- Diyarbakır ilinde % 28.46'sı,
- Mersin ilinde % 30.85'i,
- İstanbul ilinde % 25.58'i,
- Van ilinde % 22.10'u,
- Batman ilinde çalışanların % 15.02'si çalışma yaşamında etnik kimlik/anadili nedeniyle farklı ücretlendirme durumu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın çalışma yaşamı, çalışma koşulları, çalışma yaşamının sorunları ve çalışma yaşamında ayrımcılık-şiddet boyutu dağılım verileri ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları;

- Çalışanların iş yerinde hastalandıkları, iş kazası geçirdikleri,
- İş yerinde fiziki, psikolojik şiddete maruz kaldıkları,
- Etnik kimlikleri/anadilleri nedeniyle iş başvurusu, çalışma yaşamı ve ücretlendirme konusunda ayrımcılığa uğradıkları ve anadillerini özgürce kullanma konusunda sınırlandırıldıklarını ortaya koymaktadır.

Kürt sorununun çözümsüzlüğü, zorunlu göç sürecinin ortaya çıkardığı sorunlar Türkiye toplumunda sosyal barış ve uyumu tehdit etmekte, önemli ve boyutları giderek derinleşecek çatışmalara yol açma dinamiği taşımaktadır. Bunun tipik bir örneği olarak araştırma alanında;

- Etnik kimlik/anadili nedeniyle iş başvuruları reddedilmekte,
- Ayrımcılık yaşanmakta,
- Çalışanlar anadilini rahatça kullanamamakta,
- Etnik kimlik/anadili farklılığı ücretlendirmeye yansımaktadır.

Türkiye'nin bu süreçte vakit geçirmeksizin sosyal barış ve uyumu güçlendirmeye yönelik çalışmalara ihtiyacı olduğu unutulmamalıdır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin % 7.95'i meslek içi eğitim hakkında bilgi sahibidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 327'de gösterilmiştir.

Tablo 327: Görüşülenlerin Meslek İçi Eğitim Hakkında Bilgi Dağılımı

Meslek İçi Eğitim Hakkında Bilgisi	N	%
Cevapsız	270	17.5
Bilgisi Var	101	6.6
Bilgisi Yok	1170	75.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin % 1.96'sı meslek içi eğitime katılmış-katılmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 328'de gösterilmiştir.

Tablo 328: Görüşülenlerin Meslek İçi Eğitime Devam Etme Dağılımı

Meslek İçi Eğitime Devam Etmesi	N	%
Cevapsız	369	23.9
Katılmış-Katılıyor	23	1.5
Katılmamış	1149	74.6
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının düzenli iş sahibi olmamasına dayalı olarak meslek içi eğitim hakkında bilgi sahibi olmadıkları, meslek içi eğitime katılım düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın çalışma yaşamı, çalışma ilişkileri, koşulları ve sorunlarına ilişkin bulgularını, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin Çalışma Hakkını düzenleyen maddeleri ve bu maddelere dayalı olarak geliştirilen yeterlilikleri ve yorumları çerçevesinde;

- Zorla yerinden edilme sürecinin bu sürece katılan kişinin iradesi dışında yer değiştirmesi sonucunu doğurduğu için “herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşım hakkının” ihlaliline,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının genellikle vasıfsız, gündelik, geçici işlerde çalışmak zorunda kalmaları, yaptıkları işe uygun ekipman-elbise verilmemesi nedeniyle “adil ve uygun bir işte çalışma şartları” devlet tarafından güvence altına alınmamakta,
- Yapılan işlerin niteliği gereği “güvenli ve sağlıklı çalışma şartları” sağlanmadığı
- Kadınların işgücü üretimi dışında kalmaları nedeniyle “kadınların çalışmalarını güvence altına alma, eşit ücretlendirme ve adil ücret” haklarının ihlal edildiği söyleyebiliriz.

Bu noktada, Sözleşmede anlatıldığı ve güvence altına alınması konusunda devlete sorumluluk yüklediği biçimiyle;

- Çalışma hakkının güvence altına alınması,
- Bu hakka erişimin güvence altına alınmasını,
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarına ilişkin koruyucu mekanizmaların devreye sokulmasını talep edebiliriz.

4.5. SOSYAL GÜVENLİK HAKKI

Sosyal güvenlik hakkı, ister kamu ister özel sektör tarafından sağlansın, var olan sosyal güvenlik kapsamının keyfi ve makul olmayan biçimde kısıtlanmasına maruz kalmama hakkını ve sosyal risklere ve öngörülemeyen durumlara karşı yeterli korumadan yararlanma hakkını içerir.

4.5.1.SOSYAL GÜVENLİK HAKKININ UNSURLARI

10. Sosyal güvenlik hakkının unsurları farklı koşullara göre değişiklik gösterebilir. Bununla birlikte, tüm durumlar için geçerli bir dizi temel unsur aşağıda sıralanmıştır. Bu unsurları yorumlarken, sosyal güvenliğin salt iktisadi ve mali politika aracı olarak değil, aynı zamanda sosyal bir mal olarak değerlendirilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

A.Mevcudiyet – Sosyal Güvenlik Sistemi

11. Sosyal güvenlik hakkının uygulanması için, tanımlanan sosyal risk ve güçlükler için yardım sağlanmasını güvence altına almak üzere tek ya da farklı sigorta programlardan oluşan bir sistemin mevcut ve uygulanıyor olması gerekir. Sistemin ülke mevzuatına göre kurulması gerekir ve kamu yetkilileri sistemin etkili bir biçimde idaresini ya da denetimini sağlamak üzere sorumluluk üstlenmelidir. Ayrıca, hem şimdiki hem de gelecekteki kuşakların sosyal güvenlik hakkından yararlanmalarını sağlamak üzere, emeklilik programları da dahil tüm sigorta programlarının sürdürülebilir olması gerekir.

B. Sosyal Riskler ve Güçlükler

12. Sosyal güvenlik sistemi, sosyal güvenliğin aşağıda sıralanan dokuz temel unsurunu kapsamalıdır.¹³

(a) Sağlık Bakımı

13. Taraf Devletler, herkesin yeterli sağlık hizmetlerine ulaşmasını sağlamak üzere sağlık sistemlerinin oluşturulmasını güvence altına almakla yükümlüdür.¹⁴ Sağlık sisteminin özel ya da karma sigorta sistemlerini öngördüğü durumlarda, işbu genel yorumda belirtilen ana unsurlara uygun biçimde, sistemlerinin karşılanabilir bir bedelle sunulması gerekir.¹⁵ Komite, HIV/AIDS, tüberküloz ve sıtma gibi endemik hastalıklar bağlamında sosyal güvenlik hakkının özel bir önem taşıdığını ve önleyici ve tedavi edici tedbirlere erişim olanağının sağlanmasına ihtiyaç duyulduğunu kaydeder.

(b) Hastalık

14. Sağlık bozukluğu nedeniyle çalışamayan kişilerin çalışmadıkları dönem içinde uğradıkları kazanç kayıplarını telafi etmek üzere nakdi yardımların sağlanması gerekir. Uzun süren hastalıklardan muzdarip kişilerin malullük yardımlarına hak kazanması gerekir.

(c) Yaşlılık

15. Taraf Devletler, ulusal mevzuatta tanımlanan belirli bir yaştan itibaren, ileri yaştaki kişilere yardım sağlamaya yönelik sosyal sigorta programları oluşturmak için gereken tedbirleri almalıdır.¹⁶ Komite, taraf Devletlerin diğer şeylerin yanı sıra mesleklerin niteliklerini ve özellikle tehlikeli mesleklerde çalışma süresini ve ileri yaştaki kişilerin çalışma becerilerini dikkate alarak, ulusal koşullara uygun bir emeklilik yaşı belirlemeleri gerektiğini vurgular.

¹³ Bkz. özellikle, 2002 yılında ILO Yönetim Kurulu tarafından çağdaş ihtiyaç ve koşulları karşılayan bir araç olarak kabul edilen ILO 102 No'lu Sosyal Güvenlik (asgari Standartlar) Sözleşmesi. Bu kategoriler, ILO Deniz Taşımacılığı Çalışma Sözleşmesi (2006) katılan Devletler ve sendika ve işveren temsilcileri tarafından da kabul edilmiştir (düzenleme 4.5, standart A4.5). Komite tarafından 1991 yılında kabul edilen, taraf Devletlerin rapor yükümlülüklerine dair gözden geçirilmiş genel kılavuzda bu yaklaşım benimsenmektedir. Ayrıca bkz. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığı Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW), 11., 12. and 13. maddeler.

¹⁴ Ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardına sahip olma hakkına dair 14 No'lu Genel Yorum (2000) (12. madde). Yardım yapılacak hal, nedeni ne olursa olsun hastalık hali ile gebelik, doğum ve bunların doğurduğu neticeleri, hastanede bakım dahil genel ve tedaviye yönelik tıbbi bakımı içermelidir.

¹⁵ Bkz. yukarıda 4. paragraf ve aşağıda 23-27. paragraflar.

¹⁶ Bkz. Yaşlıların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarına dair 6 No'lu Genel Yorum (1995).

Taraf Devletler, mevcut kaynakları dahilinde, mevzuatta tanımlanan yaş sınırına ulaştığında zorunlu prim süresini tamamlayamadığından ya da başka nedenlerle sigorta esaslı yaşlılık aylığı almaya ya da diğer sosyal güvenlik yardım ya da desteklerinden yararlanmaya hak kazanamamış ve başka bir gelir kaynağı olmayan kişilere, primsiz yaşlılık aylığı ve diğer sosyal hizmetleri ya da yardımları sağlamalıdır.

(d) İşsizlik

16. Taraf Devletler, tam, verimli ve serbestçe seçilmiş istihdam olanaklarını desteklemenin yanı sıra, uygun bir istihdam olanağı sağlanamaması ya da istihdamın sürdürülememesi nedeniyle doğan kazanç kaybını gidermek için yardım sağlamaya çalışmalıdır. Ayrıca, sosyal güvenlik sistemi işsiz işçi için örneğin sosyal destek yoluyla uygun korumayı sağlamalıdır. İş kaybının söz konusu olduğu durumlarda yeterli bir süre boyunca ödeme yapılmalı ve bu sürenin sonunda, sosyal güvenlik sistemi işsiz kalmış işçiyi örneğin sosyal destek yoluyla yeterli düzeyde korumalıdır. Sosyal güvenlik sistemi ayrıca yarı zamanlı işçiler, geçici işçiler, mevsimlik işçiler, kendi işinde çalışanlar dahil diğer işçileri ve kayıt dışı ekonomide standart dışı işlerde çalışanları kapsamalıdır.¹⁷ Bundan başka, kamu sağlığıyla ilgili ya da diğer olağanüstü durumlarda işe gitmemeleri istenen kişilere gelir kaybına uğradıkları süre boyunca ödeme yapılmalıdır.

(e) İş kazası

17. Taraf Devletler ayrıca işbaşında ya da üretime yönelik herhangi bir çalışma sırasında yaralanan kişilerin korunmasını güvence altına almalıdır. Sosyal güvenlik sisteminin iş kazası ya da meslek hastalığı nedeniyle doğan maliyetleri ve kazanç kaybını ve ailenin geçimini sağlayan kişinin ölümü halinde bu kişinin eşinin ya da bakmakla yükümlü olduğu kişilerin mahrum kaldığı desteğin karşılaması gerekir.¹⁸ Gelir güvencesini sağlamak üzere, sağlık bakımına erişim ve nakdi yardım biçiminde, yeterli düzeyde yardım sağlanması gerekir. Bu tür yardımlara hak kazanmak istihdam, sigortalılık ya da prim ödeme süresine bağlı kılınmamalıdır.

(f) Aile ve Çocuk Desteği

18. Sözleşmenin 9 ve 10. maddeleri bağlamında çocukların ve bağımlı yetişkinlerin haklarının gerçekleştirilmesi açısından aile yardımları büyük önem taşımaktadır. Taraf Devletler bu yardımları sağlarken kaynakların durumunu ile çocuğun ve çocuklara ve bağımlı yetişkinlere bakmakla sorumlu kişilerin koşullarını ve bunların yanı sıra çocuk ya da bağımlı yetişkinler için ya da onlar adına yardım yapılmasını gerektiren durumlarla ilgili diğer tüm unsurları dikkate alması gerekir.¹⁹ Nakdi yardımlar ve sosyal hizmetleri içeren aile ve çocuk yardımları ailelere verilmeli; bu bağlamda yasaklanmış olan herhangi bir gerekçeyle ayrımcılık yapılmamalıdır. Yardımlar genelde beslenme, giyim, konut, su ve çevresel sağlık ve ilgili diğer hakları kapsayacaktır.

(g) Analık

19. Sözleşmenin 10. maddesine göre, “çalışan anneler ücretli izinden ya da yeterli sosyal güvenlik tedbirlerini kapsayan izinden yararlanmalıdırlar.”²⁰ Ücretli doğum izni, standart olmayan işlerde çalışanlar da dahil tüm kadınlara verilmelidir ve yardımlar yeterli bir süre boyunca sağlanmalıdır.²¹ Kadınlar ve çocuklar için, doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası tıbbi bakım ve hastanede tıbbi bakım da dahil olmak üzere uygun sağlık yardımları sağlanmalıdır.

¹⁷ Aşağıda 20-39. paragraflarda açıklandığı biçimde.

¹⁸ Bkz. ILO 121 No'lu İş Kazası Yardımları Sözleşmesi (1964).

¹⁹ Bkz. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 26. madde.

²⁰ Komite, ILO 183 No'lu Annelik Koruması Sözleşmesine göre doğum izninin doğumdan sonra altı haftalık zorunlu izni de kapsayacak biçimde, 14 haftadan daha az olmaması gerektiğini kaydeder.

²¹ Bkz. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığı Önlenmesine Dair Sözleşme, 11. madde, paragraf 2 (b).

(h) Malullük

20. Komite, engelli kişilere ilişkin 5 No'lu genel yorumunda (1994), malullük ya da malullükle ilgili unsurlardan dolayı geçici olarak gelir kaybına uğramış ya da gelirin tamamını kaybetmiş, istihdam olanaklarından mahrum bırakılmış ya da daimi malullüğü olan kişilere yeterli düzeyde gelir desteği sağlanmasının önem taşıdığı vurgulanmıştır. Bu tür destekler kişiyi rencide etmeyecek biçimde verilmeli²² ve genellikle malullüğün doğurduğu özel destek ihtiyaçlarını ve diğer giderleri yansıtmalıdır. Bu destek aile üyelerini ve gayri resmi bakım veren diğer kişileri de kapsamalıdır.

(i) Dul ve Yetimler

21. Taraf Devletler sosyal güvenlik sistemine dahil ya da emeklilik hakkı kazanmış kişinin ölümü üzerine bu kişinin dul eşi ve çocuklarına yardım sağlamalıdır.²³ Bu yardımlar, özellikle cenaze masraflarının yüksek maliyetli olduğu taraf Devletlerde cenaze masraflarını da kapsamalıdır. Dul ve yetimler ayrımcı herhangi bir gerekçeyle sosyal sigorta sisteminden çıkartılmamalı ve özellikle, çok sayıda çocuğun ve yaşlı kişilerin aile ya da topluluk desteğinden mahrum kaldığı HIV/AIDS, tüberküloz ve sıtma gibi endemik hastalıklar söz konusu olduğunda sosyal sigorta sisteminden yararlanmaları için destek sağlanmalıdır.

C. Yeterlilik

22. Nakdi ya da aynı yardımların, herkesin Sözleşmenin 10, 11 ve 12. maddelerinde hükme bağlanan ailenin korunması ve desteklenmesi, yeterli geçim standardı ve yeterli sağlık bakımına ulaşabilme hakkının gerçekleştiğini düşünmesini sağlayacak şekilde, yeterli miktarda ve sürede olması gerekir. Taraf Devletler, yardımların düzeyiyle ilgili ve sağlanma biçimlerinin yaratabileceği olumsuz herhangi bir etkiyi engelleyebilmek için, Sözleşmenin başlangıç bölümünde vurgulanan insan onuru ilkesine ve ayrımcılık yasağı ilkesine bütünüyle saygı göstermelidir. Kullanılan yöntemlerin yardımların yeterli düzeyde olmasını güvence altına alması gerekir. Sigortalıların Sözleşmeyle tanımlanan haklarının tam anlamıyla gerçekleştiğini idrak edebilmeleri için ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlere ulaşabilmelerini sağlamak üzere, yeterlilik ölçütünün düzenli olarak izlenmesi gerekir. Kişinin gelir kaybını telafi eden yardımları sağlayan sosyal sigorta sistemine prim ödeyerek katkıda bulunduğu durumlarda, kazançlar, ödenen primler ve ilgili yardımın miktarı arasında makul bir ilişki olmalıdır.

D. Erişebilirlik

(a) Kapsama

23. Başta dezavantajlı ve toplum dışına itilmiş [marjinalleştirilmiş] gruplara mensup kişiler olmak üzere, herkesin Sözleşmenin 2. maddesinin 2. paragrafıyla yasaklanan herhangi bir gerekçeyle ayrımcılığa maruz kalmadan sosyal güvenlik sisteminin kapsamında güvence altına alınması gerekir. Sosyal güvenlik sisteminin evrensel olarak herkesi kapsamasını sağlamak için primsiz sistemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

(b) Uygunluk

24. Yardımlara hak kazanmayla ilgili koşulların makul, orantılı ve şeffaf olması gerekir. Yardımların kesilmesi, azaltılması ya da askıya alınmasıyla ilgili koşulların çerçevesi çizilmeli ve bunlar makul olmalı, gereklilik arz etmeli ve ulusal mevzuatta hükme bağlanmış olmalıdır.²⁴

²² Başka nedenler zorunlu kılmadıkça, engelli kişilere kurumdaki bakım sağlanmasının bu kişilerin sosyal güvenlik ve gelir desteği haklarını ve yanı sıra, Sözleşmenin 6. ve 7. maddelerinde öngörüldüğü üzere engelli kişilerin işe yerleştirilmelerine yardımcı olmaya yönelik rehabilitasyon ve istihdam desteği haklarını yeterli ölçüde ikame ettiği söylenemez.

²³ Komite, çocukların sosyal güvenlik hakkı olduğunu kaydeder. Bkz. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 26. madde.

²⁴ Komite, ILO 168 No'lu İşsizliğe Karşı İstihdam Desteği ve Korunması Sözleşmesine (1988) göre yalnızca belirli koşullarda böyle bir kesinti yapılabilir. Bu koşullar şunlardır: Devletin sınırları içinde olmamak; yetkililerin ilgili kişinin işten atılmak için kasten çaba harcadığını ya da meşru bir gerekçe olmaksızın kendi isteğiyle işten ayrıldığını saptaması; işle ilgili bir tartışmadan dolayı kişinin çalışmayı kesmesi; kişinin yolsuzluk yaparak çıkar sağlamaya çalışması ya da kazanç elde etmesi; kişinin meşru bir gerekçe olmaksızın var olan açık işlere girmemesi, mevcut mesleki rehberlik, eğitim, yeniden eğitim ya da kendisine uygun başka bir meslekte eğitim olanaklarından yararlanmaması; ya da kişinin aile yardımları hariç, ilgili Devletin mevzuatı uyarınca sağlanan bir başka gelir desteği yardımından yararlanıyor olması (yardımın askıya alınan kısmının diğer yardım tutarını geçmemesi koşuluyla).

(c) Ulaşabilirlik

25. Sosyal sigorta sisteminin prim katkısını öngördüğü durumlarda bu katkıların önceden şarta bağlanmış olması gerekir. Prim ödemeleriyle ilgili doğrudan ve dolaylı maliyetlerle masrafların herkesin karşılayabileceği bir bedelde olması ve Sözleşmede belirtilen hakların gerçekleştirilmesini olumsuz etkilememesi gerekir.

(d) Katılım ve Bilgilendirme

26. Sosyal güvenlik sistemlerinin faydalanıcıları, sosyal güvenlik sisteminin yönetimine katılabilirlerdir.²⁵ Sistem ulusal mevzuatla oluşturulmalı ve kişilerin ve örgütlerin sosyal güvenlik kapsamındaki haklarına dair açık ve şeffaf bir şekilde bilgi talep etme, bilgi edinme ve bu bilgileri dağıtma haklarını açık ve şeffaf bir biçimde güvence altına almalıdır.

(e) Fiziksel Olarak Erişebilirlik

27. Yardımların zamanında sağlanması gerekir ve sigortalılar yardımlardan yararlanmak, bilgi edinmek ve gereken durumlarda prim ödemeleri için sosyal güvenlik sistemine fiziksel olarak erişebilir olmaları gerekir. Bu bağlamda, sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere engelli kişilerin, göçmenlerin ve uzak bölgelerde ya da afet bölgelerinde ve bunların yanı sıra silahlı çatışma bölgelerinde yaşayan kişilerin durumunu özellikle göz önünde bulundurmaları gerekir.

E. Diğer Haklarla İlişkiler

28. Sosyal güvenlik hakkı Sözleşmede yer alan diğer pek çok hakın gerçekleştirilmesini desteklemek açısından önemli bir rol oynamaktadır; ancak, sosyal güvenlik hakkını bütünüyle diğer tedbirlerin alınması gerekir. Örneğin, taraf Devletler, Sözleşmenin 6. maddesi uyarınca engelli kişilere ve yaralanmış kişilere rehabilitasyon hizmeti sağlamalıdır; çocuk bakımı ve aile planlaması konusunda maddi yardım, tavsiye ve destek sağlamalı ve engelli kişilerle yaşlılar için özel olanaklar sağlamalıdır (10. madde); yoksullukla ve sosyal dışlanma ile mücadelede yönelik tedbirler almalı ve sosyal hizmet desteği sağlamalıdır (11. madde); hastalıkları önlemek ve sağlık olanaklarının, mallarının ve hizmetlerinin iyileştirilmesi için tedbir almalıdır (12. madde).²⁶ Taraf Devletler, ayrıca, dezavantajlı ve toplum dışına itilmiş gruplara mensup kişilere sosyal koruma sağlayan sigorta sistemlerini uygulamayı; örneğin, küçük çiftçiler için ürün ya da doğal afet sigortası²⁷ ya da kayıt dışı ekonomide kendi işini yürüten kişiler için geçim sigortası sağlamayı dikkate almalıdır. Bununla birlikte, Sözleşmede yer alan diğer hakların gerçekleştirilmesine yönelik tedbirlerin alınmış olması sosyal güvenlik sisteminin oluşturulmasına karşı bir alternatif oluşturmaz.

²⁵ ILO 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesinin 71. ve 72. maddelerinde benzer standartlar tanımlanmaktadır.

²⁶ Bkz. Sosyal Güvenlik İlkeleri, Sosyal Güvenlik Dizisi No. 1 (Social Security principles, Social Security Series No. 1), ILO (1988), s. 14 ve engelli kişilere dair 5 No'lu Genel Yorum (1994); yaşlıların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarına dair 6 No'lu Genel Yorum (1995); yeterli beslenme hakkına dair 12 No'lu Genel Yorum (1999) (11. madde); eğitim hakkına dair 13 No'lu Genel Yorum (1999) (13. madde); ulaşılabilir en yüksek sağlık standardına sahip olma hakkına dair 14 No'lu Genel Yorum (2000) (12. madde); su hakkına dair 15 No'lu Genel Yorum (2002) (11. ve 12. maddeler); ve çalışma hakkına dair 18 No'lu Genel Yorum (2005) (6. madde).

²⁷ Sosyal Güvenlik İlkeleri, Sosyal Güvenlik Dizisi No. 1 (Social Security principles, Social Security Series No. 1), ILO, s. 29.

4.5.2.AİLE ÜYELERİNİN SOSYAL GÜVENCELİLİK DAĞILIMI

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada kullanılan soru kağıdının hane çözümlemesi bölümünde sorulan soru ile çalışma yaşamına giriş bölümünde sorulan destekleyici sorulara bağlı olarak bu sürecin mağdurlarının sosyal güvencelik durumları çözümlenmiştir. Bu çözümlenme;

- 10 716 kişiye ait bilgileri içermektedir,
- Bu çözümlenmeye göre
- Hane üyelerinin % 23.86'sının sosyal-sağlık güvencesi yoktur, Sosyal güvence-sağlık güvencesinden yoksun olmanın temel nedeni düzenli iş-gelir sahibi olamamalarıdır.
- Sosyal-sağlık güvencesine sahip olanların % 58.29'u Yeşil Kart, % 13.59'u SSK, % 2.18'i BAĞ-KUR, % 1.21'i Emekli Sandığı, % 0.68'i de özel sigortalıdır. Bu dağılımın da ortaya koyduğu gibi zorunlu göç mağdurları arasında düzenli iş ve sağlık-sosyal güvencelik oranı Türkiye ortalamalarının oldukça altındadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin % 24.86'sı İŞKUR hakkında bilgi sahibidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 329'da gösterilmiştir.

Tablo 329: Görüşülenlerin İŞKUR Hakkındaki Bilgi Dağılımı

Görüşülenlerin İŞKUR Hakkındaki Bilgisi	N	%
Cevapsız	117	7.6
İŞKUR Hakkında Bilgisi Var	354	23.0
İŞKUR Hakkında Bilgisi YOK	1070	69.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin % 12.96'sı İşsizlik Sigortasına başvuru yapmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 330'da gösterilmiştir.

Tablo 330: Görüşülenlerin İşsizlik Sigortasına Başvuru Dağılımı

Görüşülenlerin İşsizlik Sigortasına Başvurusu	N	%
Cevapsız	916	59.4
Başvurmuş	81	5.3
Başvurmamış	544	35.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin % 1.82'si İşsizlik Sigortasından para almıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 331'de gösterilmiştir.

Tablo 331: Görüşülenlerin İşsizlik Sigortasından Para Alma Dağılımı

Görüşülenlerin İşsizlik Sigortasından Para Alması	N	%
Cevapsız	935	60.7
Para Almış	11	0.7
Para Almamış	595	38.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın sosyal güvencelik durumuna ilişkin ortaya koyduğu genel dağılım; "Sosyal güvenlik hakkı, ister kamu ister özel sektör tarafından sağlansın, var olan sosyal güvenlik kapsamının keyfi ve makul olmayan biçimde kısıtlanmasına maruz kalmama hakkını ve sosyal risklere ve öngörülemez durumlara karşı yeterli korumadan yararlanma hakkını içerir" tanımlamasının ve bu tanımlamaya dayalı olarak geliştirilen yeterliliklerin, sosyal güvenlik unsurlarının zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları açısından geçerli olmadığını, çok ciddi bir hak ihlalinin yaşandığını ortaya koymaktadır.

Bu noktada;

- Zorla yerinden edilme süreci mağdurları için özel bir sosyal güvenlik fonunun oluşturulması talep edilmektedir.

4.6. SENDİKAL HAKLARI

1. Bu Sözleşme Taraf Devletler şu hakları sağlamayı taahhüt eder:
  - a. Herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sadece sendikanın kendi kurallarına tabi olarak kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılması ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz .
  - b. Sendikalara ulusal Federasyonlar ve konfederasyonlar kurma ve konfederasyonlara da uluslararası sendikal örgütler kurma ve bunlara katılma hakkı tanınır;
  - c. Sendikaların serbestçe faaliyette bulunma hakkı, ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamaların dışında her hangi bir sınırlamaya tabi tutulamaz
  - d. Kullanılma şartları her bir ülkenin yasalarıyla düzenlenmiş olan bir grev hakkı tanınır.
2. Bu madde, silahlı kuvvetler veya polis mensuplarının veya Devlet idaresinde görevli olanların bu hakları kullanmalarına hukuken öngörülen sınırlamalar koymalarını engellemez.
3. Bu maddenin hiç bir hükmü, Uluslararası Çalışma Teşkilatının Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının Korunması ile ilgili 1948 tarihli Sözleşmesine taraf olan Devletlere, o Sözleşmede yer alan güvencelere aykırı düşebilecek bir tarzda bir yasa çıkarma ve uygulama imkân verecek şekilde tasarruflarda bulunma yetkisi vermez” maddeleri ile güvence altına almaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin sendikal hakları güvence altına alan maddelerine uygun olarak, bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında sendikal örgütlülük düzeyi ve bununla ilişkili olabileceği varsayılan durumları incelenmiştir. Bu incelemeler; anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi biçimiyle aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılanlar arasında çalışanların % 5.26’sı sendikaya üyedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 332’de gösterilmiştir.

Tablo 332: Görüşülenlerin Sendikal Üyelik Dağılımı

Görüşülenlerin Sendikaya Üyeliliği	N	%
Cevapsız	800	51.9
Üye	81	5.3
Üye Değil	660	42.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırmanın yapıldığı illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde % 5’i,
- Diyarbakır ilinde % 18.30’u,
- Mersin ilinde % 10.64’ü,
- İstanbul ilinde % 4.24’ü,
- Van ilinde % 13.22’si,
- Batman ilinde % 10.83’ü sendika üyesidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanına ilişkin sendikal örgütlülük düzeyine ilişkin çözümlemesi, işsizlik, güvencesiz, sürekliliği olmayan, mevsimlik ve dönemlik işlerle birlikte düşünüldüğünde anlamlıdır. Türkiye’de zorla yerinden edilmişlerin bu iş koşullarında sendikal örgütlülük düzeylerinin düşük olması doğaldır.

Bu noktada; zorla yerinden edilmişlerin çalışma yerleri, yaptıkları işler göz önüne alarak mesleki ve toplumsal örgütlenmeleri için özel bir çaba gösterilmeli, bu konuda destekleyici, koruyucu, önleyici mekanizmalar kullanılmalıdır.

4.7. KÜLTÜREL YAŞAMA KATILMA HAKKI

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 15. Maddesi “**Kültürel yaşama katılma hakkını**”

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese aşağıdaki hakları tanırlar:
  - a. Kültürel yaşama katılmak;
  - b. Bilimsel gelişmelerin nimetlerinden ve sonuçlarından yararlanmak;
  - c. Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanmak.
2. Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için Sözleşmeye Taraf olan Devletler tarafından alınacak önlemler, bilimin ve kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli tedbirleri de içerir.
3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.
4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesinden ve geliştirilmesinden türetilen menfaatleri tanımayı kabul ederler, maddeleri ile güvence altına almaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın bu bölümdeki verileri, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yaşama Katılma Hakkını düzenleyen maddelerle bağlantısı kurulacak, bu konuda yaşanan hak ihlallerine ışık tutacak ve geliştirilecek önerilere dayanak oluşturulacak şekilde incelenmiştir. Bu incelemeler; anlatımlar, her anlatıma ait dağılım tabloları ve dağılımların araştırmanın yapıldığı ile göre incelenmesi biçiminde aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.83'ünün televizyon izlemediği, % 97.17'sinin televizyon izlediği, televizyon izleyenlerin daha çok uydu-dijital kanalları izlemeyi tercih ettikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 333'de gösterilmiştir.

Tablo 333: Görüşülenlerin Hangi Televizyon Kanallarını İzlediği Dağılımı

Görüşülenlerin Hangi Televizyon Kanallarını İzlediği	N	%
Cevapsız	92	6.0
Yerel Kanallar	194	12.6
Ulusal Kanallar	131	8.5
Uydu-Dijital Kanallar	824	53.5
TV İzlemiyor	41	2.7
Diğer	262	16.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan ile göre incelendiğinde;

- Adana ilinde % 45.37'si,
- Diyarbakır ilinde % 55.11'i,
- Mersin ilinde % 64.78'i,
- İstanbul ilinde % 75.54'ü,
- Van ilinde % 68.83'ü,
- Batman ilinde görüşülenlerin % 64.54'ü uydu-dijital kanalları izlemeyi tercih etmektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 88.9'unun televizyonda haber programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 334'de gösterilmiştir.

Tablo 334: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Haber Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Haber Programları)	N	%
İzlemiyor	171	11.1
İzliyor	1370	88.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 33.4'ünün televizyonda dizi/filmleri izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 335'de gösterilmiştir.

Tablo 335: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Dizi/Filmler)

Televizyonda İzlenen Program (Dizi/Filmler)	N	%
İzlemiyor	1026	66.6
İzliyor	515	33.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 3'ünün televizyonda magazin programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 336'da gösterilmiştir.

Tablo 336: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Magazin/Eğlence Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Magazin/Eğlence Programları)	N	%
İzlemiyor	1494	97.0
İzliyor	47	3.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 13.6'sının televizyonda yarışma programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 337'de gösterilmiştir.

Tablo 337: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Yarışma Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Yarışma Programları)	N	%
İzlemiyor	1332	86.4
İzliyor	209	13.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 15.6'sının televizyonda spor programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 338'de gösterilmiştir.

Tablo 338: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Spor Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Spor Programları)	N	%
İzlemiyor	1300	84.4
İzliyor	241	15.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 16.8'inin televizyonda çocuklara yönelik programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 339'da gösterilmiştir.

Tablo 339: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Çocuklara Yönelik Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Çocuklara Yönelik Programları)	N	%
İzlemiyor	1262	83.2
İzliyor	259	16.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 17.4'ünün televizyonda genel kültür/sağlık programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 340'da gösterilmiştir.

Tablo 340: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Genel Kültür/Sağlık Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Genel Kültür/Sağlık Programları)	N	%
İzlemiyor	1273	82.6
İzliyor	268	17.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 47.4'ünün televizyonda tartışma/açık oturum programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 341'de gösterilmiştir.

Tablo 341: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Tartışma/Açık Oturum Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Tartışma/Açık Oturum Programları)	N	%
İzlemiyor	810	52.6
İzliyor	731	47.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 28.2'sinin televizyonda belgeselleri izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 342'de gösterilmiştir.

Tablo 342: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Belgeseller)

Televizyonda İzlenen Program (Belgeseller)	N	%
İzlemiyor	1107	71.8
İzliyor	434	28.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 38.3'ünün televizyonda müzik programlarını izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 343'de gösterilmiştir.

Tablo 343: Görüşülenlerin Televizyonda İzlediği Program Dağılımı (Müzik Programları)

Televizyonda İzlenen Program (Müzik Programları)	N	%
İzlemiyor	951	61.7
İzliyor	590	38.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın kültürel yaşama katılma konusunda incelediği televizyon izleme ve televizyonda izlenen programlar konusundaki dağılım verilerinin analizi;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının önemli oranda televizyon izlediklerini,
- Televizyon kanalı tercihlerini uydu-dijital kanallardan yana kullandıklarını,
- Televizyonda daha çok haberleri, dizi/filmleri ve müzik programlarını izlemeyi tercih ettikleri sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Araştırma yapılan illerde bu dağılım incelendiğinde;;

- Haber programları,
- Müzik etkinlikleri,
- Dizi ve sinema filmleri en çok izlenen programlar arasında yer almaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada kültürel yaşama katılma göstergeleri açısından İncelenen ikinci boyut zorunlu göç sürecine katılanların günlük haberleri izleme kaynaklarıdır. Bu incelemenin sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 89.9'unun günlük haberleri televizyondan izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 344'de gösterilmektedir.

Tablo 344: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Televizyon)

Günlük Haberleri İzleme Kaynağı (Televizyon)	N	%
Günlük Haberleri Televizyondan İzlemiyor	155	10.1
Günlük Haberleri Televizyondan İzliyor	1386	89.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılımı araştırmanın yapıldığı illere göre incelediğimizde;

- Adana ilinde % 81.30'u,
- Diyarbakır ilinde % 91.91'i,
- Mersin ilinde % 90.61'i,
- İstanbul ilinde % 89.60'ı,
- Van ilinde % 96.21'i,
- Batman ilinde görüşülenlerin % 89.53'ü günlük haberleri televizyondan izlemektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.7'sinin günlük haberleri radyodan izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 345'de sunulmuştur.

Tablo 345: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Radyo)

Günlük Haberleri İzleme Kaynağı (Radyo)	N	%
Günlük Haberleri Radyodan İzlemiyor	1500	97.3
Günlük Haberleri Radyodan İzliyor	41	2.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 21'inin günlük haberleri gazeteden izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 346'da gösterilmiştir.

Tablo 346: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Gazete)

Günlük Haberleri İzleme Kaynağı (Gazete)	N	%
Günlük Haberleri Gazeteden İzlemiyor	1218	79.0
Günlük Haberleri Gazeteden İzliyor	323	21.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.8'inin günlük haberleri dergilerden izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 347'de gösterilmiştir.

Tablo 347: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (Dergi)

Günlük Haberleri İzleme Kaynağı (Dergi)	N	%
Günlük Haberleri Dergilerden İzlemiyor	1498	97.2
Günlük Haberleri Dergilerden İzliyor	43	2.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 5.2'sinin günlük haberleri internetten izledikleri gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 348'de gösterilmiştir.

Tablo 348: Görüşülenlerin Günlük Haberleri İzleme Kaynağı Dağılımı (İnternet)

Günlük Haberleri İzleme Kaynağı (İnterneti)	N	%
Günlük Haberleri İnternette İzlemiyor	1461	94.8
Günlük Haberleri İnternette İzliyor	80	5.2
Toplam	1541	100.00

Araştırma alanında zorunlu göç sürecine katılan/mağdurlarının günlük gelişmeleri, haberleri televizyon ve gazete aracılığıyla izledikleri, internet, dergi, radyo gibi kullanımın ise düşük olduğu gözlenmektedir.

Televizyon dışında günlük haberleri izleme kaynakları konusunda radyo, gazete, dergi ve internet çok sık kullanılan kaynaklar değildir.

Kültürel yaşama ilişkin göstergeler açısından incelenen boyutlardan birisi de gazete, dergi ve kitap okuma eğilimleridir. Bu eğilimlere ilişkin inceleme sonuçları aşağıdaki dağılım tablolarında sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 59.86'sının her gün düzenli gazete satın almadıkları, gazete satın alma eğiliminin daha çok zaman, zaman alma biçiminde gerçekleştiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 349'da gösterilmiştir.

Tablo 349: Görüşülenlerin Düzenli Gazete Satın Alma Eğilimi Dağılımı

Düzenli Gazete Satın Alma Eğilimi	N	%
Cevapsız	96	6.2
Her Gün Düzenli Alıyor	133	8.6
Bazen Alıyor	447	29.0
Hiç Almıyor	865	56.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilenler arasında düzenli gazete satın alma eğilimi, dergi-periyodik yayın izleme, kitap satın alma eğilimi de araştırma yapılan illere göre incelendiğinde çok yaygın bir eğilim olarak karşımıza çıkmamaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 4.4'ünün genel kültür dergilerini izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 350'de gösterilmiştir.

Tablo 350: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Genel Kültür Dergileri)

Düzenli Takip Edilen Dergi (Genel Kültür Dergileri)	N	%
İzlemiyor	1473	95.6
İzliyor	68	4.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 0.6'sının magazin/moda dergilerini izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 351'de sunulmuştur.

Tablo 351: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Magazin/Moda Dergileri)

Düzenli Takip Edilen Dergi (Magazin/Moda Dergileri)	N	%
İzlemiyor	1532	99.4
İzliyor	9	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.2'sinin spor dergilerini izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 352'de gösterilmiştir.

Tablo 352: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Spor Dergileri)

Düzenli Takip Edilen Dergi (Spor Dergileri)	N	%
İzlemiyor	1507	97.8
İzliyor	34	2.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 22.6'sının siyasi içerikli dergilerini izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 353'de gösterilmiştir.

Tablo 353: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Siyasi İçerikli Dergileri)

Düzenli Takip Edilen Dergi (Siyasi İçerikli Dergileri)	N	%
İzlemiyor	1192	77.4
İzliyor	349	22.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 3.2'sinin bilim ve teknoloji dergilerini izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 354'de gösterilmiştir.

Tablo 354: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Bilim ve Teknoloji Dergileri)

Düzenli Takip Edilen Dergi (Bilim ve Teknoloji Dergileri)	N	%
İzlemiyor	1491	96.8
İzliyor	50	3.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 0.6'sının bilişim dergilerini izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 355'de gösterilmiştir.

Tablo 355: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergi Dağılımı (Bilişim Dergileri)

Düzenli Takip Edilen Dergi (Bilişim Dergileri)	N	%
İzlemiyor	1532	99.4
İzliyor	9	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenler arasında düzenli olarak periyodik yayınları/dergileri izleyenlerin daha çok satın alma ve arkadaşlarından ödünç alma yoluyla bu yayınları izledikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 356'da gösterilmiştir.

Tablo 356: Görüşülenlerin Düzenli Takip Ettiği Dergilere Ulaşma Biçimi Dağılımı

Dergilere Ulaşma Biçimi	N	%
Cevapsız	1118	72.6
Satın Alarak	278	18.0
Arkadaşlarından Ödünç Alarak	102	6.6
Kütüphanelerden Ödünç Alarak	10	0.6
STK'ların Okuma Odaları Aracılığıyla	33	2.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 3.76'sı düzenli, % 34.23'ü de zaman, zaman kitap okumakta, % 56.8'i ise hiç okumamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 357'de gösterilmiştir.

Tablo 357: Görüşülenlerin Kitap Okuma Sıklığı Dağılımı

Kitap Okuma Sıklığı	N	%
Cevapsız	130	8.4
Her Gün Düzenli Okur	53	3.4
Bazen Okur	483	31.3
Hiç Okumaz	875	56.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 16.9'u kitap okuma ihtiyacını satın alarak karşılamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 358'de gösterilmiştir.

Tablo 358: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Satın Alarak)

Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi (Satın Alarak)	N	%
Satın Almıyor	1280	83.1
Satın Alıyor	261	16.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 21.3'ü kitap okuma ihtiyacını yakın çevresinden ödünç alarak karşılamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 359'da gösterilmiştir.

Tablo 359: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Yakın Çevresinden Ödünç Alarak)

Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi (Yakın Çevresinden Ödünç Alarak)	N	%
Yakın Çevresinden Ödünç Almıyor	1213	78.7
Yakın Çevresinden Ödünç Alıyor	328	21.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 9.3'ü kitap okuma ihtiyacını kütüphanelerden ödünç alarak karşılamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 360'da gösterilmiştir.

Tablo 360: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Kütüphanelerden Ödünç Alarak)

Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi (Kütüphanelerden Ödünç Alarak)	N	%
Kütüphanelerden Ödünç Almıyor	1397	90.7
Kütüphanelerden Ödünç Alıyor	144	9.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 3.2'si kitap okuma ihtiyacını STK ve Meslek Kuruluşlarının okuma odalarından yararlanarak karşılamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 361'de gösterilmiştir.

Tablo 361: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (STK ve Meslek Kuruluşlarının Okuma Odaları Aracılığıyla)

Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi (STK ve Meslek Kuruluşlarının Okuma Odaları Aracılığıyla)	N	%
STK ve Meslek Kuruluşlarının Okuma Odalarından Yararlanmıyor	1491	96.8
Yararlanıyor	50	3.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.1'i kitap okuma ihtiyacını Yerel Yönetimlerin kütüphaneleri ve okuma odalarından yararlanarak karşılamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 362'de gösterilmiştir.

Tablo 362: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Yerel Yönetimlerin Kütüphanelerin Kütüphaneleri ve Okuma Odaları Aracılığıyla)

Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi (Yerel Yönetimlerin Kütüphaneleri ve Okuma Odaları Aracılığıyla)	N	%
Yerel Yönetimlerin Kütüphaneleri ve Okuma Odalarından Yararlanmıyor	1509	97.9
Yararlanıyor	32	2.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 3.2'si kitap okuma ihtiyacını diğer kaynaklardan yararlanarak karşılamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 363'de gösterilmiştir.

Tablo 363: Görüşülenlerin Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi Dağılımı (Diğer Kaynaklar)

Kitap Okuma İhtiyacını Karşılama Biçimi (Diğer Kaynaklar)	N	%
Diğer Kaynaklardan Yararlanmıyor	1492	96.8
Yararlanıyor	49	3.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 41.89'unun hiç kitap satın almadığı, kitap satın alma eğiliminin daha çok "zaman, zaman" biçiminde olduğu gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 364'de gösterilmiştir.

Tablo 364: Görüşülenlerin Kitap Satın Alma Sıklığı

Kitap Satın Alma Sıklığı	N	%
Cevapsız	820	53.2
Her Ay Birden Fazla Kitap Satın Alır	21	1.4
Ayda Bir Kitap Satın Alır	73	4.7
Yılda Bir Kitap Satın Alır	45	2.9
Bazen Satın Alır	280	18.2
Hiç Satın Almaz	302	19.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 6.6'sı "şiiir" kitaplarına ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 365'de gösterilmiştir.

Tablo 365: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Şiiir)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Şiiir)	N	%
İlgi Duymaz	1440	93.4
İlgi Duyar	101	6.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 19.9'u "roman türü" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 366'da gösterilmiştir.

Tablo 366: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Roman)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Roman)	N	%
İlgi Duymaz	1235	80.1
İlgi Duyar	306	19.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 7.1'i "hikaye türü" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 367'de gösterilmiştir.

Tablo 367: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Hikaye)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Hikaye)	N	%
İlgi Duymaz	1432	92.9
İlgi Duyar	109	7.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 8.2'si "mitoloji" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 368'de gösterilmiştir.

Tablo 368: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Mitoloji)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Mitoloji)	N	%
İlgi Duymaz	1415	91.8
İlgi Duyar	126	8.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 6.4'ü "edebiyatla ilgili" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 369'da gösterilmiştir.

Tablo 369: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Edebiyat)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Edebiyat)	N	%
İlgi Duymaz	1443	93.6
İlgi Duyar	98	6.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 11.2'si "eski tarihle ilgili" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 370'de gösterilmiştir.

Tablo 370: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Eski Tarih)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Eski Tarih)	N	%
İlgi Duymaz	1369	88.8
İlgi Duyar	172	11.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 22.6'sı "siyasi tarihle ilgili" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 371'de gösterilmiştir.

Tablo 371: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Siyasi Tarih)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Siyasi Tarih)	N	%
İlgi Duymaz	1192	77.4
İlgi Duyar	349	22.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.4'ü "fen bilimleri ile ilgili" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 372'de gösterilmiştir

Tablo 372: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Fen Bilimleri)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Fen Bilimleri)	N	%
İlgi Duymaz	1520	98.6
İlgi Duyar	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.7'si "yukarıda sayılan türlerin dışında kalan diğer tür" kitaplara ilgi duymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 373'de gösterilmiştir.

Tablo 373: Görüşülenlerin İlgi Duyduğu Kitap Türü (Diğer)

İlgi Duyduğu Kitap Türü (Diğer)	N	%
İlgi Duymaz	1500	97.3
İlgi Duyar	41	2.7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın kültürel hayata ilişkin incelenen göstergeleri çerçevesinde;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında düzenli gazete alma eğiliminin düşük olduğunu,
- Periyodik yayın izleme düzeyinin düşük olduğu daha çok siyasi içerikli dergilerin izlendiğini, periyodik yayınlara satın alma ve arkadaş çevresinden ödünç alma yoluyla ulaşıldığını,
- Kitap okuma ve satın alma eğilimlerinin düşük olduğu, periyodik yayınlarda olduğu gibi satın alma ve ödünç alma yoluyla kitaplara ulaşıldığını,
- Düzenli ya da zaman, zaman kitap okuyanların genellikle roman ve siyasi içerikli kitapları okumayı tercih ettikleri sonuçlarını açığa çıkarmıştır. Bu sonuçlara bağlı olarak,
- Okuma alışkanlığının güçlendirilmesi, kaynaklara ulaşım kolaylığının sağlanması bir çalışma olarak önerilebilir.

Kültürel yaşama katılma konusunda incelenen bir başka boyut da mahalle altyapısıdır. Bu incelemenin sonuçları aşağıdaki sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde sinema % 2.1 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 374'de gösterilmiştir.

Tablo 374: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Sinema)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Sinema)	N	%
Yok	1508	97.9
Var	33	2.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde tiyatro % 1.4 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 375'de gösterilmiştir.

Tablo 375: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Tiyatro)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Tiyatro)	N	%
Yok	1520	98.6
Var	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde halk eğitim merkezi % 12.4 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 376'da gösterilmiştir.

Tablo 376: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Halk Eğitim Merkezi)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Halk Eğitim Merkezi)	N	%
Yok	1350	87.6
Var	191	12.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde halk kütüphanesi % 3.9 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 377'de gösterilmiştir.

Tablo 377: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Halk Kütüphanesi)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Halk Kütüphanesi)	N	%
Yok	1481	96.1
Var	60	3.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde kapalı spor salonu % 3 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 378'de gösterilmiştir.

Tablo 378: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Kapalı Spor Salonu)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Kapalı Spor Salonu)	N	%
Yok	1495	97.0
Var	46	3.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde Gençlik ve Spor Merkezi % 1.4 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 379'da gösterilmiştir.

Tablo 379: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Gençlik ve Spor Merkezi)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Kapalı Spor Salonu)	N	%
Yok	1520	98.6
Var	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallerde yukarıda sayılanların dışında mekanlar % 1.5 oranında vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 380'de gösterilmiştir.

Tablo 380: Görüşülenlerin Oturduğu Mahallede Var Olanlar (Diğer)

Oturulan Mahallede Var Olanlar (Diğer)	N	%
Yok	1518	98.5
Var	23	1.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası oluşan/yaşanan mahallelerin kültürel altyapısı kültürel yoksunluğun, kültürel yaşama katılamamanın temel nedenidir. Bu kültürel yoksunluğun giderilmesinde yerel yönetim-kamu yönetimi ve sivil toplum işbirliği ile göç alan mahallelere yönelik kültürel altyapı yoksulluğunu ortadan kaldıracak yatırımlara girilmelidir.

Zorla yerinden edilenlerin kültürel yaşama katılımlarının dezavantajlı oluşları onları sosyal ve ekonomik açıdan yoksulluğun yanında kültürel açıdan da yoksun kılmaktadır. Bu yoksunluğun iki temel nedene dayalı olarak ortaya çıktığını iddia edebiliriz.

Birincisi, zorla yerinden edilenlerin Türkçe okuma yazma bilmemeleri, örgün eğitim-öğretim düzeylerinin düşüklüğüdür.

İkincisi ise zorla yerinden edilenlerin yerleştiği/yaşadıkları mahallelerde kültürel yaşama katılma olanaklarının kentin diğer mahalle yerleşim alanları ile karşılaştırıldığında sinema, tiyatro, halk kütüphanesi, spor salonu, gençlik ve spor merkezi gibi yapılar yoktur. Zorla yerinden edilenlerin yaşadığı mahallelerde sıkça karşımıza çıkan mekânlar halk eğitim merkezine bağlı olarak açılan kurslardır.

Kültürel yaşama katılma konusunda incelenen bir başka boyut da, zorla yerinden edilenlerin sinemaya, tiyatroya, müzik konserlerine izleyici olarak katılım düzeyleri ve katılmayanların hangi nedenlere dayalı olarak katılmadıklarıdır. Bu boyuta ilişkin değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 86.97'sinin sinemaya hiç gitmediği, sinemaya gidenlerin de zaman, zaman gittikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 381'de gösterilmiştir.

Tablo 381: Görüşülenlerin Sinemaya Gitme Eğilimi

Sinemaya Gitme Eğilimi	N	%
Cevapsız	67	4.3
Haftada En Az Bir Kez Gider	4	0.3
İki Haftada En Az Bir Kez Gider	2	0.1
Ayda Bir Kez Gider	14	0.9
İki Ayda Bir Gider	13	0.8
Bazen Gider	159	10.3
Hiç Gitmez	1282	83.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 87.86'sının tiyatroya hiç gitmediği, sinemaya gidenlerin de zaman, zaman gittikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 382'de gösterilmiştir.

Tablo 382: Görüşülenlerin Tiyatroya Gitme Eğilimi

Tiyatroya Gitme Eğilimi	N	%
Cevapsız	67	4.3
Haftada En Az Bir Kez Gider	8	0.5
İki Haftada En Az Bir Kez Gider	6	0.3
Ayda Bir Kez Gider	3	0.2
İki Ayda Bir Gider	15	1.0
Bazen Gider	147	9.5
Hiç Gitmez	1295	83.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 57.87'sinin müzik etkinliklerine izleyici olarak hiç katılmadıkları, katılanların da katılımının zaman, zaman gerçekleştiği görülmektedir. Bu dağılım sonuçları Tablo 383'de gösterilmiştir.

Tablo 383: Görüşülenlerin Müzik Etkinliklerine İzleyici Olarak Katılma Eğilimi

Müzik Etkinliklerine İzleyici Olarak Katılma Eğilimi	N	%
Cevapsız	67	4.3
Ayda Bir Kez Katılır	19	1.2
İki Ayda Bir Kez Katılır	26	1.7
Altı Ayda Bir Kez Katılır	14	0.9
Bazen Katılır	562	36.5
Hiç Katılmaz	853	55.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin sinema/tiyatro/müzik konserlerine izleyici olarak katılmalarının önündeki en büyük engel ekonomik yetersizlik, ilgisizlik ve ulaşım imkanlarının elverişsizliğidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 384'de gösterilmiştir.

Tablo 384: Görüşülenlerin Sinema/Tiyatro/Müzik Etkinliklerine Katılmama Nedeni Eğilimi

Kültürel Etkinliklere Katılmama Nedeni	N	%
Cevapsız	335	21.7
İlgisini Çekmiyor	143	9.3
Sevmiyor	45	2.9
Ulaşım İmkanları Yok	119	7.7
Ekonomik İmkanları Yetersiz	759	49.3
Zamanı Yok	71	4.6
Diğer	69	4.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yaşadığı mahalleler, yoksulluk, kültürel yoksunlukla örtüşmektedir. Sosyal ve ekonomik alanda yoksulluğu önleyici çalışmalar ile kültürel yoksunluğu önleyici çalışmalar birlikte ele alınmalıdır.

Zorla yerinden edilenlerin ekonomik imkânlarının elverişsizliği, ulaşım olanaklarının sınırlılığı nedeniyle sinema, tiyatro, konserlere de izleyici olarak katılma eğilimleri oldukça düşüktür

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada ele alınan boyutlardan birisi de araştırmaya cevaplayıcı olarak katılanların serbest zamanlarını değerlendirme biçimleridir. Bu değerlendirmeye ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 26.5'inin serbest zamanlarını kahveye giderek değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 385'de gösterilmiştir.

Tablo 385: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Kahveye Gidiyor)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Kahveye Gidiyor)	N	%
Gitmiyor	1132	73.5
Gidiyor	409	26.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 23.8'inin serbest zamanlarını derneğe giderek değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 386'da gösterilmiştir.

Tablo 386: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Derneğe Gidiyor)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Derneğe Gidiyor)	N	%
Gitmiyor	1174	76.2
Gidiyor	367	23.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 4.8'inin serbest zamanlarını dini sohbetlere katılarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 387'de gösterilmiştir.

Tablo 387: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Dini Sohbetlere Katılıyor)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Dini Sohbetlere Gidiyor)	N	%
Gitmiyor	1467	95.2
Gidiyor	74	4.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 11.6'sının serbest zamanlarını ev toplantılarına katılarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 388'de gösterilmiştir.

Tablo 388: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Ev Toplantılarına Katılıyor)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Dini Sohbetlere Gidiyor)	N	%
Gitmiyor	1362	88.4
Gidiyor	179	11.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 18.8'inin serbest zamanlarını el işleriyle uğraşarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 389'da gösterilmiştir.

Tablo 389: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (El İşleriyle Uğraşılıyor)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (El İşleriyle Uğraşılıyor)	N	%
Gitmiyor	1251	81.2
Gidiyor	290	18.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 38.7'sinin serbest zamanlarını ev ziyaretlerine giderek değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 390'da gösterilmiştir.

Tablo 390: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Ev Ziyaretlerine Giderek)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Ev Ziyaretlerine Giderek)	N	%
Gitmiyor	944	61.3
Gidiyor	597	38.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 2.8'inin serbest zamanlarını kadın günlerine katılarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 391'de gösterilmiştir.

Tablo 391: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Kadın Günlerine Katılarak)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Kadın Günlerine Katılarak)	N	%
Gitmiyor	1498	97.2
Gidiyor	43	2.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 24.9'unun serbest zamanlarını başka etkinliklere katılarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 392'de gösterilmiştir.

Tablo 392: Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Başka Etkinliklere Katılarak)

Serbest Zamanı Değerlendirme Biçimi (Başka Etkinliklere Katılarak)	N	%
Gitmiyor	1158	75.1
Gidiyor	383	24.9
Toplam	1541	100.00

Araştırma alanında görüşülenlerin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri incelendiğinde; el işleriyle uğraşma, kahveye gitme, derneğe gitme, ev ziyaretlerine gitme öne çıkmaktadır. Serbest zaman değerlendirme biçimlerine bakarak zorunlu göç mağdurlarının kentleşme, kentleşme konusunda uyum sorunları olduğu iddia edilebilir.

Zorla yerinden edilenlerin serbest zamanlarını değerlendirme etkinlikleri görüşülenlerin aile içindeki konumlarına göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bu inceleme çerçevesinde erkeklerin daha çok kahve, ev işleri ile kadınların ev ziyaretleri ile serbest zamanlarını değerlendirdikleri sonucu açığa çıkmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada, kültürel yaşama katılma, kentleşme, kentleşme boyutu konusunda incelenmesi gereken boyutlardan birisi de görüşülenlerin kültürel ve sportif etkinliklere katılımı incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 4.3'ü kültürel etkinlik olarak tiyatro etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılımın sonucu Tablo 393'de gösterilmiştir.

Tablo 393: Kültürel Etkinliklere Katılım (Tiyatro)

Kültürel Etkinliklere Katılım (Tiyatro)	N	%
Katılmıyor	1474	95.7
Katılıyor	67	4.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 5.2'si kültürel etkinlik olarak müzikle ilgili etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılımın sonucu Tablo 394'de gösterilmiştir.

Tablo 394: Kültürel Etkinliklere Katılım (Müzik)

Kültürel Etkinliklere Katılım (Müzik)	N	%
Katılmıyor	1461	94.8
Katılıyor	80	5.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.3'ü kültürel etkinlik olarak resimle ilgili etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılımın sonucu Tablo 395'de gösterilmiştir.

Tablo 395: Kültürel Etkinliklere Katılım (Resim)

Kültürel Etkinliklere Katılım (Resim)	N	%
Katılmıyor	1521	98.7
Katılıyor	20	1.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.4'ü kültürel etkinlik olarak satranç etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılımın sonucu Tablo 396'da gösterilmiştir.

Tablo 396: Kültürel Etkinliklere Katılım (Satranç)

Kültürel Etkinliklere Katılım (Satranç)	N	%
Katılmıyor	1519	98.6
Katılıyor	22	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.3'ü kültürel etkinlik olarak dans-folklor etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılımın sonucu Tablo 397'de gösterilmiştir.

Tablo 397: Kültürel Etkinliklere Katılım (Dans-Folklor)

Kültürel Etkinliklere Katılım (Dans-Folklor)	N	%
Katılmıyor	1521	98.7
Katılıyor	20	1.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.4'ü kültürel etkinlik olarak el sanatları etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 398'de gösterilmiştir.

Tablo 398: Kültürel Etkinliklere Katılım (El Sanatları)

Kültürel Etkinliklere Katılım (El Sanatları)	N	%
Katılmıyor	1520	98.6
Katılıyor	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.5'i kültürel etkinlik olarak diğer etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 399'da gösterilmiştir.

Tablo 399: Kültürel Etkinliklere Katılım (Diğer)

Kültürel Etkinliklere Katılım (Diğer)	N	%
Katılmıyor	1518	98.5
Katılıyor	23	1.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 11'i sportif etkinlik olarak futbol etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 400'de gösterilmiştir.

Tablo 400: Sportif Etkinliklere Katılım (Futbol)

Sportif Etkinliklere Katılım (Futbol)	N	%
Katılmıyor	1372	89.0
Katılıyor	169	11.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.2'si sportif etkinlik olarak basketbol etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 401'de gösterilmiştir.

Tablo 401: Sportif Etkinliklere Katılım (Basketbol)

Sportif Etkinliklere Katılım (Basketbol)	N	%
Katılmıyor	1522	98.8
Katılıyor	19	1.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1'i sportif etkinlik olarak voleybol etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 402'de gösterilmiştir.

Tablo 402: Sportif Etkinliklere Katılım (Voleybol)

Sportif Etkinliklere Katılım (Voleybol)	N	%
Katılmıyor	1526	99.0
Katılıyor	15	1.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 0.1'i sportif etkinlik olarak jimnastik etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 403'de gösterilmiştir.

Tablo 403: Sportif Etkinliklere Katılım (Jimnastik)

Sportif Etkinliklere Katılım (Jimnastik)	N	%
Katılmıyor	1539	99.9
Katılıyor	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 0.1'i sportif etkinlik olarak jimnastik etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 404'de gösterilmiştir.

Tablo 404: Sportif Etkinliklere Katılım (Yüzme)

Sportif Etkinliklere Katılım (Yüzme)	N	%
Katılmıyor	1539	99.9
Katılıyor	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 1.3'ü sportif etkinlik olarak diğer sportif etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 405'de gösterilmiştir.

Tablo 405: Sportif Etkinliklere Katılım (Diğer)

Sportif Etkinliklere Katılım (Diğer)	N	%
Katılmıyor	1521	98.7
Katılıyor	20	1.3
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada, bu sürecin mağdurlarının kültürel ve sportif etkinliklere katılım düzeyi değerlendirildiğinde;

- Kültürel etkinliklere katılım düzeyinin oldukça düşük olduğu, sportif etkinliklere katılım düzeyinin de neredeyse yok denecek düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri ve araştırma alanına ilişkin gözlemlere dayalı olarak;

- Göç edenlerin beklentileri, kültürel eğilimleri,
- Anadil ve etnik kimlik özelliklerini içeren destekleyici kültürel çalışmalara ağırlık verilmelidir.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar çerçevesinde zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının sportif etkinliklere katılım düzeyi de oldukça düşüktür. Bu grup içerisinde sportif etkinlik olarak anlaşılan sadece futboldur.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada kültürel etkinlikler, kültürel yaşama katılım açısından mahallede internet kafe, internet kafeye çocukların gitmesi ve neden gittiklerine ilişkin eğilimler incelenmiştir. Bu incelemeye ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin oturduğu mahallelerin % 71.59'unda internet kafe vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 406'da sunulmuştur.

Tablo 406: Mahallede İnternet Kafe Olma Dağılımı

Mahallede İnternet Kafe Olması	N	%
Cevapsız	538	34.9
Var	718	46.6
Yok	285	18.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında çocukların % 56.50'sinin internet kafeye hiç gitmediği, internet kafeye gidenlerin ise çoğunlukla haftada bir kez gittiği gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 407'de gösterilmiştir.

Tablo 407: Çocukların Mahallede İnternet Kafeye Gitme Sıklığı Dağılımı

Çocukların Mahallede İnternet Kafeye Gitme Sıklığı	N	%
Cevapsız	587	38.1
Her gün Gider	38	2.5
Haftada Bir Kez Gider	377	24.5
Hiç Gitmez	539	34.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında internet kafeye gitmek giden çocukların internet kafeye genellikle ödevlerini yapmak için gittiği, ödevler, ders çalışma dışında oyun oynamak ve arkadaşlarıyla sohbet etmek için gittiği gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 408'de gösterilmiştir.

Tablo 408: Çocukların Mahallede İnternet Kafeye Hangi Amaçla Gittiği Dağılımı

Çocukların Mahallede İnternet Kafeye Hangi Amaçla Gittiği	N	%
Cevapsız	938	60.9
Ödevlerini Yapmak İçin Gider	264	17.1
Dersleriyle İlgili Araştırma Yapmak İçin Gider	46	3.0
Arkadaşlarıyla Sohbet Etmek İçin Gider	48	3.1
Oyun Oynamak İçin Gider	55	3.6
Diğer	190	12.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın ortaya çıkardığı çarpıcı sonuçlardan birisi de; Türkiye'de internet kafenin yaygın olarak bulunmasına rağmen zorla yerinden edilme süreci sonrası oluşan bu sürecin mağdurlarının yaşadığı mahallelerde de rastlanmaktadır. Ancak çocukların internet kafelere gitme sıklığı düşük gözükmektedir.

4.7.1.ZORUNLU GÖÇ VE KÜLTÜREL GELENEKLER

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada, zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının kültürel geleneklerini sürdürüp sürdüremedikleri, bu konudaki değişimin içeriği ve bu değişime karşı görüşülenlerin düşünceleri incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları aşağıda gösterilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşayanların % 65.07'sinin düğünlerini gelenek ve göreneklerine uygun olarak yapabildikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 409'da gösterilmiştir.

Tablo 409: Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Düğünlerin Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi Dağılımı

Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Düğünlerin Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi	N	%
Cevapsız	84	5.5
Yapılabilir	948	61.5
Yapılamıyor	509	33.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşayanların % 75.69'unun taziye ve cenaze törenlerini gelenek ve göreneklerine uygun olarak yapabildikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 410'da gösterilmiştir.

Tablo 410: Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Dügünlerin Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi Dağılımı

Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Taziye ve Cenaze Törenlerinin Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi	N	%
Cevapsız	97	6.3
Yapılabilir	1093	70.9
Yapılamıyor	351	22.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşayanların % 62.82'sinin göç öncesine ait kültürü, bu kültüre ait göstergeleri, özel törenleri gelenek ve göreneklerine uygun olarak yaşatabildikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 411'de gösterilmiştir.

Tablo 411: Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Göç Öncesi Kültürü ve Bu Kültüre Ait Göstergeleri, Özel Törenleri Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi Dağılımı

Göç Sonrası Yeni Yerleşim Alanında Göç Öncesi Kültürü ve Bu Kültüre Ait Özel Törenleri Gelenek ve Göreneklere Uygun Olarak Rahatlıkla Yapılabilmesi	N	%
Cevapsız	94	6.1
Yapılabilir	909	59.0
Yapılamıyor	538	34.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşayanların % 34.19'unun göç öncesine ait kültürel gelenekleri, görenekleri ve törenlerinden dolayı göç sonrasında dışlanma, ayıplanma ya da kınama gibi durumlarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 412'de gösterilmiştir.

Tablo 412: Sahip Olduğu Kültürel Gelenek, Görenek ve Törenlerinden Dolayı Göç Sonrasında Dışlanma, Ayıplanma Ya Da Kınama Gibi Bir Durumla Karşılaşma Dağılımı

Sahip Olduğu Kültürel Gelenek, Görenek ve Törenlerinden Dolayı Göç Sonrasında Dışlanma, Ayıplanma Ya Da Kınama Gibi Bir Durumla Karşılaşması	N	%
Cevapsız	108	7.0
Yaşamış	490	31.8
Yaşamamış	943	61.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşayanların % 67.09'u newroz kutlamalarının içeriğinin değiştiğini düşünmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 413'de gösterilmiştir.

Tablo 413: Görüşülenlerin Nevroz Kutlamalarının İçeriğinin Değişimi Konusundaki Düşüncesi

Nevroz Kutlamalarının İçeriğinin Değişimi Konusundaki Düşüncesi	N	%
Cevapsız	116	7.5
Değiştiğini Düşünüyor	956	62.0
Değişmediğini Düşünüyor	469	30.4
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sadece maddi kayıpları/zararları açısından değerlendirilemez. Göç sürecinde göç öncesi yaşama ait kültür, kültürel göstergeler, düğün, cenaze, özel törenler tahrip olmaktadır. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılım sonuçları ve araştırma yapılan alana ilişkin gözlemler, kültürel değerlerin erozyona uğradığını göstermektedir. Kültürel farklılıklar göç sonrası yaşamda göç edenlerle yerleşik nüfus arasında gerilime, çatışmaya neden olmaktadır. Ancak buradaki gerilim ve çatışma kültürel farklılıklar değil, Kürt Sorununun çözümsüzlüğü, şiddete dayalı çözümlerde ısrar edilmesi ve zorunlu göç mağdurlarının yeni yerleşim alanında sorunun tarafı/kaynağı olarak görülmelerinden kaynaklanmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada zorla yerinden edilenler açısından yeni yerleşim alanında incelenen nokta, kültürel geleneklerin yaşatılmasıdır. Bu bağlamda;

- Göç sonrası yeni yerleşim alanında düğünlerin, taziye, cenaze törenlerinin, özel bayram ve kutlamaların gelenek ve göreneklere uygun olarak yapılmasında sorunlar yaşanmaktadır,
- Kültürel gelenek, görenek ve törenlerden dolayı ayıplanma, dışlanma, kınama gibi durumlar yaşanmaktadır,
- Zorla yerinden edilenlere göre göç sonrasında Newroz kutlamalarının içeriği değişmiş, Newroz bayram olmakla birlikte, siyasi gösteriye ve taleplere dönüşmüştür.

4.7.2.ZORUNLU GÖÇ SONRASI YAŞAMIN SÜRDÜRÜLMESİNDE DİL KULLANIMI/TERCİHLERİ

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağdurları; anne-baba, yaşlılar, okul öncesi eğitim çağı çocukları, temel eğitim çağı çocukları, gençler olmak üzere nüfus kategorilerine ayrılmış, her kategorinin ev içi ilişkiler, komşuluk ilişkileri, günlük ilişkilerin sürdürülmesi ve çalışma yaşamında dil kullanımları çözümlenmiştir. Bu çözümlenmeye ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında annelerin ev içi ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 414’de gösterilmiştir.

Tablo 414: Annelerin Ev İçi İlişkiler Dili

Annelerin Ev İçi İlişkiler Dili	N	%
Cevapsız	169	11.0
Türkçe	5	0.3
Kürtçe	1324	85.9
Kürtçe-Türkçe	42	2.7
Kürtçe-Arapça	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Tablo 415: Annelerin Komşuluk İlişkileri Dili

Annelerin Komşuluk İlişkileri Dili	N	%
Cevapsız	184	11.9
Türkçe	43	2.8
Kürtçe	1159	75.2
Kürtçe-Türkçe	152	9.9
Kürtçe-Arapça	3	0.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında annelerin komşuluk ilişkilerinde kullandığı dil de genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 415’de gösterilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında annelerin gündelik ilişkilerinde kullandığı dil de genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 416'da gösterilmiştir.

Tablo 416: Annelerin Günlük Hayatı Sürdürme Dili

Annelerin Günlük Hayatı Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	207	13.4
Türkçe	86	5.6
Kürtçe	1065	69.1
Kürtçe-Türkçe	182	11.8
Kürtçe-Arapça	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında annelerin çalışma hayatı ilişkilerinde kullandığı dil ağırlıklı olarak Kürtçe olmakla birlikte, iş hayatı içerisinde Kürtçenin Türkçe ile kullanımı da genel bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 417'de gösterilmiştir.

Tablo 417: Annelerin Çalışma Hayatı Sürdürme Dili

Annelerin Çalışma Hayatını Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	685	44.5
Türkçe	131	8.5
Kürtçe	602	39.1
Kürtçe-Türkçe	122	7.9
Kürtçe-Arapça	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Evli, çocuk sahibi kadınların ev içi ilişkiler, komşuluk ilişkileri, gündelik hayatın sürdürülmesinde genellikle Kürtçe konuşmayı tercih ettikleri, iş hayatı içerisinde Kürtçe-Türkçe kullanımının bir eğilime dönüştüğü görülmektedir. Kadınların ev-mahalle dışındaki yaşama katılımı, çalışma hayatı içinde yer almasının sağlanması, kamusal ve yerel hizmetlere ulaşımını sağlamak açısından mutlaka anadili temel alınmalı, hizmetler çok dilli sunulmalıdır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında babaların ev içi ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 418'de gösterilmiştir.

Tablo 418: Babaların Ev İçi İlişkiler Dili

Babaların Ev İçi İlişkiler Dili	N	%
Cevapsız	235	15.4
Türkçe	8	0.5
Kürtçe	1259	81.7
Arapça	1	0.1
Türkçe-Kürtçe	35	2.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında babaların komşuluk ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçe olmakla birlikte Kürtçenin Türkçe ile birlikte kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 419'da gösterilmiştir.

Tablo 419: Babaların Komşuluk İlişkileri Dili

Babaların Komşuluk İlişkileri Dili	N	%
Cevapsız	264	17.1
Türkçe	45	2.9
Kürtçe	1065	69.1
Kürtçe-Türkçe	167	10.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında babaların gündelik ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Kürtçenin Türkçe ile kullanımı da karşımıza çıkan bir eğilimdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 420’de gösterilmiştir.

Tablo 420: Babaların Günlük Hayatı Sürdürme Dili

Babaların Günlük Hayatı Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	287	18.6
Türkçe	96	6.2
Kürtçe	916	59.4
Kürtçe-Türkçe	242	15.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında babaların çalışma hayatı ilişkilerinde kullandığı dil ağırlıklı olarak Kürtçe olmakla birlikte, iş hayatı içerisinde Kürtçenin Türkçe ile kullanımı da genel bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 421’de gösterilmiştir.

Tablo 421: Babaların Çalışma Hayatı Sürdürme Dili

Babaların Çalışma Hayatını Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	541	35.1
Türkçe	224	14.5
Kürtçe	569	36.9
Kürtçe-Türkçe	207	13.5
Toplam	1541	100.00

Yetişkin kadınlardan farklı olarak erkekler yaşamın tüm boyutlarında ağırlıklı olarak Kürtçe konuşmakla birlikte, Kürtçe ile Türkçeyi de birlikte kullanmaktadırlar. Erkeklerin kadınlara oranla örgün eğitim sürecine katılım düzeylerinin yüksek oluşu, askerlik sürecinde Türkçe okuma yazmayı öğrenmeleri ve kadınlara oranla çalışma hayatına daha fazla katılmaları bu durumu açığa çıkarmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşlıların ev içi ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 422’de gösterilmiştir.

Tablo 422: Yaşlıların Ev İçi İlişkiler Dili

Yaşlıların Ev İçi İlişkiler Dili	N	%
Cevapsız	552	35.8
Türkçe	5	0.3
Kürtçe	972	63.1
Türkçe-Kürtçe	12	0.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşlıların komşuluk ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 423’de gösterilmiştir.

Tablo 423: Yaşlıların Komşuluk İlişkileri Dili

Yaşlıların Komşuluk İlişkileri Dili	N	%
Cevapsız	585	38.0
Türkçe	20	1.3
Kürtçe	892	57.9
Kürtçe-Türkçe	44	2.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşlıların gündelik ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 424’de gösterilmiştir.

Tablo 424: Yaşlıların Günlük Hayatı Sürdürme Dili

Yaşlıların Günlük Hayatı Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	605	39.3
Türkçe	60	3.9
Kürtçe	823	53.4
Kürtçe-Türkçe	53	3.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında yaşlıların çalışma hayatı ilişkilerinde kullandığı dil ağırlıklı olarak Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 425’de gösterilmiştir.

Tablo 425: Yaşlıların Çalışma Hayatı Sürdürme Dili

Yaşlıların Çalışma Hayatını Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	875	56.8
Türkçe	78	5.1
Kürtçe	540	35.0
Kürtçe-Türkçe	48	3.1
Toplam	1541	100.00

Kadınlarda olduğu gibi yaşlılarda da dil kullanımı genellikle Kürtçe ağırlıklıdır. Göç sonrası yeni yerleşim alanında bu durum hakim tek dil/resmi dil nedeniyle yaşlılar açısından dezavantaja neden olmakta, içe kapanma, sosyal hayattan uzaklaşma sonucunu açığa çıkarmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında okul öncesi eğitim çağı çocuklarının ev içi ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 426’da gösterilmiştir.

Tablo 426: Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Ev İçi İlişkiler Dili

Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Ev İçi İlişkiler Dili	N	%
Cevapsız	486	31.5
Türkçe	55	3.6
Kürtçe	918	59.6
Türkçe-Kürtçe	82	5.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında okul öncesi eğitim çağı çocuklarının komşuluk ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 427’de gösterilmiştir.

Tablo 427: Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Komşuluk İlişkileri Dili

Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Komşuluk İlişkileri Dili	N	%
Cevapsız	540	35.0
Türkçe	94	6.1
Kürtçe	772	50.1
Kürtçe-Türkçe	135	8.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında okul öncesi eğitim çağı çocuklarının gündelik ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 428'de gösterilmiştir.

Tablo 428: Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Günlük Hayatı Sürdürme Dili

Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocuklarının Günlük Hayatı Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	570	37.0
Türkçe	128	8.3
Kürtçe	687	44.6
Kürtçe-Türkçe	156	10.1
Toplam	1541	100.00

Okul öncesi eğitim çağı çocukların yaşamında Kürtçe ağırlıklı rol oynamakla birlikte, Kürtçenin Türkçe ile birlikte kullanımı ile Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Barış, uyum ve bütünleşme açısından çok dilliliği temel alan eğitim hizmetlerinin okul öncesi eğitim sürecinden başlayarak ele alınması gereklidir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında temel eğitim çağı çocuklarının ev içi ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 429'da gösterilmiştir.

Tablo 429: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Ev İçi İlişkiler Dili

Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Ev İçi İlişkiler Dili	N	%
Cevapsız	393	25.5
Türkçe	101	6.6
Kürtçe	896	58.1
Türkçe-Kürtçe	151	9.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında temel eğitim çağı çocuklarının komşuluk ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 430'da gösterilmiştir.

Tablo 430: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Komşuluk İlişkileri Dili

Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Komşuluk İlişkileri Dili	N	%
Cevapsız	427	27.7
Türkçe	169	11.0
Kürtçe	724	47.0
Kürtçe-Türkçe	221	14.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında temel eğitim çağı çocuklarının günlük ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 431'de gösterilmiştir.

Tablo 431: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Günlük Hayatı Sürdürme Dili

Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Günlük Hayatı Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	453	29.4
Türkçe	227	14.7
Kürtçe	565	36.7
Kürtçe-Türkçe	296	19.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında temel eğitim çağı çocuklarının çalışma hayatında kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 432'de gösterilmiştir.

Tablo 432: Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Çalışma Hayatı Sürdürme Dili

Temel Eğitim Çağı Çocuklarının Çalışma Hayatını Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	766	51.0
Türkçe	242	15.7
Kürtçe	349	22.6
Kürtçe-Türkçe	164	10.7
Toplam	1541	100.00

Temel eğitim çağı çocuklarının okul hayatındaki temel başarısızlık nedenleri arasında anadili farklılığı önemli bir yer tutmaktadır. Anadilinin ve resmi dilin her ikisinin de tam öğrenilememesi okuldaki başarısızlığın temel nedenidir. Bu nedenle eğitim-öğretim sisteminin gözden geçirilip anadili ile birlikte resmi dilin birlikte öğretilmesi gerekir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında gençlerin ev içi ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 433'de gösterilmiştir.

Tablo 433: Gençlerin Ev İçi İlişkiler Dili

Gençlerin Ev İçi İlişkiler Dili	N	%
Cevapsız	313	20.3
Türkçe	57	3.7
Kürtçe	1007	65.3
Türkçe-Kürtçe	164	10.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında gençlerin komşuluk ilişkilerinde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır.

Tablo 434: Gençlerin Komşuluk İlişkileri Dili

Gençlerin Komşuluk İlişkileri Dili	N	%
Cevapsız	357	23.2
Türkçe	138	9.0
Kürtçe	792	51.4
Kürtçe-Türkçe	244	16.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında gençlerin günlük ilişkilerde kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 435'de gösterilmiştir.

Tablo 435: Gençlerin Günlük Hayatı Sürdürme Dili

Gençlerin Günlük Hayatı Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	379	24.6
Türkçe	220	14.3
Kürtçe	605	39.3
Kürtçe-Türkçe	337	21.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında gençlerin çalışma hayatında kullandığı dil genellikle Kürtçedir. Ancak Kürtçenin yanı sıra Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 436'da gösterilmiştir.

Tablo 436: Gençlerin Çalışma Hayatı Sürdürme Dili

Gençlerin Çalışma Hayatını Sürdürme Dili	N	%
Cevapsız	610	39.6
Türkçe	307	19.9
Kürtçe	367	23.8
Kürtçe-Türkçe	257	16.7
Toplam	1541	100.00

Gençlerin yaşam boyutlarında Kürtçe ağırlıklı olarak belirleyici bir yere sahip olmakla birlikte Kürtçe-Türkçe ve Türkçe kullanımına da rastlanmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın, bu sürecin mağdurlarının nüfus gruplarına göre dil kullanım tercihlerine ilişkin sonuçlarına dayalı olarak yasal, idari engeller kaldırıldığında çok dilli/çok kültürlü, barış içinde bir arada yaşamının koşullarının toplumda var olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ailelerin % 85.35'inin çocuklarına anadilini öğrettikleri görülmektedir. Araştırmanın bu konuda ortaya koyduğu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 437'de gösterilmiştir.

Tablo 437: Görüşülenlerin Çocuklarına Anadilini Öğretmesi

Çocuklarına Anadilinin Öğretilmesi	N	%
Cevapsız	135	8.8
Öğretiliyor	1200	77.9
Öğretilenmiyor	206	13.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ailelerin % 67.01'inin anadilini rahatça kullanabildikleri görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 438'de gösterilmiştir.

Tablo 438: Görüşülenlerin Anadillerini Günlük Hayatta Rahatça Kullanabilmeleri

Anadilini Rahatça Kullanabilmesi	N	%
Cevapsız	95	6.2
Kullanıyor	969	62.9
Kullanamıyor	477	31.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ailelerin % 51.95'inin anadilini kullanırken sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 439'da gösterilmiştir.

Tablo 439: Görüşülenlerin Anadillerini Kullanırken Sıkıntı Yaşamaları

Anadilini Kullanırken Sıkıntı Yaşamaları	N	%
Cevapsız	107	6.9
Sıkıntı Yaşamış	745	48.3
Sıkıntı Yaşamamış	689	44.7
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın anadilin kullanımına ilişkin verileri incelendiğinde, bu sürecin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarındaki yaşamının bütün boyutlarına ağırlıklı olarak Kürtçe damgasını vurmaktadır. Aileler çocuklarına anadilini öğretme çabasını sürdürmektedirler. Ancak kentlerde anadilin yaşamın tüm alanlarında rahatça kullanımı konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin kültürel miras tanımı anadilidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 440'da gösterilmiştir.

Tablo 440: Görüşülenlerin Kültürel Miras Tanımı

Kültürel Miras Tanımı	N	%
Cevapsız	175	11.4
Anadilidir	1364	88.5
Gelenek-Göreneklerdir	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin kültürel mirası korumak için yaptığı şey anadilini koruma çabasıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 441'de gösterilmiştir.

Tablo 441: Görüşülenlerin Kültürel Mirası Korumak İçin Neler Yaptığı

Kültürel Mirası Korumak İçin Neler Yaptığı	N	%
Cevapsız	190	12.3
Anadilini Korumaya Çalışıyor	1345	87.2
Gelenek-Göreneklerini Sürdürmeye Çalışıyor	6	0.5
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın anadil, kültürel miras ve geleneklerin korunup sürdürülmesine ilişkin ortaya koyduğu genel dağılım özellikleri ve bu özelliklere dayalı olarak yapılan çözümlenmeleri;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çocuklarına anadilini öğretme çabası içinde oldukları,
- Anadilini günlük hayatta kullanabildikleri ancak bu kullanım sırasında sıkıntı yaşadıkları göstermektedir.
- Araştırma sonuçlarına göre zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları, kültürel mirası anadilleri olarak görmekte ve anadillerini koruma çabası içine girmektedirler.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın kültürel yaşama katılma, kültürel gelenekler ve dil kullanımına ilişkin genel dağılım özellikleri Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 15. Maddesinde tanımlanan "Kültürel Yaşama Katılma Hakkı" ile bağlantısını kurarak değerlendirdiğimizde;

- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında oluşan yeni yerleşim alanlarının kültürel altyapı yatırımları açısından yetersizliği,
- Ekonomik, sosyal yoksulluk, kültürel yoksunluk ve anadili, etnik kimlik farklılıkları nedeniyle kültürel yaşama katılma göstergelerinin düşüklüğü nedeniyle bu hakkın kullanımı konusunda devletin yükümlülüklerini yerine getirmedikçe dolayısıyla zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları açısından "kültürel yaşama katılma hakkının" ihlal edildiğini söyleyebiliriz.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurlarının kültürel geleneklerini koruma, sürdürme konusunda sıkıntı içerisinde olduklarından dolayı sözleşmenin “Kültürel Yaşama Katılma Hakkını” güvence altına alması konusunda sözleşmeye taraf olan devletlere yüklediği sorumlulukların Türkiye tarafından üstlenilmediğini, anadili, etnik kimlik ve kültürel farklılıklara dayalı özellikle kamusal anlamda çok dilli, çok kimlikli politika ve uygulamaların olmaması nedeniyle de 15. Maddenin 2. bölümünde belirtilen “bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler” maddesinin ihlal edildiğini iddia edebiliriz.

Bu hak ihlallerine karşı;

- Anadili, etnik kimlik ve kültür farklılıklarını zenginlik olarak gören ve bunların geliştirilmesi için uygun fırsatları yaratan, farklılıkların gelişimi için dezavantajlı kültürel gruplar için pozitif ayrımcılığa göre işleyen kültürel politikayı,
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yaşadığı alanların kültürel yoksunluğunu gidermeye dönük altyapı yatırımlarına ağırlık verilmesini,
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının anadillerini koruma, geliştirme, çocuklarına öğretme ve sosyal hayatın içinde rahatça kullanabilme haklarını güvence altına alacak yasal düzenlemelere gidilmesini talep edilebilir.

4.8. ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ VE KADINLAR

Kadınlara yönelik incelemede BM Kadınlara Karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması sözleşmesi kapsamında bakılmıştır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, üreme sağlığı dahil olmak üzere sağlık bakım hizmetlerine erişimin, Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine göre temel bir hak olduğunu teyit ederek ve Sözleşmenin 21. Maddesine uygun olarak, 20. oturumunda, Sözleşmenin 12. Maddesi ile ilgili bir Tavsiye Kararı hazırlama kararı almıştır.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi 24 Nolu Genel tavsiyesinde aşağıdaki unsurlara işaret etmiştir.

“(…) kadınların sağlık haklarının tam olarak gerçekleştirilebilmesinin tek yolunun, Taraf Devletlerin, güvenli, besleyici ve yerel koşullara uygun yiyecek kaynakları aracılığı ile, kadınların yeterli ve dengeli beslenmeye ilişkin temel insan haklarına saygı duyması ve bu hakları koruyup geliştirmesi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeleri olduğunun altını çizmektedir. Bunun için, Taraf Devletlerin, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınların üretim kaynaklarına fiziksel ve ekonomik erişimini kolaylaştırıcı tedbirler almaları, değilse kendi yargı alanlarında bulunan tüm kadınların özel beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasını temin etmeleri gerekmektedir.” (24 No’lu Tavsiye Kararı (20. oturum, 1999)

4.8.1. AİLENİN, ANNELİĞİN, ÇOCUKLARIN VE GENÇLERİN KORUNMASI

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 10. Maddesi “**Ailenin, anneliğin, çocukların ve gençlerin korunması**” başlığı altında “Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir” anlatımını ortaya koymaktadır. Zorla yerinden edilme süreci sonrasında kadınlara ait veriler bu maddeye göre incelenmelidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, kadınlara ait özellikler incelenmiştir. Bu incelemeler, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan ile göre incelenmesi şekliyle aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 12.60’ı hamilelik sürecinde düzenli olarak doktor kontrolünden geçmektedirler. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 442’de gösterilmiştir.

Tablo 442: Kadınların Hamilelik Sürecinde Düzenli Doktor Kontrolünden Geçme Dağılımı

Kadınların Hamilelik Sürecinde Düzenli Doktor Kontrolünden Geçmeleri	N	%
Cevapsız	517	33.5
Düzenli Doktor Kontrolünden Geçiyor	129	8.4
Geçmiyor	895	58.1
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurları arasında yer alan kadınların % 2.08’i hamilelik sürecinde düzenli doktor kontrolünden geçtiği,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 7.43’ü,
- Mersin ilinde kadınların % 11’i,
- İstanbul ilinde kadınların % 18.18’i,
- Van ilinde kadınların % 14.61’i,
- Batman ilinde kadınların % 15.84’ü hamilelik sürecinde düzenli doktor kontrolünden geçmektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 38.51'i en son doğumu hastanede yapmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 443'de gösterilmiştir.

Tablo 443: Kadınların En Son Doğumu Yaptığı Yer Dağılımı

Kadınların En Son Doğumu Yaptığı Yer	N	%
Cevapsız	531	34.5
Evde Yapmış	593	38.5
Hastanede Yapmış	389	25.2
Diğer	28	1.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurları arasında yer alan kadınların % 34.04'ü en son doğumunu hastanede,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 43.41'i,
- Mersin ilinde kadınların % 28.04'ü,
- İstanbul ilinde kadınların % 46.29'u,
- Van ilinde kadınların % 32.42'si,
- Batman ilinde kadınların % 33.66'sı en son doğumunu hastanede yapmışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 5.09'u hamilelik sürecinde kurumsal destek almıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 444'de gösterilmiştir.

Tablo 444: Kadınların Hamileyken Kurumsal Destek Alma Dağılımı

Kadınların Hamileyken Kurumsal Destek Alması	N	%
Cevapsız	520	33.7
Kurumsal Destek Almış	52	3.4
Kurumsal Destek Almamış	969	62.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurları arasında yer alan kadınların % 2.12'si hamilelik sürecinde kurumsal destek aldıkları,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 2.96'sı,
- Mersin ilinde kadınların % 6.48'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 3.95'i,
- Van ilinde kadınların % 8.13'ü,
- Batman ilinde kadınların % 6.93'ü hamilelik sürecinde kurumsal destek almaktadırlar.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 28.6'sının düşük-erken doğum nedeniyle göç sonrası bebeğinin öldüğü gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 445'de gösterilmiştir.

Tablo 445: Kadınların Göç Sonrası Düşük-Erken Doğum Nedeniyle Bebeğinin Ölmesi Dağılımı

Kadınların Göç Sonrası Düşük-Erken Doğum Nedeniyle Bebeğinin Ölmesi	N	%
Cevapsız	541	35.1
Düşük-Erken Doğum Nedeniyle Bebeği Ölmüş	286	18.6
Ölmemiş	714	46.3
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde zorunlu göç sürecinin katılımcılarının/mağdurları arasında yer alan kadınların % 50'sinin göç sonrası düşük veya erken doğum nedeniyle bebeği ölmüştür,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 21.37'sinin,

- Mersin ilinde kadınların % 33.33'ünün,
- İstanbul ilinde kadınların % 27.84'ünün,
- Van ilinde kadınların % 30.55'inin,
- Batman ilinde kadınların % 28'inin göç sonrası düşük veya erken doğum nedeniyle bebeği ölmüştür.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 33.52'sinin göç sonrası çocuklarının öldüğü sonucu açığa çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 446 'de gösterilmiştir.

Tablo 446: Kadınların Göç Sonrası Ölen Çocuğunun Olması Dağılımı

Kadınların Göç Sonrası Çocuğunun Ölmesi	N	%
Cevapsız	667	43.3
Çocuğu Ölmüş	293	19.0
Ölmemiş	581	37.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre 471 çocuk ölümü yaşanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 447 'de gösterilmiştir.

Tablo 447: Kadınların Göç Sonrası Ölen Çocuk Sayısı Dağılımı

Kadınların Göç Sonrası Çocuğunun Ölmesi	N	%
Cevapsız-Çocuk Ölümü Yok	1241	80.5
1	177	11.5
2	73	4.7
3	33	2.1
4	12	0.8
5	3	0.2
6	1	0.1
8	1	0.
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre çocuk ölümleri genellikle 1-4 yaş arasında gerçekleşmiş gözükmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 448 'de gösterilmiştir.

Tablo 448: Kadınların Göç Sonrası Ölen Çocukların Yaş Dağılımı

Kadınların Göç Sonrası Çocuğunun Ölmesi	N	%
Cevapsız-Çocuk Ölümü Yok	1271	82.5
1	244	15.8
2	12	0.8
3	4	0.3
4	5	0.3
5	1	0.1
6	2	0.1
12	1	0.1
19	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme süreci sonrası kadınların hamilelik ve doğum süreçleri araştırma alanında incelendiğinde;

- Kadınların hamilelik sürecinde düzenli doktor kontrolünden geçme düzeylerinin çok düşük olduğu,
- Kadınların doğumlarının genellikle sağlıklı olmayan ortamlarda gerçekleştiği,
- Kadınların hamilelik döneminde kurumsal destek almadıkları,
- Kadınların düşük ve erken doğum nedeniyle bebek ölümlülük oranlarının genel ortalamaların üzerinde olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlara dayalı olarak kesinlikle anne-bebek sağlığı programının yürütülmesi önerilebilir. Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre göç sonrası çocukların % 40.74'ünün aşılarının tümünün yapıldığı, % 15.82'sinin hiç yapılmadığı gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 449 'de gösterilmiştir.

Tablo 449: Göç Sonrası Çocukların Aşılarının Tümünün Yapılması Dağılımı

Göç Sonrası Çocukların Aşılarının Tümünün Yapılması	N	%
Cevapsız-Çocuk Yok	574	37.2
Hiç Yapılmadı	153	9.9
Bir Bölümü Yapıldı	420	27.3
Hepsi Yapıldı	394	25.6
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde 00-05 yaş çocuklarının % 37.20'sinin aşılarının tümünün vurdurulduğu,
- Diyarbakır ilinde 00-05 yaş çocukların % 33.07'sinin,
- Mersin ilinde 00-05 yaş çocukların % 36'sının,
- İstanbul ilinde 00-05 yaş çocukların % 43.79'unun,
- Van ilinde 00-05 yaş çocukların % 47.87'sinin,
- Batman ilinde 00-05 yaş çocuklarının % 43.16'sinin aşılarının tümünün vurdurulduğu görülmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre göç sonrası çocukların aşılarının tümünün vurulmaması/vurdurulmamasının temel nedeni aileden kaynaklanan etkilidir.

Bu inceleme alanına göre, zorunlu göç sürecinin katılımcıları/mağdurları arasında toplumun geleceğini de yakından ilgilendirdiği için 00-05 yaş arası çocukların aşılarının tümünün vurdurulması konusunda özel bir çaba gösterilmelidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 450 'de gösterilmiştir.

Tablo 450: Göç Sonrası Çocukların Aşılarının Tümünün Yapılmasının Nedeni Dağılımı

Göç Sonrası Aşılarının Tümünün Yapılmamasının Nedeni	N	%
Cevapsız-Çocuk Yok-Aşıların Tümü Yapıldı	1087	70.5
Aileden Kaynaklanan Nedenler	438	28.4
Sağlık Personelinden Kaynaklanan Nedenler	16	1.0
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın anne-çocuk sağlığına ilişkin genel dağılım özellikleri ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi;

- Kadınların hamilelik sürecinde düzenli sağlık kontrolünden geçemediklerini,
- Hamilelik sürecinde kurumsal destek almadıklarını,
- Doğumların genellikle evde yapıldığı,
- Göç sonrası süreçte düşük-erken doğum nedeniyle bebeklerinin öldüğünü,
- Çocuk ölümlerinin özellikle göç sonrası 00-06 yaş arasında yoğunlaştığını,
- Çocukların aşılarının tümünün vurdurulmadığını sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bu sonuçlarına dayalı olarak anne-çocuk sağlığına yönelik destek ve danışmanlık çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekir.

Kadınlara ilişkin incelenen boyutlardan birisi de "toplumsal cinsiyet" boyutudur. Bu incelemeye ilişkin sonuçlar aşağıdaki dağılım tablolarında gösterilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre göç sonrası kadınların % 32.27'si muayene için mutlaka kadın doktor tercih etmekte, % 34.96'sı doktorun cinsiyetine önem vermemektedir.

Zorunlu göç süreci sonrası kadın alanına ilişkin incelenen alanlardan birisi de kadının toplumsal cinsiyet konusundaki mevcut durumudur. Bu duruma ilişkin olarak incelenen ilk boyut kadının doktora muayene olurken doktorun cinsiyetine ilişkin yaklaşımıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 451 'de gösterilmiştir.

Tablo 451: Kadının Sağlık Kuruluşuna Başvurduğunda Doktorun Cinsiyeti Konusundaki Tercih Dağılımı

Doktorun Cinsiyeti	N	%
Cevapsız	537	34.8
Mutlaka Kadın Olmasını İster	324	21.0
Doktorun Cinsiyeti Önemli Değil	351	22.8
Kadın Olmasını İster Ama Zorunlu Hallerde Erkek Doktora da Muayene Olur	308	20.0
Diğer	21	1.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 31.91'i muayene olacağı doktorun cinsiyetinin mutlaka kadın olmasını,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 22.22'si,
- Mersin ilinde kadınların % 29.09'u,
- İstanbul ilinde kadınların % 27.68'i,
- Van ilinde kadınların % 45.97'si,
- Batman ilinde kadınların % 40.63'ü muayene olacağı doktorun mutlaka kadın olmasını istemektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre göç sonrası kadınların % 58'i değişik işler için eşlerinden izin almaktadır. . Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 452 'de gösterilmiştir.

Tablo 452: Kadının Eşinden İzin Alma Dağılımı

Kadının Eşinden İzin Alması	N	%
Kadın Eşinden İzin Almaz	615	39.9
Kadın Eşinden İzin Alır	894	58.0
Diğer	32	2.1
Toplam	1541	100.00

Toplumsal cinsiyete ilişkin incelenen ikinci alan kadının eşinden izin alma durumudur. Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 34.14'ü eşlerinden izin almakta,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 72.49'u,
- Mersin ilinde kadınların % 33.21'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 81.18'i,
- Van ilinde kadınların % 89.07'si,
- Batman ilinde kadınların % 29.07'si eşlerinden izin almaktadırlar.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın kadının toplumsal cinsiyet konusundaki bulgularının genel dağılım sonuçları ve bu dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi; kadınlar arasında erkek egemen ideoloji, değerlerin egemen olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre zorla yerinden edilme süreci sonrasında kadınların % 44.52'sinin zorunlu göç sürecinde kadın kimliğine yönelik fiziki-psikolojik saldırı ya da baskı yaşadıkları gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 453 'de gösterilmiştir.

Tablo 453: Zorunlu Göç Sürecinde Kadının Kadın Kimliğine Yönelik Fiziki-Psikolojik Saldırı Ya Da Baskı Yaşama Dağılımı

Kadının Zorunlu Göç Sürecinde Kadın Kimliğine Yönelik Fiziki-Psikolojik Saldırı Ya Da Baskı Yaşamaması	N	%
Cevapsız	546	35.4
Yaşamış	443	28.7
Yaşamamış	552	35.9
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 45.65'i,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 57.41'i,
- Mersin ilinde kadınların % 44.33'ü,
- İstanbul ilinde kadınların % 84.65'i,
- Van ilinde kadınların % 28.97'si,
- Batman ilinde kadınların % 45.26'sı zorla yerinden edilme sürecinde kadın kimliği/cinsiyetine yönelik fiziki/psikolojik saldırı/baskı yaşadıkları görülmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre zorunlu göç süreci kadınların % 49.44'ünün çevre ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 454 'de gösterilmiştir.

Tablo 454: Zorunlu Göç Sürecinin Kadının Çevre İlişkilerini Olumsuz Etkileme Dağılımı

Zorunlu Göç Sürecinin Kadının Çevre İlişkilerini Olumsuz Etkileme Dağılımı	N	%
Cevapsız	566	36.7
Olumsuz Etkilemiş	482	31.3
Olumsuz Etkilememiş	493	32.0
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 76.31'inin,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 51.58'inin,
- Mersin ilinde kadınların % 61.53'ünün,
- İstanbul ilinde kadınların % 52.29'unun,
- Van ilinde kadınların % 42.18'inin,
- Batman ilinde kadınların % 43.15'inin zorla yerinden edilme süreci aile, akrabalık ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre zorunlu göç süreci kadınların % 21.09'unun hayata bakış açısını etkilememiş, % 78.01'inin bakış açısını etkilemiştir. Zorunlu göç sürecinin kadının hayata bakış açısı üzerindeki etkisi önemli oranda olumsuz bir etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 455 'de gösterilmiştir.

Tablo 455: Zorunlu Göç Sürecinin Kadının Hayata Bakış Açısına Etkisi Dağılımı

Zorunlu Göç Sürecinin Kadının Çevre İlişkilerini Olumsuz Etkileme Dağılımı	N	%
Cevapsız	583	37.8
Etkisi Olmamış	202	13.1
Olumlu Etkilemiş	45	2.9
Olumsuz Etkilemiş	711	46.1
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 89.74'ünün,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 74.13'ünün,
- Mersin ilinde kadınların % 86'ısının,
- İstanbul ilinde kadınların % 82.53'ünün,
- Van ilinde kadınların % 71.20'sinin,
- Batman ilinde kadınların % 67.39'unun zorla yerinden edilme süreci hayata bakış açısını olumsuz etkilemiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre zorunlu göç sürecinin yol açtığı fiziki-psikolojik etkileri ortadan kaldırmak, telafi etmek amacıyla zorunlu göç sürecine katılanların % 5.34'ü destek almış gözükmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 456 'de gösterilmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecinin kadın ve kadının ailesi, akrabaları, sosyal çevre ilişkileri açısından ortaya çıkardığı olumsuz etkileri telafi etmek için psikolojik destek alma durumları incelenmiştir.

Tablo 456: Kadının Ya Da Aile Üyelerinin Psikolojik Destek Alma Dağılımı

Kadının Ya Da Aile Üyelerinin Psikolojik Destek Alma Dağılımı	N	%
Cevapsız	567	36.8
Psikolojik Destek Alınmış	52	3.4
Psikolojik Destek Alınmamış	922	59.8
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 4.76'sı,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 3.92'si,
- Mersin ilinde kadınların % 10'u,
- İstanbul ilinde kadınların % 5.26'sı,
- Van ilinde kadınların % 5.29'u,
- Batman ilinde kadınların % 6.45'i zorla yerinden edilme sürecinin etkilerini telafi etmek amacıyla psikolojik destek almışlardır.

Bu sonuçlara dayalı olarak;

- Zorla yerinden edilme sürecinde kadınların kimliğinin ve cinsiyetinin fiziki, psikolojik saldırı/baskı gördüğü,
- Kadının ailesi, akrabaları ve sosyal çevre ilişkilerinin zorla yerinden edilme süreci içinde olumsuz etkilendiği,
- Kadının hayata bakış açısının giderek olumsuzlaştığı,
- Kadının zorla yerinden edilme sürecinde yaşadığı olumsuzlukları telafi etmek amacıyla psikolojik destek almadığını söyleyebiliriz.

Bu söylediklerimize bağlı olarak “kadın kimliğine yönelik psikolojik destek ve telafi programlarının” uygulanmasını önerebiliriz.

4.8.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik kimliklerinin doğal, biyolojik ya da anatomik farklılıkları sonucu değil; kültürel ya da toplumsal durumlarda, “iktidar” ve “güç” odaklı vurgusunu artırma ihtiyacından doğan süreçtir. Böylelikle kadın ve erkek rolleri, kültürün alanına girmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik ayırmadan farklı olarak “kadınlık” ve “erkeklik” kategorilerinin toplumsal oluşumu toplumsal cinsiyet kavramını tartışmaların merkezine taşımıştır.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında bu sürecin mağdurları arasında yer alan kadınların, toplumsal cinsiyet ve aile içindeki rolleri bir kez daha değişime uğrayarak “mağdurun mağduru” durumuna gelmiştir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, “toplumsal cinsiyet rolleri” incelenmiştir. Bu incelemeler, anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan ile göre incelenmesi şekliyle aşağıda sunulmuştur.

Zorunlu göç süreci ve kadına ilişkin incelenen alanlardan birisi de zorla yerinden edilme sürecinde kadının kadın kimliği/cinsiyetine yönelik fiziki, psikolojik bir saldırı/baskı yaşama durumudur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadının yaşadığı evde günlük alışverişlerin % 3.08’i eşi tarafından yapılmaktadır. Kadının günlük alışverişler için kendisinin karar verme-gerçekleştirme eğilimi % 46.81’dir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 457’de gösterilmiştir.

Tablo 457: Kadının Yaşadığı Evde Günlük Alışverişlerin Kim Tarafından Yapıldığı Dağılımı

Kadının Yaşadığı Evde Günlük Alışverişler Kim Tarafından Yapılır	N	%
Cevapsız	505	32.8
Kadının Kendisi Tarafından Yapılır	485	31.5
Çocuklar Yapar	94	6.1
Eşi Yapar	322	20.9
Diğer	135	8.7
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 58.33’ü,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 42.91’i,
- Mersin ilinde kadınların % 54.05’i,
- İstanbul ilinde kadınların % 67.23’ü,
- Van ilinde kadınların % 28.82’si,
- Batman ilinde kadınların % 51.92’si günlük alışverişleri kendisi yapmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadının yaşadığı evde günlük ihtiyaçların satın alınmasına çoğunlukla eşler birlikte karar vermektedir. Bu konuda ikinci olarak incelenen alan, günlük ihtiyaçların satın alınmasına kim tarafından karar verildiğidir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 458’de gösterilmiştir.

Tablo 458: Kadının Yaşadığı Evde Günlük İhtiyaçların Satın Alınmasına Kim Tarafından Karar Verilir Dağılımı

Kadının Yaşadığı Evde Günlük İhtiyaçların Satın Alınmasına Kim Tarafından Karar Verilir	N	%
Cevapsız	505	32.8
Kadının Kendisi	388	25.2
Eşi	171	11.1
Birlikte	411	26.7
Diğer	66	4.4
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 35.41'i,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 36.29'u,
- Mersin ilinde kadınların % 47.48'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 45.76'sı,
- Van ilinde kadınların % 28.83'ü,
- Batman ilinde kadınların % 49.04'ü günlük ihtiyaçların satın alınmasına kendileri karar vermektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadının yaşadığı evde günlük ihtiyaçların satın alınmasına çoğunlukla eşler birlikte karar vermektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 459 'de gösterilmiştir.

Tablo 459: Kadının Yaşadığı Evde Günlük İhtiyaçların Satın Alınmasına Kim Tarafından Karar Verilir Dağılımı

Kadının Yaşadığı Evde Günlük İhtiyaçların Satın Alınmasına Kim Tarafından Karar Verilir	N	%
Cevapsız	505	32.8
Kadının Kendisi	388	25.2
Eşi	171	11.1
Birlikte	411	26.7
Diğer	66	4.4
Toplam	1541	100.00

Bu konuda incelenen üçüncü alan, dayanıklı tüketim malzemesi satın alırken kararın nasıl verildiğidir. Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 10.20'si,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 10.19'u,
- Mersin ilinde kadınların % 18.91'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 7.95'i,
- Van ilinde kadınların % 6.36'sı,
- Batman ilinde kadınların % 17.31'i dayanıklı tüketim mallarının satın alınmasına kendileri karar vermektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadının yaşadığı evde dayanıklı tüketim malzemelerinin satın alınmasına çoğunlukla eşler birlikte karar vermektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 460 'de gösterilmiştir.

Tablo 460: Kadının Yaşadığı Evde Dayanıklı Tüketim Malzemesi Alımına Nasıl Karar Verilir Dağılımı

Kadının Yaşadığı Evde Dayanıklı Tüketim Malzemesi Alımına Nasıl Karar Verilir	N	%
Cevapsız	514	33.4
Kendisi	111	7.2
Eşi Karar Verir	206	13.4
Birlikte Karar Verilir	651	42.2
Diğer	59	3.8
Toplam	1541	100.00

Bu konuda incelenen dördüncü alan, gayri menkul satın alırken nasıl karar verildiğidir. Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 7.89'u,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 2.83'ü,
- Mersin ilinde kadınların % 10.68'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 2.36'sı,
- Van ilinde kadınların % 3.69'u,
- Batman ilinde kadınların % 10.89'u gayri menkul satın alınmasına kendileri karar vermektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadının yaşadığı gayrimenkul satın alınmasına çoğunlukla eşler birlikte karar vermektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 461 'de gösterilmiştir.

Tablo 461: Kadının Yaşadığı Evde Gayrimenkul Alımına Nasıl Karar Verilir Dağılımı

Kadının Yaşadığı Evde Gayrimenkul Alımına Nasıl Karar Verilir	N	%
Cevapsız	569	36.9
Kendisi	50	3.2
Eşi Karar Verir	195	12.7
Birlikte Karar Verilir	533	34.6
Diğer	194	12.6
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 7.89'u,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 2.83'ü,
- Mersin ilinde kadınların % 10.68'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 2.36'sı,
- Van ilinde kadınların % 3.69'u,
- Batman ilinde kadınların % 10.89'u gayri menkul satın alınmasına kendileri karar vermektedirler.

Ortaya çıkan dağılım sonuçlarına göre, aile içi otorite/güç ve karar verme eğilimleri açısından göç öncesi geleneksel, geniş aile yapısı içerisinde erkek egemen cinsiyet rolüne ilişkin çözülme yaşandığı, kadının aile içi karar alma süreçlerine katılmaya başladığını söyleyebiliriz. Burada toplumsal/siyasal örgütlenmeler, kadının göç sonrası yaşama katılımı kadar, erkeğin işsizliği, çalışma yaşamının dışında kalışının da bu sonucu ortaya çıkardığı iddia edilebilir.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında kadının aile içi karar süreçlerine katılım düzeyinin arttığı ancak hala daha erkek egemen dünya görüşü ve değerlerinin kadının yaşamında belirleyici olduğu söyleyebiliriz.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 93.45'i çocuklarının başarı durumunu izlemek için çocuklarının okuluna gitmektedir. Kadının toplumsal rollerine ilişkin bir gösterge olarak çocuklarının başarı durumunu izlemek için okuluna gitme durumu incelenmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 462 'de gösterilmiştir.

Tablo 462: Kadının Çocuklarının Okul Başarısını İzlemek İçin Çocuklarının Okuluna Gitme Dağılımı

Kadının Çocuklarının Okul Başarısını İzlemek İçin Çocuklarının Okuluna Gitme Dağılımı	N	%
Cevapsız	666	43.2
Gider	556	36.1
Gitmez	39	20.7
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 53.13'ü,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 52.17'si,
- Mersin ilinde kadınların % 65.11'i,
- İstanbul ilinde kadınların % 64.97'si,
- Van ilinde kadınların % 74.87'si,
- Batman ilinde kadınların % 63.74'ü çocuklarının durumunu izlemek için okullarına gitmektedirler.

Bu sonuca dayalı olarak kadınların zorla yerinden edilme süreci sonrasında sosyal hayata katılma düzeylerinin arttığı söylenebilir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 3.82'si kız çocuklarının 18 yaşından küçük yaşlarda, % 60.74'ü, 18-24 yaşları arasında, %35.40'ı da 25 yaş ve daha üzeri yaşlarda evlenmesini önermektedirler. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 463 'de gösterilmiştir.

Tablo 463: Kadının Kız Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı Dağılımı

Kadının Kız Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı	N	%
Cevapsız-Kız Çocuğu Yok	573	37.2
18 Yaşından Küçük	39	2.5
18-24 Yaş Arası	588	38.2
25 Yaş ve Üzeri	341	22.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 0.61'i erkek çocuklarının 18 yaşından küçük yaşlarda, % 55.14'ü 18-24 yaşları arasında, % 28.16'sı da 25 yaş ve daha üzeri yaşlarda evlenmesini önermektedirler. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 464 'de gösterilmiştir.

Tablo 464: Kadının Erkek Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı Dağılımı

Kadının Erkek Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı	N	%
Cevapsız-Erkek Çocuğu Yok	560	36.3
18 Yaşından Küçük	6	0.4
18-24 Yaş Arası	541	35.1
25 Yaş ve Üzeri	434	28.2
Toplam	1541	100.00

Kız ve erkek çocuklarının evlenmesine ilişkin kadınların önerdiği ideal yaş grubu 18-24 yaş olarak önerilmektedir.

Kadınların toplumsal cinsiyet algısına ilişkin bir gösterge olarak kız veya erkek çocuklarının evlenme biçimi, başlık parası karşısındaki tutumları ve kız çocuklarının çalışmasına ilişkin sahip oldukları eğilimleri tablo 465 'de gösterilmiştir.

Tablo 465: Kadının Kız ve Erkek Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Biçimi Dağılımı

Kadının Erkek Çocukları İçin Önerdiği Evlilik Yaşı	N	%
Cevapsız-Erke-Kız Çocuğu Yok	518	33.6
Anlaşarak Evlenmeliler	888	57.6
Görücü Usulü İle Evlenmeliler	96	6.2
Diğer	39	2.5
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 86.80'i kız ve erkek çocuklarının anlaşarak evlenmesinden yana oldukları gözlenmektedir. Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 91.84'ü,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 84.77'si,
- Mersin ilinde kadınların % 90.56'sı,
- İstanbul ilinde kadınların % 87.64'ü,
- Van ilinde kadınların % 90.54'ü,
- Batman ilinde kadınların % 81.19'u kız veya erkek çocuklarının anlaşarak evlenmelerini istemektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 86.80'i kız ve erkek çocuklarının anlaşarak evlenmesinden yana oldukları gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 466 'de gösterilmiştir.

Tablo 466: Kadının Kız ve Erkek Çocukları İçin Evlenirken/Evlendirirken Başlık Parası İsteme/ Düşüncesi Dağılımı

Kadının Kız ve Erkek Çocukları İçin Başlık Parası İsteme	N	%
Cevapsız-Erke-Kız Çocuğu Yok	518	33.6
Anlaşarak Evlenmeliler	888	57.6
Görücü Usulü İle Evlenmeliler	96	6.2
Diğer	39	2.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 16.32'si,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 10.40'ı,
- Mersin ilinde kadınların % 10'u,
- İstanbul ilinde kadınların % 4.52'si,
- Van ilinde kadınların % 31.08'i,
- Batman ilinde kadınların % 8.82'si kız veya erkek çocuklarını evlendirirken başlık parası almayı/vermeyi düşünmektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, kadınların % 27'si kız çocuklarının çalışmasını istemedikleri, % 14.27'sinin evleninceye kadar çalışmasını istedikleri açığa çıkmaktadır. Bu sonuç kadınlar arasında "erkek egemen dünya görüşü ve değerlerinin" baskın olduğuna dayanak gösterilebilir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 467 'de gösterilmiştir.

Tablo 467: Kadının Kız Çocuklarının Çalışmasına İlişkin Düşüncesinin Dağılımı

Kadının Kız Çocuklarının Çalışmasına İlişkin Düşüncesi	N	%
Cevapsız-Kız Çocuğu Yok	504	32.7
Kız Çocukları da Çalışmalı	539	35.0
Kız Çocukları Evleninceye Kadar Çalışmalı	148	9.6
Kız Çocukları Hiç Çalışmamalı	280	18.2
Diğer	70	4.5
Toplam	1541	100.00

Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde kadınların % 53.33'ü,
- Diyarbakır ilinde kadınların % 63.82'si,
- Mersin ilinde kadınların % 51.46'sı,
- İstanbul ilinde kadınların % 65.66'sı,
- Van ilinde kadınların % 46.26'sı,
- Batman ilinde kadınların % 41.23'ü kız çocuklarının da erkek çocukları gibi çalışmasını doğal karşılamaktadırlar.

Zorla yerinden edilme süreci sonrasında kadının toplumsal cinsiyet algısında kız ve erkek çocuklarının evlenmesi, başlık parası konusundaki eğilimleri değişmiştir. Ancak kız çocuklarının çalışmasına ilişkin düşüncelerinde hala erkek egemen bakışın etkisi görülmektedir.

4.8.3.ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ VE AİLE

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 10. Maddesi “**Ailenin, anneliğın, çocukların ve gençlerin korunması**” Bu Sözleşmeye Taraf Devletler şu korumaları sağlar:

1. Toplumun doğal ve temel bir birimi olan aileye, özellikle kuruluşu sırasında ve bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanır. Evlilik, evlenmeye niyetlenen çiftlerin serbest rızaları ile meydana gelir.
2. Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir.
3. Nesep veya diğer şartlar bakımından hiç bir ayrımcılık yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençler için özel koruma ve yardım tedbirleri alınır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunur. Çocukların ve gençlerin ahlaklarına veya sağlıklarına zararlı bulunan veya onların yaşamları için tehlikeli olan veya onların normal gelişmelerine engel olan işlerde çalıştırılmaları kanunla cezalandırılır. Devlet ayrıca, çocukların ücretli olarak çalıştırılmasının hukuken yasaklandığı ve cezalandırıldığı asgari yaş sınırını tespit eder” maddeleri ile güvence altına almaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağduru ailelerin bireylerinin tümünü ilgilendiren veriler analiz edilmiştir. Bu analize ilişkin değerlendirmelerin sonuçları aşağıdaki sunulmuştur.

Bu konudaki ilk değerlendirme, zorunlu göç sürecine ilişkin tedavi edilmesi gereken hastalıkların tedavisinin zamanında ve yeterince yapılamamasına ilişkin kalıcı hastalıkların ortaya çıkması durumudur. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 468 'de gösterilmiştir.

Tablo 468: Zorunlu Göç Sürecinde Tedavi Edilmesi Gereken Hastalıkların Zamanında Tedavi Edilememesi/Yeterli Müdahale Yapılamaması Sonucu Kalıcı Hastalığa Dönüşmesi Dağılımı

Zorunlu Göç Sürecinde Tedavi Edilmesi Gereken Hastalıkların Zamanında Tedavi Edilememesi/Yeterli Müdahale Yapılamaması Sonucu Kalıcı Hastalığa Dönüşmesi	N	%
Cevapsız	150	9.7
Dönüşmüş	394	25.6
Dönüşmemiş	997	64.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, zorunlu göç sürecine katılan mağdurların % 28.33'ünde zamanında tedavisi yapılamadığı, yeterli müdahale gerçekleştirilemediği için kalıcı hastalıklar ortaya çıkmıştır. Ortalama her on aileden üçünde kalıcı hastalık ortaya çıkması sadece zorunlu göç mağdurlarını değil bir bütün olarak toplumun sağlığını ve geleceğini tehdit eden bir durum olarak görülmelidir.

Zorla yerinden edilme süreci sonrası ailenin durumu incelenmiştir. Bu incelemede üzerinde durulan ilk nokta, zorla yerinden edilme sürecinde tedavi edilmesi gereken hastalıkların zamanında/yeterli müdahale yapılamadığı için kalıcı hastalığa dönüşme durumudur. Bu dağılım araştırma yapılan illere göre incelendiğinde;

- Adana ilinde % 35.64'ü,
- Diyarbakır ilinde % 21.25'i,
- Mersin ilinde % 27.89'u,
- İstanbul ilinde % 43.71'i,
- Van ilinde % 24.02'si,
- Batman ilinde % 24.79'u tedavisi zamanında yapılamadığı için kalıcı hastalığa dönüşmüştür.

Yoksul, yoksun, köksüzlük duygusu içinde süren yaşam koşulları hastalıkların sayısını arttırmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın kadın sağlığına ilişkin genel dağılımları, bu genel dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi, kadınların hamilelik sürecinde düzenli doktor kontrolünden geçmediği, hamilelik sürecinde kurumsal destek almadığı, doğumların genellikle sağlıksız ortamlarda yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinde tanımlanan “kadınların sağlık haklarının tam olarak gerçekleştirilebilmesinin tek yolunun, Taraf Devletlerin, güvenli, besleyici ve yerel koşullara uygun yiyecek kaynakları aracılığı ile kadınların yeterli ve dengeli beslenmeye ilişkin temel insan haklarına saygı duyması ve bu hakları koruyup geliştirmesi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeleri olduğunun altını çizmektedir” anlatımı ihlal edilmekte kadınların sağlık haklarını kullanamadıkları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konuda sözleşme hükümlerine dayalı olarak “... kadınların üretim kaynaklarına fiziksel ve ekonomik erişimini kolaylaştırıcı tedbirler almaları, değilse kendi yargı alanlarında bulunan tüm kadınların özel beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasını temin etmeleri gerekmektedir” biçiminde tanımlanan sorumluluklarını yerine getirmediği görülmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın kadın, anne-çocuk sağlığına ilişkin genel dağılım verileri, bu genel dağılımların araştırma yapılan illere göre inceleme sonuçları, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 10. Maddesi'nde “Ailenin, anneliğin, çocukların ve gençlerin korunmasının” gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır.

Bu noktada;

- Zorla yerinden edilme süreci mağdurlarının kadın üyelerinin sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırılmalı, ücretsiz, eşit, anadil, kimlik ve kültür farklılıklarını da göztecek şekilde sağlık hakkının kullanımını güvence altına alacak uygulamalara geçilmesini,
- Anne-çocuk sağlığı programlarının yürütülmesini
- Kadınlara yönelik baskıcı, ayrımcı uygulamalara son verilmesini
- Kadınların sosyal statülerin yükseltilmesine yönelik çalışmalarla birlikte kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık uygulamalarına yer verilmesini talep edebiliriz.

4.9. ÇOCUKLAR

4.9.1.ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE ÇALIŞMA HAKKI

Çocukların korunması Sözleşmenin 10. Maddesinde ele alınmaktadır. Komite, 14 No'lu genel yorumuna (2000) ve özellikle de çocukların sağlık hakkıyla ilgili 22 ve 23. paragraflara dikkati çekmektedir, ve çocukların gelişimlerini ya da fiziksel ya da zihinsel sağlıklarını etkileyebilecek her türlü çalışmaya karşı korunmasına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Komite, 6. Maddenin 2. paragrafında belirtildiği üzere, çocukların ekonomik sömürden korunmasına, tam anlamıyla gelişme olanaklarına sahip olmalarına ve teknik ve mesleki eğitim almalarına duyulan ihtiyacı teyit etmektedir. Komite, 13 No'lu genel yorumuna (1999) ve özellikle de, genel eğitimin bir bileşeni olarak teknik ve mesleki eğitimin tanımına (15 ve 16. paragraflar) da dikkati çekmektedir. Örneğin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi, ESKHUS²⁸den sonra kabul edilen çeşitli uluslararası insan hakları araçlarında çocukların ve gençlerin her türlü ekonomik istismar ve zorla çalıştırmaya karşı korunması gerektiği açıkça ifade edilmektedir.”

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, “çocuk işçiliği ve çalışma hakkı” incelenmiştir. Bu incelemeler, anlatımlar,her anlatıma ilişkin dağılım tabloları ve bu dağılımların araştırma yapılan ile göre incelenmesi şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre 136 ilköğretim çağı kız çocuk okulunu yarıda bırakarak iş gücüne katılmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 469 'de gösterilmiştir.

Tablo 469: Ailede İlköğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Ailede İlköğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1462	94.9
1	51	3.3
2	20	1.3
3	5	0.3
4	2	0.1
22	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre 105 ilköğretim çağı erkek çocuk okulunu yarıda bırakarak iş gücüne katılmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 470 'de gösterilmiştir.

Tablo 470: Ailede İlköğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Ailede İlköğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1456	94.8
1	60	3.6
2	20	1.3
3	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre ortaöğretim çağı 55 kız çocuk okulunu yarıda bırakarak iş gücüne katılmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 471 'de gösterilmiştir.

Tablo 471: Ailede Ortaöğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Ailede Ortaöğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Çalışan Kız Çocuk Yok	1494	97.0
1	38	2.5
2	8	0.5
3	1	0.1
Toplam	1541	100.00

²⁸ Ekonomik,Sosyal,Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre ortaöğretim çağı 100 erkek çocuk okulunu yarıda bırakarak iş gücüne katılmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 472 'de gösterilmiştir.

Tablo 472: Ailede Ortaöğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Ailede Ortaöğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Çalışan Erkek Çocuk Yok	1457	94.5
1	70	4.5
2	12	0.8
3	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre yükseköğretim çağı 18 kız çocuk okulunu yarıda bırakarak iş gücüne katılmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 473 'de gösterilmiştir.

Tablo 473: Ailede Yükseköğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı Dağılımı

Ailede Yükseköğretim Çağı Çalışan Kız Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Çalışan Kız Çocuk Yok	1525	99.0
1	14	0.9
2	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre yükseköğretim çağı 42 erkek çocuk okulunu yarıda bırakarak iş gücüne katılmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 474 'de gösterilmiştir.

Tablo 474: Ailede Yükseköğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı Dağılımı

Ailede Yükseköğretim Çağı Çalışan Erkek Çocuk Sayısı	N	%
Cevapsız-Çalışan Erkek Çocuk Yok	1502	97.5
1	36	2.3
2	3	0.2
Toplam	1541	100.00

Zorunlu göç sürecinin katılımcıları açısından araştırmanın çocukların işgücüne katılımları cinsiyet gruplarına göre karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, kız çocuklarının % 13.56'sı, erkek çocuklarının da % 13.30'u çalışmaktadır. Çalışan çocukların çalışma biçimleri/yer dağılımlarına ilişkin sonuçlar tablo 475-476-477-478-479-480 'de gösterilmiştir.

Tablo 475: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Tarla)

Çocuğun Çalıştığı İş (Tarla)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1446	93.8
Tarlada Çalışıyor	93	6.0
Tarlada Çalışmıyor	2	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre tarlada çalışma çocuklar arasında görülen bir eğilimdir.

Tablo 476: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Sanayi)

Çocuğun Çalıştığı İş (Sanayi)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1526	99.0
Çalışıyor	14	0.9
Çalışmıyor	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre sanayide çalışma çocuklar arasında görülen bir eğilimdir.

Tablo 477: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Tekstil Atölyesi)

Çocuğun Çalıştığı İş (Tekstil Atölyesi)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1475	95.7
Çalışıyor	65	4.2
Çalışmıyor	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre tekstil atölyesinde çalışma çocuklar arasında görülen bir eğilimdir.

Tablo 478: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (İnşaat)

Çocuğun Çalıştığı İş (İnşaat)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1493	96.9
Çalışıyor	48	3.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre inşaatta çalışma çocuklar arasında görülen bir eğilimdir.

Tablo 479: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Kayıt Dışı Çıraklık)

Çocuğun Çalıştığı İş (Kayıt Dışı Çıraklık)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1468	95.2
Çalışıyor	72	4.7
Çalışmıyor	1	0.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre kayıt dışı çıraklıkta çalışma çocuklar arasında görülen bir eğilimdir.

Tablo 480: Çocuğun Çalıştığı İş Dağılımı (Sokakta Çalışma)

Çocuğun Çalıştığı İş (Sokakta Çalışma)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1501	97.4
Çalışıyor	40	2.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre sokakta çalışma da çocuklar arasında görülen bir eğilimdir.

Çocukların yaptığı işlerin dağılımı bir bütün olarak incelendiğinde;

- % 28.1'i tarla işlerinde,
- % 4.22'si sanayide,
- % 19.58'i tekstil atölyesinde,
- % 14.46'sı inşaatta,
- % 21.69'u kayıt dışı çıraklık işlerinde,
- % 12.05'i sokak işlerinde çalışmaktadırlar. Tarla işleri, tekstil atölyesi, kayıt dışı çıraklık, inşaat işleri ve sokakta yapılan işler öne çıkmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre çocukların çalışmasında belirleyici neden daha çok ailenin ekonomik yoksulluğudur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre çalışan çocukların % 19.00'ü 00-08 saat, % 57.32'si 08-12 saat ve % 23.68'i de 12 ve daha üzeri saat çalışmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 481 'de gösterilmiştir.

Tablo 481: Çocuğun Çalışma Süresi (Saat)

Çocuğun Çalışma Süresi (Saat)	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1220	79.2
00-08	61	4.0
08-12	184	11.9
12 ve Daha Üzeri	76	4.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre çalışan çocukların % 49.67'si günlük, % 10.78'i haftalık, % 39.54'ü de aylık gelir karşılığı çalışmaktadırlar. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 482 'de gösterilmiştir.

Tablo 482: Çocuğun Çalışma Karşılığı Gelir Biçimi

Çocuğun Çalışma Karşılığı Gelir Biçimi	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1235	80.1
Günlük	152	9.9
Haftalık	33	2.1
Aylık	121	7.9
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre çalışan çocukların % 82.25'inin ders çalışmaya vakti kalmamaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar tablo 483 'de gösterilmiştir.

Tablo 483: Çalışan Çocukların Ders Çalışmaya Vakti Kalma Dağılımı

Çalışan Çocukların Ders Çalışmaya Vaktinin Kalması	N	%
Cevapsız-Çalışan Çocuk Yok	1310	85.0
Ders Çalışmaya Vakti Kalıyor	41	2.7
Ders Çalışmaya Vakti Kalmıyor	190	12.3
Toplam	1541	100.00

Çocukların iş gücüne katılımı, çalışma biçimleri, gelir elde etme biçimleri çözümlendiğinde, ilköğretim çağından başlayarak çocukların çalışma hayatına atılmakta, çalışma nedeniyle öğrenim hayatı aksamaktadır. Çocuklar öncelikle tarla, tekstil atölyesi, kayıt dışı işlerde çalışmakta, çalışma biçimi çocuklar için giderek sürekliliğe dönüşmektedir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada çocukların iş gücüne katılımı, çalışma yerleri, çalışma süreleri ve çalışma koşulları, çalışma karşılığı gelir elde etmeleri ve çalışma sürecinin çocukların örgün eğitim sürecine yönelik etkilerine ilişkin verilerin genel dağılımları, bu genel dağılımların araştırma yapılan illere göre incelenmesi sonuçları çerçevesinde; Türkiye Cumhuriyeti'nin "çocukların sağlık hakkıyla ilgili 22. ve 23. paragraflara dikkati çekmektedir, ve çocukların gelişimlerini ya da fiziksel ya da zihinsel sağlıklarını etkileyebilecek her türlü çalışmaya karşı korunmasına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır" konusunda üstlenmesi gerektiği sorumlulukları üstlenmediği, "çocukların ekonomik sömürüden korunmasına, tam anlamıyla gelişme olanaklarına sahip olmalarına ve teknik ve mesleki eğitim almalarına duyulan ihtiyacı teyit etmektedir" hakkının ihlal edildiğini, çocukların iş gücüne katılımının sürekli hale gelmesi, değişik sektörlerde çalışma biçiminin kalıcı hale gelmesine bağlı olarak "genel eğitimin bir bileşeni olarak teknik ve mesleki eğitimin tanımına" uygun davranılmadığını ortaya koymaktadır.

Türkiye’de zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çocuklarının Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi başta olmak üzere çeşitli uluslar arası insan haklarına ilişkin belgelerde örneğin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi güvence altına alınması gereken “çocukların ve gençlerin her türlü ekonomik istismar ve zorla çalıştırmaya karşı korunması gerektiği” ihlal edilmektedir.

Bu noktada;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının ekonomik, sosyal yoksulluklarını giderecek adımlarla bütünleşecek şekilde çocukların kalıcı hale gelen, güvencesiz, korumasız çalışma biçimleri önlenmeli, Çocuğa yönelik özel koruma tedbirleri, ailenin korunması çerçevesinde ele alınmalı,
- Çocukların zorunlu ilköğretimden sonra genel ve mesleki ortaöğretime devamını sağlayacak politika ve uygulamalara ağırlık verilmeli,
- Çocukların iş gücüne katılımı mesleki eğitimin bir parçası olarak ele alınmalıdır.

5.BÖLÜM

5233 SAYILI TERÖR,TERÖRLE MÜCADELEDEN DOĞAN ZARARLARIN KARŞILANMASI YASASI VE ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ

Uygun koruma usulleri ve buna uygun hukuki süreç tüm insan haklarının temel özellikleri olmakla birlikte, İkiz Sözleşmelerde (Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi) tanınan hakların büyük bir çoğunluğuyla doğrudan ilintili olan zorla yerinden etme gibi bir meseleyle özel olarak ilgilidir.

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 7 Nolu Genel Yorumu, zorla tahliyelere ilişkin olarak uygulanması gereken koruma usullerinin şunları içermesi gerektiğini düşünmektedir:

- a. Meseleden etkilenmiş olanlara esaslı bir biçimde danışabilme imkanı;
- b. Tahliyeden etkilenecek tüm kişilere tahliyenin gerçekleşeceği tarihten önce yapılacak yeterli ve makul bir duyuru;
- c. Tahliye önerisi ve, uygun olan durumlarda, tahliye edilen konut veya arsanın ne amaçla kullanılacağı hakkında tüm etkilenenlerin makul bir süre içerisinde bilgilendirilmesi;
- d. Özellikle çok sayıda insan gruplarının etkilendiği durumlarda, hükümet yetkililerinin veya temsilcilerinin tahliye aşamasında mevcut bulunması;
- e. Tahliyeyi icra edecek tüm kişilerin uygun bir şekilde belirlenmesi;
- f. Tahliyeden etkilenen kişilerin rıza gösterdiği haller hariç, tahliyelerin kötü hava koşullarında veya geceleri gerçekleştirilmemesi;
- g. Hukuki başvuru yollarının sağlanması; ve
- h. Mümkün olduğu durumlarda, tazminat için mahkemeye başvurma ihtiyacında olan kişilere yasal yardım sağlanması hükmü. *(BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No: 7 Sözleşme 11. Madde, 1. Paragraf, On-Altıncı Oturum (1997))*

Zorla yerinden etme sürecinde yaşanan deneyimler, yukarıda sayılan koşulların hiç birinin yerine getirilmediğini ortaya koymuştur. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular bunun önemli bir kanıtını oluşturmaktadır.

Hukuki başvuru yollarının sağlanması konusunda iç hukukta yapılan özel düzenleme özellikle AİHM'e yapılan başvuruların yoğunluğu ve bu başvuruların Devlet aleyhine işlemesi sonucunda yapılmış ve 5233 Sayılı Yasa çıkarılmıştır.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada zorla yerinden edilme sürecinin yaralarını sarmak, yol açtığı sorunları çözmek amacıyla çıkarılan 5233 Sayılı Yasa ile ilgili bulgular, göç edenlerin avukatlarının bakış açılarına dayalı olarak incelenmiştir.

5233 Sayılı Yasaya ilişkin araştırmaya cevaplayıcı olarak katılan avukatların % 14.8'i Adana, % 32.8'i Diyarbakır, % 3.3'ü Mersin, % 16.4'ü İstanbul, % 18'i Van ve % 14.8'i de Batman'dan katılmışlardır. Araştırmaya katılan avukat sayısı 61'dir.

5233 Sayılı Yasaya ilişkin zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının avukatlarının verdiği cevaplar doğrultusunda, yasa kapsamında başvuru sahiplerinin zararlarının % 65.6'sını maddi zararlar oluşturmaktadır. Maddi zararların yanı sıra bedensel zararlar ve manevi zararlarda söz konusudur.

Bu incelemelerin sonuçları anlatımlar, her anlatıma ilişkin dağılım tabloları şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 72.26'sının ilgili yasadan haberdar olduğu görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 484'de gösterilmiştir.

Tablo 484: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasadan Haberdar Olma Durumu

5233 Sayılı Yasadan Haberdar Olması	N	%
Cevapsız	135	8.8
Haberdar	1016	65.9
Haberdar Değil	390	25.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin ilgili yasa konusunda temel bilgi kaynağını tanıdık-akrabalar, avukatlar ve STK'lar ile basın-yayın kanalları oluşturmaktadır. Bu sonuç; 5233 Sayılı Yasanın işler bir yasa olmadığı ya da zorunlu göçü bir sorun olarak ortaya çıkaran devletin sorunu çözme konusunda aslında isteksizliğini ortaya koymaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 485'de gösterilmiştir.

Tablo 485: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasadan Nasıl Haberdar Olduğu

5233 Sayılı Yasadan Nasıl Haberdar Olduğu	N	%
Cevapsız	502	32.6
Devlet Yetkililerinden	10	0.6
Basın Yayın Kanallarından	112	7.3
STK'lardan	162	10.5
Avukatlardan	245	15.9
Tanıdık-Akrabalarından	466	30.2
Diğer	44	2.9
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmelerde de zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeterince bilgilendirilmediği sonucu açığa çıkmaktadır. Avukatların % 88.5'i bu grubun yasaya ilişkin yeterince bilgilendirilmediğini ileri sürmektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 16.46'sı ilgili yasaya ilişkin başvuru sürecinde STK'lardan hukuki destek-yardım aldığı görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 486'da gösterilmiştir.

Tablo 486: Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde STK'lardan Hukuki Destek-Yardım Alması

5233 Sayılı Yasaya Başvuru Sürecinde STK'lardan Hukuki Destek-Yardım Alması	N	%
Cevapsız	514	33.4
Yardım-Destek Almış	169	11.0
Yardım-Destek Almamış	858	55.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 8.82'sinin 5233 Sayılı Yasaya ilişkin resmi makamlar tarafından bilgilendirildiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 487'de gösterilmiştir.

Tablo 487 Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Resmi Makamlarca Bilgilendirilmeleri

5233 Sayılı Yasaya İlişkin Resmi Makamlarca Bilgilendirilme	N	%
Cevapsız	498	32.3
Bilgilendirilmiş	92	6.0
Bilgilendirilmemiş	951	61.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 83.64'ünün ilgili yasa kapsamında başvuru yaptığı görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 488'de gösterilmiştir.

Tablo 488 Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Yapma Durumu

5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Yapma Durumu	N	%
Cevapsız	514	33.4
Başvuru Yapmış	859	51.5
Başvuru Yapmamış	168	15.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin büyük çoğunluğu ilgili yasa kapsamında başvurularını 2004-2006 yılları arasında yaptıkları görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 489'da gösterilmiştir.

Tablo 489 Görüşülenlerin 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Tarihi

Yasaya Hangi Tarihte Başvuru Yapıldığı	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmamış	665	43.2
2004	310	20.1
2005	270	17.5
2006	109	7.1
2007	114	7.4
2008	73	4.7
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuruların önemli oranda görüşülenler ve evin erkekleri tarafından yapıldığı gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 490'da gösterilmiştir.

Tablo 490: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Kim Tarafından Yapılmıştır

Yasaya İlişkin Başvurunun Kim Tarafından Yapıldığı	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmamış	683	44.3
Görüşülenin Kendisi Yapmış	461	29.9
Evin Erkeği	363	23.6
Evin Kadını	16	1.0
Çocuklardan Birisi	18	1.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru sürecinde başvuranların % 13.36'sının baskı gördüğü gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 491'de gösterilmiştir.

Tablo 491: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde Baskı Görmesi

Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde Baskı Görmesi	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmamış	658	42.7
Baskı Görmüş	118	7.7
Baskı Görmemiş	765	49.6
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının 5233 Sayılı Yasa Kapsamında başvuru sürecinde % 4.9'u baskı görmüş, baskı uygulamalarına maruz kalmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru sürecinde baskı görenlerin bu baskıyı daha çok güvenlik kuvvetlerinden gördükleri açığa çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 492’de gösterilmiştir.

Tablo 492: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde Baskı Kaynağı

Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde Baskı Kaynağı	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmamış-Baskı Görmemiş	1409	91.4
Güvenlik Güçleri-Korucular	122	7.9
İdari Makamlar	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru sürecinde başvuru yapanların % 41.5’i istenen belgeleri temin edebilmişlerdir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 493’de gösterilmiştir.

Tablo 493: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde İstenen Belgelerin Temin Edilebilmesi

Yasaya İlişkin Başvuru Sürecinde İstenen Belgelerin Temin Edilebilmesi	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmamış	717	46.5
İstenen Belgeler Temin Edilebilmiş	640	41.5
İstenen Belgeler Temin Edilememiş	184	11.9
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, 5233 Sayılı Yasa Kapsamında başvuru yapanların % 49.2’si başvuruya ilişkin istenilen evrakları temin edebilmişlerdir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuruların 2004-2006 yılları arasında yapılmış olmasına karşın başvuruların sonuçlanmamış olması düşündürücüdür. Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru sürecinde baskı görenlerin bu baskıyı daha çok güvenlik kuvvetlerinden gördükleri açığa çıkmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 494’de gösterilmiştir.

Tablo 494: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvurunun Hangi Aşamada Olduğu

Yasaya İlişkin Başvuru Hangi Aşamada	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmamış	691	44.8
Valilikte Başvuru Bekliyor	171	11.1
Valilik Reddetti, Dava Açılmadı	66	4.3
Valilik Reddetti, Mahkemede Dava Açıldı, Dava Devam Ediyor	74	4.8
Valilik Reddetti, Dava Açıldı, Dava Kabul Edildi	35	2.3
Valilik Reddetti, Dava Açıldı, Dava Reddedildi, AİHM’e Başvuruldu	11	0.7
Valilik Tüm Zararları Hesapladı, Sulhname Önerildi, Sulhname İmzalandı, Tazminatın Ödenmesi Bekleniyor	19	1.2
Valilik Zararları Kısmen Hesapladı, Sulhname Önerdi, Sulhname İmzalandı, Tazminatın Ödenmesi Bekleniyor	50	3.2
Valilik Zararların Tümünü Hesapladı, Sulhname Önerildi, Sulhname İmzalandı, Tazminatın Tümünü Alındı	81	5.3
Valilik Zararları Kısmen Hesapladı, Sulhname Önerdi, Sulhname İmzalandı, Tazminat Alındı	270	17.5
Diğer	73	4.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru yapılmamış olmasında en belirgin iki neden, yasa konusundaki bilgisizlik ve yasanın sorunları çözeceğine inanmamalardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 495’de gösterilmiştir.

Tablo 495: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Yapılmamasının Nedeni

Yasaya İlişkin Başvuru Yapılmamasının Nedeni	N	%
Cevapsız-Başvuru Yapılmış	1347	87.4
Yasadan Haberi Yoktu	40	2.6
Tazminat Ödeneceğine İnanmıyor	52	3.4
Tazminatın Zararlarını Karşılacağını Düşünmüyor	19	1.2
Kaygıları Var	23	1.5
1987 Öncesi Zararlar	10	0.6
Diğer	50	3.5
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının 5233 Sayılı Yasaya başvuru yapmama nedenleri;

- % 31.1 haberdar olmama,
- % 16.4 kaygıları olması (gözüne alınma, korku vb),
- % 14.8 tazminat ödenmeyeceğini düşünme biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru yapanların başvurularının reddedilmesinde temel olarak “köyün tümünün boşaltılmaması”, “yargılanması”, “ekonomik nedenlerle göç ettiği iddiası” neden olmuştur. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 496’de gösterilmiştir.

Tablo 496: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Reddedilmişse Nedeni

Yasaya İlişkin Başvuru Reddedilmişse Nedeni	N	%
Cevapsız	1367	88.7
Toplu Göçten Önce Köyden Ayrıldığı İçin	25	1.6
Yargılandığı İçin	39	2.5
Adına Kayıtlı Mal Varlığı Olmadığı İçin	24	1.6
Başvuruyu Evin Erkeği Yapmadığı İçin	11	0.7
Köyün Tümü Boşaltılmadığı İçin	41	2.7
Ekonomik Nedenlerle Göç Ettiği İddia Edildiği İçin	30	1.9
Diğer	4	0.3
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre 5233 sayılı Yasa kapsamında yapılan başvuruların reddedilmesinin nedenleri;

- % 31.1 başvurucunun toplu göçten önce köyden ayrılması,
- % 29.5 başvurucunun adına kayıtlı tapulu mal varlığının olmaması,
- % 23, başvurucunun köyünün kısmen boşaltılmasıdır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında ilgili yasaya ilişkin başvuru yapanların başvurularının reddedilmesinden sonra dava açma oranı % 50.01’dir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 497’de gösterilmiştir.

Tablo 497: 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Reddedilmişse Dava Açılmış Mı?

Yasaya İlişkin Başvuru Reddedilmişse Dava Açılmış Mı?	N	%
Cevapsız	1267	82.2
Dava Açılmış	146	9.5
Dava Açılmamış	128	8.3
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, 5233 Sayılı Yasa kapsamında yapılan başvuruların reddedilmesi karşısında, başvuru sahiplerinin % 68.9'u dava açmıştır.

5233 Sayılı Yasanın bilgilendirme, başvuruların değerlendirilmesi sürecinin uzaması, yasaya ilişkin bilgisizlik ve güvensizlik yasanın işler olmadığını göstermiştir. Bu yanı ile bile yasanın içeriğinin yeniden düzenlenerek yenilenmesini önerebiliriz.

Zorunlu göç sürecinin katılımcıları açısından ne tür zararlara yol açtığı aşağıdaki dağılım tablolarında incelenmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 81.1 oranında bağ-bahçe zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 498'de gösterilmiştir.

Tablo 498: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Bağ-Bahçe)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Bağ-Bahçe)	N	%
Zarar Görmemiş	292	18.9
Zarar Görmüş	1249	81.1
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 91.8 oranında bağ-bahçe zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 78.6 oranında arazi zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 499'de gösterilmiştir.

Tablo 499: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Arazi)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Arazi)	N	%
Zarar Görmemiş	330	21.4
Zarar Görmüş	1211	78.6
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 93.4 oranında arazi zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 71.3 oranında ağaç zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 500'de gösterilmiştir.

Tablo 500: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ağaç)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ağaç)	N	%
Zarar Görmemiş	442	28.7
Zarar Görmüş	1099	71.3
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 90.2 oranında ağaç zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 75.1 oranında küçükbaş hayvan zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 501'de gösterilmiştir.

Tablo 501: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Küçükbaş Hayvan)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Küçükbaş)	N	%
Zarar Görmemiş	384	24.9
Zarar Görmüş	1157	75.1
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 77 oranında küçükbaş hayvan zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 65.9 oranında büyükbaş hayvan zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 502’de gösterilmiştir.

Tablo 502: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Büyükbaş Hayvan)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Büyükbaş Hayvan)	N	%
Zarar Görmemiş	526	34.1
Zarar Görmüş	1015	65.9
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 75.4 oranında büyükbaş hayvan zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 9.4 oranında ulaşım araçları zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 503’de gösterilmiştir.

Tablo 503: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ulaşım Araçları)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ulaşım Araçları)	N	%
Zarar Görmemiş	1396	90.6
Zarar Görmüş	145	9.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 16.4 oranında ulaşım araçları zararına yol açmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 23.8 oranında tarım araçları zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 504’de gösterilmiştir.

Tablo 504: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Tarım Araçları)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Tarım Araçları)	N	%
Zarar Görmemiş	1174	76.2
Zarar Görmüş	367	23.8
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 26.2 oranında tarım araçları zararına yol açmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 83.2 oranında ev zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 505’de gösterilmiştir.

Tablo 505: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ev)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ev)	N	%
Zarar Görmemiş	259	16.8
Zarar Görmüş	1282	83.2
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 98.4 oranında ev zararına yol açmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 64.4 oranında ev eşyaları zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 506'de gösterilmiştir.

Tablo 506: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ev Eşyaları)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Ev Eşyaları)	N	%
Zarar Görmemiş	548	35.6
Zarar Görmüş	993	64.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 80.3 oranında ev eşyaları zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 7.4 oranında kira zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 507'de gösterilmiştir.

Tablo 507: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Kira)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Kira)	N	%
Zarar Görmemiş	1427	92.6
Zarar Görmüş	114	7.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 65.6 oranında kira zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 14 oranında can kaybı zararına yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 508'de gösterilmiştir.

Tablo 508: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Can Kaybı)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Can Kaybı)	N	%
Zarar Görmemiş	1327	86.0
Zarar Görmüş	214	14.0
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 59 oranında can kaybı zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 9.9 oranında yaralanmaya yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 509'de gösterilmiştir.

Tablo 509: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Yaralanma)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Yaralanma)	N	%
Zarar Görmemiş	1389	90.1
Zarar Görmüş	152	9.9
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 59 oranında yaralanma zararı yaşanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 3.2 oranında başka zararlara yol açmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 510'de gösterilmiştir.

Tablo 510: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Başka Zararlar)

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zarar (Başka Zararlar)	N	%
Zarar Görmemiş	1491	96.8
Zarar Görmüş	50	3.2
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde % 4.9 oranında başka zararlar yaşanmıştır.

Dağılım tablolarında ortaya koyduğu gibi zorunlu göç ortalama her on ailenin 7 ya da 8'inde önemli oranda maddi zararın yaşanmasına neden olmuştur. Toplumsal barış açısından bu zararların gerçekçi bir biçimde hesaplanarak telafisine gidilmelidir.

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu çalışmada zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının zararlarını ispatlama ve hangi zararları için tazminat alabildikleri incelenmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 511'de gösterilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında görüşülenlerin % 27.45'inin zararlarını ispatlayabildikleri görülmektedir.

Tablo 511: Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zararın İspatlanması

Zorunlu Göç Sürecinin Yol Açtığı Zararın İspatlanması	N	%
Cevapsız	237	15.4
İspatlamış	358	23.2
İspatlayamamış	946	61.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre zorla yerinden edilme sürecinde 5233 Sayılı Yasa Kapsamında başvurucuların % 59'u zararlarını ispatlamışlardır.

Zorunlu göç mağdurlarının hangi tür zararları için tazminat alabildikleri de aşağıdaki dağılım tablolarında gösterilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 81.1 oranında bağ-bahçe zararına yol açmasına karşın bu zararın ancak % 12.8'i telafi edilebilmiştir. . Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 512 'de gösterilmiştir.

Tablo 512: Tazminat Alma (Bağ-Bahçe)

Tazminat Alma (Bağ-Bahçe)	N	%
Tazminat Almamış	1344	87.2
Tazminat Almış	197	12.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 78.6 oranında arazi zararına yol açmasına karşın bu zararın % 13.8'inin telafi edilebildiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 513 'de gösterilmiştir.

Tablo 513: Tazminat Alma (Arazi)

Tazminat Alma (Arazi)	N	%
Tazminat Almamış	1328	85.2
Tazminat Almış	213	13.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 71.3 oranında ağaç zararına yol açmasına karşın bu zararın ancak % 7.2'si telafi edilebildiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 514 'de gösterilmiştir.

Tablo 514: Tazminat Alma(Ağaç)

Tazminat Alma (Ağaç)	N	%
Tazminat Almamış	1430	92.8
Tazminat Almış	111	7.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 75.1 oranında küçükbaş hayvan zararına yol açmasına karşın bu zararın ancak % 3.4'ü telafi edilebilmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 515'de gösterilmiştir.

Tablo 515: Tazminat Alma (Küçükbaş Hayvan)

Tazminat Alma (Küçükbaş)	N	%
Tazminat Almamış	1488	96.6
Tazminat Almış	53	3.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 65.9 oranında büyükbaş hayvan zararına yol açmasına rağmen bu zararın ancak % 3.2'si karşılanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 516 'de gösterilmiştir.

Tablo 516: Tazminat Alma (Büyükbaş Hayvan)

Tazminat Alma (Büyükbaş Hayvan)	N	%
Tazminat Almamış	1492	96.8
Tazminat Almış	49	3.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 9.4 oranında ulaşım araçları zararına yol açmıştır. Bu zararın ancak % 0.4'ü karşılanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 517 'de gösterilmiştir.

Tablo 517: Tazminat Alma (Ulaşım Araçları)

Tazminat Alma (Ulaşım Araçları)	N	%
Tazminat Almamış	1535	99.6
Tazminat Almış	6	0.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 23.8 oranında tarım araçları zararına yol açmıştır. Bu zararın sadece % 1'i karşılanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 518 'de gösterilmiştir.

Tablo 518: Tazminat Alma (Tarım Araçları)

Tazminat Alma (Tarım Araçları)	N	%
Tazminat Almamış	1525	99.0
Tazminat Almış	16	1.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 83.2 oranında ev zararına yol açmıştır. Bu zararın % 30.6'sı karşılanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 519 'de gösterilmiştir.

Tablo 519: Tazminat Alma (Ev)

Tazminat Alma (Ev)	N	%
Tazminat Almamış	1069	69.4
Tazminat Almış	472	30.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 64.4 oranında ev eşyaları zararına yol açmıştır. Bu zararın ancak % 3.3'ü telafi edilmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 520 'de gösterilmiştir.

Tablo 520: Tazminat Alma (Ev Eşyaları)

Tazminat Alma (Ev Eşyaları)	N	%
Tazminat Almamış	1490	96.7
Tazminat Almış	51	3.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 7.4 oranında kira zararına yol açmıştır. Bu zararın % 0.4'ü karşılanmıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 521 'de gösterilmiştir.

Tablo 521: Tazminat Alma (Kira)

Tazminat Alma (Kira)	N	%
Tazminat Almamış	1535	99.6
Tazminat Almış	6	0.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 14 oranında can kaybı zararına yol açmıştır. Can Kaybı zararının ancak % 0.6'sı için tazminat alınabilmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 522 'de gösterilmiştir.

Tablo 522: Tazminat Alma (Can Kaybı)

Tazminat Alma (Can Kaybı)	N	%
Tazminat Almamış	1531	99.4
Tazminat Almış	10	0.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre araştırma alanında zorunlu göç % 9.9 oranında yaralanmaya yol açmıştır. Yaralanma zararlarının ancak % 0.3'ü karşılanabilmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 523'de gösterilmiştir.

Tablo 523: Tazminat Alma (Yaralanma)

Tazminat Alma (Yaralanma)	N	%
Tazminat Almamış	1536	99.7
Tazminat Almış	5	0.3
Toplam	1541	100.00

Yukarıdaki dağılım tablolarının sonuçlarına dayalı olarak zorunlu göç sürecinin önemli oranda maddi zarara yol açmış, bu zararları ortadan kaldırmak, telafi etmek, zorunlu göç sürecinin yaralarını sarmak amacıyla çıkarılan 5233 Sayılı Yasanın zararları karşılamadığını ortaya koymaktadır. 5233 Sayılı Yasanın içeriğinin zararları tümüyle ortadan kaldıracak şekilde yeniden düzenlenmesi kendiliğinden açığa çıkmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre 5233 Sayılı Yasa Kapsamında tazminat almak için başvuranların karşılanmayan zararları, “bilgi-belge eksikliği” ve “zararın yasa kapsamında değerlendirilmemesine bağlıdır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 524 'de gösterilmiştir.

Tablo 524: Karşılanmayan Zararların Ret Gerekçesi

Karşılanmayan Zararların Ret Gerekçesi	N	%
Cevapsız	839	54.4
Bilgi-Belge Eksikliğinden	327	21.2
Yasa Kapsamında Değerlendirilmediği İçin	263	17.1
Taşınmazların Tapusu İle İlgili Dava Devam Ettiği İçin	31	2.0
Taşınmazların Resmiyette Orman Görüldüğü İçin	40	2.6
Diğer	41	2.7
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre 5233 Sayılı Yasa Kapsamında karşılanmayan zararların reddedilme gerekçeleri;

- % 16.4 “bilgi-belge-delil eksikliği”,
- % 32.8 “başvurunun yasa kapsamında değerlendirilmemesidir”.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin % 74.23'ü iddialarını kanıtlama konusunda güçlük yaşamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 525 'de gösterilmiştir.

Tablo 525: İddiaların Delillendirilmesi Konusunda Güçlük Çekilmesi

İddiaların Delillendirilmesi Konusunda Güçlük Çekilmesi	N	%
Cevapsız	532	34.5
Güçlük Çekilmiş	749	48.6
Güçlük Çekilmemiş	260	16.9
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre 5233 Sayılı Yasa Kapsamında başvuru sahiplerinin % 86.9'u başvurularını delillendirme de güçlük yaşamışlardır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin zararlarına ilişkin iddialarını kanıtlayacak deliller bulmasında en önemli neden komisyonun çalışma biçiminden, bilirkişiyi seçme haklarının olmamasından ve tanık dinleme talebinin kabul edilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 526 'de gösterilmiştir.

Tablo 526: İddiaların Delillendirilmesi Konusunda Ne Tür Güçlükler Çekildiği

İddiaların Delillendirilmesi Konusunda Ne Tür Güçlükler Çekildiği	N	%
Cevapsız	852	55.3
Tanık Dinleme Talebinin Kabul Edilmemesi	139	9.0
Komisyon Lehte Değil Aleyhte Delilleri Topluyor	238	15.4
Jandarma Matbu Formlarla Aleyhte Tutanaklar Hazırlayıp Gönderiyor	103	6.7
Bilirkişiyi Seçme Hakkı Tanınmıyor	129	8.4
Diğer	80	5.1
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre 5233 Sayılı Yasa Kapsamında başvuruların iddialarının delillendirilmesinde yaşanan güçlükler;

- % 23 "komisyon delilleri lehe değil aleyhte toplaması"dır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin zararlarına ilişkin tazminatların ancak % 3.78'i zamanında ödenmiştir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 527 'de gösterilmiştir.

Tablo 527: Mal Varlıklarına İlişkin Tazminatların Zamanında Ödenmesi

Mal Varlıklarına İlişkin Tazminatların Zamanında Ödenmesi	N	%
Cevapsız	510	33.1
Zamanında Ödeniyor	39	2.5
Zamanında Ödenmiyor	992	64.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre 5233 Sayılı Yasa Kapsamında hak edilen tazminatların zamanında ödenme oranı % 4.9'dur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre görüşülenlerin zamanında ödenmeyen zararlarına ilişkin tazminatların ancak % 0.48'ine faiz verilmiştir.. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 528 'de gösterilmiştir.

Tablo 528: Mal Varlıklarına İlişkin Tazminatlarına Faiz Verilmesi

Mal Varlıklarına İlişkin Tazminatların Zamanında Ödenmesi	N	%
Cevapsız	515	33.4
Faiz Verilmiş	5	0.3
Faiz Verilmemiş	1021	66.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, ilgili yasanın sorunları çözme konusundaki yeterlilik oranı % 5.12 olarak değerlendirilmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 529 'de gösterilmiştir.

Tablo 529: 5233 Sayılı Yasa Sorunların Çözümü İçin Yeterli Mi?

5233 Sayılı Yasanın Yeterliliği	N	%
Cevapsız	350	22.7
Yeterli	61	4.0
Yeterli Değil	1130	73.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların % 3.3' 5233 Sayılı Yasayı zorla yerinden edilme sürecinin ortaya çıkardığı sorunları çözebileceği konusunda yeterli görmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 90.36'sı 5233 Sayılı Yasanın süresinin uzatılıp içeriğinin yeniden düzenlenmesinden yana oldukları görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 530 'de gösterilmiştir.

Tablo 530: 5233 Sayılı Yasanın Yeniden Düzenlenip Süresinin Uzatılması

5233 Sayılı Yasanın Yeniden Düzenlenip Süresinin Uzatılması	N	%
Cevapsız	359	23.3
Yeniden Düzenlenip Süresinin Uzatılmasını İstiyor	1068	69.3
İstemiyor	114	7.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların % 88.5'i 5233 Sayılı Yasanın yeniden düzenlenip süresinin uzatılması gerektiğini düşünmektedirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 62.35'i idare mahkemesinde dava açarken harç ödeme ve hukuki sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 531 'de gösterilmiştir.

Tablo 531: İdare Mahkemesinde Dava Açarken Hukuki Konularda Sıkıntı Yaşaması

İdare Mahkemesinde Dava Açarken Hukuki Konularda Sıkıntı Yaşaması	N	%
Cevapsız	715	46.4
Sorun Yaşamış	515	33.4
Sorun Yaşamamış	311	20.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 42.63'ünün çevresindekilere yönelik bedeni zarar ve kayıp yaşadığı görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 532 'de gösterilmiştir.

Tablo 532: Zorunlu Göç Sürecinde Çevredekilere Yönelik Bedeni Zarar ve Kayıp Yaşaması

Zorunlu Göç Sürecinde Çevredekilere Yönelik Bedeni Zarar ve Kayıp Yaşaması	N	%
Cevapsız	272	17.7
Sorun Yaşamış	541	35.1
Sorun Yaşamamış	728	47.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin çevresindekilere yönelik yaşadığı bedensel kayıp ve zararın başında yaralanma ve öldürülme gelmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 533 'de gösterilmiştir.

Tablo 533: Ne Tür Bedeni Kayıp ve Zarar Yaşadığı

Ne Tür Bedeni Kayıp ve Zarar Yaşadığı	N	%
Cevapsız	995	64.6
Yaralanma	184	11.9
Sakatlanma	33	2.1
Öldürülme	123	8.0
Kaybolma	19	1.0
Diğer	187	13.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 24.18'i çevresindekilere yönelik yaşadığı bedensel zararlara ilişkin başvuruda bulunmuştur. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 534 'de gösterilmiştir.

Tablo 534: Bedensel Zararlara İlişkin Başvuru Yapılması

Bedensel Zarara İlişkin Başvuru Yapılması	N	%
Cevapsız	991	64.3
Başvuru Yapılmış	134	8.7
Yapılmamış	416	27.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 11.18'inin bedensel zarara ilişkin başvurularının kabul edildiği, % 32.4'ünün başvurularının incelemesinin devam ettiği, % 56.58'inin başvurularının ise reddedildiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 535 'de gösterilmiştir.

Tablo 535: Bedensel Zararlara İlişkin Başvuru Hangi Aşamada

Bedensel Zarara İlişkin Başvuru Hangi Aşamada	N	%
Cevapsız	1389	90.1
Reddedildi	86	5.6
Devam Ediyor	49	3.2
Kabul Edildi	17	1.1
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre bedensel zarara ilişkin başvuruların;

- % 8.2 reddedildi,
- % 14.8 devam ediyor.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 49.81'inin sulhname imzaladığı gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 536 'de gösterilmiştir.

Tablo 536: Yasa Kapsamında Sulhname İmzalanması

Yasa Kapsamında Sulhname İmzalanması	N	%
Cevapsız	495	32.1
İmzalanmış	521	33.8
İmzalanmamış	525	34.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, sulhname imzalandıktan sonra sulhnameye konu zararlar dışında dava açanların % 55.15'inin açtıkları davaların kabul edildiği görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 537 'de gösterilmiştir.

Tablo 537: Sulhname İmzalandıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Açılan Davanın Sonuçlanması

Sulhname İmzalanması Sonrasında Dava Açılması	N	%
Cevapsız	1036	67.2
Reddedildi	63	4.1
Devam Ediyor	169	11.0
Kabul Edildi	263	17.8
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, Sulhname İmzaladıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Açılan Davaların;

- “% 4.9 u reddedilmiş,
- %3.3 ü Kabul edilmiş,
- % 3.3 ü de devam ediyor” şeklindedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 16’sı sulhname imzaladıktan sonra sulhnameye konu zararlar dışında kalan zararları için ayrıca dava açmışlardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 538 ’de gösterilmiştir.

Tablo 538: Sulhname İmzaladıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Ayrıca Dava Açılması

Ayrıca Dava Açılması	N	%
Cevapsız	935	60.7
Açıldı	97	6.3
Açılmadı	509	33.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, sulhname imzaladıktan sonra sulhnameye konu zararlar dışında kalan zararlar için ayrıca açılan davaların büyük bir bölümü devam etmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 539 ’de gösterilmiştir.

Tablo 539: Sulhname İmzaladıktan Sonra Sulhnameye Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar İçin Ayrıca Açılan Davaların Sonucu

Ayrıca Açılan Davaların Sonucu	N	%
Cevapsız	1331	86.4
Reddedildi	56	3.6
Kabul Edildi	13	0.8
Devam Ediyor	113	7.3
Diğer	28	1.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 82.78’inin manevi zarara uğradıkları gözlenmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 540 ’de gösterilmiştir.

Tablo 540: Manevi Zarar

Manevi Zarar	N	%
Cevapsız	374	24.3
Manevi Zarar Var	966	62.7
Manevi Zarar Yok	201	13.0
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, zorla yerinden edilme süreci mağdurlarının % 57.4 ü manevi zarara uğramıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 1.19’u 5233 Sayılı Yasayı sorunların çözümü konusunda yeterli-tatmin edici buldukları görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 541 ’de gösterilmiştir.

Tablo 541: 5233 Sayılı Yasa Sorunların Çözümü İçin Yeterli mi?

5233 Sayılı Yasa Sorunların Çözümü İçin Yeterli mi?	N	%
Cevapsız	438	28.4
Yeterli-Tatmin Edici	13	0.8
Yetersiz-Tatmin Edici Değil	1090	70.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 6.24'ünün yasa ile ilgili süreçlerin tümünü tamamladıktan sonra ayrıca AİHM'e başvuru yaptıkları görülmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 542 'de gösterilmiştir.

Tablo 542: AİHM Başvuru

AİHM Başvuru	N	%
Cevapsız	516	33.5
Başvuru Yapmış	64	4.2
Başvuru Yapmamış	961	62.4
Toplam	1541	100.00

Avukatların yaptığı değerlendirmeye göre, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının % 21.3 ü iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM e başvurmuştur.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, 5233 Sayılı Yasanın zorunlu göç/zorla yerinden edilme süreci sonrasında geri dönüş üzerinde çok fazla olumlu bir etkisi olmamıştır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 543 'de gösterilmiştir.

Tablo 543: 5233 Sayılı Yasanın Geri Dönüş Üzerindeki Etkisi

5233 Sayılı Yasanın Geri Dönüş Üzerindeki Etkisi	N	%
Cevapsız	312	20.2
Geri Dönüşe Hiçbir Etkisi Olmadı	944	61.3
Geri Dönüşe Kısmen Etkisi Oldu	272	17.7
Geri Dönüşte Çok Etkili Oldu	13	0.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, % 80.56 oranında geri dönüş önünde ciddi engeller vardır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 544 'de gösterilmiştir.

Tablo 544: Geri Dönüş Konusunda Engel Var mı?

Geri Dönüş Konusunda Engel Var mı?	N	%
Cevapsız	178	11.6
Var	1098	71.3
Yok	265	17.2
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, altyapı % 41.3 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 545 'de gösterilmiştir.

Tablo 545: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Altyapı)

Geri Dönüş Konusundaki Engel (Altyapı)	N	%
Engel Değil	905	58.7
Engel	636	41.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, okulun olmaması % 38.4 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 546 'de gösterilmiştir.

Tablo 546: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Okulun Olmaması)

Geri Dönüş Konusundaki Engel (Okulun Olmaması)	N	%
Engel Değil	949	61.6
Engel	592	38.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, sağlık ocağının olmaması % 42.1 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 547 'de gösterilmiştir.

Tablo 547: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Sağlık Ocağının Olmaması)

Gerі Dönüş Konusundaki Engel (Sağlık Ocağının Olmaması)	N	%
Engel Değil	892	57.9
Engel	649	42.1
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, koruculuk baskısı % 50.8 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 548 'de gösterilmiştir.

Tablo 548: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Koruculuk Baskısı)

Gerі Dönüş Konusundaki Engel (Koruculuk Baskısı)	N	%
Engel Değil	758	49.2
Engel	783	50.8
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, mayın ve çatışma atıkları % 38.0 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 549'de gösterilmiştir.

Tablo 549: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Mayın ve Çatışma Atıkları)

Gerі Dönüş Konusundaki Engel (Mayın ve Çatışma Atıkları)	N	%
Engel Değil	955	62.0
Engel	586	38.0
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, can güvenliğinin olmayışı % 63.3 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 550 'de gösterilmiştir.

Tablo 550: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Can Güvenliğinin Olmayışı)

Gerі Dönüş Konusundaki Engel (Can Güvenliğinin Olmayışı)	N	%
Engel Değil	566	36.7
Engel	975	63.3
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, gözaltına alınma/işkence görme kaygısı % 55.6 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 551 'de gösterilmiştir.

Tablo 551: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Gözaltına Alınma/işkence Görme Kaygısı)

Gerі Dönüş Konusundaki Engel (Gözaltına Alınma ve İşkence Görme Kaygısı)	N	%
Engel Değil	699	45.4
Engel	842	55.6
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, geçim sıkıntısı çekeceğini düşünme % 50.4 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 552 'de gösterilmiştir.

Tablo 552: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Geçim Sıkıntısı Çekeceğini Düşünme)

Gerі Dönüş Konusundaki Engel (Geçim Sıkıntısı Çekeceğini Düşünme)	N	%
Engel Değil	765	49.6
Engel	776	50.4
Toplam	1541	100.00

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, güvenlik güçlerinin baskısı/engeli % 51.2 oranında geri dönüşe engel oluşturmaktadır. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 553 'de gösterilmiştir.

Tablo 553: Geri Dönüş Konusundaki Engel (Güvenlik Güçlerinin Baskısı/Engeli)

Gerger Dönüş Konusundaki Engel (Güvenlik Güçlerinin Baskısı/Engeli)	N	%
Engel Değil	752	48.8
Engel	789	51.2
Toplam	1541	100.00

Zorunlu göç mağduru kitlenin çoğunluğu güvenlik gerekçelerini geri dönüş önünde engel olarak görmekteDirler.

Araştırmanın ortaya koyduğu dağılım sonucuna göre, görüşülenlerin % 71.53'ü geri dönmeyi düşünmektedir. Bu dağılıma ilişkin sonuçlar Tablo 554 'de gösterilmiştir.

Tablo 554: Geri Dönüş Konusundaki Eğilim

Gerger Dönüş Konusundaki Eğilim	N	%
Cevapsız	143	9.3
Gerger Dönmeyi Düşünüyor	1000	64.9
Gerger Dönmeyi Düşünmüyor	398	25.9
Toplam	1541	100.00

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmanın 5233 Sayılı Yasaya ilişkin genel dağılım özellikleri Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi kapsamında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 7 Numaralı Yorumunda tanımlanan zorla tahliyelere ilişkin uygulanması gereken koruma usulleri ile birlikte düşünüldüğünde;

- Zorla yerinden edilme sürecinin bu süreçten etkilenenlere danışarak alınmaması, zorlamaya dayalı olarak yürürlüğe konulması
- Zorla yerinden edilme olayının habersiz, baskın, yakma ve mallara el koyma biçiminde gerçekleştirilmesi,
- Konut, arazi, bağ-bahçe, ağaç, küçükbaş ve büyükbaş hayvanların zarar görmesi,
- Gereklri koruma ve emniyet tedbirlerinin alınmaması,
- Zorla yerinden edilme sürecinin zor koşullarda gerçekleşmesi,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yerleşilen yeni yerleşim alanında bu süreçten etkilenen kişi ve gruplara maddi, aynı yardımlar yapılmaması nedeniyle hak ihlalleri yaşanmıştır.

Bu noktada 5233 Sayılı Yasanın içeriğinin zorla yerinden edilme sürecinin tüm zararlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenip toplumsal uzlaşmayla çıkarılmasını talep edebiliriz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Zorla Yerinden Edilenlerin (Zorunlu Göç Mağdurlarının) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Araştırmasının sonuç ve değerlendirme bölümü kendi içerisinde iki ana başlık altında sunulmuştur. **Birinci ana başlık altında** araştırmanın ulaştığı sonuçlar ilgili ara başlıklar altında toparlanarak sunulmuştur. İkinci ana başlık altında ise göç platformunun araştırmanın verilerine dayalı olarak geliştirdiği, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin yeterlilikleri-yorumları başta olmak üzere uluslar arası insan hakları metinlerine dayalı olarak çözüm önerileri sunulmuştur.

6.1. Araştırmanın Bulgularının Özetlenerek Sunulması

Zorla Yerinden Edilenlerin (Zorunlu Göç Mağdurlarının) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Araştırması “Mersin, Adana, İstanbul, Diyarbakır, Batman, Van, Mardin, Siirt, Hakkari” illerinde yürütülmüştür. Bu iller zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu sürecin sonunda yerleştikleri yeni yerleşim alanları olmasının yanında zorunlu göç mağdurlarının örgütlü olduğu illerdir.

Araştırma yüz yüze görüşme tekniğine dayalı olarak yapılmıştır. Araştırmada anketör olarak 99 kişi görev almıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar, araştırma raporu esas alınarak aşağıda ilgili ara başlıklar altında sunulmuştur.

6.1.1. Araştırmanın Alanı

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırma zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yaşadığı ve örgütlü olduğu iller, bu illerin ilçeleri, komşu illeri ve bu sürecin mağdurlarının yoğun olarak yaşadığı mahallelerde yürütülmüştür.

Araştırmanın ortaya koyduğu verilere dayalı olarak zorla yerinden edilme süreci konusunda öne çıkan iller; Diyarbakır, İstanbul, Mersin ve bölgesel olarak da Van illeridir.

6.1.2. Hane Çözümlemesi

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmaya cevaplayıcı olarak 1541 kişi katılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler 12044 kişiye ait sonuçları içermektedir. Hane çözümlemesi sonuçlarına göre;

- Araştırmaya cevaplayıcı olarak katılanların çoğunluğunu yetişkin erkek ve kadınlar meydana getirmektedir,
- Aynı çatı altında ortalama yaşayan hane üyesi sayısı 6-10 kişidir,
- Hane üyelerinin çoğunluğunu 00-18 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır,
- Hane üyelerinin Türkçe okuma yazma bilmeme oranı Türkiye ortalamasının ve araştırmanın yapıldığı illerin ortalamasının üzerindedir,
- Hane üyelerinin çoğunluğunun anadili Kürtçedir,
- Hane üyelerinin çoğunluğunu işsizler oluşturmaktadır.
- Hane üyelerinin çoğunluğunun sosyal güvencesi “Yeşil Karttır”.

6.1.3. Göç Haritası ve Göç Sürecine İlişkin Bilgiler

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin araştırmanın verilerine dayalı olarak;

- Zorla yerinden edilme sürecinin Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini etkilediği, bu sürecin bu bölgelerde Kürt Sorununa dayalı çatışma ve gerginliklerin yaşandığı dönemde doruğa ulaştığı,
- Bu sürecin "can güvenliği", "koruculuk baskısı/dayatması", "güvenlik güçlerinin baskısı ve OHAL uygulamaları", "yerleşim alanlarının boşaltılması", "yayla yasağı", "gıda ambargosu" gibi nedenlere dayalı olarak yaşandığı,
- Zorla yerinden edilme sürecinin önemli oranda kırsal yerleşim alanlarını etkilediği, kırsal yerleşim alanlarından topluca kaçış-terk ediş biçiminde yaşandığı,
- Bu süreçte önemli oranda kayıp-zarar yaşandığı, kayıp-zararların kaynağının büyük oranda güvenlik güçleri ve koruculara dayalı olduğu,
- Zorla yerinden edilme sürecinin bedensel zarar, mal kaybı ve manevi zarar boyutlarıyla önemli oranda mağdur kitle yarattığı görülmektedir.

6.1.4. Yeterli Konut Hakkı

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada; bu sürecin mağdurlarının oturduğu konuta ilişkin özellikleri, oturlan konutun kimlerle paylaşıldığı, mülkiyet durumu, konutun edinilmesi sürecinde yaşadığı ayrımcılık, dışlanma durumu, konutun çevre-altyapı sorunları, konut ve eşya donanımı oturlan konuta ilişkin, konutun çevre-altyapı sorunları, donanımı, eşya donanımı incelenmiştir. Bu inceleme sonuçlarına göre;

- Oturlan konutlar çoğunlukla müstakil evlerdir, betonarme, tuğla malzemesi ile yapılan konutlar çoğunluktadır, oturlan konutlar genellikle 2-4 oda büyüklüğünde, ortalama büyüklüğü 100 metrekare olan konutlardır ve konutların bahçeleri ekim yapılmayan bahçelerdir.
- Oturlan konutlarda güvenlik ve geçim sıkıntısı nedeniyle birden çok ailenin bir arada yaşadığı,
- Ev sahibi ve kiracılık ilişkileri çerçevesinde oturlan konutların edinilmesi sürecinde istenmeme, dışlanma ve ayrımcılığa uğramanın yaşandığı,
- Konutların çevre ve altyapı sorunlarının yoğun olarak yaşandığı, düzenli ve temiz akan içme suyundan yoksun olduğu ve eşya donanımının da yoksulluğu yansıttığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma raporunda da ayrıntılı bir şekilde gösterildiği şekilde, zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeterli konut hakkı ciddi olarak ihlal edilmiş, hak kayıpları yaşanmıştır.

6.1.5. Yeterli Beslenme Hakkı

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin bu araştırmada, bu sürecin mağdurlarının beslenme eğilimleri çözümlenmiştir. Bu çözümlene sonuçlarına göre;

- Hanede ekmeğin ihtiyacının önemli oranda kendilerinin pişirerek karşılandığı,
- Hanede 3 öğün düzenli yemek pişirilmesi ve yenmesinde sorun yaşandığı,
- Çocukların yeteri kadar beslenemediği,
- Süt, Tavuk, Et ve Mevsimine göre sebze-meyve tüketiminin düşük olduğu, hane beslenmesinin çoğunlukla tahıla dayalı olarak gerçekleştiği gözlenmektedir.

Araştırma raporunda ayrıntılı bir şekilde çözümlenerek gösterildiği gibi zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeterli beslenme konusunda ciddi sorunlar yaşadıkları ve önemli hak kayıpları ile karşı karşıya oldukları görülmektedir.

6.1.6. Hane-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu İlişkileri

Zorla yerinden edilme süreci sonrası bu sürecin mağdurlarının SYDF ile ilişkileri ve SYDF dışındaki kuruluşların sosyal yardımlarından yararlanma eğilimleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucu;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının ortalama yarısının SYDF'nin sosyal yardımlarından yararlanamadıkları, SYDF'nin yardımlarından yararlananların çoğunlukla kömür yardımı ve çocuk parası yardımlarından yararlandıkları,
- SYDF dışında başka kuruluşlardan sosyal yardım-destek alma oranlarının düşük olduğu açığa çıkmaktadır.

6.1.7. Eğitim Hakkı

Bu araştırmada; zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çocuklarının okul öncesi eğitimden başlayarak örgün eğitim-öğretim ve yaygın eğitime katılma durumları, örgün eğitim dışında kalma nedenleri, ailelerin çocuklarını temel eğitim sonrası okula göndermeme nedenleri, çocukların okul başarı düzeyleri, zorunlu ilköğretim sürecinin sorunları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonuçlarına göre;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağduru ailelerinin çocuklarının okul öncesi eğitimden başlayarak örgün eğitim-öğretim sürecine katılmaları dezavantajlıdır. Bu dezavantajın kökeninde “yoksulluk”, “anadili, etnik kimlik, kültür farklılığı”, “ayrımcılık, istenmeme, dışlanma” gibi nedenler yatmaktadır.
- Örgün eğitime devam eden çocukların okul başarı düzeyleri de “anadili farklılığı”, “önyargılar” ve “yoksulluk temelli” düşüktür.
- Zorla yerinden edilme süreci çocukların eğitim-öğretim süreçlerini “anadili, kültür çatışmalarının yaşanması”, “eğitim giderlerinin karşılanamaması” nedenlerine bağlı olarak olumsuz etkilemiştir
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağduru ailelerin çocuklarının devam ettiği okullar eğitim altyapısı, donanım açısından sorunlu okullardır.
- Çocuklar okullarda adları, etnik kimlikleri ve kültürlerinin farklılığına dayalı olarak ayrımcılık, dışlanma sorunu yaşamaktadırlar.
- Değişik adlarla ödenen paralarla zorunlu ilköğretim parasız olmaktan çıkmıştır.

Araştırmada ayrıntılı olarak gösterildiği gibi, zorla yerinden edilme sürecinin mağduru ailelerin çocuklarının eğitime katılım hakkı ve çocuklara zorunlu ilköğretim sağlama yükümlülüğü ciddi oranda ihlal edilmektedir.

6.1.8. Sağlık Hakkı

Bu araştırmada; zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının hastalıkları, hastalık kaynakları, sağlık yardımlarından yararlanma biçimi, tedavi sürecinde karşılaştığı sorunlar incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Özellikle anne ve çocuk sağlığı konusunda ciddi hastalık riski yaşanmaktadır,
- Hastalıkların kaynağının beslenme, yaşam koşulları ve çatışma-şiddet/travmaya dayalı olduğu,
- Tedavisi yapılamadığı için kronikleşen rahatsızlıklar konusunda sağlık yardımlarından yararlanılamadığı,
- Hane üyeleri içerisinde yer alan engellilerin bakımının yapılamadığı,
- Tedavi bedelini karşılamada ailelerin güçlük yaşadığı,
- Doktora başvuru ve tedavi sürecinde anadil farklılıklarına dayalı sorunlar yaşadıkları açığa çıkmaktadır.

Araştırma raporunda da ayrıntılı bir şekilde gösterildiği gibi zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının sağlık hakkını kullanma ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda ciddi sorunlarla karşı karşıya oldukları ve hak kayıpları yaşadıkları görülmektedir.

6.1.9. Çalışma Hakkı

Bu araştırmada, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının çalışma yaşamı, çalışma koşulları ve çalışma yaşamı içinde karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının bu süreç sonunda çoğunlukla işsiz kalmasına, güvencesiz, sürekliliği olmayan, nitelik gerektirmeyen işlerde yoğunlaşmalarına,
- Kadınların önemli oranda üretim sürecinin dışında kalmasına,
- Çalışanların yaptığı işe uygun elbise, donanım verilmemesi nedeniyle kaza geçirme, hastalanma oranlarının yüksek olmasına,
- Çalışma koşullarından memnun olmama düzeylerinin yüksek olmasına,
- Çalışma sürecinde şiddete maruz kalma ve anadili, etnik kimlikleri nedeniyle ayrımcılık uygulamaları ile karşılaşmalarına,
- Çalışma koşulları içerisinde anadillerini rahatça kullanamadıklarına işaret etmektedir.

Araştırma raporunda da ayrıntılı olarak çözümlendiği gibi çalışma hakkı, çalışma koşulları konusunda ciddi hak kayıpları yaşanmaktadır.

6.1.10. Sosyal Güvenlik Hakkı

Bu araştırmada, sosyal güvenlik hakkına bağlı olarak incelenen verilere dayalı olarak;

- Hane halkı üyelerinin önemli bir bölümünün sosyal güvenceden yoksun olduğu,
- İşsizlik sigortası gibi sosyal güvenlik fonlarından yararlanma düzeylerinin düşük olduğu gözlenmektedir.

Bu bağlamda sosyal güvenlik hakkı ve unsurlarının yerine getirilmediği ve hak ihlallerinin yaşandığı gözlenmektedir.

6.1.11. Sendikal Haklar

Bu araştırmada, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının sendikal örgütlülük düzeyi incelenmiştir. Bu incelemeye göre, sürecin mağdurlarının önemli bir bölümünün işsiz olması, çalışanların sürekliliği olmayan, geçici, dönemlik, mevsimlik işlerde çalışmaları nedeniyle sendikal örgütlülük düzeyi bu sürecin mağdurları arasında çok düşük düzeydedir. Araştırma raporunda da ayrıntılı olarak çözümlendiği gibi bu grubun yaptığı iş, çalışma alanlarına göre mesleki örgütlülüğü desteklenmelidir.

6.1.12. Kültürel Yaşama Katılma Hakkı

Bu araştırmada; zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının kültürel yaşama katılma göstergeleri, biçimleri incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının kültürel yaşama katılma göstergeleri içerisinde televizyon önemli bir yer tutmaktadır, dijital, uydu kanallar çoğunlukla izlenmekte, günlük haberler televizyondan takip edilmekte, televizyonda en çok haber programları, müzik etkinlikleri, dizi ve filmlerin izlendiği,
- Düzenli gazete satın alma, periyodik yayın izleme, kitap satın alma ve okuma eğilimlerinin düşük olduğu,

- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında oluşan mahallelerin kültürel yaşama katılma olanakları açısından dezavantajlı mahalleler olduğu,
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının sinema, tiyatro, müzik konserlerine genellikle ekonomik imkânsızlık ve ulaşım sorunları nedeniyle katılmadıkları,
- Serbest zamanları değerlendirme etkinliklerinin kentleşme, kentlileşme göstergeleriyle uyumlu olmadığı,
- Kültürel ve sportif etkinliklere katılım düzeyinin düşük olduğu,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında yeni yerleşim alanında Kürtçe ağırlıklı bir yaşam sürdürüldüğü gözlenmektedir.

Araştırma raporunun da ortaya koyduğu gibi, zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının ekonomik, sosyal yoksulluk kadar kültürel yoksunluk koşullarında yaşamlarını sürdürdükleri, kültürel yaşama katılma haklarını kullanamadıkları gözlenmektedir.

6.1.13. Zorla Yerinden Edilme Süreci ve Kadınlar

Bu araştırmada, zorla yerinden edilme süreci sonrasında kadınların durumu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonuçlarına göre;

- Kadınların hamilelik sürecinde düzenli doktor kontrolünden geçmediği, bu süreçte kurumsal destek almadığı, doğumların genellikle hastane dışında sağlıksız ortamlarda yapıldığı,
- Çocukların aşılarının tümünün vurdurulmadığı,
- Bebek ölümlülük oranının Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu,
- Zorla yerinden edilme sürecinde kadının kimliğine yönelik baskı yaşandığı, sürecin kadının sosyal ilişkilerini, hayata bakış açısını olumsuz etkilediği, bu olumsuzluklara karşı psikolojik destek alma düzeyinin düşük olduğu,
- Zorla yerinden edilme süreci sonrasında erkek egemen bakış açısı ve ideolojinin etkili olmakla birlikte kadının sosyal hayata katılma düzeyinin arttığı, ailede karar alma süreçlerine katılmaya başladığı gözlenmektedir.

Araştırma Raporunda da ayrıntılı bir şekilde çözümlenerek gösterildiği gibi, BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin kadını ve aileyi koruyan maddelerinin ihlal edildiği bu alanda da ciddi hak ihlallerinin yaşandığını iddia edebiliriz

6.1.13. Zorla Yerinden Edilme Süreci ve Çocuklar

Bu araştırmada, zorla yerinden edilme süreci sonrası özel olarak çocuk işçiliği ve çocukların iş gücüne katılımı incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçlarına göre;

- Çocukların aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çok değişik alanlarda çalışmaları süreklilik göstermektedir
- Çocuklar günde ortalama 08-12 saat arası, güvencesiz, kayıt dışı işler başta olmak üzere tarımdan sokak sektörüne kadar çok değişik alanlarda iş gücüne katılmaktadırlar,
- Çalışan çocukların okulla ilişkileri zayıflamakta giderek kopmaktadır.

Araştırma Raporunda da ayrıntılı bir şekilde çözümlenerek gösterildiği gibi, Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocuklarla ilgili çalışma biçimi, koşullarını düzenleyen maddeleri ciddi bir biçimde ihlal edilmekte, önemli hak kayıpları yaşanmaktadır.

6.1.14. 5233 Sayılı Terör Ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Yasası ve Zorla Yerinden Edilme Süreci

Bu araştırmada, 5233 Sayılı Yasaya ilişkin zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının ve avukatlarının cevapları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme çerçevesinde;

- 5233 Sayılı Yasaya ilişkin bilgi kaynağı önemli oranda resmi kaynaklar olmaktan çok hemşerilik, akrabalık gibi kaynaklardır, resmi kurumların yasaya ilişkin bilgilendirme süreci düşüktür,
- Yasaya ilişkin başvuru sürecinde sivil toplum örgütlerinin hukuki yardım düzeyleri düşüktür,
- Yasaya başvuru yapmamanın da bir eğilim olarak araştırma alanında gözlemlendiği, bunun ardında kaygı ve güvensizliğin yattığı,
- Zorla yerinden edilme sürecinde önemli oranda maddi, manevi kayıpların yaşandığı ancak buna karşın tazminat alma düzeyinin oldukça düşük ve yetersiz olduğu,
- Yasanın içeriği gereği manevi zararların tazminat kapsamı dışında tutulduğu,
- Yasanın bu anlamda zorla yerinden edilme sürecinin sorunlarının tümünü çözmekten uzak olduğu açığa çıkmaktadır.

Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının geri dönüş eğilimleri de araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme çerçevesinde;

- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurları arasında geri dönüş eğilimi oldukça güçlü olmasına karşın, fiziki altyapı olanaksızlıkları, geçim sıkıntısı çekme düşüncesi, can güvenliği, baskılar ve koruculuk sistemi geri dönüşün önünde ciddi bir engel olarak görülmektedir.

Araştırma Raporunda da ayrıntılı bir şekilde çözümlenip gösterildiği gibi kitlesel ölçekli yer değiştirme hareketlerinde devletin uyması gereken tahliye kurallarına uyulmadığı ve bu nedenle de çok ciddi mal, can kaybı yaşandığı, manevi zararın ortaya çıktığı ve çok önemli hak ihlallerinin yaşandığı görülmektedir.

ÇÖZÜME DOĞRU

Zorla yerinden edilme sürecine ilişkin araştırmamızda, zorunlu göç sonucu ortaya çıkan sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik sorunların çözümüne ilişkin önerileri “çözümüne doğru” başlığı altında tartışmaya açıyoruz. Bu önerilerin uygulanabilirliği; çok amaçlı, çok yönlü işbirliğine bağlı olduğu kadar, göç mağdurlarının özgün koşulları, beklentileri, ihtiyaçları ve bu sorunların çözümüne ilişkin çalışmalara etkin ve eylemli katılımlarına bağlıdır. Öncelikle, Kürt sorununun demokratik, barışçıl ve siyasal çözümsüzlüğü bu sorunun temeli olduğu ve sorunun kaynağını burada arama gerektiği kabul edilmelidir. Bu temel kabule bağlı olarak da “çözümüne doğru” başlığı altında geliştirilecek öneri ve çözüm projeleri; (a) köklü çözümler, (b) belirli bir zamana yayılmış uygulamaya dönük projeler ve (c) acil olarak yapılması gerekenler olmak üzere birbirini tamamlayan üç basamaklı bir biçimde düşünülmelidir. Bu çerçevede;

- Zorla yerinden edilme süreci ve sonrası yaşanan olumsuzlukları kısa sürede gidermek amacıyla; askeri operasyonların durdurulması, askeri yasak bölge adı altında insansızlaştırılan coğrafyanın yaşam alanlarına açılması önemli bir başlangıç olacaktır.
- Kalkınma amacıyla kurulduğu iddia edilen; fakat ekolojik dengeyi bozan , doğayı tahrip eden kültürel ve tarihi değerleri yok edecek, HES Projelerinin ve özellikle de “İlisu Baraj Projesi”nin yeni bir göç dalgasına yol açacağı da göz önüne alınarak derhal bu projelerden vazgeçilmelidir.
- Birçok araştırmada olduğu gibi, bizim araştırmamızda da açıkça görülüyor ki zorla yerinden edilme süreci devletin güvenlik kuvvetleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Yine mal ve can kayıplarının, yaşanan travma ve acıların etkilerini azaltmak için devlet kendi geçmişiyile yüzleşmeli, mağdurlardan özür dilemeli, adalet için hakikatleri araştırma komisyonu kurulmalı, toplumsal barışın yolu açılmalıdır.
- Bir toplumsal sözleşmeye başlangıç olarak,başta “köy koruculuk sistemi” olmak üzere geriye dönüş önündeki engeller kaldırılmalıdır. Ağır toplumsal tahribatlara yol açan bu sistem kaldırılmalı, başta konut olmak üzere boşaltılmış yerleşim yerlerinin, elektrik,su,yol gibi altyapıları ve okul,sağlık ocağı,ibadethaneler inşa edilerek, zorla yerinden edilmiş mağdurların geri dönüşlerinin ortamı yaratılmalıdır.
- Zorunlu göç mağdurlarının bu süreç içerisinde ve sonrasında yaşadıkları hak kayıplarının telafi edilerek, geri dönüşlerinin ya da istedikleri yerde yaşama haklarının ilke olarak güvence altına alınması gerekir. Bu bağlamda, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi başta olmak üzere zorunlu göç mağdurlarının ekonomik, sosyal, kültürel haklarının güvence altına alınması gerekir. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başta olmak üzere iç hukukta düzenlemelere gidilmesi gerekir. Göç Platformunun bu konudaki talebi; zorla yerinden edilmelerin bir daha yaşanmaması için Türkiye'nin etnik, inanç ve kültürel çoğulculuğuna saygı gösterecek mevcut yapının anayasal güvence altına alınarak, yasal ve idari düzenlemelerinin yapılmasıdır.

- Zorunlu Göç mağdurlarının çoğunluğunun anadili Kürtçe'dir. Zorunlu göç mağdurları Metropol kentlerde, içinde buldukları ortam sonucu hızla asimile olmaktadır. Geleneksel aile ortamından uzak, anadilini ve ulusal kültürünü öğrenemeyen gençler ve çocuklar bir anlamda kimliksizleşiyorlar. Kimliksizliğin getirdiği özgüven eksikliği, kendisiyle barışık olmayan gençlerin ve çocukların hızla toplum dışına savrulmalarına, yozlaşmalarına neden oluyor. Bu noktadan hareket edilerek Türkiye'de resmi dil olan Türkçe ile birlikte Kamu hizmetlerinde ve eğitim-öğretim alanlarında diğer ana dillerin de resmi olarak kullanılması gerekir. Bunun yanında, Kamu yönetimi, yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği ile, gençlik sorunları üzerinde özel olarak durulmalı, gençlik danışma merkezleri, gençlik kültür evleri oluşturulması yoluna gidilmelidir.
- Zorunlu göçün ortaya çıkardığı temel problemlerden birisi, göç mağdurlarının tümüyle üretimden kopmalarıdır. Ekonomik yaşamlarında yetersiz, düzensiz, mevsimlik, dönemlik işlerde çalışmaları ve metropol yaşamının doğurduğu tüketicilik eğilimlerinin artması, zorunlu göç mağdurlarını hızla yoksullaştırmış ve açlık sınırının altında bir yaşama mahkum olmalarına neden olmuştur. Tamamen mesleksiz olan mağdurların, geri dönüş sonrası da düşünülerek, mesleki eğitimlerle ekonomik yaşamlarını dizayn etmeleri için yeterli donanım kazandırılmalıdır. Türkiye de Zorunlu göç ve yayla yaşağı sonucu hayvancılık ciddi şekilde gerilemiştir. Türkiye birçok hububat ürünü ihracatçısı konumundayken, bu ürünleri ithal etmek zorunda kalmıştır. Bu durum yaşanan ekonomik tahribatı da gözler önüne sermektedir.
- Araştırmanın ortaya çıkardığı sonuçlara bağlı olarak, acil olarak yapılması gereken çalışmalardan birisi de, zorla yerinden edilenlere yönelik özel bir sosyal güvenlik fonunun oluşturulmasıdır. Bu fon kapsamında, mağdurların her türlü sağlık giderlerinin karşılanması ve yasa da öngörülen şekilde emekliliğinin sağlanması gerekmektedir. İlk olarak da ,mağdurların sağlık sorunlarının çözümü için, bu gruba yönelik genel sağlık taraması yapılmalı, tedavi ve koruyucu hekimlik çalışmalarını da içine alacak "sağlık projesi" başlatılmalıdır. Özellikle anne-çocuk sağlığı ve güvenilir annelik çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
- Zorunlu göç mağdurlarının yaşadığı mahalleler modern kentleşmeden uzak, birçok çevre, altyapı sorununu barındırmaktadır. Bu mahallelerde aşırı derecede konut ve arsa spekülasyonları yaşanmış ve yaşanmaktadır. Göç mağdurlarının yaşadıkları mahallelerin çağdaş bir kent haline getirilmesi, temiz içilebilir su, çevre ve altyapı sorunlarının hızla çözüme kavuşturulması için ilgili yerel yönetimlere özel kaynak aktarılması doğru olacaktır.
- Yerinden edilen mağdurların kayıplarını telafi etmek üzere 2004 te çıkarılan 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Yasası'nın, başta yasanın adı olmak üzere kapsamı ve içeriği demokratik bir perspektifle yeniden düzenlenerek, kısıtlayıcı hükümleri çıkarılmalı, yasa maddi ve manevi zararların tümünü kapsayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Zorla yerinden edilenlere kira yardımının yapılması, çadırda ve barakalarda yaşayanların yerleşik yaşama geçişinin sağlanması ve genel olarak konutu olmayanlara standart bir konut temin edilmesi konusunda çalışmalar başlatılmalıdır.
- Zorla yerinden edilme sürecinin mağdurlarının yeni yerleşim alanlarında yaşadığı yalnızlık, psikolojik korku ve tedirginliklerin giderilmesi, bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümü için özellikle kadın ve çocuklar için "psiko-sosyal danışmanlık" ve "psikolojik rehabilitasyon" projelerinin hayata geçirilmesi gereklidir.

Zorunlu göç mağdurlarının sorunlarının çözümüne ilişkin yapılacak her türlü çalışmanın, olmazsa olmaz koşulu, mağdurların çalışmalara dahil edilmelerinin sağlanmasıdır.

EKLER**EK-1****GÖÇ PLATFORMU “IDP’LERE [ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLER] YÖNELİK SOSYAL ADALET” PROJESİ ANKETİ****Anketörün Dolduracağı Bölüm
[**LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]**

Araştırmanın Yapıldığı İl _____
Araştırmanın Yapıldığı İlçe _____
Araştırmanın Yapıldığı Mahalle _____
Araştırmanın Yapıldığı Sokak/No _____
Araştırmanın Yapıldığı Tarih _____
Anketörün Adı Soyadı _____

Bu proje, Avrupa Birliği'nin 2009 yılı Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Girişimi Hibe Programı kapsamında desteklenmektedir.

Proje Koordinatör Kuruluş: Akdeniz Göç-Der

Proje Ortakları: Diyarbakır Göç-Der, İstanbul Göç-Der, Batman Göç-Der, Van Göç-Der

Proje İştirakçi Kuruluşlar: Mersin Akdeniz Belediyesi, Diyarbakır Bağlar Belediyesi, Batman Belediyesi ve Van Belediyesi

1. Görüşülen kişinin aile içindeki konumu nedir?
  1. Ailenin Erkeği
  2. Ailenin Kadını
  3. Ailenin Yetişkin Erkek Çocuğu
  4. Ailenin Yetişkin Kız Çocuğu
  5. Diğer - Aile İçindeki Konumunu Belirtiniz: _____

2. Göç ettiğiniz yerleşim alanını belirtin? **[**LÜTFEN EKŞİKSİZ DOLDURUNUZ]**

İl _____

İlçe _____

Kasaba _____

Köy _____

Mezra[Kom] _____

3. Göç ettiğiniz yıl _____

4. Göç etme nedeniniz nedir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR – LÜTFEN YÖNLENDİRME YAPILMASIN]**
  1. Geçim sıkıntısı/işsizlik
  2. Dinsel baskılar
  3. Eğitim olanaklarının yokluğu
  4. Sağlık sorunları
  5. Kan davası
  6. Can güvenliği sorunu
  7. Yerleşim alanlarının boşaltılması
  8. Koruculuk baskısı / dayatması
  9. Yayla yasağı
  10. Gıda ambargosu/kontrolü
  11. Güvenlik güçlerinin baskısı ve OHAL uygulamaları
  12. PKK baskısı ve etkisi
  13. Diğer – Belirtiniz: _____

5. Göç edilen yerde boşaltılan/göçe zorlanan hane sayısı nedir? **[**LÜTFEN EKŞİKSİZ DOLDURUNUZ]**

Hane sayısı: _____

6. Kiminle birlikte göç ettiniz? **[**LÜTFEN EKŞİKSİZ DOLDURUNUZ]**
  1. Tek başına
  2. Aile ile birlikte
  3. Akrabalarla birlikte
  4. Hemşerilerle birlikte
  5. Köy halkı bir bütün olarak

7. Göçün nasıl gerçekleştiği? **[**LÜTFEN EKŞİKSİZ DOLDURUNUZ]**
  1. Yürüyerek
  2. Ulaşım araçları[otobüs/kamyon/şahsi araç]
  3. Hayvanlar ile birlikte [sürülerle, atlarla, v.s.]
  4. Diğer – Belirtiniz: _____

8. Göç sırasında karşılaştığınız kayıp veya zarar var mı? **[**LÜTFEN EKŞİKSİZ DOLDURUNUZ]**
  1. Evet
  2. Hayır **[10. Soruya geçin]**

9. Zararınızın kaynağı nedir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
  1. Güvenlik güçlerinin yerleşim yerini yaktı
  2. Korucuların yerleşim yerini yaktı
  3. Korucular mallarımıza el koydu
  4. Yerleşim yerine uzun süre gidilemediği için ekili alanlarda tahribat yaşandı
  5. PKK/örgüt yaktı
  6. Diğer – Belirtiniz: _____

10. Göç sürecinde **tanık olduğunuz** ya da yaşadığınız bedensel zararlarınız var mı?
  1. Evet
  2. Hayır **[12. Soruya geçin]**

11. Göç sürecinde tanık olduğunuz, yaşadığınız bedensel zararlarınız nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
1. Can Kaybı
  2. Yaralanma
  3. Kalıcı Sakatlık
  4. Kayıp ve Kaçırılma
  5. İşkence – Türü: _____
  6. Toplu Dayaağa Maruz Kalma
  7. Diğer – Belirtiniz: _____
12. Göç sürecinde tanık olduğunuz, yaşadığınız manevi zararlarınız var mı?
1. Evet
  2. Hayır **[14.soruya geçin]**
13. Göç sürecinde tanık olduğunuz, yaşadığınız manevi zararlarınız nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
1. Taciz ve tecavüz sonrası travmalar
  2. Ailenin parçalanması
  3. Yakınlarının ölümlerinin kişide yarattığı travma
  4. Yakınlarına yapılan işkence ve psikolojik baskının yarattığı travmalar
  5. Yakınlarının mezarlarını ziyaret edememesi
  6. Yaşadığı panik ve korku
  7. Geçmişini ve anılarını korkuyla hatırlaması
  8. Kişinin kendisini huzursuz hissetmesi
  9. Uzun süre memleketine gidememesi/ kopması
  10. Dışlanma ve mağduriyet hali yaşaması
14. Şu anda oturduğunuz konutun türü nedir?
1. Gecekondu/ Barınak
  2. Çadır
  3. Apartman Dairesi
  4. Müstakil ev
  5. Diğer - Belirtiniz: _____
15. Şu anda oturduğunuz konutun yapı malzemesi nedir? **[**LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]**
1. Kâgir
  2. Betonarme
  3. Tuğla
  4. Baraka [Ahşap-Sunta-Teneke-Mukavva]
  5. Çadır
  6. Kerpiç
  7. Diğer – Belirtiniz: _____
16. Oturduğunuz konutun büyüklüğü nedir?
_____ Metrekare
17. Şu anda oturduğunuz konutun oda sayısını nedir?
_____ Oda **[mutfak-banyo-tuvalet gibi eklentiler hariç]**
18. Şu anda oturduğunuz konutun bahçesi var mı? **[**LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]**
1. Ekim yapılmayan bahçesi var
  2. Ekim yapılan bahçesi var
  3. Bahçesi yok
19. Şu anda oturduğunuz konuta ait eklentiler var mı? [ahır, samanlık, kiler vb] **[**LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]**
1. Var - Eklenti Türü: _____
  2. Yok
20. Şu anda oturduğunuz konutta kaç “aile” birlikte yaşıyorsunuz?
1. Tek aile yaşıyoruz **[23. Soruya geçin]**
  2. Birden çok aile birlikte yaşıyoruz [evli çocuklar, yakın akrabalar, hemşeri ve tanıdıklar]
21. Kim/Kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
1. Anne ve/veya baba
  2. Evli çocuklarımızla
  3. Yakın akrabalarla
  4. Hemşeri-tanıdıklarla

22. Neden birden çok aile bir arada yaşamayı tercih ediyorsunuz?
 1. Güvenlik nedeniyle
 2. Geçim sıkıntısı yüzünden
 3. Diğer – Belirtiniz: _____
23. Şu anda oturduğunuz konutun mülkiyet durumunu belirtir misiniz?
 1. Mülkiyeti kendimize/aile üyelerinden birisine ait [24. Soruya geçin]
 2. Kira [26. Soruya geçin]
 3. Diğer – Belirtiniz: _____
24. Şu anda oturduğunuz konutu satın alırken nelere dikkat ettiniz?[hemşerilik, tanıdıklar, fiyat, evin konumu, v.s.]
 _____
25. **[**BU SORUYU CEVAPLANDIRDIKTAN SONRA 30. SORUYA GEÇİNİZ]** Oturduğunuz konutu satın alırken yaşadığınız çevrede ayrımcılık/istenmeme/dışlanma gibi sorunlar yaşadınız mı?
 1. Hayır
 2. Evet - **Ne Tür Sorunlar Yaşadınız:** _____
26. Şu anda oturduğunuz konutu nasıl kiraladınız?
 1. Tanıdık-akrabalar aracılığıyla
 2. Emlakçı-komisyoncudan
 3. Diğer – Belirtiniz: _____
27. Şu anda oturduğunuz konutu kiralarken herhangi bir sorun yaşadınız mı?
 1. Hayır yaşamadım
 2. Evet, yaşadım - **Yaşadığınız Sorun/Sorunlar Nelerdir:** _____
28. Şu anda oturduğunuz konutu değiştirmeyi düşünüyor musunuz?
 1. Hayır düşünmüyorum
 2. Evet, düşünüyorum - **Nedenini Belirtiniz:** _____
29. Şu anda oturduğunuz konuta aylık/yıllık ne kadar kira ödüyorsunuz?
 Aylık _____ TL
 Yıllık _____ TL
30. Şu anda oturduğunuz konutta ne kadar süreden beri oturuyorsunuz?
 _____
31. **[**ÇALIŞAN KİŞİLERE SORULACAK]** Şu anda oturduğunuz konut ile çalıştığınız yer arasındaki uzaklık ne kadar?
 _____ M./KM.
32. Şu anda oturduğunuz konutun çevre ve altyapı sorunları var mı?
 1. Var
 2. Yok [34. Soruya geçin]
33. Şu anda oturduğunuz konuta ilişkin; aşağıda yer alan sorunlardan hangileri var? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1. Yolların çamurlu oluşu
 2. İçme suyu olmaması/ sık sık kesilmesi
 3. Haberleşme sorunu
 4. Eğitim kurumlarının olmayışı/uzak oluşu
 5. Kanalizasyon sorunu
 6. Elektriğin sık, sık kesilmesi/ olmayışı
 7. Çöplerin düzenli toplanmayışı
 8. Isınma sorunu
 9. Yeşil alan yetersizliği/ olmayışı
 10. Spor-sosyal-kültürel tesislerin olmayışı
 11. İmar sorunlarının varlığı
 12. Ulaşım hizmetlerinin yetersizliği
 13. Alışveriş olanaklarının olmayışı
 14. Çocuk parkı/bahçesi/oyun alanının olmayışı
 15. Sinema/Tiyatro olmayışı
 16. Diğer – Belirtiniz: _____

34. Şu anda oturduğunuz konuta ilişkin **var olanlar** nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
1. Düzenli akan ve temiz içme suyu
  2. Elektrik
  3. Kanalizasyona bağlı tuvalet
  4. Bağımsız Banyo
  5. Bağımsız mutfak
  6. Bağımsız Çocuk Odası
  7. Misafir odası
  8. Çalışma odası
  9. Kalorifer
  10. Doğalgaz
  11. Güneş enerjisi
  12. Odun/kömür sobası
  13. Evin aydınlanma durumu [evin güneş alıp almaması]
35. Şu anda oturduğunuz konuta ilişkin **var olanlar** nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
1. Buzdolabı	11. Radyo
2. Çamaşır makinesi	12. Teyp
3. Bulaşık makinesi	13. Klima
4. Fırın	14. İnternet bağlantısı olan bilgisayar
5. Tüplü/elektrikli ocak	15. İnternet bağlantısı olmayan bilgisayar
6. Televizyon	16. Dikiş makinesi
7. Uydu anten	17. Şofben
8. Video/kamera	18. Ev telefonu
9. DVD/VCD	19. Cep telefonu
10. Ütü	
36. Şu anda ekmek ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?
1. Kendimiz pişiriyoruz
  2. Satın alıyoruz - Günlük Ekmek sayısı: _____
37. Evinizde **düzenli** [her gün] yemek pişirilip 3 öğün yemek yeniyor mu?
1. Evet
  2. Hayır - Nedeni: _____
38. Çocuklarınızın **yeterli** beslenebildiğini düşünüyor musunuz?
1. Evet
  2. Hayır - Nedeni: _____
39. Süt ve süt ürünlerini **düzenli** [her gün] tüketiyor musunuz?
1. Düzenli tüketiyoruz
  2. Ara sıra tüketiyoruz
  3. Bulabildikçe tüketiyoruz
  4. Tüketemiyoruz
40. Tavuk, yumurta vb ürünleri **düzenli** [her gün] tüketiyor musunuz?
1. Düzenli tüketiyoruz
  2. Ara sıra tüketiyoruz
  3. Bulabildikçe tüketiyoruz
  4. Tüketemiyoruz
41. Mevsimine göre **düzenli** [her gün] sebze/meyve tüketiyor musunuz?
1. Düzenli tüketiyoruz
  2. Ara sıra tüketiyoruz
  3. Bulabildikçe tüketiyoruz
  4. Tüketemiyoruz
42. Et ve et ürünlerini **düzenli** [her gün] tüketiyor musunuz?
1. Düzenli tüketiyoruz
  2. Ara sıra tüketiyoruz
  3. Bulabildikçe tüketiyoruz
  4. Tüketemiyoruz
43. **Bir hafta içerisinde** en çok tükettiğiniz ürün/ürünleri öncelik sırasına göre belirtir misiniz? [buğday-nişasta/sebze-meyve/beyaz et-kırmızı et/süt ve süt ürünlerini sınıflandırınız] _____

44. Hanede eğitime devam eden çocuk veya çocuklar var mı? Varsa sayısı nedir? **[**LÜTFEN EKŞİKSİZ DOLDURUNUZ]**

	Kız	Erkek
Okul öncesi eğitim		
İlköğretim		
Lise		
Üniversite		
Uzaktan eğitim programını takip edenler		
Eğitimine devam etmeyenler, yarım bırakanlar		
Yok [48. Soruya geçiniz]		

45. Uzaktan eğitim programını tercih etmenin nedenleri nelerdir?

- 1.Ailenin Bütçesine Katkıda Bulunmak İçin Çalışmak Zorunda Olması,
- 2.Dini Ve Kültürel Nedenler
- 3.Evlilik
- 4.Ayrımcılığa Uğrama[Öğrenci, Öğretmen, Okul Çalışanı Tarafından]
- 5.Diğer – Belirtiniz: _____

46. Okula gitmeyenler varsa nedenleri nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**

- 1.Ekonomik İmkânsızlık
- 2.Okulun Olmaması
3. Ailenin Bütçesine Katkıda Bulunmak İçin Çalışmak Zorunda Olması
4. Ailenin Eğitimden Beklentisi Olmaması
5. Evlilik
- 6.Ayrımcılığa Uğrama[Öğrenci, Öğretmen, Okul Çalışanı Tarafından]
- 7.Tacize Uğrama- Öğrenci, Öğretmen, Okul Çalışanı Tarafından
- 8.Fiziki Veya Psikolojik Şiddet Görme
- 9.Ana Dilimde Eğitim Olmadığı İçin
- 10.Dini Nedenler
- 11.Diğer – Belirtiniz: _____

47. Okula devam eden çocuklarınızın okuldaki başarı durumunu olumsuz etkileyen nedenler nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**

- 1.Ana dilinin farklı olması nedeniyle dersleri anlayamama
- 2.Anadil/ kültür/inanç farklılığı nedeniyle dışlanma
- 3.Anadil/ kültür/inanç farklılığı nedeniyle uyum sorunu yaşamaması
- 4.Zorunlu göç mağđuru olması nedeniyle önyargılı yaklaşıması
- 5.Okul ve günlük ihtiyaçlarının karşılanamaması
- 6.Eğitim/öğretim materyallerinin eksikliği
- 7.Okulun evden uzak oluşu
- 8.Öğretmenlerin yeterli ilgiyi göstermemesi
- 9.Diğer – Belirtiniz: _____

48. **[BEKÂRLARA KENDİSİNİN HANGİ EĞTİM PROGRAMINA KADAR OKUMAK İSTEDİĞİ ŞEKLİNDE SORULACAK]** Çocuklarınızın ilköğretimden sonra hangi eğitim programına kadar okumasını istersiniz?

	Kız	Erkek
Lise		
Üniversite		
Çıraklık		
Meslek Okulu		
Okuyabildiği kadar		
Okutabildiğim kadar		
Devam etmesini istemem/ Kesinlikle okumamalı [49. Soruya geçin]		

49. Çocuklarınızın okula devam etmesini istememe nedenleriniz nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**

- 1.Anadilinde eğitim verilmemesi
- 2.Kız çocuklarının okumasını dini ve kültürel nedenlerden dolayı istememe
- 3.Yoksulluk nedeniyle çocukların çalışması gerektiği
- 4.Eğitim sistemine olan güvensizlik
- 5.Küçük kardeşlerine bakması ve ev işlerine yardım zorunluluğu
- 6.Evde bakıma muhtaç engelli ya da hasta bireyin olması
- 7.Diğer – Belirtiniz: _____

50. Çalışma koşulları veya ekonomik zorluklardan dolayı çocuklarınızın hepsini okutamıyorsanız hangilerinin öncelikle okumasını istersiniz?

- 1.Kız çocuklarını
- 2.Erkek çocuklarını
- 3.Okulda başarılı olanlarını

51. Sizce çocuklarınızın devam ettiği eğitim programı yeterli mi?
 1.Evet
 2.Hayır - Nedenleri: _____
52. Okula giden çocuklar için aşağıdaki ödemelerden hangilerini yapıyorsunuz? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Herhangi Bir Ödeme Yapmıyoruz **[54. Soruya Geçin]**
 2.Kayıt Parası
 3.Temizlik Parası
 4.Fotokopi Parası
 5.Karne Parası
 6.Spor Parası
 7.Bayram Ve Kutlamalar İçin
 8.Diğer – Belirtiniz: _____
53. Okuldan istenen parayı ödeyememek çocuğunuzda ne tür sorunlar doğuruyor? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Çocuğu okuldan soğutuyor
 2.İçine kapanıyor
 3.Hastalanıyor
 4.Hırçınlık/saldırganlık
 5.Okuldaki başarı durumunu olumsuz etkiliyor
 6.Aileyi suçlu görme ve Aileden utanma
 7.Diğer - Belirtin: _____
54. Zorunlu Göç çocuklarınızın eğitimini nasıl etkiledi?
 1.Uyum problemi yaşadı
 2.Anadil/kültür çatışması oldu
 3.Eğitimi aksadı
 4.Eğitim giderlerini karşılayamıyoruz
 5.Daha iyi eğitim alma imkânları arttı
55. **[ÇALIŞAN ANNE-BABALARA SORULACAK]**Çalışma koşullarınız[ücret-zaman açısından] çocuklarınızın okula devamını etkiliyor mu?
 1.Evet
 2.Hayır
56. Okul aile birliğine üye misiniz?
 1.Evet
 2.Hayır
57. Veli toplantılarına gidiyor musunuz?
 1.Evet
 2.Hayır **[59. soruya geçin]**
58. Veli toplantılarında karşılaştığınız sorunlardan kısaca söz edebilir misiniz?
 _____
59. Çocuklarınız okul ile ilgili en çok hangi şikâyetlerde bulunuyorlar? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Hiçbir şikâyette bulunmuyorlar **[61. Soruya geçin]**
 2.Ayrımcılığa maruz kalma
 3.Öğretmen tarafından kötü muamele
 4.Öğrenciler tarafından kötü muamele
 5.Sosyal faaliyetlerden dışlanma
 6.Sınıf ortamı içinde izole [yalnızlaştırma] edilmesi
 7.Törenlerdeki ifadeler
 8.Diğer – Belirtin: _____
60. Söz konusu sorunları çözmek için neler yapıyorsunuz?
 1.Hiçbir şey yapamıyorum – Nedeni: _____
 2.Kendim çözmeye çalışıyorum
 3.Yetkililere Başvuruyorum
 4.Yardım Kuruluşlarına Gidiyorum
 5.Meslek Kuruluşları/ STK'lardan Yardım Talep Ediyorum
 Hangi Kuruluşlar: _____

61. Türkiye'nin taraf olduğu "Çocuk hakları Sözleşmesi"ni biliyor musunuz?
 1.Evet
 2.Hayır
62. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan aşağıdaki yardım türlerinden hangilerini aldınız/alıyorsunuz? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Hiçbir yardım almıyorum
 2.Kömür
 3.Gıda paketi
 4.Kitap kırtasiye
 5.Burs
 6.Çocuk parası
 7.Diğer nakit türü yardımlar
63. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu **dışında**, bu güne kadar size yardım sağlayan ulusal ya da uluslar arası yardım kuruluşu oldu mu?
 1.Hayır olmadı
 2.STK lar yardımda bulundu
 3.Yerel yönetimler/belediyeler
 4.Diğer – Belirtiniz: _____

64.SORUDAN BAŞLAYIP 73. SORU DÂHİL TÜM SORULAR OKULA DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERE SORULACAK

64. Devam ettiğiniz okulda eğitim için gerekli araçlardan **var olanlar** nelerdir?**[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Kütüphane
 2.Laboratuar
 3.Bilgisayar
 4.İnternet
 5.Spor salonu
 6.Top sahası
 7.Hiçbiri
65. Devam ettiğiniz okulda zihinsel veya fiziksel engelli çocuklara yönelik çalışmalar var mı? **[okulun fiziki koşulları uygun mu, kaynaştırma sınıfı-uygun eğitimci var mı?]**
 1.Evet
 2.Hayır
66. Devam ettiğiniz okulda aşağıdaki sorunlardan hangileri vardır? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Derslik sayısının eksik oluşu
 2.Sınıfların kalabalık olması
 3.Dersliklerin onarıma ihtiyacı var
 4.Su akıyor
 5.Okulun suyu kirli olduğundan içilmiyor
 6.Düzenli temizlik yapılmıyor
 7.Okulda yeterince lavabo ve tuvalet yok
 8.Ders kitapları eksik
 9.Kültürel faaliyet yapma olanakları yok
 10.İsınma sorunu
 11.Diğer – Belirtiniz: _____
67. Okula giderken hangi ulaşım imkânlarını kullanıyorsunuz?
 1.Okul yakın olduğu için yürüyerek gidiyorum
 2.Okul uzak ama ekonomik imkânsızlıktan dolayı okula yürüyerek gidiyorum
 3.Toplu taşıma araçlarını kullanıyorum
 4.Taşımali eğitim imkânlarından yararlanıyorum
 5.Diğer – Belirtiniz: _____
68. Okulda adınız veya etnik kimliğinizden dolayı sorun yaşıyor musunuz?
 1.Hayır **[70. soruya geçin]**
 2.Evet
69. Okulda adınız veya etnik kimliğinizden dolayı karşılaştığınız sorunları nasıl çözmeye çalışıyorsunuz?
-

70. Okulda sınıf arkadaşı, okul idaresi, öğretmen veya okul çalışanlarından herhangi bir fiziksel veya psikolojik şiddet gördün mü?
1.Hayır
2.Evet - **Şiddetin Türü:** _____
71. Okulda hiç sosyal kulüplerin, başkanı veya üyesi oldun mu?
1.Hayır - Nedenleri: _____
2.Evet - Hangileri: _____
72. Kamu ve yerel yönetimler tarafından düzenlenen çocuk etkinliklerine[çocuk şenliği, konser, ücretsiz sinema-tiyatro gösterisi, v.s.] hiç katıldınız mı?
1.Hayır
2.Evet
73. Hayal ettiğin okulu anlatır mısın?
_____

74. Aile bireylerinin çalışma ve sosyal güvencelerini aşağıdaki tabloya göre doldurun.[**LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]

	Aile üyesi 1	Aile üyesi 2	Aile üyesi 3	Aile üyesi 4	Aile üyesi 5*
SSK					
Bağ-Kur					
Emekli Sandığı					
Yeşil kart					
Özel sigorta					
Sigortasız					
*Toplam Kişi Sayısı					

75. [BU SORU "SİGORTASIZ" SEÇENEĞİNİ İŞARETLEYENLERE SORULACAK] Sağlık güvenceniz neden yok?

- 1.İşim yok - Ne zamandan beri işsizsiniz: _____
- 2.Yeşil karta başvurduğum, kabul edilmedi - Nedeni: _____
- 3.Yeşil kartım vardı iptal edildi - Nedeni: _____
- 4.Yeşil kart Başvuru işlemlerini bilmiyorum
- 5.Yasal engel var
- 6.Diğer – Belirtiniz: _____

76. İkamet ettiğiniz semtte, aşağıdaki sağlık kurumlarından hangileri var ve oturduğunuz eve uzaklığı ne kadardır?

Kurum Adı	Mesafe (km/M)
1.Sağlık ocağı	_____
2.Özel Hastane	_____
3.Özel klinik	_____
4.Özel Sağlık merkezi	_____
5.Devlet hastanesi	_____
6.Hiçbiri	

77. Aile bireylerinde en sık karşılaşılan hastalıklar hangileridir?

	Anne-Baba	Çocuklar	Evde yaşayanlar	Diğer
1.Boyun-Bel Fıtığı/Kireçlenme				
2.Böbrek Hastalığı[Engellilik]				
3.Felç				
4.Göz Hastalıkları				
5.Guatr				
6.Kalp-Damar				
7.Kansızlık				
8.Kanser				
9.Karaciğer Hastalıkları				
10.Kekemelik				
11.Kemik Hastalıkları				
12.Kolesterol				
13.Lösemi				
14.Mide Hastalıkları- Ülser				
15.Romatizma				
16.Safra Kesesi Sorunu				
17.Şeker-Diyabet				
18.SSPE Hastalığı [Kızamık Hastalığının Neden Olduğu Beyin Hastalığı]				
19.Sinirsel Hastalıklar Solunum Sistemi				
20.Verem				
21.Diğer				

78. Hastalığın Nedeni nedir? [**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]

- 1.Çalışma koşullarından kaynaklı
- 2.Yaşam koşullarından kaynaklı

- 3.Beslenmeden kaynaklı
- 4.Doğuştan
- 5.Şiddet/çatışma/travma kaynaklı
- 6.Diğer – Belirtiniz:_____

79. Belirtilen Hastalığın tedavisi yapıldı mı?

- 1.Evet
- 2.Hayır

80. [KRONİK HASTALIĞI OLANLARA SORULACAK] Sağlık yardımından yararlanıyor musunuz?

- 1.Hayır – Nedeni:_____
- 2.Evet - Aldığı Yardım Türü:_____

81. Hane halkından **herhangi biri** [sizde dahil] en son **ne zaman** doktora gitti ve **nereye** gittiniz?

_____

82. Ailede engelli var mı? [**TABLOYU LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]

	Eşim	Çocuğum	Kardeşim	Diğer
Yok				
Görme Engelli				
Zihinsel Engelli				
İşitme Engelli				
Bedensel Engelli				

83. Hastalık durumunda hasta kişi ya da engelli kişinin bakımını kim üstleniyor?

- 1.Hastanın Kendisi
- 2.Anne
- 3.Baba
- 4.Kız Kardeş
- 5.Erkek Kardeş
- 6.Yakınları
- 7.Ücretli Bakıcı
- 8.Diğer – Belirtiniz:_____

84. Tedavi veya muayene amacıyla gittiğiniz sağlık kuruluşlarında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? [**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]

- 1.Hiçbir sorunla karşılaşmıyorum [86.soruya geçin]
- 2.Sağlık çalışanlarıyla dil bilmemekten kaynaklı sorunlar
- 3.Sağlık çalışanlarının keyfi tutumlarından kaynaklı
- 4.Yeterli ilgi ve tedavi görmediğimi düşünüyorum – Neden:_____
- 5.Zamanında muayene olamamak
- 6.Tedavi bedelini ödeyememek
- 7.Tedavimin reddedilmesi – Nedeni:_____
- 8.Diğer – Belirtiniz:_____

85. Tedavi amacıyla gittiğiniz sağlık kurumunda uygulamadan kaynaklı bir sorunla karşılaştığınızda, sorunu nasıl çözmeye çalışıyorsunuz?

- 1.Kurum yetkililerine başvurarak
- 2.Hasta hakları merkezine başvurarak
- 3.Tandık ve akraba çevresinden yardım alarak
- 4.Başka bir kuruma giderek
- 5.Diğer – Belirtiniz:_____

86. Siz ya da ailenizden biri hastalık durumunda, doktora tek başına mı refakatçi ile mi gidiyor?

- 1.Tek başına gidiyor
- 2.Refakatçi ile gidiyor - Kim İle:_____

87. Tedavi bedelini nasıl karşılıyorsunuz?

- 1.Nakit olarak karşılıyorum
- 2.Senet imzalayıp kuruma borçlanarak
- 3.Taşınır / taşınmaz malımı satarak - Satılan Malın Cinsi:_____
- 4.Sosyal yardım dayanışma fonundan maddi yardım alarak
- 5.STK ve diğer hayır kurumlarına başvurarak
- 6.Aile ve akraba çevresinden yardım alarak
- 7.Diğer - Belirtiniz:_____

88. Tedavi için gerekli olan tıbbi malzeme ve ilaçları nasıl temin ediyorsunuz?
 1.İmkânsızlıktan temin edemiyoruz
 2.Sigorta ödüyor
 3.Borçlanarak alıyoruz
 4.Sosyal yardım dayanışma fonundan maddi yardım alarak
 5.STK ve diğer hayır kurumlarına başvurarak
 6.Aile ve akraba çevresinden yardım alarak
 7.Yeşil kart ile karşılıyorum
 8.Diğer - Belirtiniz: _____
89. Sağlık Bakanlığınca kabul edilmiş olan “Hasta Hakları Yönetmeliğini” biliyor musunuz?
 1.Hiç duymadım, bilmiyorum
 2.Duydum ama içeriğini bilmiyorum
 3.Evet biliyorum - Yönetmelik Hakkında Bildikleri: _____
90. Okula devam eden çocuklarınızdan okulda kaza geçiren oldu mu?
 1. Evet - Ne Tür Kaza Geçirdi: _____
 2. Hayır
91. Okula devam eden çocuklarınız okuldan eve hasta olarak döndükleri oluyor mu?
 1.Evet - Nedeni: _____
 2.Hayır
92. Sizin veya Ailenizin zorunlu göçe maruz kalmış olması ruhsal olarak sizi nasıl etkiliyor?
 _____

93 VE 94. SORULAR ZORUNLU TEMEL EĞİTİM VEYA ORTAÖĞRETİM AŞAMASINA DEVAM EDEN ÇOCUKLARA SORULACAK

93. “Okulun rehberlik servisi” tarafından sizin için hazırlanmış olan bireysel gelişim planı var mı?
 1.Evet
 2.Hayır
94. Bu plan hazırlanırken size veya ailenize danışıldı mı?
 1.Evet
 2.Hayır
- 95.SORUDAN BAŞLAYIP 116. SORU DÂHİL TÜM SORULAR KADINLARA SORULACAK**
95. Kadınlar hamilelik sürecinde düzenli doktor kontrolünden geçiyor mu?
 1.Evet
 2.Hayır
96. En son doğumunuzu nerede yaptınız?
 1.Evde
 2.Hastanede
 3.Diğer – Belirtin: _____
97. Kadınlar Hamilelik sürecinde düzenli kurumsal destek alıyorlar mı?
 1.Evet
 2.Hayır
98. Yeni yerleştiğiniz yerde hiç düşük veya erken doğum nedeniyle ölen bebeğiniz oldu mu?
 1.Evet
 2.Hayır
99. Yeni yerleştiğiniz yerde ailenizde ölen çocuğunuz oldu mu?
 1.Evet [sayısı _____/yaşları _____]
 2.Hayır
100. Yeni yerleştiğiniz, yerde 00-04 arasındaki yaş grubundaki çocuklarınızın aşılarının tümünü eksiksiz yaptırdınız mı?
 1.Hiç yapılmadı
 2.Bir bölümü yapıldı
 3.Hepsi yapıldı [**102. Soruya geçin**]
101. Aşıları yaptırmama nedenini açıklar mısınız?

102. Her hangi bir sağlık kuruluşuna gittiğiniz zaman muayene olduğunuz doktorun cinsiyeti sizin için önem taşır mı?
 1.Evet, mutlaka kadın olmasını isterim
 2.Hayır, kadın ya da erkek olması önemli değildir.
 3.Kadın olmasını tercih ederim ama zorunlu hallerde erkek doktora da muayene olurum
 4.Diğer - Belirtin: _____
103. Eşinizden hangi durumlarda izin alırsınız? _____
104. Yaşadığınız yerleşim biriminden zorla çıkarılma/ge zorlanma sürecinde kadın kimliğiniz/cinsiyetinize yönelik **fiziki, psikolojik bir saldırı, baskı** yaşadınız mı?
 1.Evet - Neler: _____
 2.Hayır
105. Yaşadığınız yerleşim biriminden zorla çıkarılma/ge zorlanma sürecinde kadın kimliğiniz/cinsiyetinize yönelik yaşadıklarınız **eşiniz, çocuklarınız, akrabalarınız ve komşuluk ilişkilerinizi olumsuz yönde** etkiledi mi?
 1.Evet - Neler: _____
 2.Hayır
106. Yaşadığınız yerleşim biriminden zorla çıkarılma/ge zorlanma sürecinde kadın kimliğiniz/cinsiyetinize yönelik yaşadıklarınız **hayata bakış açınızı, moralinizi** nasıl etkiledi?
 1.Etkide bulunmadı
 2.Olumlu etkiledi - Belirtin: _____
 3.Olumsuz etkiledi - Belirtin: _____
107. Yaşadığınız yerleşim biriminden zorla çıkarılma/ge zorlanma sürecinde kadın kimliğiniz/cinsiyetinize yönelik yaşadıklarınızın **sizde ya da aile üyelerinde yarattığı özellikle psikolojik etkileri telafi etmek için destek** aldınız mı?
 1.Evet - Neler: _____
 2.Hayır
108. Evinizde günlük alışverişler kim tarafından yapılır, belirtir misiniz?
 1.Kendim yaparım
 2.Çocuklar yapar
 3.Eşim yapar
 4.Diğer - Belirtin: _____
109. Evinize alınacak günlük ihtiyaçların satın alınmasında kararı kim verir?
 1.Ben karar veririm
 2.Eşim karar verir
 3.Birlikte karar veriz
 4.Diğer - Belirtin: _____
110. Evinize dayanıklı tkretim malzemesi satın alırken nasıl karar verirsiniz?
 1.Ben karar veririm
 2.Eşim karar verir
 3.Birlikte karar veriz
 4.Diğer - Belirtin: _____
111. Gayrimenkul (ev, araba, tarla, arsa) satın alırken nasıl karar veriyorsunuz?
 1.Ben karar veririm
 2.Eşim karar verir
 3.Birlikte karar veriz
 4.Diğer - Belirtin: _____
112. Okula giden çocuklarınızın eğitim/başarı durumunu izlemek için okula gider misiniz?
 1.Evet
 2.Hayır
113. Kız ve erkek çocuklarınız için en uygun bulduğunuz evlenme yaşı nedir?
 Kız çocukları için _____
 Erkek çocukları için _____
114. Kız ya da erkek çocuklarınızın nasıl evlenmesini istersiniz?
 1.Erkek ya da kız çocuklar anlaşarak evlenmelidir

çocuklar görücü usulü ile evlenmeliler

3.Diğer - Belirtin: _____

115. Kız ya da erkek çocuklarınızı evlendirirken başlık parası almayı ya da vermeyi düşünüyor musunuz?
 1.Evet
 2.Hayır
 3.Diğer - Belirtin: _____

116. Kız çocuklarınızın çalışmasını nasıl karşılırsınız?
 1.Kızlarda erkekler gibi çalışmalı
 2.Kızlar evleninceye kadar çalışmalı, evlenince evine ve çocuklarına bakmalı
 3.Kız çocukları hiç çalışmamalı
 4.Diğer - Belirtin: _____

AİLEDEKİ TÜM BİREYLER İÇİN ORTAK SORULAR

117. Göç sürecinde tedavi edilmesi gereken hastalıklarınız zamanında yeterli müdahale yapılmadığı için kalıcı hastalığa dönüştü mü?
 1.Evet - Hastalığın Adı: _____
 2.Hayır

118. Şu anki iş konumunuz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?
 1.İşsiz, çalışmıyor – Nedeni: _____
 2.Dönemlik/Mevsimlik/Gündelik İşler
 3.Sigortasız Çalışanlar
 4.Ücretliler [Düzenli Gelir ve Sosyal Güvenceli]
 5.Esnaf /Zanaatkâr
 6.Tüccar/Sanayici/Müteahhit
 7.Marjinal/Enformel Sektör [Seyyar Satıcı, Tablacı, İşportacı, Vs.]
 8.Çiftçi
 9.Topraksız Tarım İşçisi
 10.Diğer - Belirtin: _____

119. Göç etmeden önce, en son hangi işi yapıyordunuz? [****TEK SEÇENEK İŞARETLEYİNİZ**]
 1.İşsizdim
 2.Çiftçilik /Hayvancılık
 3.Tarım İşçisi
 4.Emekli
 5.Esnaf
 6.Mevsimlik İşçi
 7.Ücretsiz Aile İşçisi
 8.Ücretli işçi
 9.Diğer - Belirtin: _____

120. Aylık ortalama geliriniz ne kadar? [TÜİK 2008 rakamları esas alınmıştır]
 1. 001-275 TL
 2. 276-767 TL
 3. 768 TL ve üzeri
 4. Belirsiz

121. Engelli ücreti alıyor musunuz?
 1.Evet [ne kadar _____ TL]
 2.Hayır

122. Aşgari ücreti ve ne kadar olduğunu biliyor musunuz?
 1.Evet [ne kadar _____ TL]
 2.Hayır

123. Günde ortalama kaç saat çalışıyorsunuz?
 1. 0-8
 2. 8-12
 3. 12 ve daha fazla
 4. İşsizim [**127.Soruya geçin**]

124. Çalışma koşullarından memnun musunuz?

2.Hayır – Nedeni: _____

125. Çalıştığınız işyerinde size, yaptığınız işe uygun elbise ve donanım veriliyor mu?
1.Evet
2.Hayır

126. Herhangi bir sendikaya üye misiniz?
1.Evet
2.Hayır – Nedeni: _____

127. Ailede gelir getirici işte çalışan kaç kişi var? **[**LÜTFEN EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]**

Aile içindeki konumu	Cinsiyet	Yaş
1.Yok		
2.		
3.		
4.		
5.		

128. İŞKUR u biliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır[131.Soruya geçiniz]

129. İşsizlik sigortasına başvurduunuz mu?
1.Evet
2.Hayır - Neden: _____

130. İşsizlik sigortasından Hiç para aldınız mı?
1.Evet
2.Hayır

131. Hanede Çalışan çocuk var mı? Kaç tane? Cinsiyeti nedir?

	Kız	Erkek
1.İlköğretime devam eden / 7-14 yaş		
2.Liseye devam eden / 15-18 yaş		
3.Üniversiteye devam eden		
4.Çalışan çocuk yok [137. Soruya geçin]		

132. Hanede okul çağında olupta Çalışan çocuklar Ne tür işlerde çalışıyorlar? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
1.Tarla
2.Sanayi
3.Fabrika/tekstil atölyeleri
4.İnşaat
5.Kayıt dışı çıraklık
6.Sokak işçiliği[mendil satan, çöp toplayan, boyacılık, v.s]

133. Hanede okul çağında olup Çalışan çocukların çalışma nedeni/nedenleri nelerdir?
_____

134. Çalışan Çocuklarınız Günde ortalama kaç saat çalışıyorlar?
1.0-8
2.8-12
3.12 ve daha fazla

135. Çalışan çocuklarınız ortalama ne kadar gelir elde ediyorlar?
1.Günlük _____
2.Haftalık _____
3.Aylık _____

136. Çalıştığı için çocuğun/çocukların, ders çalışmaya vakitleri kalıyor mu?
1.Evet - Okuldaki Başarı Durumu: _____
2.Hayır

137. Meslek İçi Eğitim hakkında bilginiz var mı?
1.Evet
2.Hayır

138. Mesleki Eğitime/Çıraklık Eğitimine devam edebiliyor musunuz?

2.Hayır

139. İşyerinde Çalışırken, hastalandınız veya yaralandınız mı? [İş kazası]
1.Evet
2.Hayır
140. İşyerinde Çalışırken hiç **siddete** maruz kaldınız mı?
1.Evet - Gerekçesi: _____
2.Hayır
141. Siz veya aile üyelerinizden herhangi biri **iş başvurusu sırasında**, etnik kimliğiniz ve anadil farklılığınızdan dolayı iş başvurunuz red edildi mi?
1.Evet - Nedeni: _____
2.Hayır
142. Siz veya aile üyelerinizden herhangi biri **çalışma yaşamı içinde**, etnik kimliğiniz ve anadil farklılığınızdan dolayı ayrımcılık uygulamalarına maruz kaldınız mı?
1.Evet
2.Hayır
143. İş yerinizde/ çalıştığınız yerlerde **anadilinizi** herhangi bir engelle karşılaşmadan rahatlıkla kullanabiliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır
144. İş yerinizde / çalıştığınız yerlerde etnik kimliğiniz ve anadil farklılığınızdan dolayı **farklı ücretlendirme** ile karşı karşıya kaldınız mı?
1.Evet
2.Hayır
145. Hangi televizyon kanallarını izliyorsunuz?
1.Yerel kanallar
2.Ulusal kanallar
3.Uydu/dijital kanallar
4.Televizyon izlemiyor [147.soruya geçiniz]
146. Televizyonda öncelikle hangi programları izliyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Haber programları
2.Dizi/film
3.Magazin/eğlence
4.Yarışma programları
5.Spor programları
6.Çocuklara yönelik programlar
7.Genel kültür/sağlık programları
8.Tartışma/Açık oturum programları
9.Belgeseller
10.Müzik etkinlikleri
11.Diğer - Belirtin: _____
147. Günlük haberleri nereden takip ediyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Televizyon
2.Radyo
3.Gazete
4.Dergi
5.İnternet
6.Hiçbiri
148. **Düzenli** [Her gün] gazete alıyor musunuz?
1.Her gün düzenli olarak alıyorum
2.Bazen alıyorum
3.Hiç almıyorum
149. Aşağıdaki dergilerden hangilerini takip ediyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Edebiyat/ tiyatro dergileri
2.Genel kültür dergileri
3.Magazin/moda dergileri
4.Spor dergileri
5.Siyasi konuları elen alan dergiler

- teknoloji dergiler
 7.Bilişim dergileri
 8.Hiçbirini[151. Soruya geçin]
 9.Diğer- Belirtin:_____

150. Yukarıda işaret ettiğiniz dergilere nasıl ulaşıyorsunuz?
 1.Satın alarak
 2.Arkadaş çevresinden ödünç alarak
 3.Kütüphanelerden ödünç alarak
 4.STK lar ve meslek kuruluşları okuma odaları aracılığı ile
151. Ne kadar sıklıkla kitap okursunuz?
 1.Her gün kitap okurum
 2.Bazen okurum
 3.Hiç okumam [155. Soruya geçin]
152. Kitap okuma ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
 1.Satın alarak
 2.Yakın çevreden ödünç alarak
 3.Kütüphanelerden ödünç alarak
 4.STK lar ve meslek kuruluşları okuma odaları aracılığı ile
 5.Yerel yönetimlerin kütüphanelerin okuma odaları aracılığı ile
 6.Diğer - Belirtin:_____
153. Ne kadar sıklıkla kitap satın alıyorsunuz?
 1.Her ay birden fazla kitap
 2.Ayda bir kitap
 3.Yılda bir kez
 4.Bazen
 5.Hiç satın almam
154. En çok hangi konulardaki kitaplara ilgi duyuyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
 1.Şiir
 2.Roman
 3.Hikâye
 4.Mitoloji[bir din veya kültüre ait efsaneleri yorumlayan, inceleyen alan]
 5.Edebiyat
 6.Eski Tarih
 7.Siyasi Tarih
 8.Fen bilimleri
 9.Hiçbiri
 10.Diğer - Belirtin:_____
155. Oturduğunuz mahallede aşağıdakilerden hangileri var? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
 1.Sinema
 2.Tiyatro
 3.Halk eğitim merkezi
 4.Halk Kütüphanesi
 5.Kapalı spor salonu
 6.Gençlik ve spor merkezi
 7.Hiçbiri
 8.Diğer - Belirtin:_____
156. Sinemaya gidiyor musunuz?
 1.Haftada en az bir kez
 2.İki haftada bir kez
 3.Ayda bir kez
 4.İki ayda bir
 5.Bazen
 6.Hiç gitmem
157. Tiyatroya gidiyor musunuz?
 1.Ayda bir kez
 2.İki ayda bir
 3.Üç ayda bir

- 5.Bazen
6.Hiç gitmem

158. Müzik etkinliklerine [konser, dinleti, festival, resital, vs.] gidiyor musunuz?
1.Ayda bir kez
2.İki ayda bir
3.Altı ayda bir
4.Bazen
5. Hiç gitmem
159. 156- 157 VE 158. SORULARININ “**HİÇ GİTMEM**” seçeneğini işaretleyenlere nedeni sorulacak?
1.İlgimi çekmiyor
2.Sevmiyorum
3.Yaşadığım mahallede yok diğerlerine gitmek ulaşım açısından zor
4.İmkânlarım el vermiyor
5.Zamanım yok
160. Serbest zamanınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Kahveye gidiyorum
2.Derneğe gidiyorum
3.Dini sohbetlere katılıyorum
4.Ev toplantılarına katılıyorum
5.El işleriyle uğraşıyorum
6.Ev ziyaretlerine gidiyorum
7.Kadın günlerine katılıyorum
8.Diğer - Belirtin: _____
161. Aşağıdaki kültürel faaliyetlerden hangilerine katılıyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Tiyatro
2.Müzik
3.Resim
4.Satranç
5.Dans/folklor
6.El sanatları
7.Hiç birine
8.Diğer - Belirtin: _____
162. Aşağıdaki spor faaliyetlerinden hangilerine katılıyorsunuz? [****BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Futbol
2.Basketbol
3.Voleybol
4.Jimnastik
5.Yüzme
6. Hiç birine
7.Diğer - Belirtin: _____

163-164-165. SORULAR SADECE ÇOCUKLARA SORULACAK

163. İkamet ettiğiniz mahallede internet kafe var mı?
1.Var
2.Yok
164. İnternet kafelere gider misiniz, giderseniz ne sıklıkla gidersiniz?
1.Her gün
2.Haftada bir kez
3.Hiç gitmem
165. İnternet kafeye ne amaçla gidiyorsunuz? [**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR**]
1.Ödevlerimi yapmak için
2.Derslerimle ilgili araştırma yapmak için
3.Arkadaşlarımla sohbet etmek, mail göndermek için
4.Bilgisayarda oyun oynamak için
5.Diğer - Belirtin: _____

TÜM BİREYLER İÇİN ORTAK SORULAR

166. Göç sonrası yerleştiğiniz yerleşim alanında **düğünlerinizi** gelenek ve göreneklerinize uygun olarak/rahat yapabiliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır - Gerekçesi: _____
167. Göç sonrası yerleştiğiniz yerleşim alanında **taziye ve cenaze törenlerinizi** gelenek ve göreneklerinize uygun olarak/rahat yapabiliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır - Gerekçesi: _____
168. Göç öncesinde sahip olduğunuz **kültürü ve bu kültüre ait göstergeleri, özel törenleri, bayramları, kutlamaları** göç sonrasında yaşatabiliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır - Neden: _____
169. Kültürel gelenek, görenek ve törenlerinizden dolayı göç sonrası **dışlanma, avıplanma ya da kınama** gibi bir durum ile karşılaştınız mı?
1.Evet - Nedeni: _____
2.Hayır
170. Göç sonrasında Nevroz kutlamalarının değiştiğini düşünüyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır [172. Soruya geçin]
171. Nevroz kutlamalarındaki Değişimi nasıl değerlendiriyorsunuz?
_____
172. Farklı ortamlara göre kullandığınız dil/dilleri aşağıdaki tabloya göre doldurunuz [**ANADİLİ İLE BİRLİKTE KULLANILAN DİLLERİ EKSİKSİZ DOLDURUNUZ]

	Anne	Baba	Yaşlılar	Okul Öncesi Eğitim Çağı Çocukları	Temel Eğitim Çağı Çocukları	Gençler
Evde / Aile İçi İlişkilerde						
Komşuluk İlişkilerinde						
Günlük Hayatın Sürdürülmesinde						
Çalışma Yaşamında						

173. Çocuklarınıza anadilini öğretebiliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır
174. Anadilinizi günlük ilişkilerde rahatça kullanabiliyor musunuz?
1.Evet
2.Hayır - Nedeni: _____
175. Günlük hayatınızı sürdürürken Anadilinizi kullandığınız için herhangi bir sıkıntı yaşadınız mı?
1.Evet
2.Hayır
176. Size göre kültürel miras nedir? [Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Gelenek-Görenek, anadil, vs.]
_____
177. Kültürel mirasınızı korumak için neler yapıyorsunuz?
_____

5233 SAYILI TAZMİNAT YASASI'NA İLİŞKİN SORULAR

178. 5233 sayılı tazminat yasasından haberdar oldunuz mu?
1.Evet
2.Hayır [193.soruya geçin]
179. Yasadan nasıl haberdar oldunuz?
1.Devlet yetkililerinden

- kanalları aracılığıyla
 3.Sivil toplum örgütleri aracılığıyla
 4.Avukatlardan
 5.Tanıdıklardan
 6.Diğer - Belirtin: _____

180. Yasaya Başvuru öncesinde, Herhangi bir STK' dan hukuki yardım aldınız mı?
 1.Evet
 2.Hayır
181. Yasa ile ilgili resmi makamlarca bilgilendirildiniz mi?
 1.Evet
 2.Hayır
182. Yasaya ilişkin başvuru yaptınız mı?
 1.Evet
 2.Hayır[190. Soruya geçiniz]
183. Yasaya Hangi tarihte başvuruda bulundunuz?
 1. 2004
 2. 2005
 3. 2006
 4. 2007
 5. 2008
184. Yasa ile ilgili başvuruyu kim yaptı?
 1.Kendim bizzat başvuru yaptım
 2.Evin erkeği
 3.Evin kadını
 4.Çocuklardan biri
185. Yasa ile ilgili başvurunuzu kendiniz yapmadıysanız, başvuruyu sizin adınıza kim yaptı?
 _____
186. Yasaya başvuru sürecinde **baskı** gördünüz mü?
 1.Evet
 2.Hayır [188. Soruya geçin]
187. Baskı Görüldüyse, nasıl ve kim tarafından görüldü? [karakol baskısı,zorla dilekçe imzalatma..]
 _____
188. Başvuru sırasında İstenen belgeleri temin edebildiniz mi?
 1.Evet
 2.Hayır
189. Yasaya Başvuru **yapılmış ise**, başvurunuz ne aşamada?
 1.Valilikte başvurum bekliyor.
 2.Valilik reddetti, Dava açmadım.
 3.Valilik Reddetti, Mahkemede dava açtım. Davam devam ediyor.
 4.Valilik Reddetti, Mahkemede dava açtım. Davam kabul edildi.
 5.Valilik Reddetti, Mahkemede dava açtım. Mahkeme de reddetti. AİHM'e başvurudum.
 6.Valilik tüm zararlarımı hesaplayıp Sulhname önerdi. Sulhname imzaladım, tazminatın ödenmesini bekliyorum.
 7.Valilik zararlarımı kısmen hesaplayıp Sulhname önerdi. Sulhname imzaladım, tazminatın ödenmesini bekliyorum.
 8.Valilik tüm zararlarımı hesaplayıp Sulhname önerdi. Sulhname imzaladım, tazminatımı aldım.
 9.Valilik zararlarımı kısmen hesaplayıp Sulhname önerdi. Sulhname imzaladım, tazminatımı aldım.
 10.Diğer - Belirtin: _____
190. [BU SORUYU, YASAYA BAŞVURU YAPMAYANLARA SORUNUZ!!] Yasaya Başvuru **yapılmamış ise** nedenleri neler?
 1.Haberim yoktu
 2.Tazminat ödenmeyeceğini düşünüyorum
 3.Hiçbir tazminat zararımı karşılayamaz
 4.Kaygılarım var [korku, gözaltına alınma gibi...]
 5.19.08.1987 tarihinden önce zarar görenlerdenim
 6.Diğer - Belirtin: _____
191. [BU SORUYU, YASAYA BAŞVURU YAPANLARA SORUNUZ!!] Yasaya Başvurunuz **reddedilmişse** nedenleri neler?

- göçten önce köyden ayrıldığım için
 2.Yargılandığım için - Yargılanma Nedeni: _____
 3.Adıma kayıtlı mal varlığı olmadığı için
 4.Evin erkeği başvurmadığı için
 5.Köyümüz kısmen boşaldığı için
 6.ekonomik sosyal nedenlerden dolayı göç ettiğim söylendiği için

192. Yasaya Başvurunuz reddedildikten sonra, mahkemeye başvurduunuz mu?
 1.Evet
 2.Hayır - Neden: _____
193. Göç sırasında veya sonrasında uğradığınız zararlar nelerdir? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Bağ-Bahçe
 2.Arazi
 3.Ağaç
 4.Küçükbaş
 5.Büyükbaş
 6.Ulaşım Araçları
 7.Tarım Araçları
 8.Ev
 9.Ev Eşyaları
 10.Kira
 11.Can Kaybı
 12.Yaralanma Tazminine Yönelik
 13.Diğer - Belirtin: _____
194. Zararınızı ispatladınız mı?
 1.Evet - Nasıl: _____
 2.Hayır
195. Hangi mal varlığına ilişkin tazminat aldınız? **[**BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]**
 1.Bağ-Bahçe
 2.Arazi
 3.Ağaç
 4.Küçükbaş
 5.Büyükbaş
 6.Ulaşım Araçları
 7.Tarım Araçları
 8.Ev
 9.Ev Eşyaları
 10.Kira
 11.Can Kaybı
 12.Yaralanma Tazminine Yönelik
 13.Diğer- Belirtin: _____
196. Karşılanmayan zararlarınızın **red gerekçesi** nedir?
 1.Bilgi, belge, delil eksikliğinden
 2.Yasa kapsamında değerlendirilmediği için
 3.Taşınmazların tapusu ile ilgili mahkemelerde dava devam ettiğinden
 4.Taşınmazların resmîyette orman olarak gözüktüğü için
197. İddianızı delillendirme konusunda güçlükler çektiniz mi?
 1.Evet
 2.Hayır **[199. Soruya geçiniz]**
198. İddianızı delillendirme konusunda Ne tür güçlükler çektiniz?
 1.Tanık dinletme talebimiz kabul edilmedi
 2.Komisyon lehe delilleri değil aleyhe delilleri topluyor
 3.Jandarma matbu formlarla aleyhe tutanaklar hazırlayıp gönderiyor
 4.Bilirkişi seçme hakkım yok
199. Mal varlıklarınıza ilişkin, Tazminatlarınız zamanında ödendi mi?
 1.Evet
 2.Hayır
200. Mal varlıklarınıza ilişkin, Tazminatlarınızın Faizi veriliyor mu?
 1.Evet

201. 5233 sayılı tazminat Yasası, sorunlarınızın çözümü için Yeterli mi?
 1.Evet - Nedeni: _____
 2.Hayır - Nedeni: _____
202. 5233 sayılı tazminat yasaasının yeniden düzenlenmesini ve süresinin uzatılmasını ister misiniz?
 1.Evet - Nedeni: _____
 2.Hayır - Nedeni: _____
203. İdare mahkemesine dava açarken, harç ve hukuki yardım konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz?
 1.Evet- Ne Tür Sıkıntılar Yaşıyorsunuz: _____
 2.Hayır
204. Zorla yerinden edilme sürecinde çevrenizde herhangi birine yönelik, **bedeni zarar veya kayıp** söz konusu oldu mu?
 1.Evet
 2.Hayır [211.Soruya geçin]
205. Bedeni zarar veya kayıp Olduysa; kim ne tür bir zarar gördü?
 1.Yaralandı _____
 2.Sakatlandı _____
 3.Öldürüldü _____
 4.Kayboldu _____
206. Zorla yerinden edilme sürecinde, Bedeni zarara uğrayan 1. Derece yakınlarınız [anne, baba, kardeş] için başvuru yaptınız mı?
 1.Evet
 2.Hayır
207. Bedeni zarara ilişkin başvuru yaptıysanız, Başvurunuz ne durumda?
 1.Reddedildi
 2.Devam ediyor
 3.Kabul edildi
208. Bedeni zarara ilişkin Başvurunuz Reddedildiyse gerekçesi nedir?
 _____
209. Başvurunuz Kabul edildiyse ne kadar tazminata hükmedildi?
 _____
210. Bedeni zarar veya kayba ilişkin Tazminat nasıl belirlendi?
 1.Destekten yoksun kalma kriterlerine göre hesaplandı [zarara uğrayan kişinin mesleği, yaşı, geliri göz önünde bulundurularak mı tazminat hesaplandı. Örneğin; 50 yaşındaki biri ile 25 yaşındaki biri için farklı rakamlar belirlendi mi?]
 2.Yasada maktu olarak belirlenen rakama hükmedildi [yasada belirtilence hiçbir şekilde değiştirilemeyen sabit miktar belirlendi. Örneğin 50 yaşındaki biri ile 25 yaşındaki biri için aynı rakamlar mı belirlendi?]
211. 5233 sayılı yasa için Sulh name imzaladınız mı?
 1. Evet
 2. Hayır – Nedeni: _____ [215.soruya geçiniz]
212. Sulh nameyi imzaladıktan sonra, sulhnameye **konu olan zararlarınız için** Açtığınız dava nasıl sonuçlandı?
 1.Reddedildi
 2.Devam ediyor
 3.Kabul edildi
213. Sulh nameyi imzaladıktan sonra, sulhnameye **konu zararlar dışında kalan** zararlarınız için ayrıca dava açtınız mı?
 1.Evet
 2.Hayır - Nedeni: _____ [215.soruya geçiniz]
214. Açtıysanız davanız nasıl sonuçlandı?
 1.Reddedildi
 2.Kabul edildi
 3.Devam ediyor
 4.Diğer – Belirtiniz: _____
215. Maddi zarar dışında manevi zararınız da oldu mu? [haksız muameleye maruz kalma... gibi]
 1.Evet – Türü: _____

216. Bu yasanın bütün zararlarınıza ilişkin öngördüğü tazminat miktarı ve biçimi sizin için tatmin edici mi?
1.Evet
2.Hayır
217. 5233 sayılı tazminat Yasası ile ilgili başvuru süreçlerinin tümünü tamamladıktan sonra AİHM'E başvuru yaptınız mı?
1.Evet
2.Hayır
218. Sizce 5233 sayılı tazminat Yasasının, zorla yerinden edilenlerin geri dönüşleri üzerindeki etkisi nedir?
1.Geri dönüşe hiçbir katkısı olmadı
2.Geri dönüşe kısmen katkısı oldu
3.Geri dönüşte çok etkili oldu
219. Sizin için Geri dönüş konusunda herhangi bir engel var mı?
1.Evet
2.Hayır [221. Soruya geçin]
220. Geri dönüş konusunda ne tür engeller görüyorsunuz?[*BİRDEN FAZLA SEÇENEK İŞARETLENEBİLİR]
1.Alt yapı [yol, su, elektrik, kanalizasyon, telefon vs.] sorunları
2.Okul yok
3.Sağlık ocağı yok
4.Koruculuk baskısı var
5.Döşeli mayın ve çatışma artıkları var
6.Can güvenliği yok
7.Gözüne alınma, işkence görme kaygısı var
8.Geçim sıkıntısı çekeceğimizi düşünüyorum
9.Güvenlik güçleri baskısı, engeli
221. Göç ettiğiniz yerleşim alanına geri dönmeyi düşünüyor musunuz?
1.Evet - Nedenini Belirtiniz: _____
2.Hayır - Nedenini Belirtiniz: _____
222. Eklemek istedikleriniz _____
223. Gelecekte beklenenler _____

EK-2

AVUKATLARA YÖNELİK SORULARI

1. Görüşülen Avukatın Adı Soyadı
_____
2. 5233 Sayılı Yasaya İlişkin Başvuru Yaptınız Mı?
1.Evet
2.Hayır
3. Başvurularınızın Zarar İddiaları Nelerdir.
1.Bedensel Zarar (Ölüm-Yaralanma-Sakatlanma)
2.Maddi Zarar
3.Manevi Zarar
4. 5233 Sayılı Tazminat Yasasına İlişkin Mağdurların Yeterince Bilgilendirildiğini Düşünüyor Musunuz?
1.Evet
2.Hayır
5. Başvurularınız Zamanında Sonuçlanıyor Mu?
1.Evet
2.Hayır
6. Yasaya Başvuru Yapmayanlar Niçin Başvuru Yapmamışlar?
1.Haberleri Olmadığından
2.Tazminat Ödenmeyeceğini Düşündüklerinden
3.Kaygıları Olduğundan [*Korku, Gözaltına Alınma Gibi...*]
4. 19/08/1987 tarihinden Önce Zarar Gördüklerinden
5.Diğer – Belirtiniz _____
7. Başvurusu Reddedilen Dosyalarınız Varsa Red Nedeni Nedir?
1.Toplu Göçten Önce Köyden Ayrıldığı İçin
2.Yargılandığı İçin
3.Adına Kayıtlı Mal Varlığı Olmadığı İçin
4.Evin Erkeği Başvurmadığı İçin
5.Köy Kısmen Boşaldığı İçin
6. Ekonomik Sosyal Nedenlerden Dolayı Göç Ettiği Söylendiği İçin
7.Diğer – Belirtiniz _____
8. Yasa İle İlgili Başvuruyu Kim Yaptı?
1.Evin Erkeği
2.Evin Kadını
3.Çocuklardan Biri
4.Diğer – Belirtiniz _____
9. Yasaya Başvuru Sürecinde Baskı Görenler Oldu Mu?
1.Evet
2.Hayır
10. Baskı Görüldüyse, Nasıl Ve Kim Tarafından Görüldü? [*Karakol Baskısı,Zorla Dilekçe İmzalatma....*]
_____
11. Başvuru Sırasında İstenen Belgeleri Temin Edebildiniz Mi?
1.Evet
2.Hayır

- 12. Göç Sırasında Ve Sonrasında Uğranılan Zararlar Nelerdir?**
1. Bağ-Bahçe
  2. Arazi
  3. Ağaç
  4. Küçükbaş
  5. Büyükbaş
  6. Ulaşım
  7. Ulaşım Araçları
  8. Tarım Araçları
  9. Ev
  10. Ev Eşyaları
  11. Kira
  12. Can Kaybı
  13. Yaralanma Tazminine Yönelik
  14. Diğer-Belirtiniz _____
- 13. Zararı İspatladınız Mı?**
- 1.Evet –*Nasıl* _____
  - 2.Hayır –*Neden* _____
- 14. Hangi Mal Varlığına İlişkin Tazminat Aldınız?**
1. Bağ-Bahçe
  2. Arazi
  3. Ağaç
  4. Küçükbaş
  5. Büyükbaş
  6. Ulaşım
  7. Ulaşım Araçları
  8. Tarım Araçları
  9. Ev
  10. Ev Eşyaları
  11. Kira
  12. Can Kaybı
  13. Yaralanma Tazminine Yönelik
  14. Diğer-Belirtiniz _____
- 15. Karşılanmayan Zararların Red Gerekçesi Nedir?**
- 1.Bilgi, Belge, Delil Eksikliğinden
  - 2.Yasa Kapsamında Değerlendirilmediği İçin
  - 3.Taşınmazların Tapusu İle İlgili Mahkemelerde Dava Devam Ettiğinden
  - 4.Taşınmazların Resmîyette Orman Olarak Gözüktüğü İçin
  - 5.Diğer – Belirtiniz _____
- 16. İddianızı Delillendirme Konusunda Güçlükler Çektiniz Mi?**
- 1.Evet
  - 2.Hayır
- 17. İddianızı Delillendirme Konusunda Ne Tür Güçlükler Çektiniz?**
- 1.Tanık Dinletme Talebimiz Kabul Edilmedi
  - 2.Komisyon Lehe Delilleri Değil Aleyhe Delilleri Topluyor
  - 3.Jandarmanın Matbu Formlarla Aleyhe Tutanaklar Hazırlayıp Gönderiyor
  - 4.Bilirkişi Seçme Hakkımız Yok
  - 5.Diğer – Belirtiniz _____
- 18. Komisyon Keşif Yaparken Başvurucu Vekili Olarak Sizi Keşfe Çağırıyor Mu?**
- 1.Evet
  - 2.Hayır
- 19. 5233 Sayılı Yasa Sizde Mağduriyetlerin Giderilmesi İçin Yeterli Mi, Yasanın Süresinin Uzatılmasını Veya Yeniden Düzenleme Gerekir Mi?**
- 1.Evet –*Nedeni* _____
  - 2.Hayır –*Nedeni* _____

20. Komisyonların Başvuruları Değerlendirme Sürelerinin Düzenli Olarak Uzatılması Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?
_____
21. İdare Mahkemesine Dava Açarken, Harç Ve Hukuki Yardım Konusunda Sıkıntı Yaşıyor Musunuz? Ne Tür Sıkıntılar Yaşıyorsunuz?
_____
22. Başvurunuzun Reddi Durumunda Mahkemeye Başvurdunuz Mu ?
1.Evet
2.Hayır –Neden _____
23. Sizce Araştırma Komisyonu Üyeleri Bağımsız Mı?
1.Evet
2.Hayır –Nedeni _____
24. Tazminatları Zamanında Ödendi Mi?
1.Evet
2.Hayır
25. Faizi Veriliyor Mu?
1.Evet
2.Hayır
26. Yasanın Geri Dönüş Yolunda Etkisi Nedir?
1.Geri Dönüşe Hiçbir Katkısı Olmadı
2.Geri Dönüşe Kısmen Katkısı Oldu
3.Geri Dönüşte Çok Etkili Oldu
27. Geri Dönüş Konusunda Ne Tür Engeller Görüyorsunuz?
1.Alt Yapı [Yol, Su, Elektrik, Kanalizasyon, Telefon Vs.] Sorunları
2.Okul Yok
3.Sağlık Ocağı Yok
4.Koruculuk Baskısı Var
5.Döşeli Mayın Ve Çatışma Artıkları Var
6.Can Güvenliği Yok
7.Gözaltına Alınma, İşkence Görme Kaygısı Var
8.Geçim Sıkıntısı Çekilebileceğini Düşünüyorum
9.Güvenlik Güçleri Baskısı, Engeli
10.Diğer – Belirtiniz _____
28. Bedeni Zarara İlişkin Başvuru Yaptıysanız, Başvurunuz Ne Durumda?
1.Reddedildi
2.Devam Ediyor
3.Kabul Edildi
29. Bedeni Zarara İlişkin Başvuru Yaptıysanız, Başvurunuz Reddedildiyse Gerekçesi Nedir?
_____
30. Bedeni Zarara İlişkin Başvuru Yaptıysanız, Başvurunuz Kabul Edildiyse Ne Kadar Tazminata Hükmedildi?
_____
31. Bedeni Zarara İlişkin Başvuru Yaptıysanız, Başvurunuz Kabul Edildiyse, Tazminat Nasıl Belirlendi?
1.Destekten Yoksun Kalma Kriterlerine Göre Hesaplandı [Zarara Uğrayan Kişinin Mesleği, Yaşı, Geliri Göz Önünde Bulundurularak Mı Tazminat Hesaplandı. Örneğin; 50 Yaşındaki Biri İle 25 Yaşındaki Biri İçin Farklı Rakamlar Belirlendi Mi?]
2.Yasada Maktu Olarak Belirlenen Rakama Hükmedildi [Yasada Belirtilence Hiçbir Şekilde Değiştirilemeyen Sabit Miktar Belirlendi. Örneğin 50 Yaşındaki Biri İle 25 Yaşındaki Biri İçin Aynı Rakamlar Mı Belirlendi?]
32. Sulhnameyi İmzaladıktan Sonra, Sulhnameye Konu Zararlar İçin Ayrıca Dava Açtınız Mı?
1.Evet
2.Hayır –Nedeni _____

33. Sulhnameyi İmzaladıktan Sonra, Sulhnameye **Konu Zararlar** İçin Ayrıca Dava Açtıysanız Davanız Nasıl Sonuçlandı?
1.Reddedildi
2.Devam Ediyor
3.Kabul Edildi
34. Sulhnameyi İmzaladıktan Sonra Sulhnameye **Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar** İçin Ayrıca Dava Açtınız Mı?
1.Evet
2.Hayır –*Nedeni* _____
35. Sulhnameyi İmzaladıktan Sonra Sulhnameye **Konu Zararlar Dışında Kalan Zararlar** İçin Ayrıca Dava Açtıysanız Davanız Nasıl Sonuçlandı?
1.Reddedildi
2.Kabul Edildi
3.Devam Ediyor
4.Diğer-*Belirtiniz* _____
36. Maddi Zarar Dışında Müvekkillerinizin Manevi Zarar Talepleri Oldu Mu? [*Haksız Muameleye Maruz Kalma... Gibi*]
1.Evet
2.Hayır
37. Manevi Zararın Türü Nedir?
_____
38. Manevi Zarar Varsa Karşılandı Mı?
1.Evet
2.Hayır
39. Karşılanmadıysa Sebebi Neydi?
_____
40. Bu Yasanın Öngördüğü Tazminat Miktarı Ve Biçimi Sizin İçin Tatmin Edici Mi?
1.Evet
2.Hayır
41. Yasa İle İlgili Başvuru Süreçlerinin Tümünü Tamamladıktan Sonra AIHM'e Başvuru Yaptınız Mı?
1.Evet
2.Hayır

EK-3**BM EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ**

BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır.

Yürürlüğe giriş: 3 Ocak 1976

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilen prensiplere göre insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onurunu ve eşit ve vazgeçilmez haklarını tanımanın yeryüzündeki özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu dikkate alarak,

Bu hakların insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onurundan türediğini kabul ederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisine göre, korkudan ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünü kullanabilen özgür insan idealinin, kişisel ve siyasal haklarla birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını da kullanılabildiği şartların yaratılması halinde gerçekleştirilebileceğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı'na göre Devletlerin insan haklarına ve özgürlüklerine her yerde saygı gösterilmesini sağlama ve bu haklara ve özgürlüklere uygun davranma yükümlülüğünü dikkate alarak, Yaşadıkları topluma ve diğer bireylere karşı ödevleri bulunan bireylerin, bu Sözleşmede tanınmış olan hakları ilerletme ve bu haklara uyulmasını sağlamak için çaba gösterme sorumluluğu bulunduğu farkında olarak,

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM**1. Madde -KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI****Halkların kendi kaderlerini tayin hakkı**

1. Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.
2. Bütün halklar uluslararası hukuka karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiç bir koşulda yoksun bırakılamaz.
3. Kendini Yönetemeyen ve Vesayet altındaki Ülkelerden sorumlu olan Devletler de dahil bu Sözleşmeye Taraf bütün Devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.

II. BÖLÜM**2. Madde -GENEL HÜKÜMLER****Sözleşmenin iç hukukta uygulanması ve ayrımcılık yasağı**

1. Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, gerek kendi başına ve gerekse uluslararası alanda özellikle ekonomik ve teknik yardım ve işbirliği vasıtasıyla bu Sözleşmede tanınan hakları mevcut kaynakları ölçüsünde giderek artan bir şekilde tam olarak gerçekleştirmek için, özellikle yasal tedbirlerin alınması da dahil, gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.
2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede beyan edilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler.
3. Gelişmekte olan ülkeler, insan haklarını ve ulusal ekonomik durumlarını dikkate alarak, bu Sözleşmede tanınan ekonomik hakları vatandaş olmayan kişilere hangi ölçüde tanıyacaklarına karar verebilirler.

3. Madde -Cinsiyet eşitliği

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede yer alan bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılmasında erkeklere ve kadınlara eşit haklar sağlamayı taahhüt eder.

4 Madde -Hakların sınırlandırılması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeye uygun olarak tanıdığı hakların kullanılmasını, demokratik bir toplumda sadece kamunun yararını korumak amacıyla ve yalnızca bu hakların niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, ancak hukuk tarafından tespit edilmiş sınırlamalara tabi tutmayı kabul eder.

5. Madde -Hakları kötüye kullanma yasağı

1. Bu Sözleşmedeki hiç bir hüküm, bir Devlete, gruba veya kişiye, burada tanınmış olan hakların ve özgürlüklerin tahrip edilmesini amaçlayan her hangi bir faaliyete girişme veya bir eylemde bulunma, veya bu Sözleşmede öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlandırma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

2. Bu Sözleşmenin bir hakkı tanımadığı veya daha az ölçüde tanıdığı bahane edilerek, bir ülkede yasalarla, antlaşmalarla, diğer hukuki düzenlemelerle tanınmış veya geleneklerle kabul edilmiş bulunan temel insan haklarına sınırlama getirilemez veya bu haklara karşı yükümlülük azaltılamaz.

III. BÖLÜM

6. Madde -MADDİ HAKLAR

Çalışma hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanıır ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alır. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşma hakkım da içerir.

2. Sözleşmeye Taraf Devletlerin çalışma hakkını tam olarak gerçekleştirmek üzere alacağı tedbirler arasında, teknik ve mesleki rehberlik hizmetleri ile öğretim programları yapmak, bireyin temel siyasal ve ekonomik özgürlüklerini koruyan şartlar içinde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme ile tam ve üretken istihdamı sağlamak için gerekli politikaları ve yöntemleri uygulamak da yer alır.

7. Madde -Adil ve uygun işte çalışma şartları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkese adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı tanıır. Bu şartlar aşağıdaki hakları güvence altına alır:

- a) Bütün çalışanlara sağlanan asgari bir gelir ile birlikte en azından:
  - i) Hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın özellikle kadınların erkeklerin çalışma şartlarından daha alt düzeyde olmayan şartlarda çalışmaları güvence altına alınarak, eşit işe eşit ve adil ücret;
  - ii) bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak, kendisi ve ailesi için nezh bir yaşam;
- b) Güvenli ve sağlıklı çalışma şartları;
- e) Herkesin işinde daha yüksek mevkilere atanma sırasında, kıdem ve ehliyetten başka bir ölçüye tabi olmaksızın, eşit imkanlar;
- d) Dinlenme, çalışma arası, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ile ücretli yıllık izin ve resmi tatillerde ücret verilmesi.

8. Madde -Sendikal haklar

1. Bu Sözleşme Taraf Devletler şu hakları sağlamayı taahhüt eder:

- a) Herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sadece sendikanın kendi kurallarına tabi olarak kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılması ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz
- b) Sendikalara ulusal Federasyonlar ve konfederasyonlar kurma ve konfederasyonlara da uluslararası sendikal örgütler kurma ve bunlara katılma hakkı tanınır;
- c) Sendikaların serbestçe faaliyette bulunma hakkı, ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamaların dışında her hangi bir sınırlamaya tabi tutulamaz
- d) Kullanılma şartları her bir ülkenin yasalarıyla düzenlenmiş olan bir grev hakkı tanınır.

2. Bu madde, silahlı kuvvetler veya polis mensuplarının veya Devlet idaresinde görevli olanların bu hakları kullanmalarına hukuken öngörülen sınırlamalar koymalarını engellemez.

3. Bu maddenin hiç bir hükmü, Uluslararası Çalışma Teşkilatının Örgütlenme Özgürlüğü ve Teşkilatlanma Hakkının Korunması ile ilgili 1948 tarihli Sözleşmesine taraf olan Devletlere, o Sözleşmede yer alan güvencelere aykırı düşebilecek bir tarzda bir yasa çıkarma ve uygulama imkan verecek şekilde tasarruflarda bulunma yetkisi vermez.

9. Madde -Sosyal güvenlik hakkı

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese sosyal güvenlik hakkını tanıır. Bu hak, sosyal sigorta haklarını da içerir.

10. Madde -Ailenin, anneliğin, çocukların ve gençlerin korunması

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler şu korumaları sağlar:

- 1. Toplumun doğal ve temel bir birimi olan aileye, özellikle kuruluşu sırasında ve bakmakla yükümlü oldukları çocukların bakım ve eğitim sorumluluğu devam ettiği dönemde, mümkün olan en geniş ölçüde koruma ve yardım sağlanır. Evlilik, evlenmeye niyetlenen çiftlerin serbest rızaları ile meydana gelir.
- 2. Annelere doğumdan önce ve sonra makul bir süre özel koruma sağlanır. Çalışan annelere bu dönem için ücretli izin veya yeterli sosyal güvenlikten yararlanabilecekleri bir izin verilir.

3. Nesep veya diğer şartlar bakımından hiç bir ayrımcılık yapılmaksızın, bütün çocuklar ve gençler için özel koruma ve yardım tedbirleri alınır. Çocuklar ve gençler ekonomik ve toplumsal sömürüye karşı korunur. Çocukların ve gençlerin ahlaklarına veya sağlıklarına zararlı bulunan veya onların yaşamları için tehlikeli olan veya onların normal gelişmelerine engel olan işlerde çalıştırılmaları kanunla cezalandırılır. Devlet ayrıca, çocukların ücretli olarak çalıştırılmasının hukuken yasaklandığı ve cezalandırıldığı asgari yaş sınırını tespit eder.

11. Madde -Yaşama standardı hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler herkese, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam standardına sahip olma sağlar. Bu standart, yeterli beslenmeyi, giyinmeyi, barınmayı ve yaşama koşullarının sürekli olarak geliştirilmesini de içerir. Taraf Devletler bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamak için, kendi serbest iradelerine dayalı uluslararası işbirliğinin esas olduğunu kabul ederek, uygun tedbirleri alırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, açlıktan kurtulmanın herkes için temel bir hak olduğunu kabul ederek, kendi başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programlar da dahil, aşağıdakiler için gerekli olan tedbirleri alır:

- Teknik ve bilimsel bilgiyi tam olarak kullanarak, beslenme prensipleri ile ilgili bilgileri duyurarak ve doğal kaynakların etkili bir biçimde geliştirilmesini ve kullanımını sağlayacak bir yolla tarım sistemlerini ilerleterek veya reform yaparak, üretme, üretilenleri saklama ve dağıtma yöntemlerini geliştirmek;
- Yeryüzündeki besin kaynaklarının ihtiyaçlara göre eşit dağıtılmasını sağlamak için, gıda ihraç eden ve gıda ithal eden ülkelerin sorunlarını dikkate almak.

12. Madde -Sağlık standardı hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirler, aşağıdakiler için de alınması gerekli tedbirleri içerir:

- Varolan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması;
- Çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme;
- Salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü;
- Hastalık halinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların yaratılması.

13. Madde-Eğitim hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanırlar. Sözleşmeci Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşılırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, şu yükümlülükleri yerine getirir:

- İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır;
- Teknik ve mesleki eğitim de dahil ikinci eğitimin farklı türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir.
- Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir.
- İlk eğitimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.
- Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır; yeterli bir burs sistemi kurulur ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında varolan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.

4. Bu maddenin hiç bir hüküm, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin Devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.

14. Madde -Zorunlu ilköğretimi sağlama yükümlülüğü

Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden, Sözleşmeye Taraf olduğu sırada anavatanında veya kendisinin egemenliği altında bulunan diğer ülkelerde parasız ve zorunlu ilköğretimi sağlayamamış olan Devletler, iki yıl içinde herkes için parasız zorunlu eğitimin prensiplerini ortaya koyan bir plan hazırlar ve bu planın makul bir süreyi aşmayacak şekilde kaç yıl içinde uygulanacağını gösteren ayrıntılı bir uygulama planı hazırlar ve kabul eder.

15. Madde -Kültürel yaşama katılma hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese aşağıdaki hakları tanırlar:
  - a) Kültürel yaşama katılmak;
  - b) Bilimsel gelişmelerin nimetlerinden ve sonuçlarından yararlanmak;
  - c) Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanmak.
2. Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için Sözleşmeye Taraf olan Devletler tarafından alınacak önlemler, bilimin ve kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli tedbirleri de içerir.
3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için zorunlu olan özgürlüğe saygı göstermeyi taahhüt ederler.
4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin teşvik edilmesinden ve geliştirilmesinden türetilen menfaatleri tanımayı kabul ederler.

IV. BÖLÜM ULUSLARARASI UYGULAMA HÜKÜMLERİ

16. Madde -Devlet raporları

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, Sözleşmenin bu bölümüne uygun olarak, Sözleşmede tanınan hakların yerine getirilmesi için kabul ettikleri ve geliştirdikleri tedbirler hakkında raporlar sunmayı taahhüt ederler.
2. a) Bütün raporlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine sunulur. Genel Sekreter bu raporların birer nüshasını bu Sözleşmeye göre inceleme yapması için Ekonomik ve Sosyal Konseye gönderir.
- b) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeye Taraf olan Devletlerden aldığı raporların tamamının veya raporların ilgili kısımlarının birer nüshasını, bu Devletlerin üyesi bulunduğu uzman kuruluşlara, bu kuruluşların kurucu belgelerine göre rapordaki veya raporun bir bölümündeki konuların kendilerinin görev alanına girmesi halinde gönderir.

17. Madde -Raporların hazırlanması

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, Ekonomik ve Sosyal Konseyin Taraf Devletlere ve ilgili uzman kuruluşlara danıştıktan sonra tespit edeceği bir programa uygun olarak kendi raporlarını hazırlar.
2. Raporlar, bu Sözleşmeye göre yapılan taahhütleri yerine getirilme derecesini etkileyen etmenlere ve güçlüklerle yer verebilir.
3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler tarafından daha önce Birleşmiş Milletlere veya onun bir uzman kuruluşuna alakalı konularda bilgi verilmiş olması halinde, aynı bilginin tekrar verilmesi gerekli olmayıp, bu bilgiye açık bir gönderme yapılması yeterli olur.

18. Madde-Uzman Kuruluşların raporları

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Birleşmiş Milletler şartında insan hakları ve temel özgürlükler alanında kendisine verilen görevlere uygun olarak, uzman kuruluşların faaliyet alanlarına giren konularda bu Sözleşme hükümlerine uygunluğun gerçekleştirilmesinde kaydedilen gelişmeler hakkında kendisine rapor vermeleri konusunda gerekli gördüğü düzenlemeleri yapabilir. Bu raporlar, uzman kuruluşların yetkili organlarının kabul ettiği uygulama kararlarını ve tavsiye kararlarını da içerebilir.

19. Madde -Raporların İnsan Hakları Komisyonuna gönderilmesi

Ekonomik ve Sosyal Konsey, yukarıdaki on altı ve on yedinci maddelere göre Devletler tarafından sunulan raporlar ile on sekizinci maddeye göre uzman kuruluşlar tarafından sunulan insan hakları ile ilgili raporları incelemesi ve genel olarak tavsiyelerde bulunması veya sadece bilgilendirilmesi için İnsan Hakları Komisyonuna gönderebilir.

20. Madde-Devletlerin ve uzman kuruluşların yorumları

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler ve ilgili uzman kuruluşlar, On dokuzuncu maddeye göre verilen genel tavsiyeler hakkında veya bu genel tavsiyelerde referans gösterilen her hangi bir rapor veya tavsiyelerde zikredilen bir belge hakkında kendi yorumlarını Ekonomik ve Sosyal Konseye sunabilirler.

21. Madde -Ekonomik ve Sosyal Konseyin raporları

Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu Sözleşmede tanınan haklara uygunluğun gerçekleştirilmesinde kaydedilen ilerlemeler ve alınan tedbirler konusunda bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden ve uzman kuruluşlardan alınan bilgilerin bir özetini, genel nitelikteki tavsiyeleri birlikte bir rapor halinde Genel Kurula sunar.

22. Madde -Birleşmiş Milletlerin diğer kuruluşlarını bilgilendirme

Ekonomik ve Sosyal Konsey, Sözleşmenin bu bölümünde belirtilen raporları, bu Sözleşmenin etkili bir biçimde yerine getirilmesine katkıda bulunmalarını sağlamak üzere ve uluslararası tedbirler hakkında karar verebilmelerine yardımcı olmak amacıyla, Birleşmiş Milletlere teknik yardım vermekle yükümlü diğer organların ve bu organlara bağlı alt organların ve uzman kuruluşların, bu kurumların yetki alanlarına girdiği ölçüde dikkatlerine sunabilir.

23. Madde- Hakların gerçekleştirilmesi için uluslararası faaliyet

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların gerçekleştirilmesi için yapılacak uluslararası faaliyetlerin, sözleşmelere katılmayı, tavsiye kararlarını kabul etmeyi, teknik yardım vermeyi ve ilgili Devletlerle bağlantılı bir biçimde organize edilen danışma ve inceleme amaçlı bölgesel toplantılar ile teknik toplantılar yapmayı içerdiği konusunda anlaşılır.

24. Madde -Birleşmiş Milletler ve Uzman Kuruluşları ile ilişki

Bu Sözleşmedeki her hangi bir hüküm, Birleşmiş Milletler Şartındaki hükümler ile bu Sözleşmeyle ilgili olan konularda Birleşmiş Milletlerin uzman kuruluşları ve bu kuruluşların çeşitli organlarının görev ve yetkilerini gösteren belgelerdeki hükümler ile uzman kuruluşların kurucu belgelerindeki hükümleri zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

25. Madde -Doğal zenginlikleri ve kaynakları kullanma önceliği

Bu Sözleşmedeki her hangi bir hüküm, halkların kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını tam olarak ve serbestçe kullanma ve yararlanma haklarını zayıflatacak bir biçimde yorumlanamaz.

V. BÖLÜM SON HÜKÜMLER

26. Madde -İmza, Onay ve Katılma

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletlere Üye olan veya Birleşmiş Milletlerin bir uzman kuruluşunun üyesi olan Devletlerin, uluslararası Adalet Divanının Statüsüne Taraf olan Devletlerin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşmeye taraf olması için davet edilen Devletlerin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.

3. Bu Sözleşme, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen Devletlerin katılmasına açıktır.

4. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgelerinin tevdi edilmesi ile yürürlüğe girer.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşmeyi imzalayan veya katılan Devletlerin hepsini, diğer bütün onaylama ve katılma belgelerinin tevdi edilmesi konusunda haberdar eder.

27. Madde -Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine otuz beş tane onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

2. Otuz beş onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan Devletler bakımından bu Sözleşme, kendi onay veya katılma belgesini tevdi etmesinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe girer.

28. Madde -Federal Devletlerde Geçerlilik

Bu Sözleşme hükümleri hiç bir sınırlama veya istisnaya tabi olmaksızın federal Devletlerin her tarafında uygulanır.

29. Madde -Sözleşmede Değişiklik Yapılması

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, bu Sözleşmenin değiştirilmesi hakkında değişiklik hazırlayabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine iletebilir. Genel Sekreter değişiklik önerilerini Sözleşmeye Taraf Devletlere iletir. Genel Sekreter Taraf Devletlerden, Taraf Devletlerin katılmasıyla bu önerilerin incelenmesi ve oylanması amacıyla bir konferans düzenlenmesini destekleyip desteklemediklerini bildirmelerini isteyebilir. Taraf Devletlerin üçte birinin böyle bir Konferansın düzenlenmesini desteklemeleri halinde, Genel Sekreter Birleşmiş Milletler gözetiminde bir konferans düzenler. Konferansa katılan ve oylamada bulunan Taraf Devletlerin çoğunluğuyla kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun onayına sunulur.

2. Sözleşmede yapılan değişiklikler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylandıktan ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

3. Sözleşmede yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiğinde, değiştirildikleri kabul eden Devletleri başlar; diğer Taraf Devletler ise Sözleşmenin değiştirildikten önceki hükümleriyle ve daha önce kabul ettikleri değişiklik hükümleriyle bağlı olmaya devam ederler.

30. Madde -Genel Sekreter tarafından yapılan bildirimler

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri 26. maddenin beşinci fıkrasına göre yapılan bildirimleri dikkate almaksızın, aynı maddenin birinci fıkrasında gösterilen bütün Devletleri, şu konular hakkında da bilgilendirir:

a) Yirmi altıncı maddeye göre verilen onaylar ve katılmalar;

b) Bu Sözleşmenin yirmi yedinci maddesine göre Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi ile yirmi dokuzuncu maddeye göre yapılan değişikliklerin yürürlüğe girme tarihi.

31. Madde -Orijinal Metin

1. Bu Sözleşmenin eşit Orijinal olan Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri, Birleşmiş Milletler Genel arşivinde saklanır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı bir örneğini 26. maddede gösterilen Devletlere iletir.

(BU METİN, BM MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ TARAFINDAN YAYINLANAN "SİĞİNMA VE MÜLTECİ KONULARINDAKİ ULUSLARARASI BELGELER VE HUKUKİ METİNLER" ADLI YAYINDAN ALINMIŞTIR)

EK-4

ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN OLMA KONUSUNDA YOL GÖSTERİCİ İLKELER

GİRİŞ: KAPSAM VE AMAÇ

- 1- Bu yol gösterici ilkeler, tüm dünyada, ülke sınırları içinde yerinden olmuş kimselerin özgül gereksinimlerini karşılamaya yöneliktir. Bu ilkeler, kişilerin zorla yerlerinden olmaktan korunmasına, bu kişilerin yerlerinden olmaları ile geri dönüş, yeniden yerleştirme ve entegrasyon süreçlerinde sağlanacak koruma ve desteğe ilişkin hakları ve güvenceleri tanımlar.
- 2- Bu ilkelerin amaçları açısından, ülke içinde yerinden olmuş kişiler; zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır.
- 3- Bu ilkeler, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuku yansıtmakta ve bu kurallarla uyumlu bulunmaktadır. Bu ilkeler:
  - a) Görevlerini yerine getirmesinde Genel Sekreterin ülke içinde yerinden olmuş kişiler hakkındaki özel temsilcisine;
  - b) Ülke içinde yerinden olma olgusu ile karşı karşıya kaldıklarında devletlere;
  - c) Ülke içinde yerinden olmuş kişiler ile ilişki içinde olan tüm diğer yetkililere, grup ve kişilere, ve
  - d) Ülke içinde yerinden olma konusuyla ilgili tüm hükümetlerarası ve hükümet dışı kuruluşlara yol gösterir.
- 4- Bu yol gösterici ilkeler mümkün oldukça yaygın bir biçimde dağıtılmalı ve uygulanmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM – GENEL İLKELER

1. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, buldukları ülkede iç hukuk ve uluslararası hukukun diğer kişilere tanıdığı hak ve özgürlüklerden bu kişilerle eşit biçimde faydalandırılırlar. Bu kişiler ülke içinde yerlerinden oldukları gerekçesiyle hak ve özgürlüklerini kullanmalarında ayrımcılığa maruz bırakılamazlar.
- 2- Bu ilkeler, özellikle soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarına ilişkin uluslararası hukukça öngörülen bireysel cezai sorumluluk durumları saklı kalmak üzere uygulanır.

2. İlke

1. Bu ilkelere, hukuki statüleri ne olursa olsun bütün yetkililer, gruplar ve kişiler tarafından uyulur ve ilkeler aleyhe ayırım yapılmaksızın uygulanır. Bu ilkelere uygun davranılması ilgili herhangi bir yetkili, grup veya kişinin hukuki statüsünü etkilemez.
2. Bu ilkeler, uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk belgelerinin hükümlerini veya iç hukukça kişilere tanınmış olan hakları kısıtlayacak, değiştirecek veya zayıflatacak biçimde yorumlanamazlar. Bu ilkeler, özellikle, başka ülkelerden sığınma talebinde bulunmaya ve bu ülkelerde sığınma hakkından yararlanmaya engel olmaz.

3. İlke

1. Ulusal yetkililer, kendi yetki alanları dahilinde yerlerinden olmuş kişilerin korunmasını sağlamak ve onlara insani yardımda bulunmak konusunda öncelikli olarak görev ve sorumluluk sahibidirler.
2. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler bu yetkililerden korunma ve insani yardım talep etme ve edinme hakkına sahiptirler. Bu kişiler böyle bir talepte buldukları için eziyete tabi tutulamaz ve cezalandırılmazlar.

4. İlke

1. Bu ilkeler, ırk, renk, cinsiyet, dil, din veya inanç, siyasi veya başka görüşler, milli, etnik veya toplumsal köken, hukuki veya sosyal statü, yaş, özürllülük, mülkiyet, doğum gibi bir neden veya benzeri başka bir ölçüt nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın uygulanır.
2. Çocuklar, özellikle yalnız başlarına olan küçükler, hamileler, küçük çocuklu anneler, aile reisi kadınlar, özürllüler ve yaşlılar gibi ülke içinde yerinden olmuş belirli kişiler, durumlarının gerektirdiği koruma ve yardımdan faydalanma ve özel gereksinimlerini dikkate alan bir muameleye tabi olma hakkına sahiptirler.

İKİNCİ BÖLÜM – ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN OLMAKTAN KORUNMAYA İLİŞKİN İLKELER

5. İlke

Tüm yetkililer ve uluslararası aktörler, kişilerin yerlerinden olmasına neden olabilecek durumları önlemek ve bu durumların önüne geçmek amacıyla, insan hakları ve insancıl hukuk dahil olmak üzere uluslararası hukuk kapsamındaki bütün yükümlülüklerine, her koşul altında saygı gösterecek ve bu yükümlülüklere saygı gösterilmesini sağlayacaktır.

6. İlke

- 1- Her insan, keyfi olarak evinden veya düzenli olarak yaşamakta olduğu yerden çıkarılmaya karşı korunma hakkına sahiptir.
- 2- Keyfi yerinden etme yasağı
  - a) *Apartheid*, etnik temizlik siyasetlerine veya yerinden olmadan etkilenen nüfusun etnik, dinsel veya ırksal temellerini değiştirmeyi amaçlayan veya bunlara neden olan benzer eylemlere dayanan,
  - b) Sivillerin güvenliğinin tehdit altında olmadığı veya zorunlu askeri koşulların gerektirmediği silahlı çatışma durumlarındaki,

- c) Kamu yararının zorunlu ve baskın olması gerekçeleriyle meşrulaştırılmayan büyük ölçekli bayındırlık projelerindeki,
- d) Etkilenenlerin güvenliği ve sağlığının bölgenin boşaltılmasını gerektirmediği felaket hallerindeki, ve
- e) Toplu bir cezalandırma aracı olarak kullanılması halindeki,

yerinden etme durumlarını kapsar.

- 3- Yerinden olma, koşulların gerektirdiğinden daha uzun süremez.

7. İlke

- 1- Kişilerin yerinden edilmelerini gerektirecek herhangi bir karardan önce, ilgili makamlar, yerinden olmanın tümüyle önlenmesi için mümkün olan bütün uygun seçeneklerin incelenmesini sağlar. Hiçbir seçeneğin bulunmadığı durumlarda, yerinden etmenin ve bunun olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi için gereken bütün önlemler alınır.
- 2- Bu tür bir yerinden etmeyi gerçekleştiren makamlar, mümkün olan en iyi şekilde, yerinden olan kişilere kalacak uygun bir yer temin edilmesini, bu tür yerinden etmelerin yeterli düzeyde güvenlik, gıda, sağlık ve temizlik koşulları sağlanarak ve aynı ailenin fertlerini birbirinden ayırmaksızın uygulanmasını sağlarlar.
- 3- Yerinden etmenin silahlı çatışma ve felaket hallerinin acil safhaları dışındaki durumlarda gerçekleşmesi halinde aşağıdaki güvencelere uygun şekilde davranılır:
  - a) Hukuken bu tip önlemleri almaya yetkili kılınmış bir devlet makamı tarafından bu önleme özgü bir karar alınır,
  - b) Yerinden olanlara, yerinden ettirilme gerekçeleri ve usulleri, ve uygun durumlarda verilecek tazminat ve yeniden yerleştirilmelerine ilişkin tüm bilgilerin verilmesini güvence altına alacak gerekli önlemler alınır;
  - c) Yerinden olanlar durum hakkında bilgilendirildikten sonra özgürce verilmiş onayları aranır;
  - d) İlgili makamlar, yeniden yerleştirmenin planlanması ve idaresinde, bu durumdan etkilenen kişilerin, özellikle kadınlar başta olmak üzere, katılımına çaba gösterir,
  - e) Gerektiğinde, cebri icra vasıtaları yetkili yasal makamlar tarafından kullanılır, ve
  - f) İlgili kararların yetkili yargı makamları tarafından incelenmesi dahil olmak üzere, etkili hukuk yollarına başvurma hakkına saygı gösterilir.

8. İlke

Yerinden etme, bu durumdan etkilenenlerin yaşam, onur, özgürlük ve güvenlik haklarını ihlal edecek biçimde uygulanamaz.

9. İlke

Devletler, yerli halklar, azınlıklar, köylüler, göçerler gibi topraklarına özel bağımlılıkları ve bağlılıkları olan grupların yerlerinden edilmekten korunmaları konusunda özel bir sorumluluk altındadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM – YERİNDEN OLMA SIRASINDA KORUMAYA İLİŞKİN İLKELER

10. İlke

1- Her insan doğumundan itibaren yasalarca korunan yaşama hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak yaşama hakkından yoksun bırakılamaz. Ülke içinde yerinden olan kimseler, özellikle

- a) Soykırım;
- b) Adam Öldürme;
- c) Yargısız ve keyfi infaz;
- d) Kaçırma ve kayıt dışı gözaltılar da dahil, ölüm tehdidi içeren veya ölümlü sonuçlanan zorla kaybetme durumlarına karşı korunurlar.

Yukarıda sözü edilen eylemleri yapmaya yönelik her türlü tehdit ve tahrik yasaktır.

2- Çatışmalara katılmamış veya artık katılmayan ülke içinde yerinden olan kimselere karşı saldırılar ve diğer şiddet eylemleri her koşul altında yasaktır. Ülke içinde yerinden olan kişiler özellikle:

- a) sivilere yapılan saldırılara izin verilen alanların yaratılması da dahil, doğrudan veya ayırım gözetilmeksizin yapılan saldırı ve şiddet eylemlerine,
- b) bir çatışma yöntemi olarak açıktan ölüme terk edilmeye,
- c) askeri hedefleri saldırılardan korumak amacıyla, veya askeri operasyonları korumak, kolaylaştırmak veya engellemek amacıyla kullanılmaya,
- d) kendi kamplarına veya yerleşim yerlerine yapılan saldırılara, ve
- e) anti-personel mayın kullanılmasına karşı korunurlar.

11. İlke

1- Her insan onur ve maddi, manevi ve ahlaki bütünlük hakkına sahiptir.

2 - Ülke içinde yerinden olmuş kimseler, özgürlükleri kısıtlanmış olsun veya olmasın, özellikle:

- a) ırza geçme, uzuv kesme, işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırmaya ve belli bir cins yönelik şiddet, zorunlu fahişelik ve her türlü gayri ahlaki saldırı gibi diğer haysiyete karşı yapılan saldırılara,
- b) kölelik veya evlilik için satılma, cinsel sömürü veya çocuk emeği gibi köleliğin herhangi bir çağdaş biçimine, ve
- c) ülke içinde yerinden olmuş insanlara korku yaymayı hedefleyen şiddet eylemlerine karşı korunurlar.

Yukarıda sözü edilen eylemleri yapmaya yönelik her türlü tehdit ve tahrik yasaktır.

12. İlke

- 1- Her insanın kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz veya tutuklanamaz.
- 2- Bu hakları ülke içinde yerinden olmuş kişiler açısından hayata geçirebilmek amacıyla, bu kişiler kamplarda tutulamaz veya kapatılamazlar. Eğer çok özel koşullarda bu şekilde tutulmaları ve kapatılmaları mutlak bir şekilde gerekliyse, bu durum koşulların gerektirdiğinden daha uzun sürmemelidir.
- 3- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, yerinden olmaları sonucunda gerçekleşecek ayrımcı yakalama ve tutuklamalara karşı korunurlar.
- 4- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler hiç bir şart altında rehin alınamazlar.

13. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş çocuklar hiçbir şart altında silah altına alınamaz, çatışmalara katılmaları istenemez ve bu çatışmalara katılmalarına izin verilemez.
- 2- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, yerinden olmaları sonucunda ordu ya da herhangi bir silahlı gruba alınmaları konusunda ayrımcı muamelelere maruz bırakılmaya karşı korunurlar. Özellikle, silah altına almaya zorlayıcı ya da bu talebe uymamayı cezalandırıcı her türlü zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı uygulama her şart altında yasaktır.

14. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş her kişi dolaşım ve yaşayacağı yeri seçme özgürlüğüne sahiptir.
- 2- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, özellikle kampların ve diğer yerleşim yerlerinin içinde ve dışında özgürce hareket etme hakkına sahiptir.

15. İlke

Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin

- a) ülkenin başka bir yerinde emniyetli bir ortam aramaya,
- b) ülkelerini terk etmeye,
- c) başka bir ülkeden sığınma istemeye,
- d) yaşamlarının, güvenliklerinin, özgürlüklerinin ve/veya sağlıklarının riske girebileceği herhangi bir yere zorla geri döndürülmeye veya yeniden yerleştirilmeye karşı korunmaya hakları vardır.

16. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş bütün kişilerin, kayıp akrabalarının nerede ve ne durumda olduğunu öğrenme hakları vardır.
- 2- İlgili makamlar, kayıp oldukları bildirilen ülke içinde yerinden olmuş kişilerin nerede ve ne durumda olduğunu belirlemek konusunda çaba gösterir ve bu konuyla ilgilenen uluslararası örgütlerle işbirliği içinde çalışır. Bu makamlar, kayıp kişilerin yakınlarını soruşturmanın gelişimi hakkında bilgilendirir ve alınan her türlü sonucu bu kişilere bildirir.
- 3- İlgili makamlar, ölenlerin cesetlerini toplamak ve tanımlamak, yağmalanmasını ve parçalanmasını engellemek, cesetlerin yakınlarına iletilmesi veya saygın bir biçimde defnedilmesini kolaylaştırmak için gereken çabayı gösterir.
- 4- Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin mezarlıkları her şart altında korunmalı ve bunlara saygı duyulmalıdır. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler ölen yakınlarının mezarlarını ziyaret etme hakkına sahip olmalıdır.

17. İlke

- 1- Her insanın, aile yaşamına saygı gösterilmesi hakkı vardır.
- 2- Bu hakkı ülke içine yerinden olmuş kişiler açısından gerçekleştirilmek amacıyla, bu kişiler arasından bir arada kalmak isteyen aile bireylerine bu olanak sağlanır.
- 3- Yerinden olma sonucu ayrılan aileler mümkün olan en kısa zamanda birleştirilir. Özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, bu tip ailelerin birleşmelerini hızlandırmak için gereken bütün adımlar atılır. Sorumlu makamlar aile fertleri tarafından yapılan araştırmaları kolaylaştırır, ve ailelerin birleştirilmesi konusunda çaba gösteren insani yardım kuruluşları ile işbirliği içinde hareket eder ve onları teşvik eder.
- 4- Ülke içinde yerinden olmuş aile fertlerinden kamplarda tutularak veya buralarda kapatılarak özgürlükleri kısıtlanmış olanların bir arada kalma hakları vardır.

18. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş bütün kişiler yeterli yaşam düzeyi hakkına sahiptir.
- 2- Yetkili makamlar, koşullar ne olursa olsun, ayırım gözetmeksizin ülke içinde yerinden olmuş kişilere en azından
  - a) temel gıda ve içilebilir su;
  - b) temel barınak ve konut;
  - c) uygun kıyafet ve;
  - d) temel tıbbi yardım ve sıhhi temizlik
 temin eder ve bu imkanlara güvenli bir biçimde ulaşmalarını sağlar.
- 3- Bu temel ihtiyaçların planlanması ve dağıtılmasına kadınların tam katılımının sağlanması için özel çaba gösterilir.

19. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş tüm yaralıları ve hastaları, özürülere mümkün olan en kapsamlı şekilde ve en az gecikmeyle, tıbbi gerekçeler dışında hiçbir ayırım gözetmeksizin, ihtiyaç duydukları tıbbi bakım ve ilgi sağlar. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, gerektiğinde psikolojik yardım ve sosyal hizmetlere ulaşma hakkına sahiptirler.
- 2- Kadınların, üreme sağlığı gibi, kadın sağlığı bakım ve hizmetleri ve cinsel ve diğer biçimlerde kötü muamele mağdurlarına uygun danışmanlık hizmetlerine ulaşmaları da dahil, sağlık gereksinimlerine özel bir itina gösterilmelidir.
- 3- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler arasında, AIDS de dahil olmak üzere salgın ve bulaşıcı hastalıkların engellenmesine de özel itina gösterilmelidir.

20. İlke

- 1- Herkes her yerde, kanun önünde kişi olarak tanınma hakkına sahiptir
- 2- Bu hakkı ülke içinde yerinden olmuş kişiler açısından etkin hale getirmek için ilgili makamlar, bu kişilerin yasal haklarını kullanmaları ve bu haklardan yararlanmaları için pasaport, kimlik, doğum ve evlilik belgeleri gibi gerekli tüm belgeleri sağlarlar. Bu makamlar, özellikle yerinden olması sırasında kaybolan belgelerin yenilenmesi veya yeni belgeler verilmesini, kişinin bu ve diğer gerekli belgeleri alması için yaşadığı yere geri dönmesi gerekliliği gibi makul olmayan talepleri şart koşmadan yerine getirir.
- 3- Kadın ve erkekler bu tür gerekli belgelerin sağlanması ve belgelerin kendi adlarına hazırlanması konusunda eşit haklara sahiptirler.

21. İlke

- 1- Hiç kimse mal ve mülkünden keyfi olarak yoksun bırakılamaz.
- 2- Ülke içinde yerinden olmuş kişilere ait mal ve mülkler her şart altında ve özellikle aşağıdaki eylemlere karşı korunur:
  - a) Yağma;
  - b) Doğrudan veya ayırım gözetilmeksizin yapılan saldırı veya diğer şiddet eylemleri,
  - c) Askeri operasyonlar sırasında kalkan veya hedef olarak kullanılma;
  - d) Misilleme eylemlerinin hedefi olma; ve
  - e) Toplu cezalandırma amacı ile imha edilme veya alıkonma.
- 3- Ülke içinde yerinden olmuş kişilerin geride kalan mal ve mülkleri yok edilmeye, keyfi ve yasadışı kamulaştırma, işgal veya kullanıma karşı korunma altına alınmalıdır.

22. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş kişiler, kamplarda yaşıyor olsunlar veya olmasınlar, yerlerinden olmaları nedeni ile aşağıdaki belirtilen haklarını kullanırken ayrımcılığa tabi tutulamazlar:
  - a) Düşünce, vicdan, din ve inanç, görüş ve ifade özgürlüğü hakkı;
  - b) Özgürce iş arama ve ekonomik faaliyetlere katılma hakkı;
  - c) Özgür biçimde örgütlenme ve topluca yapılan faaliyetlere eşit biçimde katılma hakkı;
  - d) Oy verme, siyasi ve kamusal faaliyetlere katılma hakkı ile bu hakkın kullanımı için gerekli yollara ulaşma hakkı; ve
  - e) Anladıkları bir dilde iletişim kurma hakkı.

23. İlke

- 1- Her insanın eğitim hakkı vardır.
- 2- Bu hakkı ülke içinde yerinden olmuş insanlar açısından etkin hale getirebilmek için ilgili makamlar, başta yerlerinden olmuş çocuklar olmak üzere, bu kişilerin ücretsiz ve zorunlu ilk öğretim almalarını sağlarlar. Eğitim, bu kimselerin kültürel kimliklerine, dil ve dinlerine saygılı bir biçimde yürütülmelidir.
- 3- Kadınların ve kız çocuklarının eğitim programlarına tam ve eşit katılımlarının sağlanması için özel gayret gösterilmelidir.
- 4- Ülke içinde yerinden olmuş kimselere, özellikle gençlere ve kadınlara, kamplarda yaşıyor olsun ya da olmasınlar, imkanlar el verdiği anda eğitim ve öğretim imkanları sağlanmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM – İNSANİ YARDIMLARA İLİŞKİN İLKELER**24. İlke**

- 1- Tüm insani yardımlar insanlık ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak ve ayrımcılık yapılmaksızın yerine getirilir.
- 2- Ülke içinde yerinden olmuş kimselere yapılacak olan insani yardımlar özellikle askeri veya siyasi gerekçeler nedeniyle saptırılamaz.

25. İlke

- 1- Ülke içinde yerinden olmuş kimselere insani yardım sağlama ödev ve sorumluluğu öncelikle ulusal makamlara aittir.
- 2- Uluslararası insani yardım kuruluşları ve benzeri kuruluşların ülke içinde yerinden olmuş kimseleri desteklemek amacı ile hizmet sunma hakları vardır. Bu doğrultuda yapılan bir teklif, dostane olmayan bir davranış veya bir devletin iç işlerine müdahale olarak görülemez, bir iyi niyet girişimi olarak değerlendirilir. Bu yönde verilecek onay, özellikle ilgili makamların gereken insani yardımı sağlayabilecek durumda olmadıklarında veya sağlamayı istemediklerinde keyfi olarak geri çekilemez.
- 3- Bütün ilgili makamlar insani yardıma serbest geçiş izni vermeli, bu yardımı sağlayanların ülke içinde yerinden olmuş kimselere hızla ve engellenmeksizin ulaşmalarını sağlamalıdır.

26. İlke

İnsani yardım faaliyetinde çalışan kişiler, ulaşım araçları ve malzemelerine saygı gösterilir ve korunur. Bu kimseler saldırı ve diğer şiddet eylemlerine maruz bırakılamaz.

27. İlke

1- Yardım hizmetini sağlayan uluslararası insani yardım örgütleri ve diğer ilgili aktörler, yardımı ulaştırırken ülke içinde yerinden olmuş kimselerin gereksinimlerinin ve insan haklarının korunması için gereken dikkati göstermelidir. Bu örgüt ve aktörler bu doğrultuda hareket ederken ilgili uluslararası standart ve davranış kurallarına uygun davranmalıdırlar.

2- Bir önceki fıkra, devletler tarafından hizmetleri önerilen veya talep edilen uluslararası kuruluşların bu amaca yönelik koruma yükümlülükleri saklı kalacak biçimde uygulanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM- GERİ DÖNÜŞ, YENİDEN YERLEŞTİRME ve YENİDEN ENTEGRASYON KONULARINA İLİŞKİN İLKELER**28. İlke**

1- Yetkili makamlar, ülke içinde yerinden olmuş kimselerin kendi istekleri ile güvenlik ve saygınlık içerisinde evlerine veya sürekli yaşadıkları yerlere geri dönmeleri veya kendi istekleri ile ülkenin bir başka yerine yerleşmeleri koşullarını oluşturma ve bunun gerektirdiği yolları sağlamak konusunda öncelikli görev ve sorumluluk sahibidir. Bu makamlar ülke içinde yerinden olmuş kişilerden geri dönmüş ve yeniden yerleştirilmiş kişilerin yeniden entegrasyonunu kolaylaştırma konusunda çaba gösterir.

2- Ülke içinde yerinden olmuş kimselerin, geri dönüş, yeniden yerleşme ve yeniden entegrasyonlarının planlanması ve idare edilmesi konularına bütünüyle katılmalarının sağlanması için özel gayret gösterilmelidir.

29. İlke

1- Ülke içinde yerinden olmuş kimseler arasında evlerine veya sürekli yaşadıkları yerlere dönenler veya ülkenin başka bir yerine yerleşenlere karşı yerlerinden olmuş olmalarından dolayı ayrımcılık yapılamaz. Bu kişilerin kamu faaliyetlerine her düzeyde tam ve eşit olarak katılma ve kamu hizmetlerinden eşit olarak faydalanma hakları vardır.

2- Yetkili makamların, geri dönen veya yeniden yerleştirilen ülke içinde yerinden olmuş kimselerin geride bırakmış oldukları veya yerlerinden olmaları sırasında ellerinden alınmış olan mal ve mülkleri geri alma konusunda mümkün olduğunca yardımcı olmak konusunda görev ve sorumlulukları vardır. Bu mal ve mülkün yeniden elde edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, yetkili makamlar, bu kimselere uygun tazminat veya benzeri başka adil giderim araçları sağlamalı veya bu yönde yardımcı olmalıdır.

30. İlke

Bütün ilgili makamlar, uluslararası insani yardım kuruluşlarının ve diğer ilgili aktörlerin kendi amaçları doğrultusunda derhal ve engellenmeksizin ülke içinde yerinden olmuş kimselerin geri dönüş, yeniden yerleştirme veya yeniden entegrasyonlarına yardım etmelerine izin vermeli ve kolaylıklar sağlamalıdır.

EK-5

FOTOĞRAFLAR

Göç Platformu IDP' lere Yönelik Sosyal Adalet Projesi "Hak Odaklı Yaklaşım Eğitim Programları ve Savunma Araçları" Eğitim 26-28 Mart 2010/ Mersin

Göç Platformu IDP' lere Yönelik Sosyal Adalet Projesi "İnsan Hakları Denetimi ve Raporlamaya Yönelik" Eğitim 30 Nisan-2 Mayıs 2010/ Diyarbakır

Göç Platformu IDP' lere Yönelik Sosyal Adalet Projesi "İnsan Hakları Denetimi ve Raporlamaya Yönelik" Eğitim 30 Nisan-2 Mayıs 2010/ Diyarbakır

Göç Platformu IDP 'lere Yönelik Sosyal Adalet Projesi "İnsan Hakları Denetimi ve Belgelendirme Eğitimi" Göç Platformu Stratejik Plan Çalıştayı 4-6 Haziran 2010/Batman

Göç Platformu IDP 'lere Yönelik Sosyal Adalet Projesi "Sosyal Haklar" Çalıştayı
30-31 Temmuz 2010/Mersin

Göç Platformu IDP 'lere Yönelik Sosyal Adalet Projesi "Kampanya Çalıştayı"
23 Nisan 2011/Mersin

“Toplumsal Cinsiyet” ve “Proje Araştırma Yöntemi Bilgilendirme” Eğitimleri
14-15 Ağustos 2010 / Mersin
21-22 Ağustos 2010 / Van

5233 Sayılı Yasa Kapsamında, Anket Sorularının Hazırlanması Toplantısı 15 Temmuz 2010 Ankara-IHOP Ofisi

Göç Platformu Bileşenleri Temsilcileri-Mersin

Göç Sonrası Köy-Van

Göç Sonrası Köy-Diyarbakır

Yıkılmış ve Kurşunlanmış Ev-Diyarbakır

Yıkılmış ve Kurşunlanmış Ev-Diyarbakır

Boşaltılmış Köy-Mardin

Boşaltılmış Ev-Siirt

Göç Yolundaki Göçzedeler...

Göç Sonrası- Tuzla Beldesi, Karataş ilçesi, Adana-2010

Göç Sonrası- Tuzla Beldesi, Karataş ilçesi, Adana-2010

Göç Sonrası- Tuzla Beldesi, Karataş ilçesi, Adana-2010

Göç Sonrası- Tuzla Beldesi, Karataş ilçesi, Adana-2010

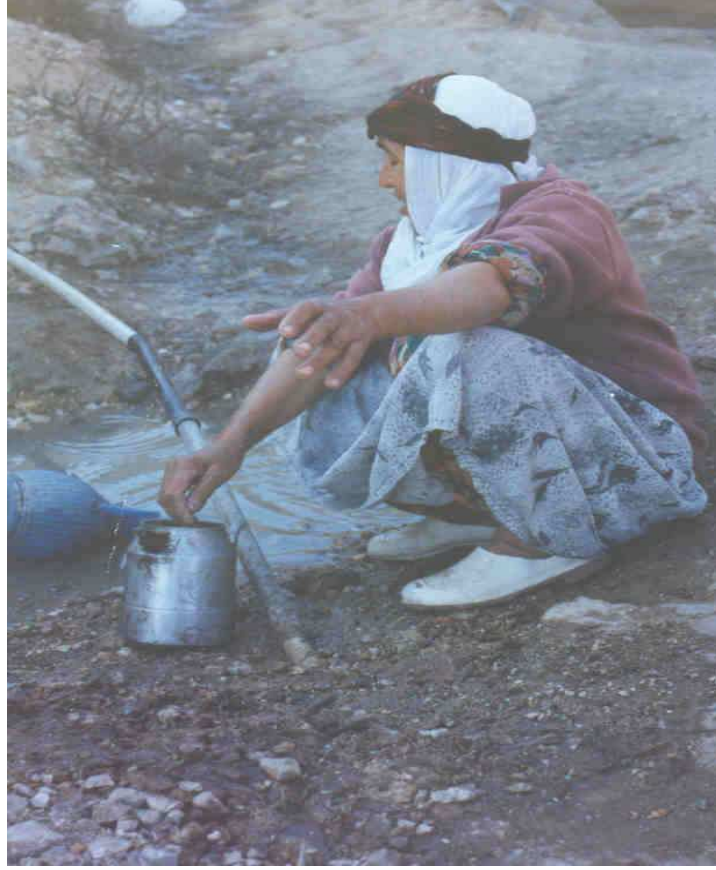

Göç Sonrası- Mersin

Göç Sonrası- Mersin

Zorunlu Göç Mağduru Kadın...

Zorunlu Göç Mağduru Çocuk...

Göç Sonrası Yaşamdan Kesitler...-Batman

Göç Sonrasında Çocuklar...

14-21 Haziran 2009 Göç Haftası Etkinlikleri/Mersin

14-21 Haziran 2008 Göç Haftası Etkinlikleri/Mersin

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Barut

1963 yılında Manisa'nın Salihli ilçesinde dünyaya geldi. İlköğretimini Salihli ve İzmir'de , ortaöğretimini İzmir ve Denizli'de tamamladı. 1989 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirdi. 1996 yılında Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalından bilim uzmanlığı derecesi ile mezun oldu.

1993-2004 yılları arasında Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Çeşitli projelerde araştırmacı olarak yer alan Barut'un çalışma alanlarını; zorunlu göç ve insan hakları oluşturmaktadır. 2005'ten bu yana Mardin'in Mazıdağı ilçesi Çok Programlı Lisesinde Felsefe öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

AKDENİZ GÖÇ - DER

Cami Şerif Mahallesi 5238 Sokak
 Gülergün İşhanı Kat:3/6 33060 Akdeniz/ MERSİN
 Tel: +90 324 239 38 18
 Fax: +90 324 239 38 19
 e-mail: akdenizgocder@hotmail.com
 Web: www.akdenizgocder.org

BATMAN GÖÇ - DER

Meydan Mahallesi
 Turgut Özal Bulvarı Belediye Karşısı
 Asya İş Merkezi Kat:6/22 72050 BATMAN
 Tel: +90 488 213 11 03
 e-mail: Batman-Gocder@hotmail.com

DİYARBAKIR GÖÇ - DER

Hat Boyu Caddesi Doğu Yapı Kooperatifi
 C Blok Çağdaş Apartmanı Kat:2/5 Bağlar /DİYARBAKIR
 Tel-Fax: +90 412 224 52 64
 e-mail: diyargocder@hotmail.com
 Web: www.diyarbakirgocder.org.tr

İSTANBUL GÖÇ - DER

Halicılar Caddesi
 Uğur Saray Apartmanı No:92/15
 Fatih/ İSTANBUL
 e-mail: gocderistanbul@gmail.com
 Tel : +90 212 635 61 22

VAN GÖÇ - DER

Hastane 2. Cadde
 Belediye İş Merkezi Kat: 3/7 VAN
 Tel :+90 432 215 64 71
 e- mail : vangocder65@hotmail.com